

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

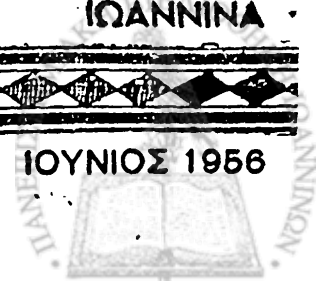
ΤΕΥΧΟΣ Ε'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 50ον

ΙΟΥΝΙΟΣ 1956

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΩΑΝΝΙΝΟΙΣ ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

Ἐπιτροπὴ ἐπιμελείας ὄλης
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἐσωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἐξωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ Δολλ. 10.—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς :

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα : ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ, Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νύση Μεσηνέζη :	Ὁ Γεώργιος Σταύρου καὶ ὁ πατέρας του πρὶν ἀπὸ τὸ '21 Σελ. 521
Θεοφ. Γ. Μέντζιου :	Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἠπειρῷ Μονῶν τοῦ Σινᾶ » 533
Πανιαζή Κοντομίχη :	Ἡ κοινωνικὴ δράση τοῦ Ἀρ. Βαλαωρίτη στὴ Λευκάδα στὰ 1854 . . . . . » 511
Γ. Κάκου Παπαρωτίου :	Οἱ Γεροστάθαι . . . . . » 548
Δημ. Χατζηγιάννη :	Ὁ Λαρίσης Πολύκαρπος. . . . . » 550
Ἀναστ. Γεωργαντζή :	Λαϊκὲς παραδόσεις γιὰ τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ κλέφτες τῆς Λάμαρης . . . . . » 551
Κων. Διαμάντη :	Πηγὰὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Βορρ)ικοῦ ἀγῶνος . . . . . » 555
Γεωργίου Πατσιοῦ :	Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐπιθυμῆσεις . . . . . » 560
Βασ. Κ. Σκαφιδᾶ :	Οἱ Σαρακατσαναῖοι—Μία ἀπάντησις . . . . . » 564
Κων. Λαζαρίδη :	Τὸ κρέμασμα τοῦ Μπαλατσῶ . . . . . » 571
Εὐαγγ. Μπόγκα :	Ἡ ἐθνικότης μερικῶν λέξεων τῶν Σαρακατσαναίων. . . . . » 573
Δ. Σαλαμάγκα :	Τὸ Γιαννιώτικο σιχοπλάκι . . . . . » 577
Στεφ. Μπέττη :	Ὁ ξέφλος καὶ τὰ τραγούδια του . . . . . » 585
Χρυσάνθης Ζιτσαίας :	Ἐστιάδα (ποίημα) . . . . . » 589
Τάκη Τσιάκου :	Καρμιά φορὰ (ποίημα) . . . . . » 589
Κύπρου Χρυσάθη :	Τὰ πλάσματά σου, Κύριε, (5 ποιήματα) . . . . . » 590
Βασ. Κρινιώτη :	Ὀδοιπορία (ποίημα). . . . . » 591
Κώστα Ζηλεμένου :	Ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος καὶ ἡ ποίησις. . . . . » 592
Κριτ. Ἀθανασούλη :	Κλειστὲς πόρτες (ποίημα) . . . . . » 595
Τάκη Σιωμοπούλου :	Τὰ εἰώματα στὴ νεοελληνικὴ ποίησις. . . . . » 596
Γιάννη Δάλλα :	Στὸ Μητσάκη, λόγια περιθωριακὰ . . . . . » 603
Εὐ. Δικίττα :	Ἡ παρουσία τῆς (ποίημα) . . . . . » 609
Ζ. Παπαθανασίου :	Βερίτωρ Νάζη (διήγημα) . . . . . » 610

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΒΝΑ. Σημειώματα: Εὐχαριστίες καὶ ὑπόμνηση—Ὁ Σικελιανὸς μετὰ μίαν πενταετία—
Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα».—Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Χαρ. Ρεμπέλη: «Κονιτσιώτικα» Γ. Κ. Κατσόμπαλη:
«Βιβλιογραφία Δάμπρου Πορφύρα». Αἴλιας Καρακάλου—Καρανικόλα: «Ἰεῖσοικοί». Σαράντου Παυλία:
«Ζεστὴ ἑμίλια». Φώτη Παπαστεργίου «Τὸ παιδί σου καὶ ἡ ἀγωγὴ του».—Ἐπιστολαί: Ὁ Πατριωτισμὸς
τῶν Ἠπειρωτῶν—Ἀνιστόρητος Πρόξενος—Ἡ δράσις τοῦ Σπυριδωνοῦ—Πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ
κίνησις—Τὰ γεγονότα τοῦ μηνός—Ἀθλητισμὸς—Ἀλληλογραφία—Βιβλία καὶ περιοδικὰ πού λαβομε.

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ε'

ΙΟΥΝΙΟΣ 1956

ΤΕΥΧΟΣ 50

ΝΥΣΗ ΜΕΣΣΗΝΕΣΗ

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ '21*

Ένας κριτικός τῆς 'Ιστορίας, ὁ πολὺς *Georges Mongrédien*, ἔγραφε τελευταία στὰ «*Nouvelles Littéraires*»: Ἐχῶ ἰδιαιτέρη ἐκτίμησι στοὺς ἱστορικοὺς πού, περιοριζόμενοι σ' ἓνα μόνο καλλιεργήσιμο χωράφι, ἐκεῖ ἀσταμάτητα χαράζουν τὸ καθημερινό τους αὐλάκι, χωρὶς ν' ἀφήνουν ἔγνοιες γι' ἄλλα χωράφια νὰ τοὺς ἀποσποῦν ἀπὸ τὴ δουλειά τους. Αὐτὸ εἶναι μιὰ θαυμάσια προϋπόθεσι γιὰ νὰ κάμῃ κανεὶς καλὴ δουλειά, καὶ νὰ ἐξελιχθῇ σὲ τέλειο κάτοχο τοῦ ὕλικού του.

Ἡ γνώμη αὐτὴ καὶ ἡ πεποίθησι πὼς καὶ πάλι θὰ μὲ ἀκούσετε μὲ ἐπιείκεια, μοῦ ἔδωσε τὸ θάρρος νὰ σᾶ; ἀπασχολήσω γιὰ τρίτη φορὰ σὲ δυὸ χρόνια μὲ τὸ ἴδιο ἱστορικό πρόσωπο, σεβιστό, ἀγαπητὸ πιά σὲ ὄλους. Ἄν οἱ ἱστορικοὶ—σκέφθηκα—πρέπει νὰ περιορίζουν τὸ ἐνδιαφέρον τους «σ' ἓνα μόνο καλλιεργήσιμο χωράφι», ἕναξέρασι τέχνης πρέπει νὰ καλλιεργῇ διαρκῶς τὸ χωράφι του. Μόνον ἔτσι ὑπάρχει ἡ ἐλπίδα νὰ βλαστήσῃ ἐν τέλει σ' αὐτὸ κ' ἔτι πὺ νὰ συμβάλῃ στὴν Ἱστορία. Καὶ τὸ

* Ἡ διάλεξι αὐτὴ πὺ δόθηκε στίς 4 Φεβρουαρίου 1952 στὴν αἴθουσα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀποτελεῖ τὸ α' κεφάλαιο τοῦ βιβλίου: «Γεώργιος Σταῦρος καὶ Ἑθνικὴ Τράπεζα» τοῦ κ. Ν. Μεσσηνέζη πὺ πρόκειται νὰ κυκλοφορήσῃ τὸν Ὀκτώβριο.

ξέρετε τὸ δικό μου: Γεώργιος Σταῦρος καὶ Ἑθνικὴ Τράπεζα, πρὶν ἀπ' τὸ 21, κατὰ τὸ 21, μετὰ τὸ 21, ὑποστηρικταὶ τοῦ Γεωργίου Σταῦρου καὶ ὑποστηρικταὶ τοῦ ἔργου του, Κουντουριωταῖοι, Ἐυνάρδος, Ὀθων, καὶ πάλι καὶ πάντα Γεώργιος Σταῦρος καὶ Ἑθνικὴ Τράπεζα, Ἑθνικὴ Τράπεζα καὶ Γεώργιος Σταῦρος...

Ἐχῶ, ἄλλωστε, καὶ νέα στοιχεῖα, καὶ γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὸν πατέρα του, πολὺ ἐνδιαφέροντα. Πὼς νὰ σᾶς τὰ στερήσω;

Ἄλλ' ἀκούστε, παρακαλῶ, πρῶτα—πρῶτα, ποιὰ ἡ ἀκατανίκητη ἀνάγκη πὺ μὲ κάνει νὰ προσπαθῶ—καλὰ καὶ σώνει—νὰ ἐξαντλήσω τὸ θέμα μου, καθὼς καὶ τὴν ὑιομονή σας.

Πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια, ἔτυχε νὰ διαβάσω βιογραφικὴ μελέτη πὺ ἔγραψε, γιὰ τὸν ἐκ μητρὸς προπάλο μου Στρατηγὸ τῆς Ἐπαναστάσεως Γεώργιο Καραϊσκάκη, ὁ Βλαχογιάννης, ὁ σωτήρας αὐτὸς τοῦ ὀγκωδεστέρου τμήματος τῶν ἱστορικῶν ἐγγράφων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἰδρυτῆς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Στὸ βιβ'ίο του ὁ Βλαχογιάννης, μιλῶντας γιὰ τὸν πρῶτο βιογράφο τοῦ Κα-

ραϊσκάκη, τὸ Γαζή, πὸν ἦτανε Ἑπειρώτης, λέγει μιὰ βαρειὰ κουβέντα: «Γνήσιος φιλόπονος Ἑπειρώτης [ὁ Γαζής], ὅπως τόσο ἄλλοι, ἤξερε κι' αὐτὸς ἀπὸ τὰ ἦθη τ' Ἀληπασαλίδικα τῆς αὐλικῆς κολακείας—τέτοιιοι Ἀληπασαλῆδες τρέξανε καὶ ρογισητῆκαν κοντὰ στοὺς δυνατοὺς καὶ κερδίσαν τὸ ψωμί τους, πιστοὶ στοὺς ἀφεντάδες τους, ἀλλὰ ὄχι σπάνια καὶ βλαβεροὶ στὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα. Τέτοιος ἦταν ὁ Νουτσος [ὁ γαμπρὸς τοῦ Γεωργίου Σταύρου] κι' ὁ Παλάσκας [ὁ θεῖος του—ἀδελφὸς τῆς μητέρας του], καὶ ὁ Γεώργιος Σταύρος, ὄργανο ταπεινὸ καὶ καταδότης τῶν Κουντουριωταίων».

Ἐπειδὴ ὅμως τὸν ἴδιον καιρὸ εἶχα βρῆ κάποια ἀνέκδοτα στοιχεῖα πὸν μαρτυροῦσαν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο γιὰ τὸ Γεώργιο Σταύρο καὶ τὸν πατέρα του, θέλησα νὰ παρουσιάσω αὐτὰ τ' ἀγνοημένα πειστήρια. Τὸ ἐνοιῶσα σὰν καθῆκον ἀπέναντι τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, γενικώτερα, σὰν... προσωπικὸ χρέος ἀπέναντι τῆς μνήμης τοῦ Γεωργίου Σταύρου, εἰδικώτερα. Προέρχομαι ἀπ' αὐτόν. Εἶμαι δικός του. Ζῶ τριάνταδύο ὀλόκληρα χρόνια μὲς στὸ σπίτι του, μὲς στὸ Ἴδρυμά του.

Ἐκανα, λοιπόν, τὰ δύο τελευταῖα χρόνια, δυὸ ὀμιλίες, ὑπὸ τύπον ἀνακοινώσεων, ἀπ' τὶς ὁποῖες φάνηκε καθαρὰ πὸς ἡ γνώμη τοῦ Βλαχογιάννη ὅτι ὁ Γεώργιος Σταύρος ἦταν «ταπεινὸ ὄργανο καὶ καταδότης τῶν Κουντουριωταίων» εἶναι ἀπτήρικτη. Διαπιστώνεται, ἀντίθετα, ὅτι ὁ Γεώργιος Σταύρος ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἄξιους σιλωβάτες τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας.

Τώρα, γιὰ νὰ ὀλοκληρωθῆ ἡ ἀποκατάσσεια τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ προσώπου, ἔμενε νὰ ἐρευνήσουμε τὴ δρόσι, καὶ τὴ δική του, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατέρα του, κατὰ τὰ τελευταῖα πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασι χρόνια, κατὰ τὴν τελευταῖα εἰκοσαετία τῆς Τουρκοκρατίας (1800—1821).

Καὶ εἶναι εὐχάριστη σύμπτωσι ὅτι ἡ σημερινὴ διάλεξι θυμίζει μιὰ σημαντικὴ ἐπέτειο: Σήμερα συμπληρώνονται ἀκριβῶς τὰ 110 χρόνια ἀφ' ὅτου ἀρχισε οὐσιαστικὰ νὰ ζῆ τὸ αἰωνόβιο καὶ πάντοτε ἀκμαῖο «τέκνο» τοῦ Γεωργίου Σταύρου. Πραγματικά, ἡ 22 Ἰανουαρίου 1842, πὸν ἀρχισε νὰ λειτουργῆ κανονικὰ ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, ἀντιστοιχεῖ, κατὰ τὸ νέο ἡμερολόγιο, μὲ τὴ σημερινὴ ἡμέρα.

Προτοῦ σὰς ἀπασχολήσω μὲ τὸ κύριο θέμα, θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ κάμω καὶ μιὰ ἄλλη ἐξομολόγησι:

Οἱ πρῶτες—πρῶτες ἀναμνήσεις τῆς ἐσωτερικῆς μου ζωῆς εἶναι συνδεδεμένες μὲ τέσσερα βιβλίη ἢ, μᾶλλον, μὲ τοὺς τέσσερες τόμους ἑνὸς βιβλίου: Μὲ τὶς ἐπιστολὰς τοῦ Κοραῆ. Αὐτοὶ οἱ τέσσερες τόμοι εἶναι ἡ ἀφρητηρία τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς ζωῆς μου.

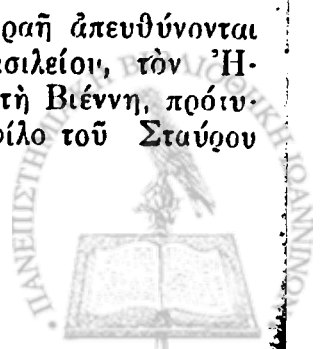
Θυμᾶμαι!... Τόσο μὲ εἶχε ἐπηρεάσει τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιστολῶν τοῦ σοφοῦ καὶ ἐνθουσιώδους ἐθνεγέρτη, ὅς ε νὰ φθιάσω νὰ μιμοῦμαι καὶ τὴν ἰδιάζουσα καθαρεύουσα του, καὶ νὰ γράφω τὰ τότε γραμματικά μου στὴν «κορακίστικη» γλῶσσα του. Κ' ἴσως γι' αὐτὸ νὰ μὴν μπορῶ ἀκόμα νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν γλωσσικὴ ἐπιρροή του, καὶ νὰ γράφω στροτῆ δημοτικῆ.

Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε πὸς δὲν εἶναι ἡ φιλολογικὴ σοφία μόνη πὸν ἀποτελεῖ τὸν Κοραῆ, ἀλλὰ κυρίως τὸ θεῖο πῦρ τῆς ἐθνεγερσίας πὸν μετέδιδε. Καὶ ἡ παιδικὴ ψυχὴ ἦταν φυσικὸ νὰ δονῆται ἀπὸ τέτοιους παλμοὺς καὶ νὰ φθάνη νὰ ἐξιδανικεύη καὶ τὸ γλωσσικὸ ὄργανο πὸν ἦταν ὁ φορέας τους.

Τὸν τελευταῖο καιρὸ πὸν συγκέντρωνα τὰ στοιχεῖα αὐτῆς τῆς ὀμιλίας, ἔτυχε νὰ ξαναδιαβάσω, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, τὰ τέσσερα ἐκεῖνα Ἐθαγγέλια τοῦ Κοραῆ. Καὶ εἶδα τώρα μὲ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον ν' ἀναφέρεται συχνὰ μὲς σ' αὐτὲς τὶς ἐπιστολὰς τὸ ὄνομα ἑνὸς ἱστορικοῦ προσώπου, πὸν μόλις πέρυσι πρωιογνωρίσα. Τὸ εἶχα συναντήσει μὲς στὸ στενὸ κύκλω τῶν τελευταίων ἀρχειακῶν μου ἐρευνῶν. Τὸ εἶχα βρῆ μὲς στὸ μικρὸ χωράφι πὸν ξεσκαλίζω καὶ καλλιεργῶ τὸν τελευταῖον καιρὸ... Εἶναι τὸ ὄνομα: Σταῦρος Ἰωάννου—τοῦ πατέρα τοῦ Γεωργίου Σταύρου.

Τὶ σύμπτωσι! Καὶ ποῖα ἀποκάλυψι! Γιατὶ εἶναι τόσο τὸ φῶς πὸν ρίχνει ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Κοραῆ στὴ φυσιογνωμία τοῦ Σταύρου Ἰωάννου!

Οἱ ἐπιστολὰς τοῦ Κοραῆ ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο Βασιλεῖοι, τὸν Ἑπειρώτη μεγάλεμπορο, στὴ Βιέννη, πρῶτο πατριώτη ἐμπόρου, φίλο τοῦ Σταύρου

Ἰωάννου (Εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Γεωργίου Βασιλείου, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πρώτους Ὑποδιοικητὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς).

Ἀπ' αὐτὸς ἐς τὶς ἐπιστολὰς βλέπουμε πὼς ὁ Κοραῆς ἔστειλε στὸν πατέρα τοῦ Γεωργίου Σταύρου κάθε βιβλίο του σὲ πολλὰ ἀντίτυπα, νὰ μοιράσῃ στοὺς συμπατριῶτες, καὶ τοῦ χάριζε καὶ τοῦ ἴδιου ἀπὸ ἓνα «εἰς μέγα χαρτίον καὶ χρυσοδεμένον», ὅπως ἔγραφε.

Καὶ βλέπουμε ἀπὸ τὰ '803 τὸ Σταῦρον Ἰωάννου νὰ φροντίζει γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῶν Ἐκπαιδευτηρίων καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τῶν Ἰωαννίνων. Ἀπὸ τότε, μπορεῖ κι' ἀπο παλαιότερα, ἔχει διαρκῆ ἐπικοινωνία μὲ τὸν Ἀδαμάντιο Κοραῆ, ὁ ὁποῖος τοῦ στέλνει πάντοτε ἀπὸ τὸ Παρίσι ἓνα σωρὸ ἀντίτυπα ἀπ' τὰ συγγράμματά του, κατ' ἐντολὴ τοῦ Μιχαὴλ Ζωσιμᾶ, τοῦ Μεγάλου Ἐθνικοῦ Εὐεργέτου, πὸν χρηματοδοτοῦσε τὴν ἔκδοσί τους.

Σ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ γράμματα μὲ χρονολογία 1803, ὁ Κοραῆς γράφει: «Ὁ Ζωσιμᾶς μὲ τυραννεῖ πάλιν διὰ βιβλία..Εἰς ταύτην τὴν νέαν ἐκπύρσευσιν (*explosion*) τοῦ Ζωσιμᾶ συνήργησε κἂν τί καὶ τὸ ὑπόμνημά μου». «Ὁ Ζωσιμᾶς μὲ τυραννεῖ διὰ βιβλία». Αὐτὴ τὴ φράσι θὰ εἶχε ὑπ' ὄψιν ἓνας σύγχρονος Ἡπειρώτης, ὁ Ἡρακλῆς Ἀποστολίδης, ὅσαν, πέρουσι στὸ μνημόσυνο τῶν Ζωσιμάδων, ὑμνοῦσε, σὰν ἄλλος Οἰκονόμος ἐξ Οἰκονόμων, τὴν ὑπέροχη ἐθνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ζωσιμᾶ: «Κάνε γρήγορα σοφέ μας Κοραῆ, καλοὶ μας λόγοι, ἀξιοὶ τυιογράφοι, γρήγορα, γιατί νά! σιμῶνει ἡ Ὄρα. Κάντε γρήγορα.. ἔμεῖς πληρώνουμε—τι ἄλλα μπορούμε νὰ κάνουμε;—πληρώνουμε, καὶ στέλνουμε παντοῦ, μὰ παντοῦ! καραβανιές ὀλόκληρες, καὶ δωρεάν!..».

Τέτοιες «ἐκπυρσεύσεις», τέτοιες ἐκρήξεις ἐνθουσιασμοῦ, εἶχε καὶ ὁ Σταῦρος Ἰωάννου. Σὲ ποιὸν λοιπὸν θάστελνε ὁ Κοραῆς τὰ βιβλία του ἂν μὴ σ' αὐτὸν τὸν ἐκρηκτικὸν Ἡπειρώτη; Ἐνας Ἡπειρώτης, ὁ Ζωσιμᾶς, τὰ πλήρωνε. Κ' ἓνας Ἡπειρώτης, ὁ Σταῦρος Ἰωάννου, τὰ μοίραζε. Καὶ τὰ μοίραζε παντοῦ, χάρι στὸ ἐκτεταμένον ἐμπορικὸ του δίκτυο.

Τὶ περίεργοι ἔμποροι ἦταν ὅλοι αὐτοί! Ἐμποροὶ—Ἀπόστολοι, ἔμποροι—φορεῖς ἰδεῶν, πὸν χρησιμοποιοῦσαν τὴν ἐμπορικὴ

τους ὁργάνωσι γιὰ τὸ Πνεῦμα, δηλαδὴ γιὰ τὸ Ἔθνος.

Τὶ ρεαλιστικότης ἐμπόρων στὴ διακονία τῆς Ἰδέας! Τὶ συγκερασμός! Καὶ ἐδῶ πρέπει πάλι νὰ δανεισθῶ ἀπ' τὸν ἀσύγκριτον Ἀποστολίδη τὸν ὕμνο τῶν Ἡπειρωτῶν ἐμπόρων:

«Πρῶτο φέγγος σὶδὸ στερέωμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως ἀνεδείχθη ὁ ἀστερισμὸς τῶν ἐμπόρων!.. Μιὰ ἀνεξάντλητη ἐθνικὴ μήτρα τοὺς κωσοφρεῖ διαρκῶς... [Μαζὶ μὲ τοὺς Ζωσιμάδες] οἱ Ριζάραι, οἱ Καπλάναι, οἱ Τσοῖτσιαι, οἱ Ἀρσάκαι, οἱ Βαρβάκαι, οἱ Σταῦροι, οἱ Στουρνάραι, οἱ Μαρούτσιαι, οἱ Δομπόλαι, οἱ Χατζηκῶσαι, οἱ Μπάγκοι, οἱ Γοργόλαι, οἱ Ζάππαι, οἱ Ἀβέρωφ, οἱ...οἱ...οἱ...».

Ἄξιοι στοὺς Ἄξιους καὶ οἱ Σταῦροι: Πατέρας καὶ γιός. Καὶ χρονολογικῶς ἀπὸ τοὺς πρώτους.

Στέλλει λοιπὸν διαρκῶς ὁ Κοραῆς στὸν πατέρα Σταῦρο τὰ βιβλία του

Στὰ 1809, ὑπάρχει σὲ μιὰ ἄλλη ἐπιστολῇ τοῦ Κοραῆ μιὰ φράσι ἀπὸ τὴν ὁποία φαίνεται πόσο στενὰ συνεργαζότανε ὁ πατέρας τοῦ Γεωργίου Σταύρου μὲ τοὺς Ζωσιμάδες.

«Ὁ Σταῦρος Ἰωάννου, πρὸς τὸν ὁποῖον δὸς—νὰ ζήσης—τὴν ἐγκλεισμένην ἀπόκρισιν, μὲ πέμπει ἀπροσδοκῆτως 2608 φράγκα διὰ λογαριασμὸν τῶν ἀνταδελφῶν [Ζωσιμάδων], πρὸς τοὺς ὁποῖους μὲ προστάσσει νὰ μυνήσω τὴν παραλαβὴν».

Ὁ Ζωσιμᾶς, λοιπὸν, «τυραννεῖ» τὸν Κοραῆ, γιὰ βιβλία. Καὶ ὁ Σταῦρος Ἰωάννου τὸν «προστάσσει», πάλι γιὰ βιβλία. Εἶναι κι' οἱ δύο τους ἀπ' τοὺς ἐμπόρους πὸν δὲ δίνουν μόνον τὰ χρήματά τους στὸν κορυφαῖο λόγιο τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴ τους.

Εἶναι οἱ κυριώτεροι ἐμψυχωταὶ τῶν λογίων αὐτοί. Οἱ αὐτοδημιουργητοὶ ἔμποροι—πρωταγωνισταὶ τῆς ἐθνικῆς ἀφυπνίσεως πρὶν καὶ περισσύτερο ἀπὸ τοὺς «καλαμαράδες».

Καὶ συνεχίζεται ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Κοραῆ, ὅπου διαρκῶς φαίνεται ὁ Σταῦρος Ἰωάννου νὰ φροντίζει γιὰ τὴν διάδοσι τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, ὡς τὰ '818, ὅποτε πέθανε ὁ παραλήπτης τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῆ, ὁ Ἀλέξανδρος Βασιλείου.

Στὰ δεκαπέντε, τὸ ἐλάχιστον, χρόνια τοῦτα, ὁ Σταῦρος Ἰωάννου εἶναι πολῦτιμος συνεργάτης τοῦ Κοραῆ στὴ γόνιμη

προσπάθεια γιά τή διαφώτισι τοῦ Γένους.

Αὐτά τὰ δεκα-πέντε χρόνια εἶναι τὰ τελευταῖα σχεδόν τῆς δράσεως καί τῆς ζωῆς τοῦ Σταύρου Ἰωάννου. Καί συμπύκνουν μέ τήν τελευταία περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Ὡς τὰ '811 ὁ Σταῦρος Ἰωάννου βρίσκεται στή Βιέννη, διευθύνοντας ἐκεῖ τὸ μεγάλο ἐμπορικό του γραφεῖο. Ἀπὸ τότε γυρίζει στήν πατρίδα του, τὰ Γιάννενα, ἀφίνοντας στή Βιέννη, συνεχιστὴ τῶν ἐμπορικῶν του ἐργασιῶν, τὸν πρωτότοκο γιό του, τὸ Γεώργιο Σταῦρο.

Σὲ ὅλη τὴν τελευταία δεκαετία τῆς Δουλείας, ὁ Σταῦρος Ἰωάννου μένει στὰ Γιάννενα. Στὴν κρίσιμη αὐτὴ περίοδο, ἡ ἱστορική πρωτεύουσα τῆς «Πρώτης Ἑλλάδος», ὅπως ὠνόμαζαν οἱ παλαιότεροι τὴν Ἡπειρο, ἀναδείχθηκε τὸ σθεναρότερο προὔργιο τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τὸ κυριώτερο κέντρο ἐθνικῆς κινήσεως. Ἐδῶ ἔγινε κυρίως ἡ προετοιμασία τῆς Ἐπανάστασεως. Ἐδῶ καλλιιεργήθηκε καί ἀναπτύχθηκε ἡ παιδεία. Ἀπὸ δῶ φωτίστηκε ἡ Νέα Γενεά.

Καί ὅλη αὐτὴ ἡ προεργασία ἔγινε μέ τὴν ἀνοχή—τί λέω;—μέ τὴν ὑποστήριξι τοῦ μεγάλου βεζύρη τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, μόλις ἰδρύθηκε, στράφηκε εὐθὺς πρὸς τὰ Γιάννενα ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἰδρυτὰς τῆς, ὁ Τσακάλωφ, τέκνον τῶν Ἰωαννίνων εἶναι. Διακεκριμένοι Φιλικοὶ ἐπῆγαν ἐκεῖ καί, ἀφοῦ ἐμήσαν ὅλους σχεδόν τοὺς αὐλικούς τοῦ Ἄλῃ, πὺ ἦταν Ἑλληνες οἱ περισσότεροι, παρέσυραν καί τὸν Ἄλῃ.

Τώρα ἄς δοῦμε τί ἦταν πραγματικὰ ὁ περιβόητος αὐτὸς Τουρκαλβανός.

Ἀπ' τὸ σχολεῖο μάθαμε νὰ τὸν θεωροῦμε ὡς μισαρὸ ἐχθρὸ τῆς Φυλῆς. Οἱ νεώτερες ὅμως ἐρευνες, μέ τὴν ἀντικειμενικὴ ἐξέτασι τῶν περασμένων, πὺ ἐπιτρέπει ἡ χρονικὴ ἀπόστασι, τείνουν νὰ μεταβάλουν τὴν ἐντύπωσι αὐτὴ περὶ τοῦ Ἄλῃ καί ν' ἀποδείξουν ὅτι, ἀκούσια καί ἐκούσια, βοήθησε, καί πολὺ, στήν προπαρασκευὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως, καί στήν ἔναρξί τῆς, τοὺς πρώτους μῆνες, ὡς τότε πὺ τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα ἐξόντωσαν τὸν πολύτιμον αὐτὸ σύμμαχό μας, ὁ ὁποῖος, μέ τὴ σθεναρὴ του ἀντίστασι κατὰ τοῦ Σουλ-

τάνου, εἶχε διευκολύνει σημαντικὰ τὴν ὀργάνωσι τοῦ Ἰεροῦ μας Ἀγῶνα.

Ὁ Ἄλῃ εἶχε συγκεντρώσει γύρω του τοὺς ἐκλεκτότερους Ἡπειρώτες, καί ἄλλους Ἑλληνες, ἐπίσης ἐκλεκτοὺς. Πρωτοπαλήκαρα δικά του ἦταν πολλοὶ Ἑλληνες πὺ ἔγιναν Ἀγωνιστὰ καί Ἡρώες τῆς Ἐπανάστασεως, ὅπως ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Διάκος, ὁ Ἀνδρουῖτσος, ὁ Μλότσαρης, ὁ Ἰσκος, ὁ Πανουργιάς, ὁ Γρίβας, ὁ Τζαβέλλας. Πολιτικὸ Σύμβουλο εἶχε τὸν Κωλέττη, τὸν ἔπειτα Πρωθυπουργὸ τῆς Ἑλλάδος. Στρατιωτικὸ Σύμβουλο τὸν Καραϊσκάκη, πὺ ἐξελίχθηκε σὲ κορυφαῖο πολέμαρχο τοῦ Ἀγῶνα. Γραμματεὰ του τὸν Ἀλέξη Νοῦτσο, τὸν γαμπρὸ τοῦ Γεωργίου Σταύρου. Δασκάλους τῶν παιδιῶν του τὸ Βηλαρᾶ, τὸ μεγὰ ὁ ἀναμορφωτὴ τῆς γλώσσας μας, καί τὸν Ψαλλίδα, τὸ σοφὸ παιδαγωγό, τὸ δημιουργό, τὸν ἐμψυχωτὴ τοῦ ἔνδς ἀπὸ τὰ δυὸ περίφημα ἐκπαιδευτήρια, πὺ λειτουργοῦσαν τότε στὰ Γιάννενα, ὅχι μόνο μέ τὴν ἀνοχή, ἀλλὰ καί μέ τὴν ὑποστήριξι τοῦ Ἄλῃ. Ἀληπασαλῆδες, λοιπόν, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄριστοι Ἑλληνες.

Αὐτὰ εἶναι ἀναμφισβήτητα, ἱστορικῶς βεβαιωμένα πιά. Ἐκεῖνο πὺ δὲν εἶναι ἐξακριβωμένο, σχετικὰ μέ τὸ θέμα μας καί τὸ κατέχουμε μόνο ἀπὸ τὴν παράδοσι εἶναι ὅτι ὡς μόνιμον Γενικὸν Εἰσπράκτορα καί Ταμίαν, ἕνα εἶδος Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, χρησιμοποιοῦσε τὸν πατέρα τοῦ Γεωργίου Σταύρου, τὸ Σταῦρον Ἰωάννου ἢ Τσαπαλάμον.

Τὸ παραδεδομένο τοῦτο δὲν ἀντέσχε στὸ ἄπλετο φῶς πὺ ἔρριξε, πρὶν δώδεκα χρόνια, στήν ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ σιβαστὸς Καθηγητῆς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Σωκράτης Κουγέας, μέ τὴν ἔκδοσι μεγάλου μέρους τοῦ Ἀρχείου τοῦ Σταύρου Ἰωάννου καί μέ τὰ ἐμπεριστατωμένα προλεγόμενά του.

Ὁ πολὺς κόσμος δὲ γνωρίζει τὴ μνημειώδη αὐτὴ ἐργασία, πὺ μέρος τῆς τυπώθηκε στὰ '39, καί ἀποτελεῖ ἕναν ὀγκώδη τόμο 250 σελίδων τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν».

Μεγάλῃ ὀφείλεται τιμὴ στὸ σοφὸ συγγραφέα, ὅπως εὐλαβικὴ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη στὸ Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο

Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Σπυρίδωνα Βλάχο, πού εὐλόγησε τὴ μεγαλεπήβολη ἰδέα τῆς ἐκδόσεως τόσων πολυτίμων τόμων τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν».

Ὁ δέκατος τέταρτος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ πρῶτο μέρος αὐτοῦ τοῦ Ἀρχείου. Στὰ προλεγόμενά του ὁ Σ. Κουγέας λέγει ὅτι: «Ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀρχείου μᾶλλον διαπιστοῦται ὅτι ὡς Προεστὸς τῆς Πολιτείας καὶ Ἐπίτροπος διαφόρων κληροδοτημάτων ὁ Σταῦρος Ἰωάννου ἐφρόντιζε νὰ εἰσπράττη καὶ νὰ καταβάλλῃ εἰς τὸν Βεζύρη τούς ὑπ' αὐτοῦ ἀπαιτούμενους φόρους...» καὶ ὅτι «ὡς ἐκ τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς τραπεζιτικῆς του ἐμπειρίας ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τοῦ δυνάστου ὡς χρηματοδότης καὶ οἰκονομικὸς αὐτοῦ σύμβουλος καὶ πραγματογνώμων».

Ἄλλ' εἴτε ταμίας τοῦ Ἀλῆ, εἴτε οἰκονομικὸς σύμβουλος του ὁ Σταῦρος Ἰωάννου, δύο πράγματα εἶναι βέβαια γι' αὐτόν: πρῶτον, ἡ παροιμιώδης τιμιότης του, καί, δεύτερον, τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τούς συμπατριῶτες του, γιὰ ὅλους τούς Ἕλληνας.

Γιὰ τὸ πρῶτο προσὸν—τὴν τιμιότητα—ὁ Σ. Κουγέας λέει αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικά: «Ἡ μορφή καὶ ἡ μεθοδικὴ διάταξις τῶν ἐμπορικῶν βιβλίων τοῦ Σταύρου Ἰωάννου κλπ.. ἔχουν τιαυτὴν σημασίαν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὥστε δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν λέχθῃ, ὅτι τὰ θεμέλια καὶ ἡ βάσις τοῦ μεγαλυτέρου καὶ ρωμαλεωτέρου οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Χώρας, τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν, ὄχι εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' εἰς τὸν ἐν Βιέννῃ τραπεζιτικὸν οἶκον τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνετράφη καὶ ἠνδρώθη ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ φυσιογνωμία τοῦ Γεωργίου Σταύρου, ἱδρυτοῦ καὶ πρῶτου Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος».

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ προσθέσω ὅτι, ὅπως ἀπὸ τὴν τιμιότητα τοῦ πατρὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἀντλεῖ τὶς τίμιες ποραδόσεις τῆς, ἔτσι κι' ἀπὸ τὴν φιλανθρωπία του καὶ τὸν πόνο γιὰ τούς πατριῶτες του ἀντλεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγαθοεργίας πού πάντοτε τὴ διαπνέει.

Γιατὶ εἶχε καὶ αὐτὲς τὶς ἀρετὲς ὁ Σταῦρος Ἰωάννου.

Περὶ τῆς φιλανθρωπικῆς του δράσεως βρίσκουμε κάποιους ὑπαινιγμούς μὲς στὸ Ἀρχεῖο του, πληροφορίες, δηλαδή, πού ἀφοροῦν τὴν «λύτρωσιν φυλακισμένων».

Γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον του νὰ λυτρώνη φυλακισμένους ἔχουμε ἓνα τῶν ἀνώτατο δειγμάτων. Δὲν τὸ βρίσκουμε μὲς στὸ Ἀρχεῖο τοῦτο,

ἀλλὰ στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο ἐνὸς νησιοῦ πού κεῖται στὴν ἄλλη ἄκρῃ ἀπὸ τὰ Γιάννενα: στὸ Ἀρχεῖο τῆς Κοινότητος τῆς Ὑδρας.

Ἀφοῦ ξεκινήσαμε, πρὸ ὀλίγου, ἀπὸ τὴ Βιέννη καὶ πήγαμε στὰ Γιάννενα, θὰ μεταφερθοῦμε, τώρα, ἀπὸ τὰ Γιάννενα στὴν Ὑδρα. Ἴσως θὰ σᾶς κουράσω μὲ τὶς ἀλλεπάλληλες μετακινήσεις μέσα στὸ χρόνον, καθὼς καὶ ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, καὶ ἀπὸ περιστατικὸ σὲ περιστατικὸ. Μὰ δὲ γίνεται ἄλλοιῶς. Ἐδῶ ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ ἔπος, ὄχι μὲ τραγωδία, ὥστε νὰ ἔχη θέσι ἡ ἀρχὴ τῶν τριῶν ἐνοτήτων τῶν Ἀρχαίων. Ἐχομε πολλοὺς τόπους, πολλοὺς χρόνους, πολυποίκιλη δράσι.

Κατ' ἀνάγκη, λοιπόν, θὰ μεταφερόμαστε, κάθε λίγο ἀπὸ τὰ Γιάννενα στὴν Ὑδρα, ἀπὸ τὴν Ὑδρα στὸ Μωριά κ' ἔπειτα στὴ Βιέννη, στὴν Τρανσυλβανία, τὴν Πετρούπολι, τὸ Λιβόρνο, τὴν Πίζα, ξανά τὴν Ὑδρα...

Στὸν ἱερὸ βράχο τῆς Ὑδρας προετοιμάζεται τὸ ἴδιο συστηματικὰ, ἀλλὰ μὲ ἄλλον τρόπο, ἡ Ἐπανάστασις. Ἐδῶ δὲν ἔχομε ἐμπόρους-λογίους. Ἐδῶ ἔχομε ναυτικούς, καπεταναίους, πού θαλασσοδέρνονται σὲ κάθε γωνιὰ τῆς Μεσογείου γιὰ νὰ μαζέψουν, νὰ φέρουν καὶ νὰ γεμίσουν τὶς στέρνες τῶν ἀρχόντων τῆς Ὑδρας μ' ἓνα σωρὸ χρυσάφι, ὥστε νὰ μπορέσῃ ἀργότερα τὸ ἐνδοξο νησί νὰ γίνῃ τὸ Ταμεῖο, τὸ Θεσσαυροφυλάκιο τοῦ Ἀγῶνα. Ἔτσι ἐξασφαλίστηκε ἡ χρηματοδότησί του.

Στὸν πέμπτο τόμο τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου τῆς Ὑδρας ὑπάρχει μιὰ ἐπιστολή, μὲ χρονολογία 15 Σεπτεμβρίου 1814, σταλμένη ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῆς Ὑδρας πρὸς τὸ Σταῦρο Ἰωάννου, καὶ ἡ ἀπάντησί του ἀπὸ τὰ Γιάννενα μὲ χρονολογία 15 Ὀκτωβρίου 1814.

Προτοῦ σᾶς τὶς διαβάσω, θὰ σᾶς πῶ, μὲ λίγα λόγια, περὶ τίνος πρόκειται:

Γύρω στὰ '810 ὁ Ἀλῆ Πασᾶς βρισκόταν σὲ ἐμπόλεμον κατάστασι μὲ τοὺς Γάλλους, ὅπως πρὶν ἀπὸ τρία χρόνια, στὰ '807, πολεμοῦσε μὲ τοὺς Ρώσους. Κατὰ τὸ '810, ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Γάλλος πρόξενος Πουκεβίλ, ἔπιασε μιὰ κορβέτα μὲ γαλλικὴ σημαία, πού ἐρχόταν ἀπὸ

τὴν Κέρκυρα στὶς ἀκτὲς τῆς Ἠλείρου. Ἰδιοκτῆτης καὶ πλοίαρχος τῆς κορβέτας ὁ Δημήτριος Σαχίνης, πατέρας τοῦ Γεωργίου Σαχίνη, τοῦ ἡρωϊκοῦ ὕστερα Ναυμάχου τοῦ Εἰκοσιένα. ὁ ὁποῖος, πρὶν ἀπὸ τρία χρόνια, στὰ '807, εἶχε πολέμησει καὶ μὲ τοὺς Ρώσους κατὰ τῶν Τούρκων. Ὅπως ἦταν φυσικό, ὁ Ἀλῆ Πασῶς κατέσχε τὴν κορβέτα καὶ συνέλαβε τὸ Σαχίνη μαζὶ μὲ τοὺς δυὸ γιούς του. Ὁ ἓνας ἦταν ὁ Γεώργιος, ποὺ κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ, γιὰ νὰ φροντίσῃ νὰ σώσῃ τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφό του.

Τέσσερα ὁλόκληρα χρόνια ἀγωνίζεται νὰ μάθῃ νέα τους. Τέλος, στὰ '814 οἱ Πρόκριτοι τῆς Ὑδρας ἀπευθύνονται στὸ Σταῦρο Ἰωάννου. Ἡ καλὴ του φήμη εἶχε ξεπερίσσει πρὸ πολλοῦ τὰ ὄρια τοῦ Κράτους τοῦ Ἀλῆ Πασῶ, κ' εἶχε φτάσει ὡς ἐκεῖ.

Σὰς διαβάζω ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ ἔγγραφο ποὺ ἔστειλαν τότε οἱ Ὑδραῖοι στὸ Σταῦρο Ἰωάννου, γιὰτὶ μόνον ἔτσι θὰ δοῦμε παραστατικὰ καὶ πειστικὰ τὸ κῦρος τοῦ «γίγαντος τῆς ἐντιμότητος, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς εἰλικρινείας», ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ ὁ ἀείμνηστος Δημήτριος Ζῶτος στὸ βιβλίον του «*Ἡ Δικαιοσύνη στὸ Κράτος τοῦ Ἀλῆ Πασῶ*». Τὸ ἀντίγραφο αὐτοῦ τοῦ γράμματος εἶναι γραμμένο μὲ τὸ χεῖρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ὑδρας Γερασίμου. Φαίνεται πῶς ὁ ἴδιος τὸ ἔχει συντάξει:

«Σταῦρῳ Ἰωάννῃ εἰς Ἰωάννινα.

Τὴν ἀγαπητὴν καὶ περιπόθητον [ὑμῖν] τιμιότητα εἰλικρινῶς καὶ ἐκ καρδίας ἀσπαζόμεθα. Καὶ διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου κοινοῦ γράμματος ἀνερευνῶμεν διὰ τὴν καλὴν καὶ λιαν ἡμῖν ποθητὴν ὑγείαν τῆς τιμιότητός σας, ἣν καὶ χαρίζοιτο αὐτῇ ὁ τῶν ὄλων Κύριος σὺν πάσῃ καὶ παντοίᾳ εὐτυχίᾳ τε καὶ εὐημερίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ἀκούομεν μετὰ πληροφορίας, καὶ ποσῶς δὲν ἀμφιβάλλομεν, τὴν ὅσης ἔχει περὶ τὰ καλὰ χρηστομίμητον προθυμίαν, καὶ πολλὴν τῷ ὄντι φιλοτιμίαν, εἰς τὸ νὰ ἐκτείνῃ ἀφθόγως χεῖρα βοηθείας εἰς τοὺς ὑπ' ἀνάγκας καὶ χρεῖαν ἔχοντας, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, κατώδυνοι ὄντες καὶ διόλου ἀπαρηγόρητοι διὰ τὴν εἰς ὅλην ἤδη τετραετίαν ἀξιοδακρυτὸν στέρξιν τοῦ δυστυχεστάτου ἀληθῶς ἐκείνου πατριώτου μας Σαχίνῃ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐν φυλακῇ ἀθλίᾳ διατριβῇ... Θεῶ ἔλγει ἐμάθομεν μίαν χαρμόσυνον καὶ περιχαρῆ ἀγγελίαν ἐλθοῦσαν ἀπὸ τῶν Κορσῶν, ὅτι εὕρισκεται ζῶν ὁ Σαχίνης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐν φυλακῇ.

Ὅθεν καὶ ἔγνομεν κοινῶς νὰ προσδράμωμεν δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες τὴν ἐθελάγαθον

[ὑμῶν] τιμιότητα καὶ χριστιανωτάτην προαίρεσιν, ὅπου νὰ συνδράμῃ εἰς τὴν ἀπὸ φυλακῆς αἰσίαν ἀπαλλαγὴν καὶ ἀπολύτρωσιν πατρός τε καὶ υἱοῦ... ἐφ' ᾧ καὶ κεχρησμένοι περιμένομεν τὴν τιμίαν ὑμῶν ἀπάντησιν μετὰ πληροφορίας, ἣ καὶ ἀποτελέσματος, ὡς εἶθε ἦς καὶ τὰ ἔτη ἐκτείνεσθω θεόθεν ὅτι πλεῖστα καὶ πανευφρόσυνα. Οἱ προεσιῶτες Ὑδρας [15 Σεπτεμβρίου 1814].»

Νά, τώρα, κ' ἡ ἀπάντησι τοῦ Σταύρου Ἰωάννου:

«Εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ προεσιῶτες τῆς νῆσου Ὑδρας.

Τὸ ἐκ τῆς 15 Σεπτεμβρίου γράμμα σας ἔλαβον καὶ εἶδον ὅπου μὲ ἐρωτᾶτε ἐὰν ζῇ ὁ Δημήτριος Σαχίνης μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Σὰς ἀποκρίνομαι μὲ μεγάλην μου δυσαρέσκαιαν καὶ λύπην, ὅτι ἀκριβῶς ἐξετάσας ἐβεβαιώθην ὅτι αὐτοὶ πρὸ χρόνων ἀπέθανον. Πολὺ ἐπεθύμουν νὰ ἦτον ζωντανοὶ ὅπου νὰ σὰς χαροποιήσω διὰ τὴν ζωὴν τους καὶ ἐπομένως νὰ φροντίσω δια τὴν ἐλευθερίαν τους, κρίνοντας διὰ μισθὸν παρὰ Θεοῦ καὶ τιμὴν διὰ νὰ σὰς δουλεύσω· μὰ τὸ πρᾶγμα ἔγινε πρὶν ἐπιστρέψω ἀπὸ τὰ ξένα [ἀπὸ τῆ Βιέννης, ὅπου εἶχε μείνει, διευθυντῆς τῆς ἐμπορικῆς του ἐργασίας καὶ ὁπόθεν ἐγύρισε στὰ '811 στὰ Γιάννενα, ἀφίροντας ἐκεῖ καθὼς εἶπαμε πρωτίτερα, τὸ γιό του, τὸ Γεώργιο Σταῦρο]. Ὁ Θεὸς νὰ παρεγορήσῃ τὴν δυστυχῆ φιλίαν του, τῆς ὁποίας δὲν γράφω χωριστά, διὰ νὰ μὴ τὴν λυπήσω. Ἄντι νὰ τὴν εὐχαριστήσω, καὶ θέλετε τῆς τὸ εἰπῆ μὲ τρόπον ὅπου ἠξέυρετε.

Σὰς προσκυνῶ καὶ μένω

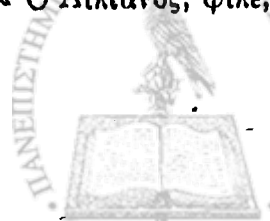
15 Ὀκτωβρίου 1814 Ἰωάννινα

Ὁ δοῦλος σας Σταῦρος Ἰωάννου.»

Οἱ δυὸ αὐτὲς ἐπιστολὲς προσβεβαιώνουν μὲ τὸν πειστικώτερο τρόπο, ἐκεῖνο ποὺ γράφουν ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ γιὰ τὸ Σταῦρο Ἰωάννου, ὅτι δηλαδὴ ἦταν «προεσιῶς λαοπροβλήτος τῶν Ἰωαννίνων, ἀνὴρ ἰσχύων τὰ μέγιστα, δι' ἧς παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἀπῆλθεν ὑπολήψεως», γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὸν χαραχτηρισμὸ τοῦ Τρύφωνος Εὐαγγελίδου. Κι' ἂν μποροῦσε νὰ τὸ προλάβῃ, θὰ ἔσωζε τοὺς Σαχίνηδες ὁ Προεσιῶς αὐτὸς τῶν Ἰωαννίνων, ὁ «νοικοκύρης, ὁ τετράγωνος, ὁ ἔξυπνος, ὁ ἀφοβος, ὁ τίμιος», ὅπως τὸν χαραχτηρίζει ὁ Σπῦρος Μελάς.

Ἀπὸ τέτοιον πατέρα γεννήθηκε ὁ Γεώργιος Σταῦρος καὶ μὲς σὲ τέτοιο περιβάλλον μορφώθηκε. Κ' ἦταν πολὺ φυσικό νὰ μορφωθῇ ἑλληνοπρεπῶς.

Στὰ '805, ὅταν ὁ Γεώργιος Σταῦρος ἦταν δεκα-ἑπτὰ χρόνων, ἔγραφε ὁ Κοραῆς στὸ Βασιλεῖον πάντοτε: «Ὁ Αἰλιανός, φίλε,

τελειούται μετὰ δέκα ἡμέρας· καὶ ἔχω διαταγὴν παρὰ τοῦ Ζωσιμᾶ νὰ πέμψω τινὰ σώματα αὐτοῦ πρὸ τὸν κύριον Σταῦρον Ἰωάννου... Ἡ ἐπιγραφή των εἶναι Σ τ ο χ α σ μ ο ἰ ἀ ὑ τ ο σ χ ἔ δ ι ο ἰ π ε ρ ἰ τ ῆ ς Ἑ λ λ η ν ι κ ῆ ς Π α ἰ δ ε ἰ ἄ ς κ α ἰ Γ λ ῶ σ σ η ς».

Αὐτοὶ οἱ στοχασμοὶ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ Γλώσσης θὰ βρῆκαν ἰδιαιτέρως γόνιμο ἔδαφος στὴν τρυφερὴ ψυχὴ τοῦ Γεωργίου Σταῦρου. Ἦταν τότε στὴν καλύτερὴ ἡλικία, τὴν πιὸ πρόσφορὴ γιὰ πνευματικὴ καλλιέργεια.

Πραγματικά, ὁ Γεώργιος Σταῦρος ἀπέκτησε μεγάλη πνευματικὴ καλλιέργεια. Γι' αὐτὸ τὸν σέβονται ὅλοι. Ἄν τὸν πατέρα του τὸν ἐκτιμοῦσε ὁ Κοραῆς ὡς ἓνα τῶν κορυφαίων Ἑλλήνων πατριωτῶν ἐμπόρων καὶ προκρίτων, κ' ἐμπιστευόταν συνεχῶς στὸν πατριωτισμὸ του τὴ διάδοσι τῶν συγγραμμάτων του καὶ τῶν «στοχασμῶν του περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ Γλώσσης», τὸν ἴδιο τὸ Γεώργιο Σταῦρο τὸν ἐκτιμοῦσαν οἱ λόγοι τῆς δικῆς του γενεᾶς, ὄχι μόνον ὡς φλογερὸ πατριώτη, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔξοχο πνευματικὸ ἄνθρωπο, ὅπως θὰ δοῦμε σὲ λίγο.

Ὁ Γεώργιος Σταῦρος εἶχε γεννηθῆ στα Γιάννενα, τὸν ἴδιο χρόνον ποὺ ἐγκαταστάθηκε ἐκεῖ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ὡς βεζύρης. Στὰ 1788. Ἐκεῖ ἀνδρώθηκε, σχεδὸν μὲς στὴν αὐλὴ τοῦ Μεγάλου ἐκείνου Ἡγεμόνου, τοῦ Παντοδύναμου ἀρχηγοῦ τοῦ Ἰσχυροῦ Κράτους ποὺ μόνος του δημιούργησε, παλεύοντας, τριάντα καὶ πλέον χρόνια, ἐναντίον ὅλου τοῦ κόσμου καὶ πρὸ πάντων ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Σιγὰ-σιγὰ, τὸ Κράτος ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴ δούλη Ἑλλάδα. Μόνο ἡ Ἀθήνα καὶ τὰ νησιὰ μείναν ἔξω ἀπ' αὐτό.

Ὁ Γεώργιος Σταῦρος ἀκολούθησε πιστὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πατέρα του, ποὺ ὑποστήριξε τοὺς πατριῶτες του. Αὐτὸ φάνηκε ξεχωριστὰ σὲ μιὰ περίπτωσι, ὅπου, σὰν ἐμπιστος τοῦ γιοῦ τοῦ Ἀλῆ, Βαλεσι τότε τοῦ Μωριᾶ, προσπάθησε νὰ «λυτρώσῃ φυλακισμένους». Ὅχι ὅμως ἀνθρώπους, τούτη τὴ φορὰ, ὅπως συχνὰ ὁ πατέρας του, παρὰ κάτι ἄλλο, ποὺ κι' αὐτὸ εἶχε ψυχὴ

σὰν τοὺς ἀνθρώπους: ἓνα μνημεῖο τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ἐνα ἔργο Τέχνης. ζωντανό: τὴ ζωφόρο ἐνὸς περίφημου Ναοῦ.

Οἱ βιογράφοι τοῦ Γεωργίου Σταῦρου δὲν ἀναφέρουν αὐτὸ τὸ περιστατικόν. Καὶ ὅμως, συνέβη ἀνάμεσα στὴν τετραετία 1810-1814, στὴν ὁποία ἀναφερθήκαμε πρὸ λίγου: στὰ 1812.

Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ εἶχε πάει κοντὰ στὸ Βελῆ, ὅπως εἶχε πάει κι' ὁ Βηλαράς, ὁ ποιητής. Καὶ ἴσως ἀπὸ τότε, χάρι στὴν ἐπιτροπὴ τῶν δυὸ αὐτῶν καλῶν Ἑλλήνων, νὰ εἶναι ποὺ ἄρχισε ὁ Βελῆς νὰ ἐπιτρέπη τὸ χτίσιμο ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν στὴν περιόχῃ του, τὸ Μωριᾶ.

Στὰ 1812, εἰκοσι-τεσσάρων τότε χρόνων, ὁ Γεώργιος Σταῦρος προσπάθησε μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του, νὰ σώσῃ ἀπὸ τ' ἀρπαχτικὰ χέρια τῶν ξένων τὴ ζωφόρο τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνα, στὸ Κότυλο τῆς Μεσσηνίας, κοντὰ στὴ Φιγαλία καὶ τὴν Ἀνδρίτσεινα.

Ἐἶναι γνωστὸ ὅτι στὰ 1812, αὐτὸς ὁ Ναός.. βρέθηκε ἀνέπαφος ἀπὸ ἓνα Ἄγγλο περιηγητὴ, ὁ ὁποῖος τυχαίως εἶχε ἀκούσει νὰ γίνεται λόγος γι' αὐτόν... Μέσα σὲ λίγες ὥρες ἡ θαυμασιὰ ζωφόρος του καὶ κάθε τι ποὺ τὴν κοσμοῦσε ἐξαφανίστηκε, ἀρπαγμένο ἀπὸ μιὰ ομάδα κερδοσκοπῶν οἱ ὁποῖοι ἐπλούτισαν μ' αὐτὴ στὸ Λονδίνον».

Οἱ ἰωνικὲς κολῶνες τοῦ Ναοῦ ὑποβάσταζαν αὐτὴν τὴν πολυθρόνητη ζωφόρο ποὺ ὁ βανδαλισμὸς ἄρπαξε βιαίως, μὲ τὰ ὅπλα, γιὰ νὰ τὴν μεταφέρῃ στὸν ὀμιχλώδη οὐρανὸ μιᾶς μεγαλούπολης γεμάτης κاپνοῦς... Παρόμοιο περιστατικὸ εἶναι ἡ ληστεία τοῦ Ἑλγίνου στὴν Ἀθήνα. Ὁ γιὸς τοῦ Ἀλῆ, ὁ Βελῆς, δὲν ἤθελε νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτὴν τὴν «ἀνασκαφή». «Ὁ Βαλεσι τοῦ Μωριᾶ», καθὼς γράφει καὶ ὁ μέγας ἱστορικὸς Γερβίνος, «ὁ Βελῆ Πασᾶς ἐνδιαφέρθηκε, πρᾶγμα πολὺ σπάνιο γιὰ ἓνα Τούρκο, γι' αὐτὰ τὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα». Ἄν ἐδέχθηκε στὸ τέλος νὰ τὰ πωλήσῃ, τὸ ἔκανε γιὰτὶ συνέπεσε τότε νὰ καθαιρεθῆ ἀπὸ Διοικητῆς τοῦ Μωριᾶ. Ἔτσι ἀποφάσισε νὰ πωλήσῃ τὰ ἀνεχτίμητα ἐκεῖνα μνημεῖα τῆς Ἀρχαίας Τέχνης, καὶ μάλιστα στὴν ἐξευτελιστικὴ τιμὴ τῶν 16.500 γροσίων.

Για την εἴσπραξι αὐτοῦ τοῦ ποσοῦ ὁ Βελῆς ἔστειλε στή Φιγαλία τὸ Γεώργιο Σταῦρο. Ὁ Γεώργιος ἦταν ἔμπιστος τοῦ Βελῆ καὶ Γραμματικός του. «Αὐτὸς ὅμως ὁ πατριώτης, βλέποντας μὲ σπαραγμὸ ψυχῆ νὰ φυγαδεύωνται τὰ ἔθνικὰ κειμήλια ἀπὸ τὴν Πατρίδα του, δοκίμασε νὰ τὰ σώσῃ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του.

Τὴν πληροφορία μᾶς τὴν δίνουν δύο Ἕλληνες συγγραφεῖς: Ἐνας ἱστοριοδίφης καὶ ἓνας διπλωματικός. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ ἄλλοτε Διευθυντὴς τῆς Β.βλιοθήκης τῆς Ἀνδρίτσαινας Ἀγησίλαος Τσέλαλης καὶ τὴν ἀναγράφει στὴ μελέτη του γιὰ τὸν Ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ ἄλλος εἶναι ὁ διπλωματικός Ἀλέξανδρος Βεῖνόγλου, πού, σ' ἓνα διήγημά του, δημοσιευμένο στὴ «Νέα Ἑστία» τῆς 1ης Ἰουλίου 1928 καὶ βραβευμένο, βάζει κεντρικὸ ἥρωα τὸ Γεώργιο Σταῦρο.

«Προστατέω τὴν κληρονομιά σου μᾶς ἄφησαν οἱ πρόγονοί μας!» ἐφώνησε πρὸς τὸν Γκρόπιους, τὸν Αὐστριακὸ Πρόξενο, συνεταιῖρο τοῦ Ἀγγλοῦ ἀρχαιοκάπηλου. Καὶ ὅταν εἶδε πὸς εἶχαν κίβλας ἀρχίσει νὰ μεταφέρουν τὰ γλυπτὰ μὲς στὴν ἐγγλέζικη κορβέττα, ὠρμησε ἔξαλλος πάνω στὸν πρόξενο. «Ἄ! κλέφτες, δὲ θὰ τὰ πάρετε!» Γιὰ ἓνα δευτερόλεπτο, ὁ Γκρόπιους στάθηκε ἀκίνητος. «Μὴν προχωρήσεις!» εἶπε στὸ Γεώργιο Σταῦρο. Ἀλλ' ὁ ὑπερασπιστὴς τῶν ἔθνικῶν μας κειμηλίων ὠρμησε πάλι καταπάνω του φωνάζοντας διαρκῶς «Κλέφτες!» Τότε ὁ Γκρόπιους τὸν πυροβολεῖ καὶ τὸν πληγώνει.

Ἔτσι περιγράφει ὁ Βεῖνόγλου τὸ περιστατικὸ αὐτὸ στὸ ὠραῖο διήγημά του, ἐπὶ τῇ βάσει ἱστορικῶν πληροφοριῶν, πού τις ἀναφέρει σὲ προεισαγωγικὸ σημείωμά του.

Ἡ προσπάθεια ν' ἀπολυτρώσῃ τὴν ὀλοζώντανη ζωφόρο, ὅταν τὴν ἄρπαξαν, γιὰ νὰ τὴν «φυλακίσουν», οἱ Ἀγγλοὶ, σὰν πρᾶξι ἡρωϊκὴ εἶναι πολὺ φυσικὴ γιὰ τὸ Γεώργιο Σταῦρο, ἅμα τὴ συνδυάσῃ κανεὶς μὲ τὴν ὄλη του πατριωτικὴ δρᾶσι. Ἐπειτα κάθε Ἕλληνας τὸ ἴδιο θᾶκανε στὴ θέσι του. Ὅποιος πετύχει νὰ φτάσῃ, ὅπως ἔφτασα ἐγὼ πέρυσι τὴν ἀνοιξι, στὴν κορυφὴ τοῦ Κοτύλου, 1100 μέτρα πάνω ἀπ' τὴ θά-

λασσα, καὶ ἀντικρύσει αὐτὸν τὸν Παρθενῶνα τῆς Πελοποννήσου μὲς στὸ μεγαλοπρεπέστατο πλαίσιο τῶν γύρω βουνῶν, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ νιώσῃ μέσα του τὴ φλόγα τοῦ πατριωτισμοῦ πρὸ θερμῆ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ.

Ὑστερ' ἀπὸ πολλὰ· πολλὰ χρόνια, ὅταν ὁ Γεώργιος Σταῦρος, μὲ τὴν ἰδρῦσι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἔγινε ὁ δημιουργὸς τῆς οικονομικῆς μας ζωῆς, ἡ Τράπεζα ἀναθυμούμενη, βέβαια, αὐτὸ τὸ περισσῆ αἰτικό, ἔβλεπε πάνω σὲ κάποια τραπεζογραμμάτια, μαζὶ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδρυτῆ της, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνα. Αὐτὸ τὸ δίπτυχο, τὸ τόσο ταιριαστό, συμβολίζει καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸν πατριωτισμὸ τοῦ Μεγάλου Ἑλλήνου.

Τώρα, ἄς δοῦμε καὶ τὴν πνευματικότητα τοῦ Γεωργίου Σταύρου.

Δεῖγμα τῆς ἐκτιμήσεως μὲ τὴν ἑποῖαν τὸν περιβάλλουν οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς εἶναι μιὰ ἐπιστολὴ πού ἔλαβε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1820 ἀπὸ κάποιο σπουδαῖο, ὡς φαίνεται, Ἡπειρώτη, βρισκόμενο τότε στὴ Γερμανία. Ἡ ἐπιστολὴ δημοιεύεται στὸ «Λόγιο Ἐρμῆ» (φύλλο 13, σελ. 383), ἀλλὰ δὲν φέρει ὄνομα ἀποστολέως Ἄλλωστε εἶναι δημοσιευμένο μόνον τὸ πρῶτο τῆς μέρος. Ἐκεῖ πού διακόπτεται σημειώνεται: «ἀκολουθεῖ».

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ μᾶς δείχνει καὶ τὴν πνευματικότητα ἐκείνου στὸν ὁποῖο ἀπευθύνεται καί, γενικώτερα, τὴν πνευματικὴ προετοιμασία τῶν Ἑλλήνων διανοουμένων γιὰ τὴν Ἐπανάστασι τοῦ Εἰχσοσιένα.

Σὰς διαβάζω δυὸ-τρεῖς μικρὲς περιχοπές:

«Ἀπόρριψε [τὴν παροῦσαν ἐπιστολήν μου] ἀπὸ πρώτης ἀρχῆς, ἂν ἐλπίζης νὰ εὔρης εἰς αὐτὴν βιβλίων κρίσεις, πραγματείας ἀπὸ ξένην γλῶσσαν, μετάφρασιν, ἢ παραπλήσια ἄλλα. Λεινολογίας, παράπονα, τοιαῦτα λυπηρὰ ἂν ἔχης ὄρεξιν νὰ ἀκούσῃς, ἀνάγνωσε τὰ γραφόμενα ἡσυχᾶ, κρίνε τα ἀφιλοπροσώπως καὶ μὴν ὀκνήσῃς νὰ διορθώσῃς τὰ ἡμαρτημένα...

... Ἄν θεωρήσῃς τὸ πρᾶγμα ἐκ μέρους τῆς διοικήσεως, ἢ φιλομάθειας τοῦ ὑψηλοτάτου ἡγεμόνου τοῦ τόπου [τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, δηλαδὴ] εἶναι πάρα πολὺ γνωστὴ καὶ εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἤθελεν ἰδῆ μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν εἰς τὴν μητροπόλιν του σχολεῖον καλλιώτερον παρὰ τὸ τῆς Χίου, ὅταν οἱ χρήζοντες αὐτοῦ, ὡς εἶναι δίκαιον

τὸ συστήσωσι, καί, ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα του, ἤθελε τὸ ὑπερασπίσει ἐν καιρῷ χρείας.

...Ὅτε λοιπὸν οὔτε ἐκ τῆς διοικήσεως, οὔτε ἐκ τῶν μέσων, οὔτε ἐκ τῆς ἀξίας τῶν ἀνδρῶν δὲν προέρχεται, τότε τὸ σφάλμα κεῖται ἄλλου, καὶ πρέπει εὐρεθῆν, νὰ διορθωθῇ... Ἐὰν σ' ἔλεγα ὅτι σὺ μάλιστα πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ κινήσης πάντα λίθον διὰ τοῦτο, ἤθελα πειράξει, βέβαια, τὸ καλὸ σου οἶσθημα, ἀπὸ τὸ ὅποιον κυριευόμενος ἐνεργεῖς εἰ τι δύνασαι, χωρὶς νὰ προσημίησιν ἄλλων παρακινήσεις.

Τέλος, συνιστᾷ στὸ Γεώργιο Σταῦρο νὰ φροντίσῃ ὅσο μπορεῖ περισσότερο γιὰ τὴ διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, καὶ καταλήγει:

«Εἰς τὰς ἀπομακρυσμένας Ἀμερικός, φίλε Σταῦρε, γινόμεθα τώρα γνωστοί. Ὅπου πρότερον μᾶς ἔδειξεν ἡ τόλμη καὶ δεξιότης τῶν καταβορυγίων καὶ ναυτῶν μας, ἐκεῖ τώρα ἀρχίζουν νὰ μᾶς γνωρίζωσι καὶ ἐκ τῆς παιδείας μας... Ὅθεν δὲν ἠξενῶ περὶ ἄλλων, εἰς σὲ ὁμῶς δὲν ἠθελα πράξει, νομιζῶ, δυσάρεστα, ἐὰν σ' ἔδηλοποιούσα καὶ τοῦτο. Καὶ βέβαια, ἐὰν τὸ πολυάσχολόν σου ἐπάγγελμα δὲν σ' ἐμπόδιζε νὰ τὸ μάθης ἀλλαχόθεν, θέλω σὲ τὸ φανερώσει».

Ἐδῶ σταματᾷ τὸ δημοσιευόμενον μέρος τῆς ἐπιστολῆς, ἀπὸ τὸ ὅποιο βλέπουμε ὅτι τὸ «πολυάσχολον» τοῦ Γεωργίου Σταύρου δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἐνδιαφέρεται ζωηρὰ γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία καὶ Γλῶσσα, καὶ νὰ θεωρῆται παράγων τῆς πνευματικῆς ἀνυψώσεως τοῦ Γένους τὴν ἐποχὴ τῆς προετοιμασίας γιὰ τὴν Ἐπανάστασιν.

Ἀριστοκράτης τοῦ χρήματος μαζί καὶ τοῦ πνεύματος, ὑπηρετεῖ καὶ τὸν Κερδῶ καὶ τὸ Λόγιο Ἐρμῆ. Ἡ ἰδεωδεστέρα σύνθεσις! Ἔτσι κατώρθωσε, «ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα» τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, νὰ ἐργασθῇ γόνιμα γιὰ τὸ πνευματικὸ ξύπνημα τοῦ Γένους.

Ἡ πνευματικὴ του καλλιέργεια φαίνεται κι' ἀπὸ τὶς ἐπιστολές του. Ἔχει ἓνα ὕφος νευρῶδες, ἀπλὸ καὶ ἀπέριττο, χωρὶς ἐξεζητημένες καὶ ἀντιαισθητικὲς ἐκφράσεις. Ἐνα ὕφος ἐπιγραμματικὸ καὶ γλαφυρὸ μαζί. Δὲν εἶχε ὁ Γεώργιος Σταῦρος τὶς ἀδυναμίες τοῦ... βιογράφου του, ὥστε νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τὰ «κορακίστικα» τοῦ Κοραῆ...

Λίγους μῆνες μετὰ τὴ δημοσίευσιν τῆς ἐπιστολῆς τῆς δημοσιευμένης στὸ «Λόγιο

Ἐρμῆ» τοῦ '820, γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε, ἀρχίζει τὸ θρυλικὸ ξεσήκωμα τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν Ἀνεξαρτησία.

Ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν ὁ Καποδίστριας, ὑπουργὸς τότε τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ἀπὸ τὴν Πίζα ὁ Μητροπολίτης Ἰγνάτιος (ὁ ἄλλοτε ἐξ ἀπορροήτων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ), ἀπὸ τὸ Λιβόρνο ὁ ἡγεμὼν Καρατζᾶς, κι' ἀπὸ ἄλλα κέντρα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄλλοι κορυφαῖοι Ἕλληνες συννενοῦνται, προετοιμαζοῦν τὴν Ἐπανάστασιν.

Αὐτὰ εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν. Ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἦτανε γνωστὸ καὶ τὸ μαθαίνουμε τώρα, εἶναι ὅτι, ἀπὸ τὰ 1807 —δεκατέσσερα ὁλόκληρα χρόνια προτοῦ ἐκραγῆ ἢ Ἐπανάστασι—συνεργάτης ὄλων αὐτῶν, ἐμψυχωτῆς, ἦταν ὁ Γεώργιος Σταῦρος. Ἐγκαταστημένος στὴ Βιέννη, μὲ δηλωμένο σκοπὸ τὴ διεύθυνσιν τοῦ ἐμπορικοῦ γραφείου τοῦ πατέρα του, χρησιμοποιοῦσε στὴν πραγματικότητά τὴ Βιέννη ὡς κέντρο τῶν πατριωτικῶν του ἐνεργειῶν, πηγαίνοντας ἀπὸ κεῖ πότε στὸ Μωριά, πότε στὴν Πετρούπολιν κ.λ.π., ὡς σύνδεσμος τῶν ὑποκινήτων τῆς Ἐθνεγερσίας.

Στὰ '21, ὁ Γεώργιος Σταῦρος ἔχει τόσο κῦρος ὥστε ἐξασκεῖ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο μεγάλη ἐπιρροὴ στὸν ἔπειτα Κυβερνήτη. «Τὸν Καποδίστρια τὸν γνωρίζω ἀπὸ νηπιόθεν, τὸν συναναστράφημ πλησιέστερον ἀπὸ τοὺς 1807 [χρόνους], τὸν ἐγνώρισα φίλον μου καὶ νὰ ἔχη πρὸς ἐμὲ ὑπόληψιν καὶ εἰς τοὺς λόγους μου πίστιν», γράφει ὁ ἴδιος ἀργότερα, κατὰ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως, πρὸς τὸν Κουντινιώτη.

Λέει ὅτι τὸν συναναστράφη «πλησιέστερον» ἀπὸ τὸ 1807. Τότε ἡ Ρωσία εἶχε στείλει τὸν Καποδίστρια στὴ Λευκάδα γιὰ νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἄμυνα τοῦ νησιοῦ ἐναντίον τῆς ἐπιδρομῆς ποῦ σχεδίαζε ὁ Ἀλῆ Πασᾶς. Φαίνεται πὼς τότε ὁ Καποδίστριας, περνώντας ἀπὸ τὴ Βιέννη, συνάντησε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ Γεώργιο Σταῦρο, μόλις δεκαῖνενέα εἰῶν, τὸν ἐξετίμησε ὡς πατριώτη καὶ πνευματικὸ ἄνθρωπο, καὶ εἶχε ἔκτοτε «ὑπόληψιν πρὸς αὐτὸν καὶ πίστιν εἰς τοὺς λόγους του».

Δεκατέσσερα ὅλα χρόνια δοκιμάστηκε ἢ ἐμπιστοσύνη τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὸ

Γεώργιο Σταῦρο, ἀπὸ τὰ 1807 ὡς τὰ 1821, ὁπότε πιά, μὲ τὴν ἔκρηξι τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ ἐπιρροή του πάνω στὸν Καποδίστρια ἦταν πολὺ μεγάλη.

Αὐτὸ φαίνεται κι' ἀπὸ δύο ἀνέκδοτα γράμματα ποὺ ἔστειλε στὸ Γεώργιο Σταῦρο ὁ Μιχαὴλ Βασιλείου, ὁ ἕως τὴν ἔκρηξι τῆς Ἐπαναστάσεως «ἐνδοξος κόνσολος τῆς Ὑψηλῆς Πύλης», καὶ μεγαλέμπορος στὴ Βιέννη, ὁ ὁποῖος, καταδιωκόμενος τότε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, εἶχε πάει στὸ Τριέστι. Εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Κοραῆς εἶχε τὴν πυκνότετη ἀλληλογραφία γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε προηγήτερα. Ὁ Μιχαὴλ Βασιλείου εἶναι γέρος πιά! «Δὲν σιοχάζεσθε τὰ γηρατεῖα μου ὁποῦ βαρύνομαι νὰ πολυγράφω» γράφει τὴν ἴδια ἐποχὴ σὲ κάποιον συγγενῆ του.

Λοιπὸν αὐτὸς ὁ σεβαστὸς γέροντας ἀπευθύνεται στὸ Γεώργιο Σταῦρο, ποὺ βρισκόταν τότε στὸ Σιμπίου τῆς Τρανσυλβανίας—ἄλλο κέντρο κι' αὐτὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ—καί, ἂν καὶ τόσο νέο στὴν ἡλικία, τὸν θερμοπαρακαλεῖ νὰ τὸν συστήσῃ στὸν Καποδίστρια, Ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, νὰ φροντίσῃ νὰ διορισθῇ πρόξενός της στὸ Τριέστι, ἀφοῦ εἶχε παυθῆ ἀπὸ πρόξενος τῆς Τουρκίας στὴ Βιέννη.

Τοῦ γράφει λοιπὸν τὸ Σεπ ἔμβριο τοῦ '21 ἓνα γράμμα ποὺ βρίσκεται στὴν ἀνέκδοτη κόπια τῆς συλλογῆς Β' ἀχογιάννη (Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους) καὶ τοῦ λέει:

«Μοὶ ἐπέρασεν ἡ ἰδέα νὰ ζητήσω ἀπὸ τὸ ρωσικὸν κράτος, διὰ μέσου τῶν φίλων, κανένα κονσολάτον πρὸς μικρὰν παρηγορίαν μας, καὶ ἀνέφερα τῷ Μητροπολίτῃ κυρίῳ Ἰγνατίῳ, ὅστις εἰς ἀπόκρισιν μοὶ λέγει ὅτι τὸ στοχάζεται πολλὰ ἀκατόρθωτον... Ἡ τοιαύτη ἰδέα δὲν ἐδυνήθη νὰ μὲ κάμῃ νὰ ἀπελπισθῶ, συλλογιζόμενος ὅτι καὶ ἡ μεσιτεία τῆς εὐγενείας σας πρὸς τὸν κόμιστα [Καποδίστρια], καὶ ἐκεῖνη τοῦ Μητροπολίτου δύνανται νὰ κάμουν μεγάλην ἐνέργειαν, καὶ ὅταν ἡ ἐξοχότης του λάβῃ διάθεσιν εὐεργετικὴν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πράγματος. Ὅθεν σὰς παρακαλῶ νὰ μὲ ὀδηγήσετε εἰς ὅ,τι κρίνετε ἀρμόδιον, ἐπειδὴ ἄλλο καταφύγιον ἐκτὸς τῆς ἐδικῆς σας προστασίας καὶ τῆς τοῦ ἄνω εἰρημένου Δεσπότη κυρίου Ἰγνατίου δὲν ἔχω... Ἠξεύρω ὅτι καὶ διάθεσιν καλὴν πρὸς με ἔχετε ἐκ καλοκαγαθίας, καὶ ἱκανὸς εἶσθε νὰ μὲ συμβουλευέσετε, καὶ πρὸς τὸν κόμιστα εἰσακούεσθε. Εὐεργετήσατέ με, λοιπὸν, σὰς παρακαλῶ...»

Καὶ καταλήγει:

«Τί δυστυχία εἶναι αὐτή! Τί φόννοι, τί φθο-

ρά, τί ἀφανισμός, τί ἀθλιότης ὁποῦ ἔπεσεν εἰς τὸ ταλαίπωρον Γένος μας; Τί ἀπάται, τί προδοοίαι, τί λάθη, τί παραδρομαὶ ὁποῦ ἐσυνέβησαν εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ μεταξύ; Ποῦ ἔχει νὰ κατανήσῃ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; Ἐὰν ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος δὲν μᾶς εὐσπλαχνισθῆ, φωτίζων ἰσχυρὸν τινα προστάτην καὶ κηδερόνα, τὸ Γένος ὅλον κινδυνεύει νὰ ἀπολεσθῆ. Ἦλεος ὁ Θεός!...»

Πολὺ ἀπαισιόδοξος ὁ κ. Κόνσολος! Τὸ Γένος δὲν ἔχει ἀνάγκην προστάτου καὶ κηδεμόνος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Θεό, βέβαια. Ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἀρκετὸς γιὰ νὰ τὸ σώσῃ. Προστάτες καὶ κηδεμόνες τοῦ τὰ «ξεφτέρια», τὰ «τσιράκια» τοῦ Ἀλῆ, οἱ.. Ἀληπασαλῆδες!, ποῦ, ἐνωμένοι μὲ τοὺς ἄλλους Ἡρωες τῆς Ρούμελης καὶ τοῦ Μωριά, χύνουν τὸ αἷμα τους γιὰ τὴν Ἐλευθερία. Προστάτες καὶ κηδεμόνες τοῦ οἱ πλούσιοι καὶ οἱ σοφοὶ Ἕλληνες, πρὸ πάντων οἱ Ἡπειρώτες, ποῦ μὲ τὸ χρῆμα τους, τὶς διοικητικὰς ἰκανότητες, τὸν ἐνθουσιασμό τους, κατευθύνουν τὸν Ἀγῶνα. Ἐνας ἀπ' αὐτούς, ἀπ' τοὺς πρώτους καὶ ὁ Γεώργιος Σταῦρος.

Ὁλιγόλογος καθὼς ἦταν πάντα—τοῦ ἄρεσαν τὰ ἔργα καὶ ὄχι τὰ λόγια—, ἀποκρίθηκε, ἀπ' τὴν Τρανσυλβανία, τὸ Γενάρη τοῦ '22, στὴν παρακλητικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαὴλ Βασιλείου, μὲ τὴ λακωνικὴ φράσι:

«Ἀδύνατον νὰ ἀπολαύσητε τὸ ποδοῦμενον κονσολάτον καὶ κάθε κίνημά σας εἶναι ἀνωφελές. Διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον νὰ παραιτηθῆτε, καὶ ἄς ἐλπίζετε ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει τελειώσουν τὰ δεινὰ σας».

Καί, ὅστερ' ἀπὸ λίγο, φεύγει γιὰ τὴν Πετροῦπολι. Πάει νὰ συναντήσῃ τὸν Καποδίστρια, ὄχι γιὰ νὰ ζητήσῃ ρουσφέτια—κονσολάτα—γιὰ τοὺς φίλους του, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὀργανώσῃ μαζί του, τελικὰ, τὸν Ἐθνικὸν Ἀγῶνα.

Ἐκεῖ θέτει τὶς βάσεις τῆς ἐθνικῆς του προσφορᾶς. Ἀπὸ κεῖ ξεκινάει, κι' ἀφοῦ κατορθώνει νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰ ἐμπόδια ποῦ τοῦ παρενέβαλαν οἱ Αὐστριακοί,—φίλοι τότε τῶν Τούρκων—πηγαίνει στὴν Ἰταλία, συναντᾷ στὸ Λιβόρνο τὸν ἡγεμόνα Καρρατζᾶ καὶ στὴν Πίζα τὸν Μητροπολίτη Ἰγνατίο, καὶ τέλη τοῦ '24 κατεβαίνει στὴν Ἑλλάδα.

Εἶναι ὠριμος πιά κ' ἔχει ἐδραιωμένη τὴ φήμη του ὡς πατριώτης ἄριστος. Καὶ

ή φήμη του διατρέχει τώρα και την αγωνιζόμενη Ελλάδα. Τόσο είναι το κύρος του, όπου το φθινόπωρο του '24 μόλις έφθασε απ' την Πίζα στη Ζάκυνθο, για να συνεννοηθῆ με το εκεί Έλληνικό Διεθντήριο του Ίεροῦ Ἀγῶνα και πρό πάντων με τὸν «Ἀρχοντα Κόμιτα», ὅπως προσαγορεύει τὸ Διονύσιο Ρώμα, στέλνει συστατικές ἐπιστολές ὑπὲρ διαφόρων πατριωτῶν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο, στὸ Ναύπλιο, ὄχι, κι αὐτὴ τὴ φορά, για νὰ ζητήση κανένα ρουσφέτι, ἀλλὰ για νὰ φροντίση για τὴν ἀνάπτυξι τῆς Τυπογραφίας-πάντα για τὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία και Γλῶσσα ἐνδιαφέρεται ὁ καλλιεργημένος Ἡπειρώτης!

«Ἐκλαμπρότατε Πρίγκηψ... Ὁ κύριος Γεώργιος Κυριάκης, ὅστις θέλει λάβει τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἐγχειρήσῃ τὴν παρούσαν... ἐστάθη συνταξιδιώτης μου ἀπὸ Λιβόρνο ἕως ἐδῶ. Εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἀπερνᾷ αὐτοῦ νὰ συνεπιστατήσῃ εἰς τὴν τυπογραφίαν μετὰ τοῦ γαμβροῦ του κυρίου Δημ. Μεσθενέως. Τὸν ἐγνώρισα διὰ τίμιον, φιλογενῆ και ἄξιον. Δι' ὃ λαμβάνω τὴν τιμὴν και τοσοῦτον νὰ τὸν παραστήσω εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά σας και ταπεινῶς νὰ παρακαλέσω νὰ τὸν ἀξιώσητε τῆς δυνατῆς προστασίας σας...»

Ἀπὸ δῶ, ὀδσσιαστικώτερα, ἐνεργητικώτερα, ἀρχίζει ἡ δευτέρη περίοδος τῆς δράσεως τοῦ Γεωργίου Σταύρου, ἡ περίοδος τοῦ πολιτικοῦ ἀγωνιστῆ κατὰ τὴν Ἐπανάστασι, ὄχι λιγώτερο σημαντικὴ τῆς τρίτης και τελευταίας, τῆς γνωστότερης περιόδου τῆς, τοῦ οἰκονομικοῦ ἀναστηλωτοῦ τοῦ Ἐθνους και δημιουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

Δὲν ἦτανε δευτερεύουσα κι' αὐτὴ ἡ συμβολὴ του ἦταν ἀπλῶς σεμνὴ κι' ἀθόρυβη. Γιατὶ ὁ Γεώργιος Σταῦρος εἶχε βαθύτατα μέσα του καλλιεργημένο τὸ αἶσθημα τῆς ἱεραρχίας και αὐτοεξαφανίζονταν, απ' τὸ προσκήνιο για νὰ προβάλλῃ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνα, τοὺς ἐπίσημους ἀρχηγούς. Τὸ πολιτισμένο, τὸ εὐγενικὸ αἶσθημα τῆς πειθαρχίας, πὸν εἶχε πολὺ ἀνεπτυγμένο ὁ εὐγενὴς Ἡπειρώτης. Αὐτὸ εἶναι πὸν παρεξήγησε ὁ Βλαχογιάννης και τὸ ἐθεώρησε ὡς... δουλοπρέπεια! Ἡ πρώτη ἀρετὴ τοῦ πολίτη—ἡ πειθαρχία—νὰ χαρακτηρίζεται πράξι ταπεινὴ!

Εὐτυχῶς, ἡ περίοδος αὐτὴ φωτίστηκε

τόσο τελευταία, με ἀποκαλυπτικὰ ἀνέκδοτα στοιχεῖα, ὥστε ν' ἀναγνωρισθῆ δημοσίᾳ ἀπὸ ἐκλεκτοὺς ἀνθρώπους τῶν Γραμμάτων, πὸς ὁ Γεώργιος Σταῦρος ἦταν «ἕνας ἀπὸ τοὺς ἄξιους στυλοβάτες τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας» και «μία χαρακτηριστικὴ φυσιογνωμία τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνα».

Ἐλπίζω ὅτι γρήγορα θὰ δημοσιευθοῦν ὅλες οἱ ἐπιστολές πὸν ἔγραψε ὁ ἐθνεγέρτης τὸν καιρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Τότε θὰ φανῆ πληρέστερα ὄχι μόνο ἡ πατριωτικὴ του δράσι, ἀλλὰ και ἡ ὄλη προσωπικότητά τοῦ ξεχωριστοῦ αὐτοῦ Ἡπειρώτη, πὸν, σύμφωνα με τὴ μεγάλη παράδοσι τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδας, ξεκίνησε ἀπὸ ἔμπορος, για νὰ γίνῃ πρῶτα ὁ εὐαγγελιστής, ἔπειτα ὁ ἀγωνιστῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως και, τέλος, ὁ οἰκονομικὸς και κοινωνικὸς στυλοβάτης τῆς μετεπαναστατικῆς Ἑλλάδος.

Και ἄς εὐχηθοῦμε νὰ βρεθοῦν, σιγὰ σιγὰ, και ἄλλα στοιχεῖα ὀπὸν νὰ μπορέσῃ μιὰ μέρα νὰ γραφῆ μιὰ πλήρης και συνθετικὴ ἱστορικὴ μελέτη για τὸ Γεώργιο Σταῦρο και τὶς «τρεῖς ἐποχές του», τὴν προεπαναστατικὴ, τὴν ἐπαναστατικὴ και μετεπαναστατικὴ.

Ὡστόσο και τὰ στοιχεῖα πὸν ἔχουμε τώρα ὑπ' ὄψι μας για τὴν ὄλη δημιουργικὴ δράσι του εἶναι ἀρκετά, πιστεύω, για ν' ἀνατρέψουν τὶς κατηγορίες τοῦ Βλαχογιάννη και νὰ διαλύσουν τὴ διάχυτη ἐντύπωσι πὸν ὑπῆρχε ὡς πρὸ λίγου, ὅτι ὁ Γεώργιος Σταῦρος ἦταν ἀπλῶς ἕνας σαράφης, πὸν ἤρθε, τυχοδιωκτικὰ, ἔτσι, για νὰ βρῆ δουλειά, και πὸς ὁ πατέρας του ἦταν ἕνας Ἀληπασαλῆς.

Ἀντίθετα, καιρὸς εἶναι, νομίζω, ν' ἀνεγερθῆ, ἐπιτέλους, ἕνα μαρμάρινο μνημεῖο πὸν ν' ἀπαθανατίξῃ, μπροσιὰ στὴν Πλατεῖα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, τὴ φυσιογνωμία του, ὡς ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς Ἡπειρωτικῆς φιλογένειας.

Αὐτὴν τὴν πρωτοβουλία ἔχει καθῆκον νὰ τὴν πάρῃ ὄχι τόσο τὸ δημιούργημά του, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, πὸν κλείνει σήμερα, καθὼς εἶπαμε στὴν ἀρχή, τὰ 110 χρόνια τῆς ἐνεργοῦ δράσεώς τῆς. Ἡ ἀνέγερσι ἐνὸς τέτοιου μνημείου—ἡ ἀνάληψι, δηλαδή, τῆς σχεικῆς πρωτοβουλίας—εἶναι, κυρίως, τοῦ

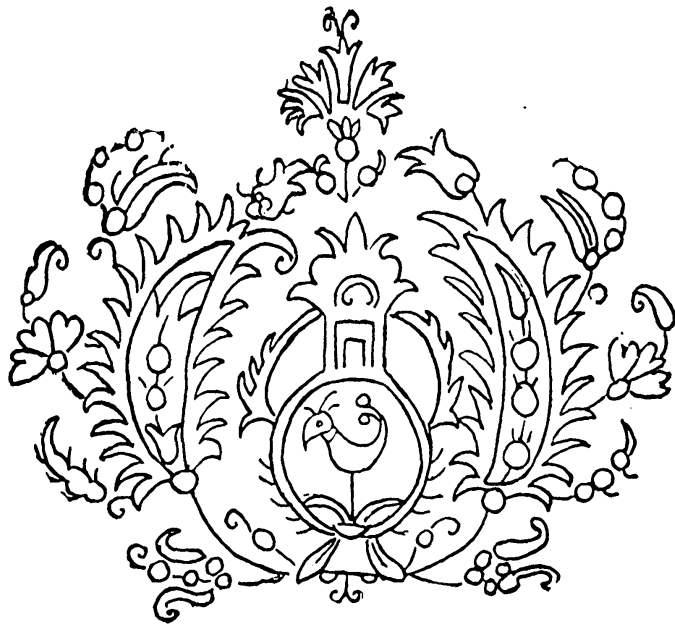
Κράτους καθήκον. Θάπρεπε μάλιστα να είχε γίνει αυτό από καιρό, και συγκεκριμένα από το 1927, από τότε που, με την αναγκαστική παραίτησι της παλαιότητας αυτής Τραπεζής από το έκδοτικό προνόμιο, έπαυσε πια να εμφανίζεται πάνω στα τραπεζογραμμάτια ή άλλη μορφή του πρωτεργάτη της οικονομικής ζωής του τόπου.

Γιατί ή μορφή του Γεωργίου Σταύρου δεν είναι το σύμβολο ενός Ίδρύματος. Είναι, πολύ πέρα τούτου, σύμβολο έθνικό, γενικό. Πρώτος μες στους πρώτους, ο Ήπειρωτικώτατος αυτός Ήπειρώτης, είναι άξιος του τίτλου του Έθνικού Άνδρός. Και τι άνδρός! Άκέραιου, καθολικώτατου, πολυεδρικότατου. Ίσως του πιο αντιπροσωπευτικού τύπου του Έλληνος πατριώτη. Σύμβολο του νεωτέρου Έλληνος: Ξενητεμένος, έμπορος, διαβασμένος, διαλαλητής της Ίδέας, διωκόμενος, αγωνιστής, οικονομολόγος, τραπεζίτης. Τί σύνθετη φυσιογνωμία! Ίσως θα πρέπει να γυρίσουμε πίσω, στους χρόνους της Αναγεννήσεως, στην εποχή τώε Μεδίκων, για να

βροῦμε τέτοιους πολυσύνθετους άνθρώπους.

Άν όμως το Κράτος παρέλειψε ως τώρα τον έμπρακτο σεβασμό που έπρεπε να αποτίση προς τη μνήμη του, ως πάρουν την πρωτοβουλία οι πάντοτε ευγενείς Ήπειρώτες. Και να στήσουν τον άνδριάντα του ξεαιρετικού αυτού πατριώτη τους σε πεντελικό μάρμαρο, στην κατάλληλη θέσι, έναν άνδριάντα που να παριστάνη τον έξοχο Ήπειρώτη στη μεγάλη καμπή της ζωής του: την ώρα του ωραίου ξεκινήσεως. Τότε που ήταν τριανταπέντε χρόνων, στα 1824, στην πλήρη άκμή του. Τότε που ξεκίνησε, απεσταλμένος του Καποδίστρια και του Ίγνατίου, για να θέση τον έαυτό του στην υπηρεσία του Άγώνος, ως συνεργάτης του πρώτου Πρωθυπουργού, του Γεωργίου Κουντουριώτη.

Ο μεγάλος Ήπειρώτης, ο μεγάλος Έλλην, ο μεγάλος Άνθρωπος, ο Γεώργιος Σταύρος, ως βρή την μνημειακή αποκατάστασί του από την ιδιαίτερή του Πατρίδα, την εὔανδρο Ήπειρο.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΘΕΟΦ. Γ. ΜΕΝΤΖΙΟΥ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΣΙΝΑΪΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΩΝ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΜΟΝΩΝ ΤΟΥ ΣΙΝΑ*

Ο ΚΩΔΙΞ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

Παρεκτός τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς τοῦ Γρηγορίου, εἰς τὸ Ἀρχιεπισκοπικὸν τοῦ Σιναϊτικοῦ Μετοχίου τῆς Πόλεως ἐθήσαν-
ρίζοντο καὶ πολλὰ ἄλλα ἐγγράφα σχετικά
μὲ τὸ Σιναϊτικὸν Μετόχιον Ἀγίας Αἰκατε-
ρίνης Ἰωαννίνων. Τὰ ἀνεζητήσαμεν εὐθὺς
μετὰ τὸ ὄργιον τῆς Σεπτεμβριανῆς ἐκείνης
νυκτός. Μὲ λάμπουσαν χαρὰν ἀνεσίραμεν
ἀπὸ σωροῦς ξεσχισμένων φύλλων ἀνέπαφον
σχεδὸν ἓνα πολυτιμώτατον χειρόγραφον.
Τὸν δερματόδετον, μεγάλου σχήματος, πο-
λυσέλιδον Κώδικα τοῦ αἰοιδίμου Ἀρχιεπι-
σκόπου Σινᾶ Κυρίλλου τοῦ Κρητός. Ἐἶχαν
ξέχυθῆ ἀπὸ τὰς σεΐδες του μερικὰ φύλλα
παλαιότερων ἐγγράφων πὸν ἦσαν προσκολλη-
μένα με βουλοκέρι. Αὐτὰ μόνον ἐχάθη-
σαν. Ὁ Κύριλλος οὗτος εἶνε ἓνας ἀπὸ τοὺς
διαπρεπεστέρους Ἀρχιεπισκόπους τοῦ Σινᾶ.
Θὰ ὀμιλήσωμεν δι' αὐτὸν ἐκτενέστερον. Εἶ-
νε δὲ κατὰ ἑκατὸν περίπου ἔτη προγενέστε-
ρος τοῦ νεωτέρου ὁ ὁποῖος, ὡς καιαγόμε-
νος ἐκ Μπουγιούκ ντερε τοῦ Βοσπόρου,
Βυζάντιος καὶ ὁ ὁποῖος συνέδεσε τὸν ὄνομα
του μετὰ τὴν θρασεῖαν ἐξαπάτησιν καὶ τὴν
κλοπὴν, ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Τίσσενδορφ, τοῦ
«Σιναϊτικοῦ Κώδικος». Ὁ κλοπιμαῖος αὐ-
τὸς Κώδιξ χριστιανικὸν κειμήλιον πολὺτι-
μον ὅσον καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Ἑλγίνου κλα-
πεῖσαι Μετώπαι τοῦ Παρθενῶνος, κατα-
κρατεῖται σήμερον ὡς γνωστὸν ἐν Ἀγγλίᾳ.

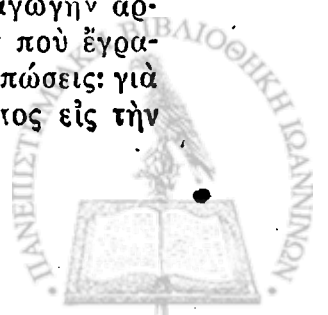
Τὸν φερώνυμον Κώδικα του, — τὸν ὁποι-

ον θὰ ὀνομάζομεν ἐφεξῆς διὰ τὸ σύντομον,
«Κ ὦ δ ι ξ Κ υ ρ ί λ λ ο υ», — ἤρχισε νὰ
καταρτίζη ὁ μέγας ἐκεῖνος Ἀρχιεπίσκοπος
εὐθὺς ὡς ἔφθασε, — «περὶ τὰ τέλη Σεπτεμ-
βρίου τοῦ 1762», — εἰς τὴν Βασιλεύουσαν:
«Κα·εστρώσαμεν εἰς τὸν παρόντα Κώδικα,
— γράφει ἰδιοχείρως, εἰς τὸν Πρόλογον, —
τὰς ὁπωσοῦν τυχοῦσας ὑποθέσεις τοῦ ἐν-
ταῦθα ἡμετέρου Μετοχίου τοῦ Ἀγίου Ἰω-
άννου, διατρίβοντες ἐν τῇ Βασιλευούσῃ με
σκοπὸν καὶ διορίαν (=διαταγὴν) εἰς τὸ νὰ
γράφονται οὕτω εἰς τὸ ἐξῆς καὶ παρὰ τῶν
κατὰ καιροὺς Ἡγουμένων, αἱ κατεπεύγου-
σαι χρεῖαι καὶ ὑποθέσεις τοῦ Μετοχίου, χω-
ρὶς νὰ ἀμελήσωσιν ἓνα τοιοῦτον καλόν, τὸ
ὁποῖον οὐκ οἶδαμεν πῶς τὸ ἠμέλησαν οἱ
προκάτοχοι ἡμῶν».

«Σεσημειώκαμεν, — γράφει περαιτέρω —
καὶ τὰ γράμματα πάντα ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ
σεντοῦκι τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὸ Χάνι
τῶν Γουναράδων... ὅσοι δὲ Ἡγούμενοι φυ-
λάξωσιν ἐπιμελῶς τὴν παραγγελίαν μας...
ἄς εἶναι εὐλογημένοι, ὅσοι δὲ αὐθις ἀμε-
λήσωσι τὸ καλόν ἔστω ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ
τῶν πονηρῶν δούλων καὶ ὀκνηρῶν».

Ὁ Κώδιξ Κυρίλλου ἐπ' οὐτίσθη ἔκτοτε
μὲ διαδοχικὰ σημειώματα, ποικίλλα καὶ ἐν-
διαφέροντα, γραμμένα ἀπὸ τοὺς κατὰ και-
ρὸν Ἡγουμένους. Τελευταῖος ἀπ' αὐτοὺς
ἔρχεται ὁ Ἡπειρώτης τὴν καταγωγὴν ἀρ-
χιμανδρίτης Νικόδημος Τσέκας πὸν ἔγρα-
ψε πολυσέλιδες προσωπικὰς ἐντυπώσεις: γιὰ
τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος εἰς τὴν

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ 48ου τεύχους.

Τουρκίαν καὶ γιὰ τὰ ἐπακόλουθα τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Ὁ Κώδιξ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ εὐρύτερον μὲ τὰς πολυτίμους εἰδήσεις του. Εἰς τὰς τελευταίας σελίδας ὁ Ἀρχιεπίσκοπος κατεχώρησεν ἰδίᾳ χ ε ι ρ ἰ μὲ τὸν τίτλον «Κατάλογος», ἀπογραφὴν τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων πού ἐθησαυρίζοντο κατὰ τὸ ἔτος 1762 εἰς τὸ Μετόχιον: «Κατάλογος γραμμάτων ὅπου εἶναι εἰς τὸ Σενιούκιον τὸ ὅποιον ἔχομεν καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸ Χάνι τῶν Γουναράδων». Τὰ ἰδιόχειρα τοῦ Κυρίλλου φθάνουν μέχρι τοῦ 19 ἄρθρου τοῦ Καταλόγου του. Τὰ ἐπόμενα ἀνήκουν εἰς τοὺς τοὺς διαδόχους του. Ἡ ἀρίθμησις τῶν ἄρθρων ἐγένεε διὰ μόλυβδίδος ὑφ' ἡμῶν. Ἐκ τῶν ἄρθρων τούτων τὸ 25 καὶ τὸ 55 εἶνε σχετικὰ μὲ τὴν Ἀγίαν Αἰκατερίνην Ἰωαννίνων καὶ διαλαμβάνουν τὰ ἑξῆς:

Ἄρθρον 25: Σουρετ (=ἀντίγραφον) Φερμάνι περὶ τῆς νέας ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης, ἡμετέρου Μετοχίου ὅπερ εὐρίσκεται εἰς Ἰωάννινα, εἰς τὸ νὰ μὴ γίνεταί τεφτίσι (=νὰ μὴ ὑποβάλληται εἰς ἔλεγχον διὰ τὴν νομιμότητα τῆς ἰδιοκτησίας του του), —καὶ Πατριαρχικὸν Γράμμα περὶ αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ Θεοδοσίου Πατριάρχου καὶ Παΐσιου Ἰωαννίνων, νὰ εἶναι τοῦ λοιποῦ Μετόχιον τῶν Σιναϊτῶν.» Τὸ ἄρθρον εἶναι αὐτόγραφον τοῦ Ἡγουμένου κυρ' Ἰωακείμ (ἠγουμένευσεν ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 1769 ἕως 15 Αὐγούστου 1777).

Ἄρθρον 55: «Ἐν Πατριαρχικὸν Γράμμα περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης κατὰ τὰ Ἰωάννινα ὅτι εἶνε Σιναϊτική». Τὸ ἄρθρον τοῦτο γραμμένο δι' ἄλλης χειρὸς εἶναι μεταγενέστερον τοῦ Καθηγουμένου κυρ' Ἰωακείμ. Τὸ Πατριαρχικὸν λοιπὸν Γράμμα πού μνημονεύεται εἰς τὸ 55 ἄρθρον εἶνε διάφορον τοῦ Γράμματος τοῦ Θεοδοσίου πού μνημονεύεται εἰς τὸ 25.

Ἐπιπλέον καὶ ἄλλα ἐγγράφα σχετικὰ μὲ τὴν Ἀγίαν Αἰκατερίνην τῶν Ἰωαννί-

νων. Ἀναφέρομεν ὅσα σημειώνει εἰς τὴν ἐπιστολὴν του ὁ πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος:

—«Πατριαρχικά Γράμματα: ὅσα εἶχαν προεκδοθῆ διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸ προγενέστερον τοῦ 1777 Φερμάνιον τὸ λεγόμενον «παλαιόν».

—Τὸ ἐν λόγῳ «παλαιόν» Φερμάνιον, τῆς ἐκκλησίας Ἀγ. Αἰκατερίνης.

—Ὁ Βουλωμένος ἀπὸ τρεῖς Καδήδες (=ἱεροδικαστὰς) Μουρασελές. Ὁ Φάκελλος κλπ. τῆς ἐπισήμου ἀλληλογραφίας μὲ τὰ εἰς αὐτὴν προσηρηθέντα ἐγγράφα καὶ τὰς Ἐκθέσεις, φάκελλος πού εἶχε σχηματισθῆ διὰ τὸ ἄ ν ο ι γ μ α τ ῆ ς ἐ κ κ λ η σ ί α ς.

Τὸ παλαιὸν αὐτὸ Φερμάνι καὶ τὸν Μουρασελὴ παρέλαβε τότε διὰ νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Ἡγούμενον τοῦ ἐν Κων)πόλει Μετοχίου, —κατὰ τὴν γνωστὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πρωτοσυγκέλλου Γρηγορίου, —ὁ Πατριαρχικὸς Ἐξαρχος Παΐσιος.

—Καὶ τέλος τὰ ἄλλα Φερμάνια τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγ. Αἰκατερίνης ὅπου ἔδωκεν ὁ ἅγιος Ἰωαννίνων κυρ Παΐσιος εἰς τὸν ταξειδιώτην κυρ Πανάρετον» (ἐπιστολὴ Πρωτοσυγκέλλου Γρηγορίου).

* *

Ἀπὸ ὅλα λοιπὸν αὐτὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Σιναϊτικὴν ἐκκλησίαν Ἀγίας Αἰκατερίνης Ἰωαννίνων σώζονται σήμερον μόνον δύο: ὁ «Κώδιξ Κυρίλλου» καὶ ἡ «Ἐπιστολὴ Γρηγορίου». Ἔτσι θὰ μνημονεύωμεν ἐφεξῆς τὴν παρ' ἡμῶν δημοσιευομένην σήμερον ἀπὸ 22 Ἰουλίου 1777 ἐπιστολὴν τοῦ Σιναϊτοῦ Πρωτοσυγκέλλου Γρηγορίου, πρὸς τὸν ἐν Κων)πόλει Ἐπίτροπον τοῦ Σινᾶ Χατζῆ Ἀσλάνην, Τζεβαερτζήν.

Εἰς αὐτὰ θὰ στηρίξωμεν τὴν μελέτην μας.

Ὁφείλομεν ὅμως νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι ὁ «Κώδιξ Κυρίλλου» εἶνε θησαυρὸς ἀνεκτίμητος. Κλῆμα κατάφορτον ἀπὸ ποικίλαν ἱστορικῶν εἰδήσεων πού περιμένουν τὸν συνετὸν καὶ εὐτυχῆ τρυγητήν.

ΗΠΕΙΡΟΣ ΚΑΙ ΣΙΝΑ

Η ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΙΝΑ ΕΥΛΑΒΕΙΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

Δὲν γνωρίζομεν διατὶ παρέμενε, κατὰ τὸ ἔτος 1777, ἡ ἐν Ἰωαννίνοις ἐκκλησία

τῆς Ἀγ. Αἰκατερίνης κλειστή. Καὶ διατὶ ἐχρηιάσθη διὰ τὸ ἀνοιγμὰ τῆς νὰ γίνῃ με-

γάλη ενέργεια και να προηγηθούν εκθέσεις βουλευμένες από τρεις Καθηδές, δηλ. από τρεις Ιεροδικαστάς. Ασφαλώς όμως το κλείσιμό της εκείνο δέν προήρχετο από άνευλάβειαν είτε και από άδ αφορίαν τών Χριστιανών. Δότι γνωρίζομεν ότι τούναντίον μεγάλη ή ο ή προς τὸ Θεοβάδιστον Ὅρος και προς τὴν Παρθενομάστουρα πολιούχου του Ἁγ. Αἰκατερίνην εὐλάβεια τών Ἡπειρωτῶν. Αὐτὰ μᾶς τὰ πληροφορεῖ ὁ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀφ' ἧς εἰς Ἰωάννινα Σιναΐτης πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος. Διὰ τὴν ἐπιτύχη τὸ ἀνοίγμα τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης τονίζει ὅπως ἰδιαίτερος τὴν πρὸς τὸ Σινᾶ εὐλάβειαν τών Ἡπειρωτῶν: «Ἀνίσως, γράφει, και ἀνοίχθῃ αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔχει βοήθειαν καλὴν τὸ Μοναστήριόν μας διότι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ (τῆς Ἡπειροῦ) τὸ ἀγαποῦν τοῦτο τὸ Μοναστήριον».

Ὁ καλὸς ἐκεῖνος Σιναΐτης διεπίστωνε μίαν ἀλήθειαν. Οἱ Ἡπειρωταὶ ἔιρεφον ἀνάκαθεν ἰδιαίτερον σεβασμὸν πρὸς τὰ ἱερά Σιναΐτ καὶ Σκηνώματα. Καὶ οἱ δεσμοὶ τοὺς δέν πρωτοήρχιζαν μετὰ τὸ ἀνοίγμα τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἔτους 1777. Οὔτε και μετὰ τὸ «παλαιόν» λεγόμενον Μειόχιον ποὺ εἶχον πρὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου οἱ Σιναΐται εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἦσαν πολὺ παλαιότεροι.

Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας ἀναφέρομεν τὰ ἐπόμενα παραδείγματα. Λυπούμεθα μόνον διότι ἀναφέρονται εἰς πολὺ μεταγενεστέραν ἐποχὴν: εἰς τοὺς δυστυχεῖς χρόνους ποὺ ἐγνώρισεν ἡ Ἡπειρος ὅταν ὁ κατακτητὴς κατέλνιξε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ... «Σκυλοσόφου». Ἀτυχῶς οὐδὲν γνωρίζομεν δὲ τὰ προγενέστερα. Οὔτε και διὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον.

A'.

ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΜΑΤΑ

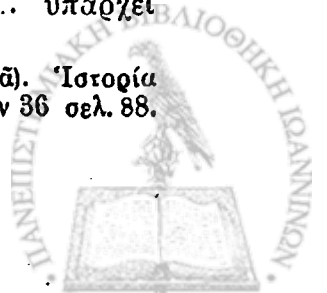
α) Ἡ ἀρχιερατικὴ μίτρα τοῦ ἔτους 1636.

Ἡ Ἡπειρος δέν περιήλθεν, ὡς γνωστόν, δικαίῳ πολέμου εἰς τοὺς Τούρκους ἀλλὰ δυνάμει ἐν ὄρκου Συνθηκολογήσεως. Εἰς τὸ ἔγγραφο τῆς σχετικῆς Συνθήκης ποὺ ὑπέγραψεν, ἐντολῇ τοῦ Τούρκου Ἀμυρᾶ Μουράτ Β. ὁ «Βεηλέρ βέης τῆς Ρούμελης» ἢ ἄλλως κατὰ τὸν ἀντίστοιχον Βυζαντινὸν ὄρον «Κεφαλὴ τῶν τῶν κεφαλᾶδων τοῦ Ἰλλυρικοῦ» ἢ και «τῆς Δύσεως»,—ὁ στρατάρχης Σινᾶν πιασᾶς, ἀνέγραψεν ὄρκους πομπῶδεις και φορικοὺς διὰ τὰ καταπίσει τοὺς Ἡπειρωτάς ὅτι αἱ ἐλευθερίαι τῶν θὰ παραμείνουν σεβασταί: «Ὁμνύω σας εἰς τὸν Θεὸν τοῦ Οὐρανοῦ και τῆς γῆς, και εἰς τὸν Προφήτην Μωάμεθ, και εἰς τὰ ἑπτὰ μ ο σ ᾶ φ ι α (1), και εἰς τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι τέσσαρες χιλιάδες (124.000) Προφῆτας και εἰς τὴν ψυχὴν μου και εἰς τὴν κεφαλὴν μου, και εἰς τὸ σπαθὶ

ὁποῦ ζῶνομαι ὅτι να μὴ ἔχετε κανένα φόβον, μήτε αἰχμαλωτισμὸν μήτε πιασμὸν μήτε μασιγίδι (=μεσιζήτι, δηλ. μωαμεθανικὸν προσευκτήριον τέμενος) να ποιήσωμεν κτλ.». Ἄλλ' ὁ ὄρκος ἐβάσ' αἶξε τόσον μόνον ὅσον ἐθεωρήθη ἀπὸ τὸν κατακτητὴν χρήσιμος ἀκόμη διὰ τὴν μονιμοποίησιν του εἰς τὴν χώραν τῶν πολεμοχαρῶν Ἡπειρωτῶν. Ὁ περίφημος Τούρκος Μουφτῆς Ἐμποῦ—Σουούδ ἔδωκεν εὐλογον δικαιολογίαν γιὰ τὴν ἀθέτησιν. Μετὰ τὸν περίφημον ἐκεῖνον φετῶν ὁ ὁποῖος φέρει κατὰ τὸν ἱστορικὸν τῆς Ὀθωμαν. Αὐτοκρατορίας τὸν γνωστὸν Χάμμερ (2),—ἐπὶ κεφαλῆς τὴν ἀπιστίαν και παριστᾶ ὡς εὐσιβὲς ἔργον τὴν παρασπόνδησιν: «Ἐρώτησις: ἂν ὁ ἡγεμὼν τοῦ Ἰσλάμ κινούμενος ὑπὸ καθαροῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς πίστεως ἐπιθυμεῖ ἀποσπάσαι τὴν χώραν ἀπὸ τῶν ἀπίστων... ἂν πρὸς τοῖς παραδοθεῖσι πρὸς τοὺς ἀπίστους ἔγγράφοις τῆς εἰρήνης... ὑπάρχει

1. «Μουσάφια» ἐκ τοῦ «μουσᾶφ» τὸ ὁποῖον σημαίνει, τετράδιον βιβλίον και ἰδίᾳ τὸ Κοράνιον. Ἐπτὰ Μουσάφια σημαίνει ὄρισμένα ἑπτὰ Κεφάλαια τοῦ Κορανίου.

2. Χάμμερ (μετάφρασις Κροκιδᾶ). Ἱστορία τῆς Ὀθωμαν. Αὐτοκρατορίας βιβλίον 36 σελ. 88.

κατὰ τὸν νόμον κώλυμα ὅπως μὴ λυθῆ ἢ συνθήκη. Ἀπόκρισις: Οὐδὲν κώλυμα ἐντεῦθεν γεννάται. Ὁ Ἡγεμὼν τοῦ Ἰσλάμ τότε μόνον δύναται διομολογήσαι νομίμως εἰρήνην πρὸς τοὺς ἀπίστους ὅτι ἐκ ταύτης πηγάζει ὠφέλεια καὶ κέρδος σύμπασιν τοῖς Μουσουλμάνοις» Ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ φρικτοὶ ἐκεῖνοι ὄρκοι τοῦ Σινὰν πασσὰ ἐλησμονήθησαν εὐθὺς ἀπὸ τῆς στιγμῆς πού παρελήφθησαν τὰ Ἰωάννινα. Καὶ ἐποδοπατήθησαν ὅταν διεπιστώθη ὅτι εἶχε πλέον παγιωθῆ ἀρκετὰ ἢ ὑπουλος καὶ βάσει φιλικῶν Συνθηκῶν διείσδυσις. Μὲ τὴν πρώτην λοιπὸν εὐκαιρίαν ἀπεβλήθησαν οἱ Ἰωαννῖται ἀπὸ τοὺς οἴκους, τοὺς ναοὺς τοὺς καὶ τὸ φρούριον. Ὅταν ἀπέτυχε καταπροδοθὲν τὸ κίνημα τοῦ Ἐθνομάρτυρος Διονυσίου τοῦ «Σκυλοσόφου» ὁ караδοκῶν τὴν εὐκαιρίαν κατακτητῆς ἔσπευσε νὰ σφετερισθῆ οἴκους καὶ ναοὺς χριστιανικοὺς καὶ νὰ ἐκτοπίσῃ τοὺς ἀνοήτους ἀπὸ τὸ Φρούριον χωρὶς νὰ ροβῆται πλέον τὴν ὀργὴν τῶν 124.000 Προφητῶν...

Δὲν εἶχαν περάσει ἀκόμη, ἕως τὸ 1636, πολλὰ χρόνια καὶ οἱ ἀπογυμνωμένοι καὶ ἀπὸ τὰ κατωχυρωμένα μὲ συιθῆ-ας ἀγαθὰ τοὺς ἀπόβλητοι Ἰωαννῖται ἔστρεψαν τὸ βλέμμα τοὺς ἀπὸ τὰ φ'ωχόσπιτα τῆς «Σιαράβας» πρὸς τὸ Θεοβάδιστον Ὅρος τοῦ Σινᾶ. Ἀνεζήτησαν παραμυθίαν εἰς τὸ ὑπερκόσμιον ὄραμα τῆς «ἄκαταφλέκτου Βάτου» πού συμβολίζει τὴν Παρθένον, τὴν ἀκαταίσχυντον Ὑλέμαχον τῶν Χριστιανῶν. Εἰς τὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς στυγνῆς ἀπογνώσεως καὶ τῆς ἀβιβαίτητος διὰ τὴν ἐπαύριον, ἢ εὐσεβείατη πάντοτε πόλις τῶν Ἰωαννίνων συνεκλονίσθη ἀπὸ ἓνα παλμόν: νὰ προσφέρῃ πρὸς ἀπολύτρωσίν της ἀπὸ τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια. Μὲ πάνδημον τότε ἔρανον προσέφεραν εἰς τὸ Σινᾶ κειμήλιον πολύτιμον. Ἀφιέρωμα πού εἶνε ἀσφυλῶς τιμιώτερον ἀπὸ τὴν ἄλλην μίτραν πού ἐδώρησε μετ' ὀλίγον, κατὰ τὸ 1642, εἰς τὸ Σινᾶ ὁ Τσάρος τῶν Ρωσσιῶν.

Τὸ ἀφιέρωμα τοῦτο τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων εἶνε μία μίτρα, ἀρχιερατικὴ. Κομποτέχνημα τῶν περιφημῶν Ἰωαννικῶν ἐργαστηρίων χρυσοχοικῆς ροδαλόχρωμο καὶ στολισμένο μὲ σμάλτα

καὶ πετράδια πολύτιμα. Εὐγλωττον κειμήλιον τῆς Ἡπειρωτικῆς εὐσεβείας καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα καί, ἴσως, τὰ γνησιώτερα δείγματα τῆς ὀνομαστῆς Ἡπειρωτικῆς τορνευτικῆς. Ἄς ἀντιγράψωμεν τὴν βαρυσήμαντον ἐπιγραφὴν:

«Τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν κειμήλιον ἐγένετο διὰ δόσεων(=συνεισφορᾶς) καὶ ἐξόδων πάντων τῶν Χριστιανῶν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων ὑπὸ συνδρομῆς (1) καὶ κόπου τοῦ ὀσιωτάτου ἐν ἱερομοναχίῳ καὶ πατρῶσιν κύρ Κλήμεντος, ἀφιερῶθη δὲ ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ καὶ βασιλικῇ Μονῇ τοῦ ἀγίου Ὁρους Σινᾶ, ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κύρ Παρθενίου ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ ΑΧΝΣΤ Νοεμβρίου Δ» (2).

Ὁ Μητροπολίτης τῆς ἐπιγραφῆς ἦτο καὶ αὐτὸς Ἰωαννίτης καὶ «λογιώτατος»: ὁ Παρθένιος. Ἐξεῖ ἐγγὺς Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1632. (Πατριαρχ. Κῶδιξ Α. σ. 233). Ἀνεδείχθη κατόπιν, κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1639 ἀπὸ Ἰωαννίνων εἰς Μητροπολίτην Ἀνδριανουπόλεως (Πατριαρχ. Κῶδιξ Β. σ. 67). Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1644 ἀνήλθεν εἰς τὸν Οἰκουμέν. θρόνον ὡς Παρθένιος ὁ Β. (3) καὶ ἐπαρτίαρχευσεν ὡς γνωστὸν: τὸ α) μέχρι τῆς καθαιρέσεώς του κατὰ τὴν 16 Νοεμβρίου 1646. Καὶ τὸ β) μέχρι τῆς 29 Ὀκτωβρίου τοῦ 1648, ἡμέρας τοῦ μαρτυρίου του. Τὰ σχετικὰ μὲ τὰς ἀνωτέρω ἐκλογάς. Ὑπομνήματα εἶνε ἐκδεδομένα ὑπὸ τοῦ Ἀρχ. Καλλινίκου Δεληκάνη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡλιουπόλεως Γενναδίου.

Ὁ Ἰωαννίτης αὐτὸς Μητροπολίτης Ἰωαννίνων καὶ κατόπιν Πατριάρχης Παρθένιος ὁ Β. ἐκήδευσεν τὴν ἀποθανοῦσαν Χριστιανὴν ἐκ τῆς χριστιανῆς ἐπίσης μητρὸς του μίμμην τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ τοῦ Δ. Καὶ τὴν ἐπίσης Χριστιανὴν καὶ «καλόγηρα» μητέρα τοῦ περὶωνύμου Μεγάλου Βεζύρου Μεχμέτ πασσὰ Κιοπροβλοῦ. Ἴδου πῶς ἀναγράφει τὰ γεγονότα αὐτὰ

1 Συνδρομή, ἐδῶ σημαίνει συγκοπιάζω καὶ συντρέχω. Καὶ ὄχι χρηματικὴν συνεισφοράν.

2. M. H. L. Rabino «Le Monastère de Sainte Catherine du Mont Sinai» Le Caire 1938—6—47.

3. Νομικὴ Συναγωγὴ, σελ. 227.

εἰς τὰ «Μετὰ τὴν Ἄλωσιν Χρονικά» τοῦ ὁ ἀρχίατρος τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Ραγίη πασσῆς. «Ὅταν κατὰ τὸ 1642 ἐγεννήθη ὁ Σουλτὰν Μεχμέτ ὁ Δ. εἶχε τὸ κῦρος ἀκόμη ὁ νόμος καὶ ἡ συνήθεια τῶν Βασιλέων τῆς Τουρκίας τὸ νὰ ἀρπάζουν δηλαδὴ τὰ τέκνα τῶν ὑποχειρίων αὐτοῖς Χριστιανῶν Ρωμ α ἰ ω ν ἀντὶ δασμοῦ ἐξ ὧν, τὰ μὲν ἀφρονα τουρκίζοντες κατέταττον εἰς τὸ στρατευμα (1), τὰ δὲ θήλεα διένεμον τοῖς προύχουσι διὰ ἐκδουλεύσεις οἰκιακὰς καὶ διὰ ἄσελγειας. Ὅθεν ἡ μήτηρ τοῦδε τοῦ Σουλτὰν Μεχμέτ εἶχε νὰ εἶνε θυγάτηρ ἱερέως τινός... αὕτη οὖν ἐστὶν ἡ ἐτι τοῦδε τοῦ Σουλτὰν Μεχμέτ τοῦ Δ. περίφημος Β α λ ι δ ῆ (=Βασιλομήτωρ) ἡ τοσαῦτα κατορθώσασα συνετῶς ἐπὶ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας τοῦ πατρὸς αὐτῆς Βασιλέως. Ὅθεν μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ υἱοῦ τῆς (1649) μετέπεμψεν τὴν μητέρα τῆς καὶ ἠθέλησε νὰ συγκατοικῇ μαζί τῆς ἐν τοῖς Ἀ ν α κ τ ο ρ ῖ ο ι ς (=εἰς τὸ Σουλτανικὸν Παλάτιον). Ὅ καὶ γέγονε, ἐπὶ πολὺ. Καὶ προτραπέισα πολλάκις καὶ διαφόρως εἰς τὸ νὰ τουρκίσῃ οὐκ ἠθέλησε ποσῶς. Καὶ τέλος θανοῦσαν Χριστιανὴν ὁ (ἕγγονός τῆς) Σουλτὰν Μεχμέτ προστάξας τὸν Πατριαρχεῦοντα Κων)πόλεως Παρθένιον τὸν Νέον λίαν ἐντίμως τῷ τάφῳ παρέδωκε» (2).

Ἡ κηδεῖα λοιπὸν τῆς Χριστιανῆς μάμης τοῦ Σουλτάνου καὶ π ρ ε σ β υ τ ῆ ρ α ς «ἔγινε λίαν ἐντίμως», δηλ. μετὰ μεγάλην πομπὴν ἀπὸ τὰ Σουλτανικά Ἀνάκτορα ὅπου ἀπέθανε μέχρι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ, ὅπου ἐψάλη ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία τῆς καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Νεκροταφεῖον τῶν ἐπιφανῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν. Λ ί α ν ἐ ν τ ι μ ο ς ἀναμφιβόλως ἦτο καὶ ὁ τάφος τῆς.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐκηδεύθη καὶ ἄλλη Χριστιανὴ μητέρα ἐπιφανοῦς μωαμεθανοῦ: ἡ μητέρα τοῦ Μεγ. Βεζύρου Μεχμέτ πασσᾶ Κ ι ο π ρ ο υ λ ο ῦ, πού ἦτο

καὶ αὐτὸς δῶρον τοῦ παιδομαζώματος (3): «Ἦν δὲ ὁ Κιοπρουλῆς οὗτος Ἀρβανίτης καὶ υἱὸς ἱερέως. Ἡ μήτηρ του ἀπέθανεν ἐν τῷ μοναχικῷ σχήματι. Καὶ αὐτὸς ἐξώμοσεν ἄγων ἔτος τῆς ἡλικίας του εἰκοστόν»(4). Ἡ ἐν μοναχικῷ σχήματι ἀποθανοῦσα Χριστιανὴ, παπαδιὰ καὶ μητέρα τοῦ Μεχμέτ πασσᾶ Κιοπρουλῆ ἑτάφη καὶ αὕτη εἰς τὸ Νεκροταφεῖον τῶν ἐπιφανῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν.

Ποῦ εἶνε οἱ τάφοι τῶν ἐπιφανεστάτων αὐτῶν γυναικῶν;

Παρὰ τὰς ἐπανειλημμένους (πολλάκις) καὶ ποικίλλας προτροπὰς πού ὑπέσεισαν καὶ παρὰ τὴν δόξαν, τὰς τιμὰς καὶ τὰ μεγαλεῖα πού τὰς ἐπερίμενεν ἐὰν «ἐτούρκιζαν» αἱ εὐσεβέσταται ἐκεῖναι γυναῖκες δὲν ἀπληρήθησαν τὴν πίστιν τῶν πατέρων των... Γνωρίζει ἄραγε τίποτε περὶ αὐτῶν ὄλων ὁ Καθηγητὴς, καὶ συγγραφεὶς ἱστορικῶν ἔργων καὶ μακρυὸς ἀπόγονος τῆς μακαρίας ἐκείνης παπαδιᾶς μάμης του, ἐξοχώτατος Φουὰτ Κιοπρουλοῦ;

Τὸ θέμα εἶνε ἀκόμη ἀνεξερεύνητον. Ἡ Κων)πολις κατακοσμεῖται ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ Σουλτανικά Μουσουλεῖα καὶ μεγαλοπρεπεῖς μαρμαρίνους τάφους Μεγάλων Βεζυρῶν καὶ ἄλλων ἐξόχων ἀνδρῶν περιστοιχισμένων ἀπὸ συγκινητικὴν συνοδείαν ἄλλων μαρμαρίνων τάφων γυναικῶν καὶ παιδιῶν. Εἶνε δὲ ἀληθέστατον ὅτι ὁ πολιτισμὸς ἐνὸς λαοῦ φαίνεται ἀπὸ τὸν σεβασμὸν πού δείχνει στοὺς νεκρούς. Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔτρεφαν πράγματι βαθύτατον σεβασμὸν πρὸς τοὺς νεκρούς. Μᾶς τὸ φανερόνουν μὲ τὴν σιωπηλὴν εὐγλωττία τους οἱ πολυτελέστατοι τάφοι τους. Ποῦ ἦσαν λοιπὸν καὶ τὶ ἀπέγιναν οἱ τάφοι τῶν Χριστιανῶν γυναικῶν, μητέρων καὶ συγγενῶν ἐξόχων Μωαμεθανῶν, ... ἂν ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸν τάφον τῆς Κυρὰ Μάρως, τῆς πολυσεβάστου μητροῦσας τοῦ Πορθητοῦ; Καὶ συνε-

1. Τὸ παιδομαζῶμα τῶν μαύρων ἐκείνων χρόνων. Στρατολογικὸν σύστημα πού ἐπρομήθευε στοὺς Τούρκους ν ε ο φ ὕ τ ο υ ς πάντοτε μωαμεθανοὺς καὶ συνεπῶς περισσότερον φανατικούς ὡς Γεντισάρους καὶ ὡς Βεζύρας καὶ Κρατικούς λειτουργούς.

2. Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου «...Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν» ἐν Κων)πολεῖ, 1878, σελ. 151.

3. «Γκίκας ὁ Ἀρβανίτης, γεννηθεὶς τὸ 1624 ἦλθεν εἰς Κων)πολιν ἔφηβος ὢν μαζί με ἄλλο ἕνα ἔφηβο Ἀρβανιτάκι τὸ ὁποῖον προσελθὼν εἰς τὴν δούλευσιν ἀγᾶ τινός Τούρκου καὶ τουρκίσαν καὶ εἰς τὸ «ὀτζάκι τῶν Μπροσταντζήδων» καταταχθὲν ἔφθασε μετὰ παρελεύσιν χρόνου νὰ γίνῃ «χασεκῆς» κτλ...

4. Αὐτὰ ἀναγράφει διὰ τὸν Μεχμέτ πασσᾶ Κιοπρουλοῦ.

χίσωμεν μὲ τὸν τάφον τῆς μητέρας τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Μαχμούτ πασσᾶ, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Πορθητῆς ἐκδηλώνων τὸν πρὸς αὐτὴν βαθύτατον του σεβασμὸν ἐδώρησε τὴν «Μονὴν τοῦ Προδρομοῦ τῆς Πέτρας». Καὶ ἂν καταλήξωμεν εἰς τοὺς τάφους τοῦ παρόντος θέματος; Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ γεγονός ὅτι ὁ μωαμεθανισμὸς ἀπαγορεύει αὐστηρῶς τὸν ἐνταφιασμὸν ἀλλοπίσιων εἰς τάφους μωαμεθανῶν φρονοῦμεν ὅτι εἰς Χριστιανικὰ Νεκροταφεῖα ἐτάφησαν ὅλαι αὐταὶ αἱ τρισμακάριαι, διότι δὲν ἐξώμοσαν, Χριστιαναί. Τὰ Χριστιανικὰ αὐτὰ Νεκροταφεῖα... ἀλλ' ἄς ὀμλήσουν ἄλλοι δι' αὐτά.

Τὸ τέλος ὅμως τοῦ κηδεύσαντος τὰς μακαρίας ἐκείνας γυναῖκας Ἰωαννίτου Πατριάρχου Παρθενίου Β. ὑπῆρξε φορικόν. Ἐραυζόμεθα ἀπὸ ξένον αὐτόπτην τὴν περιγραφὴν του: ἀπὸ τὸν τότε ἀνώτερον διπλωματικὸν ὑπάλληλον τῆς ἐν Κων)πόλει Γερμανικῆς Πρεσβείας Σιμὼν Ρέμιγκερ. «Ὁ Πατριάρχης Παρθένιος, —γράφει ὁ διπλωματικὸς αὐτὸς Γερμανός (1), —συνελήφθη τὴν 27 (ν.ῆ) Μαΐου τοῦ 1651 καὶ δεθεὶς ἐπεβιβάσθη ἐπὶ πλοίου καὶ ἀπήχθη... ἐστραγγαλίσθη ἐν τῷ πλοίῳ καὶ μετὰ λίθων ἐβυθίσθη εἰς τὴν θάλασσαν».

Ἡ ἀρχιερατικὴ Μίτρα τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ὀμλεῖ συγκινητικὰ γιὰ τὴν εὐλάβειαν καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν Ἡπειρωτῶν πρὸς τὸ Σινᾶ. Καὶ συγχρόνως ἐνθυμίζει τόσας τραγωδίας τῆς ἀθλίας ἐκείνης ἐποχῆς. Μὲ τὰ σμάλια καὶ τὰ πετράδια τῆς λάμπει σὰν ἀστερισμὸς ἐλπίδων καὶ ἐγκαρτερήσεως.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως εἶνε κειμήλιον πολύτιμον. Διότι ἀντιπροσωπεύει τὴν περίφημον τέχνην τῆς Ἡπειρωτικῆς χρυσοχοΐας καὶ εἶνε ἓνα ἀπὸ τὰ μοναδικὰ τῆς δείγματα. Ἄγνωστον ὅμως ἀκόμη, ἀτυχῶς, εἰς τοὺς εἰδικοὺς μελετητὰς.

β) Ὁ πολυέλαιος τοῦ ἔτους 1752 μὲ τὰ «Σουγδοουῶ» λουλούδια του.

Εἰς τὸ πάνσεπτον τοῦ Σινᾶ Μοναστή-

1. Περιοδικὸν Ἑλλ.ν. Φιλολογ. Συλλόγου Κων)πόλεως, 50ετηρῆς ἀρθρον περὶ Παναγιωτᾶκη Νικουσίου.

ριον ποῦ «εὐωδιάζει ὡς κρίνον ἐδθαλῆς καὶ ὡς ῥόδον μυρίπνοον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν καὶ ἀναθάλλει εἰς τὴν ἀνυδρον ἔρημον, τῇ θεῖᾳ χάριτι περιφρουρούμενον ἐκ τῶν ἐπηρεϊῶν τῶν ἀνημέρων Βεδουϊνῶν» θησαυρίζεται καὶ δεύτερον Ἡπειρωτικὸν κειμήλιον: ὁ μέγας ἀργυροῦς πολυέλαιος τοῦ Ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως. Καλλιτέχνημα καὶ αὐτὸς ὅτως ἡ Μίτρα τοῦ 1636 τῶν περιφῶμων ἐργαστηρίων χρυσοχοΐας τῆς μεγάλης Ἡπειρωτικῆς πόλεως. Ὁ πολυέλαιος αὐτὸς εἶνε τὸ μόνον, ἴσως, διασωθὲν δείγμα τῶν περιζητήτων καλλιτεχνημάτων ποῦ ἐφημίσθησαν διὰ τὰ «σ ο υ γ δ ο υ ρ ᾶ» λουλούδια τους. Ἄγνωστον ἀκόμη καὶ αὐτὸ εἰς τοὺς ἡπειρωτογράφους μας. Κομποτέχνημα ξακουσμένης καλλιτεχνικῆς Σχολῆς: ἀσημολούλουδο ποῦ ἐπλασεν ὁ ἡπειρώτης καλλιτέχνης καὶ ποῦ ἀφ' ἔρωσεν ἡ εὐλαβῆς μυστικοπάθεια καὶ ἡ πρὸς τὸ θεῖον ἀνάτασις σιὰ δύστυχα χρόνια μαύρης σκλαβιάς. Ἀνάτασις τῆς δουλευούσης ψυχῆς πρὸς τὸ παλαίφατον ἐκεῖνο ἐν τῇ ἐρήμῳ Σκήνωμα: «Φωνὴ σάλπιγγος ἤχει μέγα. Τὸ δὲ ὄρος τοῦ Σινᾶ ἐκαπνίζετο ὅλον διὰ τὸ καταβεβηκεῖναι ἐπ' αὐτὸ τὸν Θεὸν ἐν πυρὶ». Τὴν σάλπιγγα τῆς ἀπολυτρόσεως καρτεροῦσε ν' ἀκούσῃ ὁ ἀπεγνωσμένος λαός...

Πομπολυγοπαφλάσματα θὰ εἶνε ὅλα ὅσα γράφονται γιὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν τέχνην ἐὰν δὲν μελετηθοῦν προηγουμένως, ἀπὸ τεχνοκρίτας καὶ ἐρευνητὰς ποῦ θὰ συνδυάζουν τὴν τεχνικὴν κατάρτισιν μαζί μὲ τὴν μυστικοπαθῆ πνοήν, καὶ τὰ δύο αὐτὰ σπάνια κειμήλια. Τὰ δέσωσεν ἡ ἔρημος ὅταν οἱ βάρβαροι μειέτρεπᾶν τὴν Ἡπειρον ποῦ τὰ ἐφιλοτέχνησεν εἰς ἄλλην ἔρημον. Ἡμεῖς θὰ παραθέσωμεν τὰ σημειώματά μας μὲ τὸν σκοπὸν νὰ διεγείρωμεν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εἰδικῶν.

Εἰς τὸν κεντρικὸν Ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως τῆς βασιλικῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ ὁ εὐλαβῆς προσκυνητῆς βλέπει ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του εἰς τὸ μεσαῖον κλίτος κρεμάμενα ἀπὸ τῆς ὀροφῆς ἀληθῶς κανδυλιῶν, πεντακανδήλων πολυκανδήλων καὶ πολυελαίων: «Ταῦτα δὲ ὅλα τὰ εἰς τοὺς κίονας κανδήλια κρέμανται ἀπὸ τὴν στέγην ἀνωθεν μὲ ἀλύσεις παφυλένιες. κρέμανται δὲ ἀπὸ

τηνστέγην τῆς μέσης ἐκκλησίας, ἀπὸ τοὺς χο-
 ροὺς ἕως τὴν μεγάλην πόρταν πολυέλαιοι
 πένιε ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ εἰς εἶνε πολλά
 μέγας καὶ ὠραιότατος ὥστε ὁποῦ ὁ κῦ-
 κλος τῆς περιφερείας αὐτοῦ γεμίζει σχεδὸν
 τὸ πλάτος τῆς ἐκκλησίας» (1). Ὁ μέγας
 ἀσημένιος αὐτὸς πολυέλαιος εἶνε ἔργον τῆς
 Ἡπειρωτικῆς χρυσοχοικῆς: Μὲ τρεῖς σει-
 ρὲς φώτων, — (24 εἰς τὴν κατωτέρα, 12
 εἰς τὴν μεσαίαν καὶ εἰς τὴν ἀνωτέρα 6).
 Τὰ κλαδιὰ πού συγκρατοῦν τὰ φῶτα τῶν
 τριῶν σειρῶν εἶνε δουλεμμένα ἀπὸ ἀσημι
 καὶ εἰς σχήματα περιελισσομένων φειδιῶν.
 Τὰ μικρότερα κλαδιὰ ἔχουν γλαφυρόπλαστα
 μικρολούδα: αὐτὰ εἶνε τὰ παροιμιώδη
 σ ο υ γ δ ο υ ρ ᾶ λουλούδια τῆς Ἡπειρωτι-
 κῆς τρονευτικῆς. Ἔχει τὴν ἐπομένην ἐπι-
 γραφήν:

«Ἐτε'ειώθη τὸ παρὸν κειμήλιον κατὰ
 τὸ ΑΨΝΒ (=1762) ἔτος τὸ σωτήριο, μνη-
 μινεῖ Ἰουλίῳ ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιε-
 ρωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀγίου Σιναίου
 Ὁρους καὶ ὑπερτίμου Κυρίου ΚΩΝ-
 ΣΤΑΝΤΙΟΥ κατεσκευάσται δὲ ἐν πό-
 λει ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ δι' ἐπιστασίας μὲν
 τοῦ εὐγενεστάτου ἀρχόντος Κυρίου Ἀνα-
 στασίου Καραϊωάννου, ἐργασίας δὲ τῶν χρυ-
 σοχῶν Σερμπάνου τε καὶ Εὐσταθίου Σου-
 γδουρῆ τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀφιέρωται
 παρὰ τοῦ πανοσιωτάτου κυ Γερμανοῦ Ἀρ-
 χιμανδρίτου Σιναΐτου ἐκ πατρίδος Καστο-
 ρίας, εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ τε καὶ τῶν γο-
 νέων αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ Τριανταφυλ-
 λιᾶς» (2).

Δὲν γνωρίζομεν ἂν διέμενεν εἰς Ἰωάν-
 νινα ὁ ἀφιερωτῆς τοῦ πολυελαίου Ἀρχ. μ.
 Γερμανός. Οὔτε καὶ ἂν ἦτο, ἐν τοιαύτῃ πε-
 ριπτώσει, ἠγούμενος εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις
 παλατιὸν Σιναΐτικὸν Μετόχιον. Ὅπως
 ὅποτε ὅμως, ὁ ἐκ πόλεως τῶν Βυζαντινῶν
 ἐκκλησιῶν καὶ κοιτίδος τῶν εὐεργετῶν τοῦ
 Γένους «γυναράδω» καταγόμενος ἀφιε-
 ρωτῆς παρήγγειλε τὸν πολυέλαιόν του εἰς τὰ
 ὀνομαστότερα διὰ τὴν ἐποχὴν του Ἔργα-

στήρια χρυσοχοικῆς. Ὁ ἴδιος ἀφιέρωσεν εἰς
 τὸ Διὰ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σι-
 ναίου Κωνσταντίνου τοῦ Κρητὸς (..—1759)
 καὶ ἄλλον πολυέλαιον, ὀρειχάλκινον ὅμως καὶ
 πολὺ κατωτέρας τέχνης, ὁ ὁποῖος «ἐφθιάσθη
 ἐν τῇ θεσπώσιφ πόλει Νίζνα Μικρῆς Ρωσ-
 σίας» (3). Εἰς τὴν Νίζναν ἠδύνατο νὰ
 «φθιάξῃ» καὶ τὸν ἀργυροῦν πολυέλαιόν του,
 ἀλλ' ἐπροτίμησε τὰ «Σουγδουρᾶ» ἐργα-
 στήρια.

Ἡ ἐπιγραφή τοῦ πολυελαίου ἐπιβεβαιώ-
 νει ὅσα, ἐξ εἰκασίας, ἀντελήφθη ὁ Παν.
 Ἀραβαντινός. Μεταφέρομεν τὴν σχετικὴν
 περικοπὴν: «Φαίνεται ὅτι γενεὰ τοῦ
 Σουγδουρῆ ἐπειηδεύθη τὴν χρυσοχοικὴν
 τέχνην, ἀφ' οὗ οἱ Χριστιανοὶ ἀποστερη-
 θέντες τῶν κληρουχιῶν τῶν ἐνησχολήθησαν
 εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας, καὶ τὴν διε-
 τήρησεν ἐπὶ πολὺ, καθότι μεταξὺ τῶν χρυ-
 σοχῶν τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος τὰ σχέ-
 δια τῶν λουλουδιῶν ἄνω ἐχάραττον καὶ
 ἐγχαράττουσιν εἰς τὰ ἔργα τῶν τῶν ὁ-
 μαζον σ ο υ γ δ ο υ ρ ᾶ λ ο υ λ ο ὄ-
 δ ι α . . . Τὸ οἶκημα τοῦ Σουγδουρῆ ἀπο-
 τελεῖ ἤδη (τῷ 1857) μέρος τῆς Ζωσιμαίας
 Σχολῆς» (4). Κατὰ τὴν Ζωσιμαίαν λοιπὸν
 Σχολὴν ὑπῆρχον πιθανώτατα καὶ τὰ ἐργα-
 στήρια τῶν μεγάλων ἐκείων καλλιτεχνῶν.

Κλείομεν τὸ κεφάλαιον μὲ σύντομες
 πληροφορίες διὰ τοὺς Ἡπειρώτας τῆς ἐπι-
 γραφῆς: Αἱ οἰκογένειαι τῶν Σουγδουρή-
 δων καὶ τῶν Καραϊωάννηδων ἦσαν ἀπὸ
 τὰς ἐπισημοτέρας τῶν Ἰωαννίνων, καὶ διέ-
 πρεψαν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας καὶ τὰ
 γράμμα-α. Ἐπιστασία καὶ ἐπιμελία τοῦ
 εὐγενεστάτου Πάνου Καραϊωάννου
 καὶ δαπάνη τοῦ ἐν Βενετίᾳ μεγαλεμπόρου
 Ἐμμανουὴλ Λεοντάρη Γκιούμα ἰδρύ-
 θη τὸ περίφημον Ἀρχιγυμνάσιον πού «ἀ-
 νέδειξε τὴν πατρίδα μας ἐξάρχουστον, ζηλευ-
 τὴν καὶ περίφημον».

«Ὁ εὐγενέστατος καὶ χρησιμότητος ἐν
 ἄρχουσι κύριος Νικόλαος Καραγιάννης ὁ ἐξ
 Ἰωαννίνων, — γράφει εἰς Σιγγιλιώδες γράμ-

1. Περιγραφή Ἱερὰ τοῦ Ἀγ. καὶ Θεοβαδί-
 στου Ὁρους Σινᾶ... διὰ δαπάνης. Ἀνανίου Χε-
 λιδόνη Πελοποννησίου Σιναΐτου... Ἐνετίσαι 1778
 σελ. 115 κ. ε.

2. Ραμπινώ, ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 47.

3. Ραμπινώ, ἐνθ' ἀνωτέρω

4. Π. Ἀραβαντινός «Χρονογραφία τῆς Ἡ-
 πείρου» Ἀθήναι 1857. Τόμ. Β', σ. 263. Σημεί-
 ωσις.

μα του ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Χρυσάνθος ὁ Νοταρᾶς, — ἴδρυσεν τῷ 1729 εἰς τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἡμετέραν πατρίδα τοῦ χωρίου ὀνομαζομένου Τρίγκαλα, ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Κορίνθου Σχολεῖον...»⁽¹⁾.

Ἐκ τῶν Σουγδουρήδων ὁ Γεώργιος «ἐμαθήτευσεν ἐν Ἑνετίᾳ πᾶσαν ἐπιστήμην, ἐγκρατῆς γενόμενος καὶ τῆς Λατινίδος καὶ τῆς τῶν Ἱταλῶν γλώσσης. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἰωάννινα διδάσκαλος ἐχρημάτισε (1683—1715) τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων καὶ τῶν φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν. Διέδωκε διὰ τῶν μαθημάτων του τὰ τῆς γνώσεως φῶτα καθ' ὅλην τὴν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ὀθωμανῶν οὖσαν Εὐρώπην...»⁽²⁾.

Ἀπὸ δὲ τοὺς καλλιτέχναις αὐταδέλφους τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ πολυελέου: Ὁ Σερμπᾶνος Σουγδουρήης συνυπογράφει μαζί με τὸν εὐγενέστατον ἄρχοντα κύριον Ἀναστάσιον Καραϊωάννην⁽³⁾, αὐτὸν ἐκεῖνον ποὺ εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐπι-

στασίαν τῆς κατασκευῆς τοῦ πολυελαίου, — καὶ μαζί με τὸν τότε Ἰωαννίνων καθὼς καὶ μετὰ τὸν Ἰωαννίτην Θεοφιλέστατον Καμπανίας Θεόφιλον (Παπαφίλου) καὶ τὸν Ἀλέξιον Μίσιον ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ εἰσῆλθεν εἰς τὸν κύκλον τῶν Φαναριωτῶν ἐθεώρησε καλὸν νὰ ἐκτουρκίσῃ εἰς «Μίσογλου» τὸ οἰκογενειακόν του ἐπώνυμον, τὴν ἀπὸ 14 Αὐγούστου 1764 πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη κοινὴν ἀναφορὰν τῶν Ἰωαννιτῶν⁽⁴⁾.

Ἡ διάλυσις τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν Σουγδουρήδων ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινὸς ἔγινε βραδύτερον. Ἀνέκδοτον Πατριαρχικὸν Γράμμα ἀναφέρει ὅτι ὁ Γεώργιος Σουγδουρῆς διέλυσε τὴν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Χριστοδούλου συντροφίαν κατὰ τὸ ἔτος 1766⁽⁵⁾.

Παρέθεσα τὰ ὀλίγα αὐτὰ ἀπὸ τὸν ὄγκον τῶν σημειώσεών μου διὰ νὰ χρησιμοποιοῦν εἰς εἰδικὴν μελέτην περὶ τῶν μεγάλων αὐτῶν Ἡπειρωτῶν.

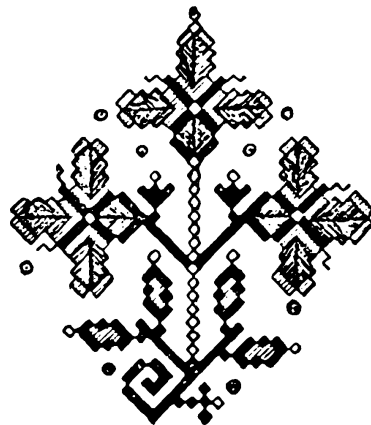
1. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, Τομ. Κ. σ. 20. Τὸ Σιγγιλιῶδες τοῦτο Πατριαρχ. Γράμμα εἶνε ἀπὸ πλείστων ἀπόψεων ἀξιοπρόσεκτον.

2. Κωνσταντίου Α. τοῦ ἀπὸ Σιναίου, «συγγραφαὶ αἱ Ἐλάσσονες...».

3. «Ἐκ τῶν πρωτεουσῶν οἰκογενειῶν τῶν Ἰωαννίνων», κατὰ τὸν Παν. Ἀραβαντινόν, ἐνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Β'. σ. 262.

4. Πατριαρχικὸς Κῶδιξ Ε'. σ. 275. Ὅρα αὐτόθι καὶ 274—275 καὶ ἄλλα ἔγγραφα σχετικὰ μετὰ τὸ Μέτσοβον: διαφορὰ Βλαχούτζη—Σουγδουρῆ. Καὶ σελ. 175—177 σχετικὰ μετὰ διαζύγιον Γεωργίου Σουγδουρῆ. Ἄπαντα ἀνέκδοτα.

5. Πατριαρχ. Κῶδιξ Ε'. σελ. 322.

ΠΑΝΤΑΖΗ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ

ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ ΣΤΑ 1854

(Ἀνέκδοτα κείμενα καὶ αὐτόγραφα τοῦ ποιητῆ)

Ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης εἶναι ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ, ἡ πιὸ χτυπητὴ περὶ πτωσὴ ποιητὴ, ποὺ ἔθεσε τὸν ἑαυτὸ του, τὴν ποίησή του ὀλοκληρωτικὰ καὶ πρωτοποριακὰ στὴν ὑπηρεσία τῶν μεγάλων ἐπιδιώξεων τοῦ καιροῦ του. Ἐφυγε ἀπ' τὴ γενέτειρα γῆ του, τὴ Λευκάδα, γιὰ σπουδὲς στὴν Εὐρώπη μ' ἓνα μεγάλο καημὸ, τὴ σκλαβιά τοῦ νησιοῦ του, καὶ γύρισε μ' ἀκεραιωμένη καὶ πλήρη τὴ συναίσθηση τῆς εὐθύνης του γιὰ τὰ δεινὰ τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ ἀκόμα μὲ τὴν ἀκλόνητην ἀπόφαση, νὰ ριχτεῖ ὀλόψυγα στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία.

Μὰ τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ὁ Βαλαωρίτης δὲν τὸν ἔβλεπε μόνο σὰ μιὰν ἔντονη καὶ ἐπαναστατικὴ δράση, ἐνοπλη καὶ μὴ, ἐναντία στοὺς Ἀγγλοὺς δὲν περιορίζονταν δηλ. στὸ νὰ ἐμπνέει νὰ κατηγεῖ καὶ νὰ ἐξεγείρει, ἀλλὰ ἔπαιρνε μέρος σὲ κάθε τι, ποὺ μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο θὰ ἀνακούφιζε τοὺς συμπατριῶτες του. Ἐμπαινε σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τους: παρήγορος στὴ λύπη τους, ἐμψυχωτὴς στὴν ἀπελπισία τους ἀπ' τὴ φτώχεια ποὺ τοὺς ἔδερνε, συμβοηθὴς σὲ κάθε κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ἐκδήλωση ποὺ συντηροῦσε ἀσθηστὴ τὴ λαϊκὴ παράδοση, σὲ ψυχαγωγικὰ καὶ πολιτισμικὰ ἐκδηλώσεις, στυλοβάτης γιὰ τὸ γνήσιο Ἑπτανησιακὸ πολιτισμὸ. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἐπιμόχθη καὶ ἐνεργὸς συμμετοχὴ του στὴ Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία Λευκάδος ποὺ

τιμᾶει τὸ νησί ἀπ' τὰ 1850 καὶ δῶθε. Ἀκόμα καὶ δοκάρια κουβαλοῦσε στὴν πλάτη του γιὰ νὰ ἀνακουφίσει τοὺς φτωχοὺς συμπατριῶτες του, δταν τοὺς ρήμαζαν οἱ σεισμοί (!).

Γενικώτερα ἡ κοινωνικὴ του δράση μᾶς εἶναι ἐλάχιστα γνωστὴ.

Κι' ὅσα ξέρουμε γι' αὐτὴ τὴν πλευρὰ τῆς πολυσύνθετης προσωπικότητάς του, τὰ ξέρουμε ἀπὸ κάποιες νύξεις ποὺ γίνανε ἀπ' τοὺς βιογράφους καὶ μελετητὲς του, σὲ συσχετισμὸ μὲ τὴν πολιτικὴ (?) καὶ τὴν Ἐθνικὴ του δράση.

Στὶς σημερινὲς μας γραμμὲς ἀποκαλύπτουμε μιὰν ἄγνωστη, ὡς τὰ τώρα, πτυχὴ τῆς κοινωνικῆς δράσης τοῦ ποιητῆ στὴ Λευκάδα στὰ 1854, ἐποχὴ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς μᾶς δίνει τὰ στοιχεῖα νὰ τὸν τοποθετήσουμε. Τὰ στοιχεῖα ὅμως αὐτά, ποὺ βρέθηκαν στὸ Ἀρχειοφυλακεῖο τῆς Λευκάδας, (2) συνταγμένα καὶ τοποθετημένα, μὲ ἐκπλήσσοσα λεβεντιά καὶ πατριωτικὴν ἔξαρση, ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ, μᾶς προσφέρουν καὶ τὴ δυνατότητα νὰ μελετήσουμε καὶ νὰ τοποθετήσουμε πλατύτερα καὶ θετικώτερα πιά, τὴ γενικώτερη καὶ τὴν τόσον πλούτια κοινωνικὴ του δράση.

Στὰ 1853 ξέσπασε ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος, ποὺ τέλειωσε στὰ 1856. (Μάρτιος—Εἰρήνη Παρισίων). Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν μεγάλων δυνάμεων γιὰ τὴν κυριαρχία τῶν Στενῶν, ἐδημιούργησε τὸ συμμαχικὸ σχῆ-

μα Ἀγγλίας—Γαλλίας—Τουρκίας, ἐνάντια στὴ Ρωσία, ποὺ σκοπὸς τοῦ ἦταν: νὰ ἀναβληθεῖ ἢ πλήρης ἀπροσύνθεση τῆς γηρασμένης Ὄθωμανικῆς δεσποτείας καὶ νὰ ἐμποδιστεῖ ἔτσι ἢ κάθοδος τῆς Τσαρικῆς Ρωσίας στὴ Μεσόγειο, πράγμα ποὺ θὰ ἀλλάζεε καὶ τὴν κατάσταση στὰ Βαλκάνια.

Ὁ πόλεμος εἶχε ἄμεσο ἀντίκτυπο στὴν οἰκονομικὴ κατάσταση τῶν συμμάχων καὶ ἰδιαιτέρα στὴν προμήθεια τοῦ σιταριοῦ ποὺ οἱ Μεσογειακὲς χώρες, συνεπῶς καὶ τὰ Ἑπτάνησα, τὸ προμηθεύονταν ἀπ' τὴς Ρωσικῆς κυρίως ἀγορῆς. Τὰ λιμάνια τοῦ Εὐξείνου ἐκλείσαν. Στὶς ἀποθήκες τῶν ἐμπόρων τῆς Λευκάδας δὲν ὑπῆρχαν σημαντικὰ ἀποθέματα σιτηρῶν. Ὅλες οἱ παραγγελίες καὶ οἱ συναλλαγές τῶν ἐμπόρων μὲ τὰ Ρωσ. λιμάνια τοῦ Εὐξείνου ἀνακόπηκαν καὶ τὰ κεφάλαιά τους δεσμεύτηκαν. Οἱ ἔμποροι οὐσιαστικὰ εἶχαν φτωχέψει καὶ δὲν ἀπόμεινε παρὰ ἡ Κυβερνητικὴ φροντίδα νὰ ἀνακουφίσει τὸν τόπο καὶ νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὸ ἐξέδαιο θάνατο τῆς πείνας. Ἡ κατάσταση στὰ χωριὰ εἶχε χειροτερέψει ἀφάνταστα. Οἱ γεωργοὶ δὲν εἶχαν οὔτε σπέρρο. Καὶ ξέρουμε πῶς ὁ χωρικός δὲν χαλάει ποτὲ τὸ σπέρρο του. Προτιμᾷ νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ φάσμα τῆς πείνας καὶ νὰ σπείρει γιὰ ν' ἀπολάβει τὴ σοδειὰ τῆς ἄλλης χρονιάς. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν ἔκαναν ὁμαδικὰς διαμαρτυρίες καὶ τέλος καὶ ἀναφορὲς στὸν Τοποτηρητὴ (1) ἰκετεύοντάς τον νὰ φροντίσῃ, μὲ μέσα ποὺ οἱ ἴδιοι ὑπόδειχναν, γιὰ τὴν προμήθεια σιταρόσπορου.

Βρέθηκαν δυὸ ἀναφορές, ἴδιου πάνω κάτω περιεχομένου, ποὺ στέλνανε οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ Ἀλεξάνδρου Λευκάδας στὸ ἐγχώριο Συμβούλιο. Ἡ μιὰ μὲ ἡμερομ. 24 Ὀκτωβρίου 1854 ἀναφέρει:

Χωρίον Ἀλέξανδρος τὰς 24 Ὀκτωβρίου 1854 Ε.Π.

Ἐκλαμπρότατε Ἐπαρχε καὶ εὐγενὲς ἐγχώριον Συμβούλιον.

Οἱ ὑπογραφόμενοι, διὰ τῆς παρουσίας μας ἀναφορᾶς παρακαλοῦμεν τὴν ὑμετέραν Ἐκλαμπρότητα, ἵνα μᾶς ἐπλαχισθῇ καὶ μᾶς βοηθήσῃ διὰ τὸν παρόντα χρόνον. Ἀπὸ ἡμᾶς πολλοὶ ἀφιτουάλοι ὅ εἰς τὰ χωράφια τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἄλλοι ὁποῦ ἀπὸ ἑλλειψιν σπέρρου σιταριοῦ μᾶς ἀπομένουν τὰ χωράφια χέρσα τὸν παρόντα χρόνον καὶ εἴμεθα ὅλοι μὲ μεγάλην ἀπελπισίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἰκετεύομεν εἰς τὴν ὑμετέραν ἀρχὴν νὰ μᾶς δοθῇ εἰς τὸν καθ' ἕναστον

ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν σῖτον τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου διὰ νὰ σπείρωμεν καὶ ἡμεῖς ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ πληρώσωμεν εὐθύς τὸ πληρώνει ὁ καθεὶς μὲ προθεσίαν καὶ μὲ τὸν τόκον του. Τοῦτο ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἐλπίζομεν ὅτι ἡ σεβαστὴ Κυβερνησις δὲν θέλει μᾶς ἀπορρίψει τὸ ζήτημά μας. Μένομεν μεθ' ὑπολήψεως καὶ σεβασμὸν (6). ἀκολουθοῦν 19 ὑπογραφές.

Μὰ ἡ ἔλλειψη τοῦ ψωμοῦ ἐμάστιζε τὸ νησί ἀπὸ πολὺ πρὶν. Τοῦτο φαίνεται ζωηρότερα ἀπὸ ἓνα ἐγγράφο τοῦ Τοποτηρητῆ Δέβερτον (1) πρὸς τὸν Ἐπαρχο (2) Μάρκο Τζαρλαμπᾶ:

Τοποτηρητεῖον

Λευκάδι τῇ 13ῃ Φεβρουαρίου 1854

Πρὸς τὸν Ἐκλαμπρότατον Κύριον Δρ. Μ. Τζαρλαμπᾶν Ἐπαρχον κλπ. Λευκάδα

Ἐκλαμπρότατε Κύριε,

Ἐκ τῶν ἀναφορῶν τῶν διαβιβασθέντων πρὸς τὴν τοπικὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἀστυνομίας προκύπτει ὅτι, σχεδὸν 2000 ἄνθρωποι τῆς ἐξοχῆς ἀρχίζουσι νὰ καθυστεροῦνται τῶν ἀναγκαίων πρὸς θροφήν μέσων, γεγονός τοῦτο τὸ ὁποῖον ἐπιζητεῖ τὰς πλέον ἀμέσους προβλέψεις ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως.

Διαμαρτυροῦμεν μεθ' ὑπολήψεως τῆς ὑμετέρας ἐκλαμπρότητος.

Κάρ. Σ. Δέβερτον

Τοποτηρητῆς (9)

Πρέπει ἐδῶ νὰ σημειώσουμε πῶς μιὰ ἀπ' τὴς σοβαρότερες αἰτίες γιὰ τὴν ἔλλειψη σιταριοῦ ἦταν καὶ ἡ ἀπογόρευση στοὺς Λευκαδίτες χωρικούς νὰ πηγαίνουν γιὰ καλλιέργεια στὴν ἀπέναντι Ἀκαρνανία. Ἡ Ἀκαρνανία καὶ τότε ὅπως καὶ σήμερα, εἶναι ὁ τόπος ποὺ κατεξοχίην καλλιεργεῖ ὁ Λευκαδίτης γεωργὸς τὸ σιτάρι καὶ τὸ καλαμπόκι. Γι' αὐτὸ ἡ ἀπαγόρευση αὐτὴ στάθηκε τὸ πιὸ ἀποφασιστικὸ χτύπημα. Ἡ Διαταγὴ βγήκε ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνταρτικὴν δράση, στὴν ἀλύτρωτη Ἠπειρο, τῶν ὑποδούλων. Μὲ τὴν κήρυξη δηλ. τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου οἱ ἀλύτρωτες ἐπαρχίες τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας ξεσηκώθηκαν πιστεύοντας στὴ νίκη τῆς Ρωσίας. Ἀκόμα τοὺς ἔδινε θάρρος κι' ἡ ἀδυναμία τῆς Τουρκίας ποὺ ἐκθεμένη στὴ μεγάλη περιπέτεια δὲν ἔρχε ἀρκετὲς δυνάμεις νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσει. Στὴ δράση αὐτὴ οἱ Λευκαδίτες πήραν ἐνεργὸ μέρος καὶ βοήθησαν μὲ χρήματα καὶ ἐθελοντὲς τοὺς ἐπαναστάτες. Ἔτσι βγήκε καὶ ἡ Ἀπαγόρευση. Τὸ Δημογεροντεῖον διαμαρτυρήθηκε γι' αὐτὸ στὸν Τοπο-

τηρητή, κι' ὁ Τοποτηρητὴς μὲ τὴ σειρά του στέλνει τὸ παρακάτω ἀποκαλυπτικὸ ἔγγραφο στὸν Ἐπαρχο, πού παραθέτουμε μικρὸ του ἀπόσπασμα.

Ἀρχεῖον τοῦ Τοποτηρητοῦ

Ἄγια Μαύρα τῆ 31 Μαρτίου 1854

Πρὸς τὸν Ἐκλαμπρότατον Κύριον Δρ. Μάρκον Τζαρλαμπάν Ἐπαρχον κ.τ.λ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Ἄγια Μαύρα

Τὸ εὐγενὲς Δημογεροντεῖον εἰς τὴν ἔδρουσιν τοῦ τῶν 27 πνέοντος, ἀποφαινόμενον ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῶν σιτηρῶν, ἐστοχάσθη νὰ καταριθμῆσῃ μεταξὺ εἰς τὰς αἰτίας μᾶς ἐνδεχομένης ἐλλείψεως τοιούτων ἀναγκαίων προϊόντων, ἐτὴν ἀπαγόρευσιν μᾶς μεγάλης μερίδος Ἑργατικῆς τάξεως τῆς ἐξοχῆς, τοῦ νὰ ἐργασθῶσιν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα κατὰ τὸ παρὸν ἔτος.»

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι τῆς Ὑμετέρας Ἐκλαμπρότητος Εὐπειθέστατος δοῦλος.

Κάρ. Σ. Δέβερτον
Τοποτηρητῆς (10).

Ἡ Κυβέρνηση τοῦ Ἴονίου κράτους μὲ εἰδικὴ Κυβερνητικὴ πράξη, ἔδινε κάποια λύση στὸ ζήτημα τῆς προμήθειας σιτηρῶν, μιά λύση μὲ κατεπείγοντα χαρακτῆρα. Ἡ πράξη αὐτὴ δημοσιεύτηκε μὲ ἡμερομηνία 4 Ἀπριλίου 1854 καὶ ὠρίζε μερικὰ προσωρινὰ μέτρα γιὰ τὴν προμήθεια σιτηρῶν στὴν Κέρκυρα, μὰ γενίκευε κατόπιν τὸ ζήτημα, στὸ ἄρθρο 8, κι' ἔτσι θὰ μπορούσε νὰ ἐφαρμοστεῖ καὶ στ' ἄλλα νησιά.

Τὴν πράξη αὐτὴ τὴν παραθέτουμε ἀποσπασματικά.

(Atti Parlamento Risoluzioni e Notificazioni e Proclamazioni del Prestantissimo Senato (11), 1843—1860, Ἀρχαιοφυλακεῖον Λευκάδος).

Ἀριθ. 1Β'.

Πρᾶξις τῆς κυβερνήσεως

δι' ἧς γίνονται παραδεκτὰ προσωρινὰ τινὰ μέτρα πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν, εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, τῆς προμηθείας τῶν σιτηρῶν.

Κέρκυρα 4 Ἀπριλίου 1854

Π ρ ο ο ἰ μ ι ο ν

Ἡ κλεισις τῶν λιμένων τῆς Μαύρης θαλάσσης, καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Ἀζώφ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῶν σιτηρῶν—ἡ ἐπομένη ἀναγκαία ἀπαγόρευσις ἐξαγωγῆς, ἦν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κράτους τούτου ἐθέσπισε διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς 14 τοῦ ἡδὴ λήξαντος Μαρτίου, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς προκύπτοντα ἀποτελέσματα—αἱ προβλεπόμεναι συνέπειαι προσεγγίζοντος πολέμου, τοῦ ὁποίου ἡ διάρκεια εἶναι ἀβεβαία.—αἱ ἐπιφοβοὶ καὶ ἀβεβαίαι ἐργασίαι τῶν σιτοεμπόρων, κατ' ἐξοχὴν εἰς τινὰς τῶν ἄλλων Νήσων, ταῦτα πάν-

τα θέτουσι τὴν Γενικὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν ἀπολυτὸν ἀνάγκην νὰ παραδεχθῆ προσωρινὰ τινὰ μέτρα, τείνοντα νὰ δώσωσι θετικωτέραν βάσιν εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ ἐμπορίου, πρὸς μείζονα ἐξασφάλισιν τῆς εἰς τὰς Νήσους ταύτας προμηθείας σιτηρῶν.

Διό, τῆ δυνάμει τῶν ἐξουσιῶν, τὰς ὁποίας τὸ μεταρρυθμηθὲν 16ον ἀριθ. τμήμ. γ' καὶ β' τοῦ Συντάγματος παραχωρεῖ εἰς τὴν Γερουσίαν (12) τῆ ἐξουσία τῆς Αὐτοῦ Ὑψηλότητος τοῦ Προέδρου καὶ τῆς Ἐκλαμπρότατης Γερουσίας, καὶ τῆ ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος τοῦ Λόρδ Μεγάλου Ἀρμοστοῦ (13) τῆς προστάτιδος ΑΝΑΣΣΗΣ, ἀποφασίζονται καὶ διατάσσονται τὰ ἑξῆς :

Ἀριθ. 8. Εἰς ἐκείνην ἢ ἐκείνας τῶν ἄλλων Νήσων, τῶν ὁποίων τὸ οἰκεῖον ἐγκύριον Συμβούλιον ἠθέλε κρίνει ὅτι δὲν δύναται νὰ υποχρεθῆ, ἵνα προμηθεύσῃ κατ' ἄλλον τρόπον τὴν νῆσον, μετὰ σχετικὴν αὐτοῦ ἀπόφασιν, θέλουν ἰσχύει αἱ διατάξεις τοῦ νόμου τούτου, καὶ θέλουν εὐθὺς τεθῆ εἰς ἐνέργειαν διὰ ρητῆς εἰδοποιήσεως τοῦ οἰκείου Ἐπαρχου.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην οἱ δύο διακεκριμένοι πολῖται οἱ μέλλοντες νὰ συγκροτήσωσι τὴν Ἐπιτροπὴν, μετὰ τοῦ Συντάκτου τῶν δημοσίων προσόδων θέλουν ὀνοματίζεσθαι παρὰ τοῦ Ἐπαρχου, τῆ ἐπιδοκιμασίᾳ τοῦ Τοποτηρητοῦ τῆς Α. Ε. τοῦ Λόρδ Μεγάλου Ἀρμοστοῦ. . . . .

Οἱ ἀρχὲς τῆς Λευκάδας ὁ Τοποτηρητῆς καὶ τὸ Ἐπαρχιακὸν Συμβούλιον διάστηκαν ἀμέσως νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὴν ἐγκύκλιον τῆς Ἐκλαμπροτάτης Γερουσίας καὶ προσκάλεσαν ἀντιπροσώπους τῆς κοινῆς τῆς Λευκάδας καθὼς καὶ τοὺς προεστώτες τῶν χωριῶν, γιὰ κοινὴ σύσκεψη, στίς 11 Ἀπριλίου 1854. Ἡ πόδοκλιση ἔγινε μὲ ἐγκύκλιον τοῦ Ἐντιμοτάτου Τοποτηρητῆ πού συνοδεύονταν καὶ ἀπὸ μεταφρασμένη τὴν ἐγκύκλιον τῆς Κυβέρνησης.

Ὁ Τοποτηρητῆς, ὅπως φαίνεται, βρέθηκε σὲ μεγάλη ἀμηχανία. Ἀπ' τὴν ἀμηχανία ὅμως αὐτὴ τὸν ἐβγαλαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς πόλης καὶ τῶν χωριῶν, πού ψυχὴ τους ἦταν ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης. Ὁ ποιητῆς πού προσκλήθηκε ἀπ' τοὺς πρώτους, σὲ ἡλικία 30 χρονῶν τότες, γιομάτος ἀγάπη πρὸς τὸ νησί του, πληθωρικὰ ἐνεργητικὸς, μὲ τὴ δεινὴ ἐπιχειρηματολογία του καὶ τὴ γνωστὴ πειστικὴ του δύναμη πού ἐνθουσίαζε καὶ ξεσήκωνε, στάθηκε ὁ ἐμπνευστῆς βλῆς αὐτῆς τῆς προσπάθειας. Οἱ ἀντιπρόσωποι κυριάρχησαν στὴ συζήτηση, πού ἐπακολούθησε, σὲ σημεῖο πού ὁ

Τοποτηρητής και ὁ Ἐπαρχος νὰ μποῦν σὲ δευτερεύουσα μοῖρα καὶ νὰ παρακολουθεῖν ἀπλῶς τὴ συζήτηση. Τὴ συγκέντρωση αὐτὴν ὁ ποιητὴς τὴν ἀποκαλεῖ «δημοτικὴν συνεδρίασιν», καὶ σ' αὐτὴν «ἡ ἐγγχώριος Κυβέρνησις παρεδίδοτο ἐκ τῶν προτέρων εἰς χεῖρας τῶν Ἰδιωτῶν». Ἐγίναν θεελλώδεις συζητήσεις καὶ ἀνταλλάχτηκαν σκέψεις. Μὰ ἡ πρώτη σοβαρὴ πρόταση πρὸ ριχτήκε καὶ πού εἶχε ἐμπραχτην ἐφαρμογὴ ἦταν ἡ ἰδέα τῆς ἴδρυσης Μονοπωλείου σιτηρῶν. Τὴν ἰδέα αὐτὴ, ὅπως ἔμμεσα θὰ φανῆ παρακάτω, τὴν ἔρριξε ὁ Βαλαωρίτης. Ἀπὸ μετριοφροσύνη ὅμως μιλάει κάπως ἀόριστα γι' αὐτό. Πάντως τὴν πρόταση αὐτὴ τὴν ἀποδέχτηκαν ὅλοι.

Ἡ «δημοτικὴ»—λαϊκὴ—ἐκείνη συνεδρίαση παρουσίαζε τοῦτο τὸ σπουδαῖο χαρακτηριστικόν: παραβρέθησαν, ὡς ἀπὸ συνενόηση, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς πόλης καὶ τῶν χωριῶν μὲ τοὺς πραγματικοὺς ἡγέτες τοῦ λαοῦ τῆς Λευκάδας, τὸν Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη, τὸν Ἰωάννη Μαρῖνο, τὸν Μιχαὴλ Σικελιανό, τὸ Γεράσιμο Σέρβο, καὶ πῆραν τὸ ζήτημα, ἐξ ὀλοκλήρου σχεδὸν στὰ χεῖρα τους. Ἐτοίμω δὲ θάνατι ὑπερβολικὸ νὰ ποῦμε πῶς, ἡ συνεδρίαση ἐκείνη στάθηκε ἓνα εἶδος εἰρηνικῆς ἐπανάστασης, πού τὰ ἴδια τὰ γεγονότα τὴν ξεσήκωσαν καὶ πού ὁ Τοποτηρητὴς μὲ τὸν Ἐπαρχο ἀναγκάστηκαν νὰ τὴν ἀναγνωρίσουν.

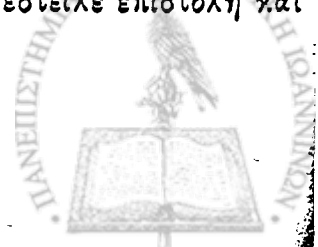
Οἱ τέσσαρες αὐτὲς προσωπικότητες, χωρὶς νὰ περιγράψωμε καὶ τὴ συμβολὴ καὶ ἄλλων σπουδαίων Λευκαδίων, ἦσαν ἀπὸ τοὺς πιδ προδευτικούς, τοὺς πιδ ἀποφασιστικούς μὰ καὶ τοὺς πιδ ἀγωνιστικούς ἀνδρες στὰ Ἐφτάνησα καὶ ἀκολουθοῦσαν πιστὰ καὶ ἐπιδίωκαν μὲ κάθε τρόπο χωρὶς κανένα συμβιβασμὸ ἢ ὑποχώρησιν τὴν ἔνωσιν.

Ὁ ποιητὴς, πρὶν ἓνα χρόνον εἶχε ἔρθει ἀπ' τὴν Ἐνετία στὴ Λευκάδα καὶ ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ, μὲ τὴ γυναῖκα του Ἐλοῖσία Τυπάλδου, στὸ πατρικὸ του σπίτι. Σημαῖα του ἦ ἔνωσιν καὶ ἡ ἐνίσχυσιν τῶν ἀλύτρωτων περιοχῶν καὶ πρῶτα πρῶτα τῆς Ἡπείρου. Στὸν ἀγῶνα του αὐτὸ στάθηκε πάντα ἀμείλικτος, ἀκέρσιος, ἴδιος βράχος πού πάνω του συντρίβονταν ἡ καταπίεσιν καὶ τὰ σκληρὰ μέτρα τῶν Προστατῶν. Νέος καὶ ἐνθουσιώδης, ποτισμένος ὡς θαθεῖα

του ἀπ' τὶς φιλελεύθερες ἰδέες τῆς Εὐρώπης, ἔνωσε τὶς προσπάθειές του μὲ τοὺς Ριζοσπάστες⁽¹⁴⁾ τῆς Λευκάδας. Φυσικὰ, ἐπίσημα ὡς πολιτικός, μπήκε στὸ κόμμα αὐτὸ στὰ 1857, τὴ χρονιά δηλ. πού πρωτοβγήκε βουλευτὴς Λευκάδας στὸ Ἴόνιο Κοινοβούλιον. Μὰ πολὺ πρὶν ἀπ' τὰ 1852 πολέμησε, στὶς ἐκλογές πού ἔγιναν τότε, τὸν Κυβερνητικὸν συνδυασμὸ, πού σ' αὐτὸν συμμετεῖχε καὶ ὁ πατέρας του Ἰωάννης, χαράζοντας, παρὰ τὶς διαταγές τοῦ πατέρα του, δική του πορεία καὶ ἐξασκῶντας ὅλη του τὴν ἐπιρροή γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ Θεοδοσίου Σούνδια⁽¹⁵⁾. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ κατηγορήθηκε μάλιστα ἐπίσημα ἀπ' τὸν Ἀρμοστή. Ἡ στάση του αὐτὴ, τὸν ἔφερε σὲ σύγκρουσιν μὲ τὴν οἰκογένειά του, ὁ πατέρας πέθανε φέροντας μαζί του τὸ μεγάλο καημὸ τῆς «ἀπειθαρχίας» τοῦ γιου τοῦ Ἀριστοτέλη.

Ὁ Ἰωάννης Μαρῖνος, πάλι βρίσκεται σὲ στενότατη συνεργασία μὲ τὸν ποιητὴ. Πολιτικός μὲ κῦρος καὶ ἀπόλυτη συνέπεια στὶς πράξεις του. Ἡ βουλὴ τοῦ Ἰονίου κράτους σπάνια γνώρισε πολιτικούς ὡς αὐτόν, μὲ τὴ βαρεία γνώμη, τὴ χτυπητὴ ἐπιχειρηματολογία, τὴ δεινὴ νομομάθεια. Εἶναι ὁ δεύτερος μετὰ τὸ Βαλαωρίτη πολιτικός πού ἀνέθρεψε ἡ Λευκάδα στὸ 19ο αἰῶνα καὶ ὡς τὰ σήμερα. Σ' ὅλες του τὶς ἐνέργειες ὅμως κατευθύνονταν ἀπὸ μεγάλη σύνεσιν. Νὰ τί γράφει γι' αὐτόν ὁ Ἡλίας Ζερβὸς Ἰακωβάτος σ' ἓνα ἀπ' τὰ πολιτικὰ του συγγράμματα: «Ἰωάννης Μαρῖνος: περίσκεψις καὶ περίνοια»⁽¹⁶⁾. Βγήκε βουλευτὴς γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τὸ κόμμα τῶν Μεταρρυθμιστῶν, στὰ 1850 στὴ θ' ἐσχολή. Σημαντικοὶ ἀπὸ κάθε ἀποψη στάθηκαν οἱ ἀγῶνες του γιὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς «Ἐθνικῆς γλώσσης παρὰ πάσαις ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Κράτους»⁽¹⁷⁾.

Ἐγγύθησιν, ἔαρως, ἐπιβολὴ καὶ ἐπιβλητικότητα θάδινε σίγουρα ἡ παρουσία τοῦ μεγάλου Φιλικοῦ καὶ ἀγωνιστοῦ Μιχαὴλ Σικελιανοῦ. Γέρος πιά εἶχε δώσει ὅλη του τὴ ζωτικότητα μὲ πάθος στὸν ἀγῶνα τοῦ 21. Μυήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἀπ' τὰ 1817 καὶ ἦταν ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους Φιλικούς στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα. Καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπ' τὸ ὅτι ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης στὰ 1819 τοῦ ἔστειλε ἐπιστολὴ καὶ

τοῦ ἔλεγε πὼς εἶχε ἀναλάβει τὴν Ἀρχηγία τῆς Ἐταιρείας καὶ τὸν εἰσοποιοῦσε συγχρονα, νὰ δράτῃ μὲν χρεῖασται. Ἀκόμα καὶ οἱ Σουλῳτες ἀρχηγοὶ Νότις Μπότσαρης καὶ Νικολὸς Τζαβέλλας βρισκόνταν σὲ στενὴ ἐπικοινωνία μαζὶ του. Τὸν ἀποκαλοῦν μάλιστα, σὲ ἐπιστολὰς πρὸς τοῦ ἐστελναν, «Γενναῖε Ἑλληγ» καὶ τὸν προσφωνοῦν «Εὐγενέστατε ἀρχων». Μόλις κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας, τὸν ἔκαμε Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης⁽¹⁸⁾.

Σ' ἐπιβολὴ καὶ κῦρος δὲν ὑστεροῦσε καὶ ὁ Γεράσιος Σέρβος⁽¹⁹⁾ ἀπ' τοὺς καλύτερους πολιτικοὺς τῆς Λευκάδας. Ἔτσι καὶ μὲ τὴ δική του παρουσία δίνονταν στοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ νησιοῦ ὅλες οἱ δυνατότητες νὰ σκεφτοῦν μ' ἀνιδιοτέλεια καὶ ἀποφασιστικότητα. Ἐπειτα ἀπ' τὴν ὁμόφωνη γνώμη ὄλων γιὰ τὴ σύσταση τοῦ Μονοπωλείου, ἀντιμετωπίστηκε τὸ ζήτημα τὸ χρηματικόν. Μὰ καὶ αὐτὸ λύθηκε μὲ τὴ γενναία προσφορὰ τῶν ἀντιπροσώπων. Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἔβαλε 10.000 (τάλληρα). Τὸ παράδειγμα τοῦ ἀκολούθησαν ἐπάξια καὶ οἱ ἄλλοι. Τελικὰ ἔβγαλαν ὁμόφωνα τὴν Ἐπιτροπὴ Μονοπωλείου πρὸς τὴν ἀποτέλεσαν ὁ Ἀριστ. Βαλαωρίτης καὶ ὁ ἔμπορος Πέτρος Σταματοπούλος.

Ἐπειτα ἀπὸ 4 μέρες στίς 15 Ἀπριλίου τοὺς στάλθηκε ὁ παρακάτω ἐπίσημος διορισμὸς ἀπ' τὸν Ἐπαρχοῦ:

(Ἐπιστολαὶ Ἐπαρχείου πρὸς τὰς ἐπιχωρίους ἀρχάς—ἀρχίζει 11 Ἰουνίου 1853 τελειώνει 6 Ἰουνίου 1854, ἀριθ. βιβλ. 36 Ἀρχαιοφυλακείου Λευκάδος).

Τῆ 15 Ἀπριλίου 1854 ἀριθ. ἐγγρ 1274

Τῶ εὐγενεῖ Κυριῷ Ἀριστοτέλει Βαλαωρίτη καὶ Πέτρῳ Σταματοπούλῳ μέλεσι τῆς ἐπὶ τῶν σιτηρῶν ἐπιτροπῆς.

Κύριε

Σπεύδω νὰ ἀναγγείλω ὑμῖν ὅτι τῆ συναινεσει τοῦ Ἐντίμου Τοποτηρητοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Β' ἔδαφιου τοῦ Η' ἄρθρου τῆς ὑπ' ἀριθ. 12 Κυβερνητικῆς πράξεως, διορίσθητε μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, ὅπως μετὰ τοῦ Κ. συνάκτου τῶν δημοσίων προσόδων ἔχητε ἀποκλειστικῶς τὴν διαχείρισιν τοῦ Μονοπωλείου τῶν σιτηρῶν διὰ τὴν κατανάλωσιν τῆς νήσου.

Θέλει λάβητε ἀμέσως τὰ προπαρασκευαστικὰ μέτρα καὶ θέλει δηλώσητε ὑμεῖς, ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ θέλει λάβωσιν ἑναρξιν αἱ ἐργασίαι σας, ἵνα δυνηθῶ νὰ διακοινώσω εἰς τὴν νήσον τὴν

ἡμέραν καθ' ἣν θέλει γίνει ἐντοῦθα ἀποικιοματικὸν τὸ Μονοπωλεῖον.

Τὴν δὴλῶσιν δὲ ταύτην πορακαλιθε νὰ κάμητε ὀλίγας ἡμέρας πρὸ ἐκείνης τὴν ὁμοίαν θέλει διορίσητε διὰ τὴν πραγματικὴν ἑναρξιν τοῦ Μονοπωλείου.

Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τὴν παγίωσιν τοῦ μέτρου τούτου ἐγένεν ἐπικουρικὴ συνδρομὴ τῆς ὁμοίας ὑμεῖς ἐστάθητε οἱ προδρομοὶ καὶ ἐτέθη ἐν κεφάλαιον εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς, δύνασθε ἀπὸ τοῦδε νὰ παραλάβητε αὐτὸ ἢ μέρος αὐτοῦ ὡς κρίνετε κατάλληλον καὶ προβῆτε εἰς τὸς ἀγορὰς σίτου. Κατὰ τὸ παρὸν ὅμως δὲν θέλει ἐπεκτείνετε τὰς ἐργασίας σας ἐπὶ ἄλλου εἶδους σιτηρῶν καίτοι ἐμπεριεχομένων εἰς τὴν ἀναφορὰν τὴν ὁμοίαν οἱ συνεισφορεῖς παρουσίασαν εἰς τὸ Δημογεροντεῖον καὶ μέχρις οὗ ἡ Ἐ. Γερουσία εὐαρεστηθῆ νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὴν πρότασιν, ὑμεῖς θέλει λάβετε προνοίας συμφώνους μὲ ὅσον τὸ βυθ ἄρθρον τῆς ρηθείσης Κυβερνητικῆς πράξεως διατάσσει.

(Σ) Μ. Τζαρλαμπᾶς
Ἐπαρχος

(Σ υ ν ε χ ῖ ζ ε τ α ι)

Σημειώσεις :

1. Ἀριστ. Βαλαωρίτου Ἔργα ἐκδ. Μαρασλῆ τόμ. Α' σελ. 156.

2. Σὰν πολιτικὸς εἶχε μέσα του βαθύτατα ριζωμένο τὸ πνεῦμα τῆς κοινωνικῆς πρόνοιας. Ἐργάστηκε γιὰ τὴν ἀτελῆ εἰσαγωγὴν πρεϊόντων στὰ Ἐφτάνησα γενικὰ, ἀγωνίστηκε γιὰ τὸ φορολογικὸ σύστημα, ἔκαμε ἐπανελημμένα προτάσεις γιὰ πόρους ἱκανοὺς νὰ διατηρήσουν τὴ συγκοινωνία στὴ Λευκάδα σὲ στεριά καὶ θάλασσα, ὑποστήριξε τὴν ἀνασῶστασιν Πρωτοδικείου στὸ νησί του καὶ ἐμόχθησε ν' ἀποτελέσῃ ἡ πατρίδα του ἔδρα Νομαρχίας. Ἀκόμα ἀγωνίστηκε καὶ γιὰ τὴν ἰδρυση κτηματικῆς Τράπεζας. Φυσικὰ πὼς γιὰ τὰ περισσότερα, μόνο πρὸς φώναζε. Βλ. Ἀριστ. Βαλαωρ. Ἔργα, ἐκδ. Μαρασλῆ τόμ. Α' σελ. 126.

3. Εἶναι γνωστὸ πᾶς πὼς γιὰ τὰ κατὰ τόπους ἀρχαιοφυλακεῖα, δὲν καταβάλλεται καμμιά προσπάθεια συντήρησής τους, χωρὶς φυσικὰ νὰ ἀποκλειῶν ἀπ' αὐτὸν τὸν κανόνα καὶ τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα. Τὰ λίγα σημαντικὰ Ἀρχαιοφυλακεῖα μαζὶ καὶ ἀπ' τὰ σημαντικώτερα εἶναι καὶ τῆς Λευκάδας, ἀποτελοῦνε ἀκένωτη πηγὴ πληροφοριῶν πρὸς φωτιζοῦν τὴν Ἐθνικὴν μας Ἱστορίαν. Ὅμως πολὺ ὕλικόν φθείρεται καὶ χάνεται, ἀνεπανόρθωτα ἴσως, ἀπὸ ἄλλειψιν ἀνάλογης μέριμνας.

Τὸ Ἀρχαιοφυλακεῖο τῆς Λευκάδας μὲ τὸ πλουσιώτατον ὕλικόν του βρισκεται, εὐτυχῶς, ἀπ' τὴν ἀποψη τῆς ταξινόμησής σὲ καλὴν κατάστασιν. Κι' αὐτὸ μόνο χάρι σὶόν ἀκούραστο διευθυντῆ του κ. Γιώργου Παρίση, πρὸς μὲ τις λαμπρὰς ἱκανότητες ἀρχαιοδιφίας πρὸς ἔχει καὶ τὴ σχολαστικὴν του ἀγάπην στὸ κιτρινωμένον χαρτί, ἐπετα ἀπὸ ἀσταμάτητη δουλειὰ 27 χρόνων τάβαλε ὅλα σὲ τάξιν. Ὅμως πρὸς στεγάζεται τὸ Ἀρχαιοφυλακεῖο, Στόν ὑγρὸν πρῶτον ὄροφον τοῦ Πρωτοδικείου, μὲ τὰ σά-

πια πατώματα και παράθυρα. Μόνο ένα παράθυρο έχει γερό. Η ύγρασία συνεπώς κάνει τή δουλειά της και τὰ έγγραφα φθειρονται. Πρέπει τέλος πάντων κάποιος νά ενδιαφερθεῖ και νά ενδιαφερθεῖ αποτελεσματικά. Πρὶν λίγο καιρὸ τὰ κείμενα και τὸ αὐτόγραφο τοῦ Βαλαωρίτη, πού δημοσιεύουμε ἐδῶ σήμερα, ἦταν παραπεταμένα, σ' ἓνα σord χαρτιά καταποτισμένα ύγρασία, σ' ἓνα ἐντελῶς ἀνήλιο και σκοτεινὸ δωμάτιο.

4. Ὁ Τοποτηρητὴς ἀντιπροσώπευε στὸ κάθε νησί τὸ Λόρδο Μεγάλο Ἀρμοστή, πού ἦταν ἀντιπρόσωπος τοῦ βασιληᾶ τῆς Ἀγγλίας, ἔμενε στὴν Κέρκυρα και εἶχε γενικὴ ἐξουσία. Ὁ Τοποτηρητὴς διορίζονταν ἀπ' τὸν Ἀρμοστή, εἶχε τὴ γενικὴ ὑψηλὴν ἐποπτεία και τὴν ἴδια ἐξουσία στὴν περιφέρειά του, ὅποια και ὁ Ἀρμοστὴς σ' ὅλα τὰ νησιά τοῦ Ἴονου. Ἡ ἀντιπροσώπευσις αὐτὴ γινόνταν σύμφωνα μὲ τὸ σύνταγμα πού φήφισε ἡ πρώτη βουλὴ ὕστερα ἀπ' τὴς ἐκλογές τοῦ 1817, και πού ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 245 ἄρθρα. Βλ. Κ. Μαχαιρᾶ «Λευκὰς και Λευκάδιοι ἐπὶ Ἀγγλικῆς Προστασίας» (1810—1864) σελ. 38.

5. Ἐνοικιαστὴς (*affitainulo*).

6. Ἀναφορά πολιτῶν πρὸς Ἐπαρχον 1854 Ἀρχαιοφυλακεῖον Λευκάδος.

Baron d' Everton, Τοποτηρητὴς τοῦ Λόρδου Μεγάλου Ἀρμοστοῦ στὴ Λευκάδα ἀπὸ τὸ 1849—1864. Βλ. Κ. Μαχαιρᾶ ἔ. ἀ. σελ. 182 Δὲς και πίνακα Τοποτηρητῶν ἐπὶ Ἀγγλ. Προστασίας, Ἀρχαιοφυλακεῖου Λευκάδας. Ὁ Δέβερτον ἦταν ἀπ' τοὺς πιδὸ πολέμους τοῦ Βαλαωρίτη, ὅπως θά φανῆ κι' ἀπ' τὰ παρακάτω. Ὁ ποιητὴς τὸν σατιροῦσε ἀργότερα σὲ σατιρικὸ ποίημα πού ἔγραψε στὰ 1862:

«...Σὰς ὀκλίζω ἡμουν μόνος,
κι' ἄμα ἐπρόφερα τὸ μέγα ὄνομα τοῦ ΔερτΟΝΟΣ
ἡ ἡχώ μου ἀπεκρίθη... ὄνος, ὄνος, ὄνος, ὄνος».

Βλ. Ἀριστ. Βαλαωρ. ποιήματα Ἀνέκδοτα, ἐπιμελεῖα Βασ. Πατριαρχία, σελ. 55.

8. Ὁ Ἐπαρχος σὲ κάθε νησί ἀκούσε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσία, σύμφωνα μὲ ὁδηγίες πού ἔπαιρνε ἀπ' τὴ Γερουσία. Ἦταν πρόεδρος τοῦ Ἐπαρχιακοῦ Συμβουλίου, πού τῶλεγαν και Δημογεροντεῖον ἢ Δημοσυμβούλιο. Τὸ Ἐπαρχ. Συμβούλιο εἶχε 5 μέλη. Καθένας ἀπ' τοὺς συμβούλους ἔπαιρνε και μιὰ ἐξουσία. Ὁ Πρῶτος ἀναλάβαινε τὰ καθήκοντα τῆς Γεωργίας τῆς Ἐκπαίδευσης και βιομηχανίας Ὁ δεῦτερος τοῦ Ἐμπορίου και Ναυτιλίας. Ὁ τρίτος τῆς Ἀγορανομίας, ὁ τέταρτος τῆς Ἀστυνομίας και Φιλανθρωπ. ἰδρυμάτων κι' ὁ πέμπτος τὰ τῆς Θρησκείας, Ἡθικῆς και Δημόσιας οἰκονομίας. Οἱ Ἐπαρχ. σύμβουλοι ὑπηρετοῦσαν δύομιου χρόνια και τὴς ἀποφάσεις τοὺς ἔπρεπε νά τὴς ἐγκρίνει και ὁ Τοποτηρητὴς. Ὁ τίτλος τοῦ Ἐπαρχοῦ ἦταν: «Ἐκλαμπρότατος». Βλ. Κ. Μαχαιρᾶ «Λευκὰς και Λευκάδιοι ἐπὶ Ἀγγλ. Προστασίας» (1810—1864) σελ. 39 και 41.

9. Ἐπίσημα Τοποτηρητοῦ πρὸς Ἐπαρχον, 1852—1859, ἀριθ. ἐγγ. 11 Ἀρχαιοφυλακεῖον Λευκάδας.

10. ἔ. ἀ. ἀριθ. ἐγγρ. 28 Ἀρχαιοφυλ. Λευκάδας.

11. Πράξεις βουλῆς, ἀποφάσεις, γνωστοποιή-

σεις, κοινοποιήσεις, προκηρύξεις τῆς Ἐκλαμπρ. Γερουσίας.

12. Σῶμα πού ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 6 μέλη και εἶχε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσία. Ὁ Πρόεδρος τῆς Γερουσίας διορίζονταν ἀπὸ τὸν Προστάτη βασιληᾶ τῆς Ἀγγλίας, μὲ ὑπόδειξη τοῦ Λόρδου Ἀρμοστή. Τὰ ἄλλα 5 μέλη τὰ ἐξέλεγε ἡ βουλὴ (σῶμα ἀπὸ 40 μέλη) ἀπὸ τὰ μέλη τῆς μὲ τὴν ἐξῆς ὁμως ἀναλογία: Ἐνας Γερουσιαστὴς ἀπ' τοὺς βουλευτὲς πού ἔβγανε καθένα ἀπ' τὰ μεγαλύτερα νησιά (Κέρκυρα—Λευκάδα—Κεφαλληνία—Ζάκυνθος) και ἓνας ἐκ περιτροπῆς ἀπ' τοὺς βουλευτὲς Ἰθάκης, Κυθέρων και Παξῶν. Ὁ πρόεδρος ὑπηρετοῦσε δύομιου χρόνια και οἱ Γερουσιαστὲς πάντε. Βλ. Κ. Μαχαιρᾶ «Λευκὰς και Λευκάδιοι ἐπὶ Ἀγγλ. Προστασίας» (1810—1864) σελ. 38.

13. Ὁ Λόρδος Μέγας Ἀρμοστὴς διορίζονταν ἀπ' τὸ Βασιληᾶ τῆς Ἀγγλίας και εἶχε τὴν ἀνώτατη ἐποπτεία στὴ νομοθεσία και τὴ Γενικὴ διοίκηση. Πρῶτος Λόρδος Μέγας Ἀρμοστὴς διορίστηκε ὁ στρατηγὸς *Sir Thomas Maitland* τὸ 1816. Στὴν περίοδο πού ἐξετάζουμε εἶναι ὁ *Sir Henry Ward*.

14. Στὴν 9η (1850) βουλὴ συγκροτήθηκαν δύο κόμματα: Τὸ Ριζοσπαστικὸ μὲ μοναδικὴ ἐπιδίωξη τὴν Ἐνωσῆ, και τὸ Μεταρρυθμιστικὸ, πού θεωροῦσε τὴν ἔνωσῆ μὲ τὴν Ἑλλάδα ἀδύνατη κι' ἀρκοῦνταν σὲ συνταγματικὲς μεταρρυθμίσεις. Ὑπῆρχε ἀκόμα ἡ φατρία τῶν Καταχθόντων πού ἦταν οἱ σύμβουλοι τοῦ Λόρδου Ἀρμοστή και συχνά και τῆς Ὑψηλῆς Ἀστυνομίας.

Ὁ Βαλαωρίτης σ' ἓνα σατιρικὸ ποίημά του γράφει μὲ κάποια σαρκαστικὴ διάθεση πὼς ἔγινε Ριζοσπάστης:

.. Ἐστοχάστηκα εἰς τὸ πρῶτο πὼς θά ἦτανε κρυμμένος
ἐκεῖ κάποιος Ριζοσπάστης παλαδὸς ἢ μεθύομένος
κι' ἐνῶ ἔτρεχα μὲ ζάλη τὴν καρδιά νά τοῦ ξεσχίσω
και πρεπόντως νά ἐκδικήσω

τὰ ὀνόματα τοῦ ΦρέΖΑΡ, τοῦ μεγάλου ΔερτΟΝΟΣ,
ἡ ἡχώ περιγελοῦσα μ' ἀπεκρίθη ΖΑΡ και ΟΝΟΣ
τότε τᾶμασα τρεχάτα
σὰν ζεματισμένη γάτα,
κι' ἀπὸ κείνον τὸν καιρὸ
ἔγινε μὲ τὸ στιανὸ
ριζοσπάστης κι' ἐγώ,

και νά μὴν ἀκούω πλέον νά γελᾶ μ' ἐμὲ ἡ ἡχώ.
(βλ. σσημ. 7).

15. Λευκαδίτης πολιτικός. Βγήκε γιὰ πρώτη φορά βουλευτὴς Λευκάδας στὰ 1850 στὴν 9η βουλὴ μὲ τὸ κόμμα τῶν μεταρρυθμιστῶν. Ξαναβγήκε ἄλλες δύο φορές στὰ 1852 και 1857. Στις ἐκλογές ὁμως τοῦ 1862 ἀπέτυχε. Ἦταν πάντα ἤρεμος και διαλλακτικὸς. Ὁ Ἕλλησ Ζερβὸς Ἰακωβάτος τὸν χαρακτηρίζει ἐτσι: «Θεοδόσιος Σούνδιας: ἡπιότης ἐλκυστικὴ» Βλ. Κ. Μαχαιρᾶ «Λευκὰς και Λευκάδιοι ἐπὶ Ἀγγλ. Προστ.» σελ. 134, 140, 161, 162.

16. ἔ. ἀ. σελ. 136.

17. Μέγιστο δείγμα αὐτῆς του τῆς προσπάθειας εἶναι τὸ παρακάτω νομοσχέδιο πού ὑπέβαλε γιὰ φήφιση στὴ βουλὴ (1860) και πού ἔνα ἀντίτοπὸ

του βρέθηκε καταφαγόμενο απ' το σκόρο στο
'Αρχαιοφυλακείο Λευκάδας.

ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΝ

Προσαγόμενον παρά του ύποφαινεμένου Βου-
λευτού της 'Ιονίου Πολιτείας εις την Νομοθετι-
κήν Συνέλευσιν.

Α' ΣΥΝΟΛΟΣ

Της Θ' βουλής του 'Ηνωμένου Κράτους των 'Ιονίων
Νήσων.

Άρθρ.

Νόμος περί ταχείας και αποκλειστικής χρήσε-
ως της 'Εθνικής Γλώσσης παρά πάσαις ταίς άρ-
χαίς του Κράτους.

'Επειδή η βραδύτης της αποκλειστικής χρήσε-
ως της 'Εθνικής γλώσσης εις όλους τους κλάδους
της Κυβερνήσεως απάδει προς το 'Εθνικόν πνεύ-
μα, τας δικαίας απαιτήσεις και τας ανάγκας του
λαού της 'Επτανήσου.

'Επειδή και στ' άρθρον του α' τμήματος του α'
κεφαλαίου του Συντάγματος διατάττει την προ-
σαγωγήν νομοσχεδίου, μετά την έναρξιν της πρώ-
της συνόδου πάσης βουλής προς έξάπλωσιν της
μητρίας γλώσσης.

Και επειδή αι διατάξεις του οστ' νόμου της
Η Βουλής είναι ανεπαρκείς προς την όφειλομέ-
νην ταχυσίαν ίκανοποίησιν του περί ου ό λόγος
έθνικου δικαιώματος.

Διά ταύτα, τη όμοφώνη συνδρομή της Νομοθε-
τικής Συνελεύσεως, της Γερουσίας και του Λόρδου
Μεγάλου Άρμοστου της Προστάτιδος 'Ανάσσης,
ψηφίζονται τά εξής.

Άρθρον α'

Πάσα χρήσις της 'Ιταλικής γλώσσης είτε εις
έγγραφα, είτε δια ζώσης φωνής, απαγορεύεται,
και παύει από της 20 'Οκτωβρίου 1850, έπει 'Α-
νατολικῶ, εις όλα άδιακρίτως τά δικαστήρια του
Κράτους. Έκτοτε δε θέλει έννοεΐσθαι αποκλειστι-
κή ή χρήσις της 'Εθνικής γλώσσης εις όλα τά
έγγραφα, τας συζητήσεις, τας αποφάσεις και τας
λοιπας παντός είδους πράξεις, παρά πάσι τοίς δι-
καστηρίοις του Κράτους.

Μολοντούτο οι θέλοντες δικηγόροι δύνανται
νά άγορεύωσιν 'Ελληνιστί και πρό του ρηθέντος
καιρού. Επίσης και οι δικασταί νά εκδίδωσι τας
άποφάσεις των.

Άρθρον β'

Πάσα έπακόλουθος πράξις, είτε συζητήσεις και
των εκκρεμών κατά την 20 'Οκτωβρίου 1850 δι-
κῶν, υπάγεται εις την διάταξιν του α' άρθρου.

Άρθρον γ'

Τῶν 'Ιταλιστί γεγραμμένων πειστηρίων, τῶν
έποίων ήθελε γενή χρήσις εις τας δίκας μετά την
μνησθεισαν εποχήν, δέν θέλει εΐσθαι ύποχρεωτι-
κή ή μετάφρασις.

Οί ένδιαφερόμενοι δύνανται όμως νά την έπι-
συνάπτωσι και εις άσημον χάρτην.

Άρθρον δ'

Αί διατάξεις τῶν τριῶν προηγουμένων άρθρων
ισχύουσιν επίσης και δι' όλας τας λοιπας 'Αρχάς
και έν γένει διά πάντα τά ύπουργήματα και γρα-
φεία του Κράτους.

Άρθρον ε'

Πάσα δημοσία πράξις γεγραμμένη εις άλλην
παρά την 'Εθνικήν γλώσσαν από της 20 'Οκτω-
βρίου 1850, θέλει θεωρεΐσθαι ως άνομος και άκυρος.

Άρθρον στ'

'Η 'Ελληνική μετάφρασις τῶν 'Αστυκού, 'Εμπο-
ρικού και Ποινικού κωδίκων, του δικαστικού όρ-
γανικού νόμου, της άστυκής και της ποινικής δι-
κονομίας, θέλει δημοσιευθῆ όσον τάχιστα.

Πεταμένης 'Επιτροπή, υπό της Νομοθετικής
Συνελεύσεως εκλεχθησομένη, θέλει επιθεωρήσει
την μετάφρασιν και φροντίσει περί της δημοσιεύ-
σεως. 'Η δε Κυβέρνησις θέλει δώσει πάσαν βοή-
θειαν. ήν ή επιτροπή απαιτήσει.

Άρθρον ζ'

'Εν τοσούτω ό παρών και πάς άλλος νόμος
μετά την κύρωσιν αδοτοῦ θέλουν εκδίδεσθαι μόνον
'Ελληνιστί. Έκτοτε επίσης θέλουν γραφεσθαι μό-
νον 'Ελληνιστί πᾶν νομοσχέδιον, πάσα άλληλο-
γραφία τῶν λοιπῶν 'Αρχῶν μετά της Νομοθετι-
κής Συνελεύσεως, και έν γένει πάσα παρ' αὐτή
πράξις.

Άρθρον η'

Αί του παρόντος νόμου διατάξεις αντικαθί-
στανται εις τά α', β', γ', ε' και στ' άρθρα του
οστ' νόμου της η' Βουλής.

Άρθρον θ'

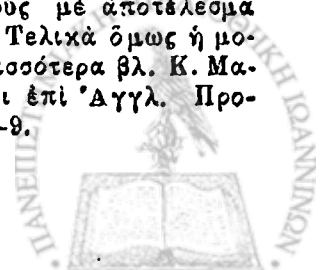
Καθ' όσον πάς άλλος νόμος αντίβαινει εις τόν
παρόντα, καταργείται. Ούτος δε θέλει δημοσιευ-
θῆ όπως άνυπερθέτως εκτελεσθῆ.

Ό προτείνων

Ι. Μαρτίνοσ, Άντιπρόσωπος το(.....)

18. 'Ο Μιχαήλ Σικελιανός ήταν άδελφός του
'Αντώνιου Σικελιανού, πάπου του ποιητή Άγγε-
λου Σικελιανού. Έκτός απ' την έθνική του δρά-
ση έδειξε και πνευματικά ένδιαφέροντα. 'Ο Άγγε-
λος Σικελιανός διηγείται (βλ. Γ. Κοτζιούλα «Συν-
τυχαίνοντας με το Σικελιανό», «'Ελεύθερα Γράμ-
ματα» τεύχ. 13—14 1948 σελ. 345) πώς όταν
έδγαλε τά πρώτα ποιήματά του ό Σολωμός τά-
στειλε με το δάσκαλό του 'Αββά Ρώση στο Μιχ.
Σικελιανό για νά του πει τη γνώμη του. Εΐχε
γράφει ακόμα και την 'Ιστορία του Εΐκοσιένα
που κάηκε όμως κάποτε που πήρε φωτιά το πα-
τρικό σπίτι του ποιητή. Γενικά για τόν Μιχ.
Σικελ. δες και Π. Ροντογιάννη «οί Πρόγονοι»
«Ν. 'Εστία» Χριστούγ. 1952 σελ. 7.

19. Λεκαδίτης πολιτικός σύγχρονος του Βα-
λαωρίτη. Πρωτοβγήκε βουλευτής στα 1857 στην
11η βουλή. Με τόν ποιητή δέν είχε πάντα αγα-
θές σχέσεις. Στά 1863 παραλίγο νά μονομαχή-
σουν οι δύο τους. 'Ο Σέρβος δηλ. μετά τις έκλο-
γές της χρονιάς εκείνης έδημοσίευσε ευχαριστή-
ριο έγκύκλιο έπιστολή στους συμπατριώτες του.
'Ο ποιητής ένόμισε πως θίγεται απ' το περιεχό-
μενο της έπιστολής και του απάντησε με δημοσί-
ευση δικής του. Έπακολούθησαν κ. α. δημοσιεύ-
σεις κι' απ' τους δύο πολιτικούς με αποτέλεσμα
την πρόκληση σέ μονομαχία. Τελικά όμως ή μο-
νομαχία ματαιώθηκε. Για περισσότερα βλ. Κ. Μα-
χαιρά «Λευκάς και Λευκάδιοι επί 'Αγγλ. Προ-
στασίας» 1810—64 σελ. 178—9.

ΟΙ ΓΕΡΟΣΤΑΘΑΙ

Ἡ οἰκογένεια Γεροστάθη κατήγγετο ἐκ τοῦ χωρίου Κομποτίου τῆς Ἄρτης καὶ ἦτο σημαίνουσα. Ἐν μέλος αὐτῆς ὑπῆρξε ὁ ἰσχυρὸς προεστὼς τοῦ ἀνω χωρίου Ἀναγνώστης Γεροστάθης. Οὗτος ἀντιταχθεὶς εἰς τὰ ἀρπακτικὰ καὶ ἐπεκτατικὰ σχέδια τοῦ αἰμοχαροῦς Ἀλῆ Πασᾶ τῆς Ἠπείρου ἐδόλοφονήθη ὑπ' αὐτοῦ τὸ ἔτος 1808 ἐν τῇ θέσει «Πέντε πηγᾶδια» Ἰωαννίνων, ἣ δὲ οἰκογένειά του, διωχθεῖσα, προσέφυγε εἰς τὴν φραγκοκρατούμενην Ἐπτάνησον καὶ δὴ εἰς τὴν Κέρκυραν.

Ὡς λόγος τῆς δολοφονίας τοῦ Γεροστάθη φέρεται εἰδικώτερον ἀντίδρασις του κατὰ τῶν παντοειδῶν πιέσεων καὶ αὐθαιρεσιῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Μουχτάρ, εἰς ὃν εἶχε δοθῆ τὸ χωρίον ὡς τριφλίκιον. Κυρίως ὅμως ἡ δολοφονία λόγον εἶχε τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀκολουθησάμενην ὀρθὴν ἐθνικὴν πολιτικὴν, ἣτις συνίστατο εἰς τὴν διὰ παντὸς τρόπον καὶ μέσου καταπολέμησιν καὶ ἐξουδετέρωσιν τῆς δυνάμεως τοῦ θηριώδους Ἰουρᾶνου, ὁ ὅποιος ἐθεωρεῖτο καὶ ὁ σοβαρώτερος κίνδυνος διὰ τὴν Ἑλλάδα (1).

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ δολοφονία

1. Καὶ ἦτο ὁ Ἀλῆς ἐπικίνδυνος διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι οὗτος εὕρισκόμενος πολὺ πλησιέστερα ἢ ὁ Σουλτάνος πρὸς αὐτὴν ἐγνώριζε καλῶς τὴν δύναμιν καὶ τὰς ἀδυναμίας τῆς καὶ ἠδύνατο διὰ τῶν ἀλβανῶν στρατιωτῶν του νὰ τὴν συντρέψῃ. Ἐξ ἄλλου ἡ δημιουργία ὑπ' αὐτοῦ κράτους ἰσχυροῦ ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἀνεπλήρου τὴν ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἀδυναμίαν τῆς Πύλης, τοῦ ὅπερ ὅμως δὲν συνέφερε εἰς τὸ δουλωμένον ἔθνος, τὸ ὅποιον ἠλπίζεν εἰς ἀπελευθέρωσιν του καὶ συνεπὲς τῆς παρακμῆς καὶ τῆς ἐσωτερικῆς παραλύσεως, εἰς ἣν εἶχε περιέλθει τότε ἡ ἄλλοτε ἐπτακέφαλος καὶ φοβερὰ ὀθωμανικὴ Ἀδτοκρατορία.

τοῦ ἐθνικοῦ τούτου μάρτυρος εἶναι γεγονός ἐξιὸν ἰδιαιτέρας μείας καὶ ἐξάρσεως, τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ἕσπον αὐτὴ ἔλαβε χώραν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν πλείστοι τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ καπεταναίων τῆς περιοχῆς συνεμάχησαν μετὰ τοῦ αἰμοσταγοῦς Σατράπου ἢ ὑπέκυψαν εἰς τὴν δύναμιν του.

Ἐτερον μέλος τῆς οἰκογενείας Γεροστάθη ὑπῆρξε ὁ Κωνσταντῖνος Εὐσταθίου Γεροστάθης, ἔμπορος, εὐδοκιμήσας ἐν Κερκύρᾳ. Οὗτος ἦτο ἐπιλεκτὸν μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἣς ἰδρυτῆς καὶ Ἀρχηγὸς ὑπῆρξε ὁ καὶ πατὴρ τῆς ἐλευθερίας ἀποκληθεὶς συμπατριώτης του Νικόλαος Σκουφᾶς. Τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς κατωτέρω ἐπιστολῆς, ἀπευθυνθείσης αὐτῷ ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀρχῆς. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐβόηθησε ποικιλοτρόπως τὸν ἀγῶνα, ἐνισχύσας καὶ τὴν φρουρὰν τοῦ Μεσολογγίου διὰ χρημάτων καὶ ἐφοδίων.

Ἀργότερον ἀνεμίχθη εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐπτάνησίων ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως καὶ ἦτο ἐπιστήμιος φίλος τοῦ ποιητοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτη. Ὡσαύτως οὗτος κατέλιπε τὸ γνωστὸν κληροδόμημα ὑπὲρ μὲν τῆς φιλεκαπαιδευτικῆς ἑταιρείας διὰ τὴν ἐκάστοτε δωρεὰν φοίτησιν εἰς τὸ ἐν Κερκύρᾳ Παρθεναγωγεῖον τῆς ἐνδὲς κορσίου, ὑπὲρ δὲ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐνδὲς ἐπὶ εὐφυῆ διακρινομένου νεανίου, ἀμφοτέρων ἐκ τῆς «ἐπαρχίας» Ἄρτης. Ἡ διαθήκη συνετάχθη τὴν 21ην Ἰουνίου 1862 ἐν Κερκύρᾳ ἐνώπιον τοῦ Συμβολαιογράφου Λισπούλου ἐν καὶ ἤδη εἶναι κατατεθειμένη εἰς τὴν Δοκίμω Κληροδοτημάτων τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν. Ἐν αὐτῇ ὁ διαθέτης ὀμιλεῖ καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς «Κωμοπόλεως»

Κομποτίου κειμένης και υπό της ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας κατακρατουμένης κτηματικῆς του περιουσίας, ὀρίζει τοὺς κληρονόμους, μεταξύ τῶν ὁποίων και τὴν ἀνεψιάν του Ἑλένην, θυγατέρα τῆς ἀδελφῆς του Εὐφροσύνης, συζύγου τοῦ Νικολάου Μαυρομάτη ἐκ Κατούνης τῆς Ἀκαρνανίας. Καὶ τέλος ἐμιλεῖ περὶ τινων ἄλλων πραγμάτων, περὶ ὧν δὲν εἶναι ἐνταῦθα ὁ λόγος. Σήμερον τὸ κληροδότημα εἶναι ἀσήμαντον και ἀργεῖ. Κατὰ τὰς δοθείσας ἡμῖν πληροφορίας τοῦτο συνίσταται ἤδη ἐκ α) τριῶν μετοχῶν τῆς τραπέζης τῆς Ἑλλάδος και Ἀθηνῶν β) τεσσάρων μετοχῶν τῆς τραπέζης τῆς Ἑλλάδος γ) ἀπὸ ἑξ (6) μετοχᾶς τῆς Κτηματικῆς τραπέζης και ἐκ τινων ἄλλων τίτλων, ὧν ἡ ἀξία δὲν ἐπαρκεῖ διὰ τὴν λειτουργίαν του.

Ἡ πρὸς τὸν Κων)τῖνον Γεροστάθην ἀπευθυνθεῖσα ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀρχῆς τῆς Φ. Ε. ἐπιστολὴ ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Ἐψηλάντου ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀρχῆς
Πρὸς τὸν ἐν Κερκύρα Κ. Γεροστάθην

Ἐντιμότητε Κύριε Κωνσταντῖνε Γεροστάθη
Ἐλάβομεν γράμμα σου ἀπὸ 5/1/1819 και ἔγνωμεν τὰ γραφόμενα: ὅθεν ἀποκριόμενοι δὲν λείπομεν και ἡμεῖς νὰ προσφέρωμεν τῇ ἐντιμότητί σου εὐχαριστήρια και τοὺς προσήκοντας ἐπαίνους, ἕνεκα τῶν καλῶν σου φρονημάτων και τῆς πρὸς τὸ γένος σου εἰλικρινοῦς οἰκειώσεως, τὰ ὁποῖα καταδεξάμενος ὡς ἀρραβῶνα τῶν μελλόντων στεφάνων, φρόντισον παρακαλοῦμεν, καθ' ὃ μέλος

τῶν αὐτόθι ἐν Κερκύρα ἐφόρων και τὸ ἀποστελλόμενον παρ' ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀδελφούς Κερκυραίους γράμμα νὰ παρακινήσεις ἅπαντας και λοιπούς, ὅσους οἶδας εὐκαιασιάτους, εἰς τὸ νὰ συνεισφέρωσι, καταβάλλων και ἡ ἐντιμότης σου τὸ ἐπιβάλλον μέρος και ὑπὲρ δύναμιν, ἐπειδὴ τῶρα ἡ πατρίς ἔχει ἀνάγκην βοηθείας. Μετὰ τοῦτα ὁμῶς ἐλπίζομεν και ἐλπίζομεν χωρὶς δισταγμόν, θέλει ἀντευεργετῆ τὰς εὐεργεσίας και μὲ στεφάνους, δόξαν και ἀθανασίαν. Εἰς ὅσα γράφομεν πρὸς τὸν ἀγαπητὸν ἡμῶν ἀδελφὸν Κόμητα Β. Καποδίστριαν, θέλετε συνεργήσει, ἐμβάζοντες τὰς συνεισφορὰς εἰς τοὺς ἐν Πάτρα κυρίους ἐκλαμπρότατον Γενικὸν Κόνσουλον Ἰωάννην Βλασσόπουλον και Ἰωάννην Παπαδιαμαντόπουλον, ὡς μέλος ἡ ἐκλαμπρότης του τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἐφόρων, ἵνα καταθέσῃ εἰς τὴν ἐκεῖ διορισθεῖσαν κάσσαν. Ὡσαύτως και τὰ γράμματα ἐκεῖθεν δι' αὐτῶν στέλλονται πρὸς Ἐμᾶς δι' ἀσφάλειαν. Δηλοποιοῦμεν δ' ἔτι, ὅτι εἰς τακτικώτεραν ἐξακολούθησιν τῶν πραγμάτων διορίσαμεν Γενικὸν Ἐφορον παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ τὸν Σεβαστὸν ἄνδρα Ἀλέξανδρον Ἐψηλάντην,⁽¹⁾ εἰς τοῦ ὁποίου τὰς ὁδηγίας πρέπει πάντα τὰ μέλη νὰ πείθονται εἰς τὴν πρώτην φωνὴν τῆς σάλπιγγός μας. Ἐρρωσο, φιλοτιμούμενος και ἀγωνιζόμενος.

Ἀριστείδης Παπᾶς»

1. Ὡς γνωστὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκουφᾶ, ἐπισυμβάντος ἐν Κων)πόλει καὶ 31 Ἰουλίου 1818, τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἐταιρείας ἀνέλαβε ὁ Ἀλέξανδρος Ἐψηλάντης.

ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗ
Πρώην Ὑπουργοῦ—Δημάρχου Λαρίσης

Ο ΛΑΡΙΣΗΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

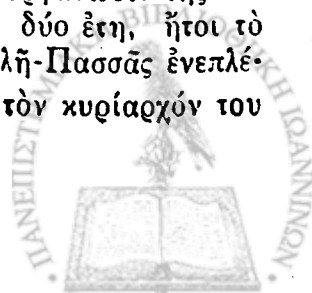
Ο ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ὡς ἐλάχιστον μνημόσυνον εἰς μνήμην ἑνὸς ἐξέχοντος Βορειοηπειρώτου Ἐθνομάρτυρος τοῦ Εἰκοσιένα, δημοσιεύει, κατ' ἐυγενῆ παραχώρησιν, τὸν λόγον τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ Δήμαρχος Λαρίσης κ. Δ. Χατζηγιάννης, πρῶην ὑπουργὸς καὶ γνωστὸς μελετητὴς τῆς Θεσσαλικῆς ἱστορίας, κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ Μητροπολίτου Λαρίσης (1811—1821) Πολυκάρπου, τὰ ὁποῖα ἐτελέσθησαν ἐκεῖ με ἰδιαιτέραν ἐπισημότητα τὴν 18ην Μαρτίου 1956. Ἡ προτομὴ τοῦ Ἐθνομάρτυρος Μητροπολίτου Λαρίσης, δωρηθεῖσα ἀπὸ ἐτῶν ὑπὸ τοῦ ἐν Λαρίσῃ ἐγκατεστημένου Βορειοηπειρώτου ἀειμνήστου Ἡλία Κολέσκα, ἐστήθη εἰς τὸ νέον, τὸ πρὸ τοῦ παλαιοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ, πάρκον. Εἰς τὴν τελετὴν τῶν ἀποκαλυπτηρίων παρέστησαν ἅπασαι αἱ Ἀρχαί, ἀντιπροσωπεῖα Σωματείων καὶ Ὀργανώσεων, ἡ μαθητιῶσα νεολαία καὶ χιλιάδες λαοῦ. Μετὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον δέησιν, τὴν ὁποῖαν ἀνέπεμψεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λαρίσης—καὶ νῦν Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν—κ. Δωρόθεος καὶ ἐνῶ ἡ Στρατιωτικὴ Μουσικὴ ἀνέκρουε τὸν ἐθνικὸν ὕμνον καὶ ὁ στρατὸς παρουσίαζεν ὄπλα ὁ κ. Δήμαρχος ἀπεκάλυψε τὴν προτομὴν τοῦ Βορειοηπειρώτου Ἐθνομάρτυρος.

Ὁ Λῆμος Λαρίσης καὶ ἡ γεννησιοφροσύνῃ τοῦ Δαρδαίου τὴν καταγωγὴν συμπολίτου μας ἀειμνήστου Ἡλία Κολέσκα ἐκκληροῦν ἓνα ἱστορικὸν χρέος, ἀποδίδοντες εἰς τὸν κοινὸν σεβασμὸν τὸ μνημεῖον τοῦ Ἐθνομάρτυρος Μητροπολίτου Λαρίσης Πολυκάρπου τοῦ Δαρδαίου. Τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου τούτου συμπίπουν με τὴν δραματικὴν ἀπαγωγὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ Ἐθναρχοῦ Κύπρου Μακαρίου καὶ συνεργατῶν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅπως ἡ θυσία τοῦ Πολυκάρπου εἰς τὸν Ἐθνικὸν βωμὸν δὲν ἐματαιώσε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, οὔτε καὶ τοῦ Μακαρίου οἰαδήποτε περιπέτεια δὲν θὰ στερῆσιν τὸν Κυπριακὸν Λαὸν ἀπὸ τὸ ἱερόν του δικαίωμα τῆς αὐτοδιαθέσεως. Μᾶς ὑπενθυμίζουσι μόνον τὰ ἱστορικὰ αὐτὰ γεγονότα πόσον ἡ μοῖρα καὶ τὸ ἀποστολικὸν χρέος τοῦ κλήρου τῆς Ἑλλάδος διαμοιράζονται καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τὸ Ἔθνος.

Ἐχει παράδοσιν ἡ Δάρδα, ἡ γενετήρια τοῦ Πολυκάρπου. Ἐκτίσθη εἰς δασώδεις καὶ δύσβατες πλαγιὰς τοῦ Βορειοη-

πειρωτικοῦ Γράμμου ὡς καταφύγιον τῶν οἰκιστῶν τῆς, διὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν θρησκείαν των καὶ τὸ Ἔθνος των. Καὶ ἡ ἠρωικὴ παράδοσις τῆς Δάρδας ἐκκληροδοτεῖ εἰς τὸ ἐκλεκτὸν τῆς τέκνον, μαζὶ με τὴν ὄλην του ἀρετὴν, τὴν ἀπόλυτον ἀκαμψίαν πρὸς τὸ δημόσιον καθῆκον καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν εἰς τὴν πιστὴν ἐκπλήρωσιν του. Μετὰ τὴν φλόγα αὐτὴν ὁ Πολύκαρπος Δαρδαῖος, ἀπὸ διάκονος τῆς Ἀρετῆς καὶ ἀπὸ ἐπίσκοπος τιτουλάριος Τρωάδος ἀνήχετο, τὸ 1811 εἰς τὸν ἐπιφανῆ μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Λαρίσης, τοῦ ὁποῖου ἡ δικαιοδοσία ἐξετείνετο τότε μέχρι καὶ τοῦ Αἰτωρικίου. Ἦτο ἀναπόφευκτον ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ ἦθος τοῦ μητροπολίτου νὰ συγκρουσθῶν πρὸς τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ τὴν βίαν τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ τὸ 1818, διωκόμενος ὁ μητροπολίτης, μόλις ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ ἐκ Βόλου με πλοίαριον εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκεῖ ἐμυήθη εἰς τοὺς σκοποὺς καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Μετὰ δύο ἔτη, ἦτοι τὸ 1820, ὁ διώκτης τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶς ἐνεπλέκετο εἰς πόλεμον πρὸς τὸν κυρίαρχόν του

Σουλιάνον. Καὶ ἐπανήρχετο εἰς τὴν πόλιν μας καὶ πάλιν ὡς μητροπολίτης αὐτῆς ὁ Ἱεράρχης Πολύκαρπος. Μὲ τὴν πρόφασιν νὰ συμβάλῃ εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, πράγματι ὅμως νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν ἀπελευθερωτικὸν σκοπὸν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ νὰ ὀργανώσῃ τὸν ἀγῶνα τῆς, ἐκάλει τοὺς ἀρματωλοὺς τοῦ τόπου Λάμπρον Σουλιώτην καὶ Διαμαντῆν Στουρνάραν καὶ Γεώργιον Δράκον καὶ τοὺς Λαζαίρους τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὸν Τζαχίλαν νὰ συναχθοῦν καὶ νὰ ἀνασυγκροτήσουν τὰς δυνάμεις των.

Ἄλλ' ἂν εἰς τὴν πρώτην μητροπολιτικὴν του περίοδον (1811—1818) ἐδιώχθη ὁ Πολύκαρπος ὡς ἀγωνιστῆς ὑπὲρ τῶν προνομίων καὶ τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν δευτέραν του μητροπολιτικὴν περίοδον (1820—1821) δὲν θὰ ἀπέφυγε τὴν δίωξιν ὡς φιλικός, τουτέστι ὡς ἐθνικὸς ἀγωνιστῆς. Καὶ ὅταν ἐπῆλθε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821, εἰς τὴν πύλιν τῶν Πατριαρχείων ἀπηγγονίζετο ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' μὲ τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸ στήθος του «Προδότης τῆς βασιλείας». Καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπηγγονίζοντο ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου Διονύσιος, ὁ Νικομηδείας, ὁ Χαλκηδόνος, ὁ Δέρκων, ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Ἀδριανουπόλεως, ὁ βοηθὸς ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης, εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν πάλιν ὁ ἐκεῖ παρεπιδημῶν πρῶτον Πατριάρχης Κυρίλλος. Καὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821 συνελαμβάνετο ἐδῶ ὑπὸ τοῦ Μαχμούτ Δράμαλη ὁ μητροπολίτης Λαρίσης Πολύκαρπος.

Ἐχει καὶ ἠθικὸν μεγαλεῖον καὶ τὴν σωκρατικὴν δραματικότητα τὸ μαρτύριόν του. Ἀνεβίωνε ὁ πλατωνικὸς διάλογος τοῦ Κρίτωνος, ὅταν εἰς τὴν φυλακὴν ἐπεσκέπτετο τὸν Ἱεράρχην ὁ ἀρματωλὸς Διαμαντῆς Στουρνάρας :

—«Δεσπότη μου, τοῦ λέει, νὰ εἶσαι ἕτοιμος, νὰ ἔρθω μιὰ βραδύα νὰ σ' ἀρπάξω καὶ νὰ γλυτώσω».

—«Ὅχι, καπετάνε μου, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ φυλακισμένος μητροπολίτης. Νὰ ἀφανισθοῦν οἱ Χριστιανοὶ γιὰ ἓνα καλογερικὸ

κεφάλι; Κάλιο νὰ χαθῆ ἓνα κεφάλι, παρὰ πολλά».

Ἔμεινε ὁ δεσπότης. Κι' ἔφυγε, ὅπως ὁ Κρίτων, ἄπρακτος ὁ ἀρματωλός. Τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1821 ἤχθη ὁ μητροπολίτης ὑπὸ τῶν δημίων του εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου του παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ. Ἦτο μόλις 43 ἐτῶν. Ἐπεχίρηναν νὰ τοῦ δέσουν τὰ χέρια. «Δὲν εἶναι ἀνάγκη, τοὺς εἶπε, νὰ με δέσετε. Τὸ ξέρω, δὲν γλυτώνω». Ἐξεδύθη τὸ φόρεμά του καὶ τὸ ἔδωκε εἰς τοὺς δημίους του, ὅπως καὶ τὸ μικρὸ πουγγί του. Κάτι ἔρρηξε εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ. Ἴσως τὰ πορθμεῖα τοῦ Χάρωνος. Ἐπειτα, ὑψώσας τὰς χεῖρας του πρὸς τὸν οὐρανόν, προσηυχήθη καὶ εὐλόγησε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ πρὸς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Καὶ τότε, γονατίσας, λέγει τουρκιστὶ εἰς τοὺς δημίους του : «Κτυπᾶτε». Ἐδέησε, καὶ ἐνῶ ἐνιονώτερα τοὺς ἔλεγε «κτυπᾶτε», μὲ τὸ τρίτον κτύπημα νὰ κοπῆ ἡ κεφαλὴ του. Τὸ ἀπογευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας, χοροστατοῦντος τοῦ Ἐπισκόπου Θαυμακοῦ Κυρίλλου μετὰ τοῦ κλήρου, ἐκηδεύθη καὶ ἑτάφη εἰς τὸν χώρον τοῦτον ἐδῶ τὸ ἅγιον λείψανον τοῦ Ἐθνομάρτυρος Μητροπολίτου, ἐνδεδυμένου μὲ τὰ ἀρχιερατικὰ ἄμφια.

Τὸ ὄνομα τοῦ Μαχμούτ καὶ ἡ τυραννία τοῦ Μαχμούτ ἔχουν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὴν γῆν αὐτήν. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα καὶ ἡ μορφή τοῦ θυσιασθέντος μητροπολίτου Πολυκάρπου τοῦ Δαρδαίου καὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ διὰ τὸ Ἔθνος θὰ ζοῦν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἐπεσε ὑπὲρ αἰώνων ἀξιών. Αἰώνια εἶναι καὶ ἡ ἰδέα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἰδέα τῶν ἐλευθέρων λαῶν. Θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ δικαιοσύνη τῆς Δάρδας καὶ τῆς περιοχῆς τῆς, ὅπως θὰ ἔλθῃ καὶ τῆς Κύπρου.

Αὐτοῦ τοῦ Ἐθνομάρτυρος Ἱεράρχου εἶναι τὸ ἀποκαλυφθὲν μνημεῖον. Ἡ πόλις τῆς Λαρίσης, τὴν ὁποίαν σὲ χρόνους χαλεποῦς ἐποίμανε καὶ διεφύλαξε μὲ λύτρον τὴν ζωὴν του, εὐγνωμονοῦσα καταθέτει τὸν στέφανον τοῦτον.

ΑΝΑΣΤ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΖΗ

ΛΑΪΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΡΜΑΤΩΛΟΥΣ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΕΣ ΤΗΣ ΛΑΜΑΡΗΣ

Στόν τιτάριο άγώνα τοῦ ξεσηκωμοῦ στήν Ἡπειρο γιά τήν ἀπελευθέρωσι τοῦ Γένους, σπουδαιότατο ρόλο ἔπαιξαν ἔκτος ἀπό τίς ὀρεινές ἔνοπλες δυνάμεις, τοὺς «κλέφτες», καί οἱ Ἀρματωλοί.

Ἐδρασαν καί διέπρεψαν πολλοί Ἀρματωλοί, πού ἀνάμεσά τους ξεχωρίζουν οἱ περιφημοί Ἀρματωλοί τοῦ Λούρου καί τῆς Λάμαρης, ὁ Χονδρομάρας, ὁ Λάππας καί ὁ Τζιοβάρας(1).

Οἱ ὀνομαστοί αὐτοί ὀπλαρχηγοί, τῶν ὁποίων τήν πατριωτική δράσι γιά τήν ἀπελευθέρωσι τοῦ σκλαβωμένου Γένους θά ἀναφέρω πιδό κάτω, δέν ἐδίστασαν νά θυσιάσουν καί τά σημαντικά προνόμια καί δικαιοδοσίες πού τοὺς παρεῖχε τὸ Διδάνιο, ἐγκαταλείποντες ἔτσι τήν Ἀρματωλική ζωή, γιά νά θυοῦν κλέφτες στά δοξασμένα ἠπειρωτικά βουνά, μέ μοναδικό σκοπό τὸ χτύπημα τοῦ Ἀσιάτη τυράννου. Τὸ ὑπερλαμπρο παράδειγμά τους, ἐσκόρπισε μύριες φωτεινές στίς ἐλπίδες ψυχές τῶν ραγιάδων γιά τὸ σύντομο ἐρχομὸ τῆς πολυπόθητης λευτεριάς. Ὁ ἀπαράμιλλος ἐπίσης ἡρωϊσμός καί ἡ αὐτοθυσία τους, ἔπεισαν τὸ σκλάβο γιά τὸ ὅτι ἡ λευτεριά δέν χαρίζεται, καταχτιέται· δέν δίνεται ἀλλὰ παίρνεται μέ τὸ σπαθί.

Τέτοιοι ὑπῆρξαν οἱ ὀπλαρχηγοί τῆς Λάμαρης τοῦ 18ου αἰώνα, ἀντάξιοι τῶν ἡρωϊκῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἡπείρου, καί τῆς ἄλλης Ἑλλάδος.

Ὁ πρῶτος χρονικά ἀπὸ τοὺς Ἀρματωλοὺς τῆς Λάμαρης τοῦ 18ου αἰώνα ἄσφα-

λῶς ἦταν ὁ Χονδρομάρας, ἄνθρωπος ὀρηκτικός, ἀδάμαστος, καλὸ κορδὸς καί μέ ἱποτικά φερσίματα πρὸς τοὺς ἀδυνάτους, ὅπως μᾶς λέει ἡ λαϊκὴ παράδοση. Κατήγετο ἀπὸ οἰκογένεια Καπεταναίων καί γι' αὐτὸ ἀπὸ τῆ νεαρῆ του ἡλικία ἐγαλουχήθη με τὸ ἄσπονδο μῖσος ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀφεντάδων. Οἱ τελευταῖοι ὁμως διέγνωσαν τὸν ὀρηκτικὸ χαρακτήρα του καί τὸν διώρισαν Ἀρματωλὸ τῆς Λάμαρης. Σάν Ἀρματωλὸς ὁ Χονδρομάρας διακρινόταν γιά τῆ συμπόνια καί τήν καλὴ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς πάσχοντες συμπατριῶτες του, στοὺς ὁποίους πάντοτε ἔλεγε: «Κάντε ὑπομονή καί θά λευτερωθοῦμε γρήγορα ὀρε παιδιά». Πολὺ σύντομα ὁμως ὁ Χονδρομάρας ἐγκατέλειψε τήν ὑποταχτικὴ ζωὴ τοῦ Ἀρματωλοῦ καί ἔγινε Κλέφτης χτυπώντας τὸν ἐχθρὸ καί διακρινόμενος πάντα γιά τήν προσωπικὴ του παλληκαριὰ καί αὐτοθυσία.

Λίγο νεώτερος τοῦ Χονδρομάρα ἦταν ὁ Λάππας. Καταγόταν καί αὐτὸς ἀπὸ οἰκογένεια Καπεταναίων. Πολὺ νωρὶς διακρίθηκε γιά τῆ γενναιοδότητά του, καί τὸ ἄσπονδο μῖσος του κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐδωσε πολλὰ μάχες στήν ἐπαρχία Λάμαρης καί διέπρεψε. Γιά ν' ἀπαλλαγοῦν οἱ τουρκικὲς ἀρχές ἀπὸ τίς συχνές καί αἱματηρές συγκρούσεις του, τὸν διώρισαν Ἀρματωλὸ τοῦ Λούρου καί τῆς Λάμαρης.

Ἀλλὰ καί σάν Ἀρματωλὸς ὁ Λάππας δέν ἔπαψε νά συμπονῆ τοὺς συμπατριῶτες του καί νά συμπάσχη μαζί τους, γι' αὐτὸ πολὺ γρήγορα ξαναβγήκε στὸ κλαρί καί πάνω στίς ἀλλεπάλληλες κατὰ τοῦ ἐχθροῦ συγκρούσεις, ἐσκοτώθηκε. Ἀπόγονοί του

1. Ἰδὲ κ. Παπαρηγοπούλου: Ἱστορία Ἑλλ. ἔθνους, Κ. Μένιου: Ἡ Ἱστορία τῆς Ἡπείρου, Τρ. Ἐδαγγελίδης: Ἡ Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

υπάρχουν και τώρα στο χωριό Λούρος με τὸ ἐπώνυμο «Λάππας».

Γιὰ τὸ Λάππα ὁ λαὸς τοῦ Λούρου και τῆς Λάμαρης τραγουδᾷ τὸ ἑξῆς τραγουδί:

Ὁ Γιάννος κάνει μιὰ χαρὰ, χαρὰ τοῦ ἀνηψιοῦ του
ὄλους τοὺς Κλέφτες κάλεσε και τοὺς Καπεταναίους
τὸν Λάππα δὲν τὸν κάλεσε τὸν πρῶτο Καπετάνιο
ὄλοι πηγαίνουν κάλεσμά κριάρια με κουδούνια
κι ὁ Λάππας πάσι ἀκάλεστος δουβάλα φορτω-
[μένη (2)].

—Γιὰ διάβα Λάππα μ' στήν κορφή, γιὰ διάβα
[σὲ τραπέζι.

—Δὲν εἶν' ὁ Λάππας γιὰ κορφή δὲν εἶναι γιὰ
[τραπέζι.

Λάππα μου δὲ σὲ κάλεσα γιὰ τ' ἦσαν σὰ Τζου-
[μέρκα.

πούχαν οἱ κλέφτες σὺναξι και οἱ καπεταναῖοι.
Κάτσε νὰ φᾶς, κάτσε νὰ πιῆς κάτσε νὰ τραγου-
[δῆσης

κι ὁ Λάππας τότε ἔκατσε κι ἀρχίνησε τὸ γλέντι.

Συγγενῆς τοῦ Λάππα και ἀντάξιός του διάδοχος στήν ἴδια ἐπαρχία, ἦταν ὁ Νικόλαος Τζοβάρας. Γι' αὐτὸν ἡ ἱστορία και ἡ λαϊκὴ παράδοση μᾶς προσφέρουν περισσό-τερα στοιχεῖα ἀφοῦ και νεώτερος ἦταν ἀπὸ τοὺς δύο ἄλλους πού ἀναφέραμε. Ὁ Κ. Μέκιος στὸ βιβλίον του «Ἱστορία τῆς Ἡπείρου» σχετικὰ με τοὺς ὄπλαρχηγούς Λάππα και Τζοβάρα γράφει:

«Ὅπως ἐμορφώθη κατὰ τὸν 17 αἰῶνα και ἤχησε συγχρόνως μετὰ τῶν κλεφτῶν και μέγας ἀριθμὸς ἀρματωλῶν ὧν προεξείχον ὁ Λάππας γενναῖος ὄπλαρχηγὸς διαπρέφας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάμαρης και Λούρου, ὁ Τζοβάρας συγγενῆς τοῦ Λάππα και ἀντάξιός του ἐκείνου διάδοχος ἐν τῇ προμηνηθείσῃ ἐπαρχίᾳ καταστάς περιώνυμος διὰ τὴν οὐσηματικὴν ἀντίταξιν του κατὰ τῶν Ἀγάδων τοῦ Μαργαριτίου ὧν ὁ φόβος και ὁ τρόμος εἶχεν ἀποδῆ».

Ἀπὸ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ τελευταίου Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Ζαλόγγου, Νικολάου Ναστούλη (πολλὰ τῶν ὀπίωων εἶχε γράψει μόνος του, πολλὰ δὲ ἐπειδὴ στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ἦτο σχεδὸν τυφλός, κατέγραψεν ὁ ὑποφαινόμενος), μεταφέρω ἐδῶ τὸ ἀναφερόμενο στὸν Καπετάν Τζοβάρα κεφάλαιον:

2. Τὸ τραγουδί αὐτὸ ἀναφέρεται μᾶλλον στήν κλέφτικὴν ζωὴν τοῦ Λάππα (πούχαν οἱ κλέφτες σὺ-σὺναξι και οἱ καπεταναῖοι). Ὁ Λούρος ἔχει πολλὰ δουβάλια και ἀπὸ ἐκεῖ θὰ προήρχετο ἡ Βουβάλα πού ἐπῆγε ὁ Λάππας στὴ χαρὰ τοῦ ἀνηψιοῦ τοῦ Γιάννου.

«Ἡ ἱστορία τοῦ Καπετάν Τζοβάρα»

«Ὁ Νικόλαος Τζοβάρας κατοικοῦσε στὸ Σεσοβο και ἦτο γόνος Καπεταναίων. Ἦτο πάντα πολέμιος τῶν Τούρκων. Στὴν Κορακοφωλιά, μετὰ τὸν Σεσόβου και Παλαιοροφόρου, με ὀλίγους διαλεχτοὺς ἔδωσε μιὰ γερὴ μάχη με τοὺς Τούρκους, και γιὰ νὰ προφυλάσσεται ἀπὸ τῆς σφαῖρας τοῦ ἐχθροῦ, ἔφτιαξεν ἕνα προσωρινὸ κάστρο (Ξερότοιχο). Αὐτὸ σώζεται και τώρα λέγεται τὸ Κάστρο τοῦ Τζοβάρα. Στὰ Δεύδιανα ὁ Τζοβάρας ἔδωσε ἐπίσης ἄλλη μιὰ γερὴ μάχη με τοὺς Τσαμῆδες τοῦ Μαργαριτίου. Οἱ Τσαμῆδες φοροῦσαν στίς πλάτες ἕνα ὕφασμα πού τὸ λέγανε τσα-πάρη.

Στὴ μάχη αὐτὴ ὁ Τζοβάρας ἔκοψε με τῆς σφαῖρας του, ἕνός τσαμῆ τὸ τσαπάρη, πού ἔπεσε κάτω. Ἐκτοτε οἱ ἀπόγονοι τοῦ Τσαμῆ αὐτοῦ ἐλέγοντο Τσαπάρηδες. Στὸ Κάτω Κοτσανόπουλο ὁ Τζοβάρας ἐφόρευσε πολλοὺς Τσαμῆδες σ' ἕνα παρεκκλήσι. Πολεμοφόδια ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἁγία Μαύρα με καϊκία μέσῳ τοῦ Λούρου ποταμοῦ. Ἐκτίσε και ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματί του (Ἁγιος Νικόλαος) ἐναντι τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων στὸ Βάλτο τοῦ Λούρου στήν ἀντίπερα ὄχθη τοῦ ποταμοῦ. Σώζεται ἡ πλάκα ἀνωθεν τῆς θύρας με τὸ ὄνομά του. Ἐπειδὴ ἦτο φοβερός πολέμιος τῶν Τσαμῆδων, οἱ τελευταῖοι κατόπιν ἐνέδρας στὸν πόρο ἕνός μικροῦ ποταμοῦ πλησίον στὸ Λούρο ἐλθόντες σὲ φονικὴ με τὸν Τζοβάρα σύγκρουσι καθ' ἣν ἐφονεύθησαν ἀρκετοὶ Τσαμῆδες, ἐφόρευσαν τὸν Καπετάν Τζοβάρα. Οἱ σὺντροφοὶ του (ὄσοι ἀπέμειναν) ἰδόντες τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ των παρέλαβον τὸ σῶμα του και ἔφυγαν. Συνεπεῖα τοῦ θανάτου τοῦ Νικ. Τζοβάρα οἱ ἀδελφοὶ του ἔφυγαν. Ἐμείνε μόνον στὸ Σέσοβο ἡ μητέρα του εἰς μιὰ ἐγγονὴ τῆς ἀπὸ θυγατέρα, ἣτις ἦτο σύζυγος τοῦ Μάρκου Διπιώτη. Ἀπόγονοι τοῦ Μάρκου Διπιώτη και συγγενεῖς τοῦ Τζοβάρα εἶναι αἱ οἰκογένειαι τῶν Μαρκαίων τοῦ Σεσόβου οἱ ὁποῖοι λέγονται και Τζοβαραῖοι.

«Ὁ Κασσωπαίων και Ζαλόγγου»

Αὐτὴ ἐνεθυμεῖτο ἐκ παραδόσεως ὁ μακαρῆτης ἐννενηκοντούτης Παπανικόλας, πού εἶχε τὴ συνήθειαν πάντα νὰ ὑπογράφῃ με τὸ ψευδώνυμο «ὁ Κασσωπαίων και Ζαλόγγου» συμπληρώνοντας ὄσα στοιχεῖα δὲν μᾶς προσφέρει ἡ ἱστορία. Δὲν μᾶς ἀναφέρει ὄμως γιὰ τὴν ἀρματωλικὴν ζωὴν τοῦ Τζοβάρα πού γιὰ αὐτὴ μᾶς κάνουν λόγο τόσο οἱ ἱστορικοὶ (Παπαρρηγόπουλος, Ἀρξβαντινός, Κ. Μέκιος, Τρ. Εὐαγγελίδης) ὄσο και ἡ δημῶδης Μοῦσα. Ἀλλὰ φυσικὸ και εὐλογο ἦταν οἱ ραγιαδες νὰ μὴ ἐνδιαφέρονται και πολὺ νὰ μαθαίνουν και νὰ διηγοῦνται γιὰ τὴ ζωὴ τὴν ἀρματωλικὴν τὴν κάπως ὑποταχτικὴν, τῶν Καπεταναίων, παρὰ μόνο γιὰ τὴν κλέφτικὴν, τὴν γεμάτη ἀγῶ-

νες και πολεμικούς αθλους κατά τῆς Τουρκίας. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Τζοβάρης ἀπὸ Κλέφτης ἔγινε Ἀρματωλὸς στὸ Λοῦρο, καὶ μετὰ Κλέφτης στὸ Καρπενήσι, στὰ ἠπειρωτικὰ βουνά, καὶ ἰδιαίτερα σιὰ ὄρεινά συγκροτήματα ποῦ βρίσκονται στὰ Β. καὶ ΒΔ. τῆς Λάμαρης. Γιὰ τὸ Νικόλαο Τζοβάρη ὁ λαὸς τοῦ Νομοῦ Πρεβέζης τραγουδοῦ τὸ γνωστὸ Δημοτικὸ τραγοῦδι:

Δάλησε κοῦκε μ' ἄλλησε, ἄλλα καημένο ἀηδὸν
λαλάτε στ' ἀκροπέλαγα ποῦ πλέγουν τὰ καράβια
ρωτᾶτε γιὰ τὸ Νικολό, τὸ Νικολό Τζοβάρη
ποῦ ἦταν στὸ Λοῦρο ἄρματωλός, στὸ Καρπενήσι
[Κλέφτης.

— Ἐφῆς προφῆς τάκούσαμε τὰ βροντερὰ ντουφέκια
στὸ Λοῦρο ἐπολέμαγε μ' ὅλη τὴ συντροφιά του,
κοντὰ στὰ ξημερώματα τὰ τούρκικα τ' ἀσκήρια
τὸν Καπετάνιο σκότωσαν, τὸν Καπετάν Τζοβάρη
καὶ τὰ μπουλούκια σκόρπισαν.

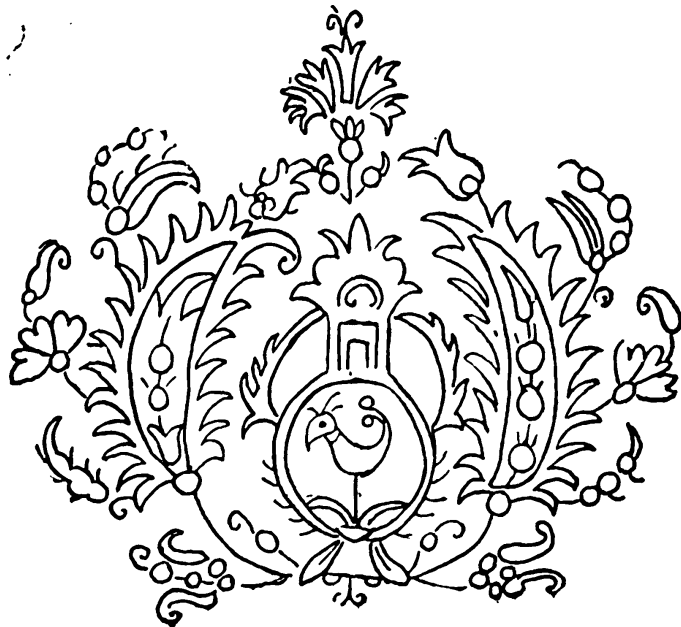
Τώρα στὸν Πόρο τοῦ Τζοβάρη, στὸ μέ-
ρος δηλαδὴ ποῦ ἔχυσε τὸ αἷμα αἰμά του ὁ
Καπετάν Τζοβάρης ὁ τιμημένος αὐτὸς
ὀπλαρχηγὸς τῆς Λάμαρης μὰ καὶ ἑλῆς τῆς
Ἠπείρου, ὑψοῦνται αἰωνόβια θαύσια πλα-

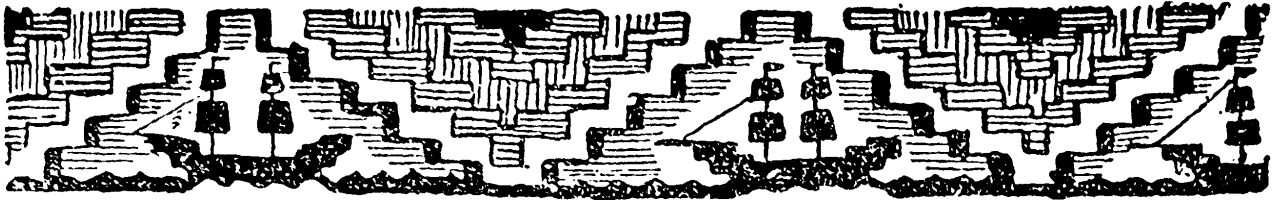
τάνια ποῦ μὲ τὸ ἀδιάκοπο θρόισμά τους,
ἀδερφωμένα σιγοψιθυρίζουν πῶς ἐκεῖ λίγοι
διαλεχτοὶ μὲ ἀρχηγὸ ἓνα νέο Λεωνίδα ἔπε-
σαν στὸ πεδίο τῆς τιμῆς γιὰ ν' ἀνθίσῃ ἀρ-
γότερα τὸ ἀμάραντο λουλούδι τῆς λευτε-
ριάς.

Βιβλιογραφία

Κ. Παπαρρηγόπουλος: Ἱστορία Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Κ. Μάκιος: Ἡ Ἱστορία τῆς Ἠπείρου (βραβευθεῖσα ἐν τῷ διανωνισμῷ τῆς Ἠπειρωτικῆς ἀδελφότητος ἀγωνοθετοῦντος καὶ ἐκδιδοῦτος ὑπὲρ αὐτῆς Μάρκου Δ. Φιλίππου). Τρ. Εὐαγγελίδης: Ἡ Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ἡ Ἠπειρος (ἐκδόσεις Ἠπειρ. Ἐστίας). Δημ. Σαλαμάγκας: Ἡ Σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου. *Pouquevill: Voyage de la Grèce*. Κασσωπαίων καὶ Ζαλόγγου (Ν. Ναστούλης) Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα. Ἀπομνημονεύματα (ἀγαμνήσεις) γερόντων ἐκ Λοῦρου, Παλαιοροφῶρου, Σεσῶδου (Πολυβρύσου).

Σημ. Τὸ τραγοῦδι τοῦ Λάππα μού τὸ ἐτραγοῦθησε ὁ Χρῆστος Τσοῦτσης (κτηνοτρόφος) κάτοικος Πολυβρύσου καὶ τὸ τραγοῦδι τοῦ Ν. Τζοβάρη ὁ Κων)νος Κακιοῦξης κάτοικος καὶ αὐτὸς Πολυβρύσου—Πρεβέζης.

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΠΗΓΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ
ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ*

Β.

Ἐπιστολαὶ καὶ ἔγγραφα τοῦ στρατηγοῦ Γ. Τσόντου—Βάρδα
πρὸς διαφόρους καὶ ἐκείνων πρὸς αὐτόν.

Ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὰ προηγούμενα τεύχη τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» ἀριθ. 46 (Φεβρουαρίου 1956) σελ. 119—127, ἀριθ. 48 (Ἀπριλίου 1956) σελ. 317—328 καὶ ἀριθ. 49 (Μαΐου 1956) Ἡμερολόγιον τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγώνος Γ. Τσόντου—Βάρδα μέχρι τῆς μεταβάσεώς του διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς Βορείου Ἡπείρου (ἀπὸ 11 Δεκεμβρίου 1913 ἕως 1 Ἀπριλίου 1914).

Ἐν συνεχείᾳ δημοσιεύομεν ἐπιστολάς διαφόρων ἐπιφανῶν προσώπων: πολιτικῶν, στρατιωτικῶν κ. ἄ. καὶ ἀπλῶς ἀνδρῶν ἐπιθυμούντων νὰ βοηθήσωσι τὸν Ἀγῶνα, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ ἀείμνηστος Τσόντος—Βάρδας εὗρσκετο εἰς ἐπικοινωνίαν. Ἐκ τῶν κειμένων τούτων διαλευκαίνονται πολλὰ ζητήματα καὶ παρασκήνια τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγώνος καὶ μελετῶν αὐτὰ κανεὶς μεταφέρεται εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ζῆ ἐντόμως μετὰ τοῦ ἔθνους καὶ τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ δράματος τοὺς ἀγῶνας τοῦ Γένους πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος. Ὁ ἐξ ἴσου δραματικὸς ἀγῶν τῆς σήμερον διὰ τὴν μαρτυρικὴν Κύπρον ἔχει πολλὰ τὰ ἕμοια καὶ ἀντίστοιχα. Ἡ δημοσίευσίς τῶν ἀρχείων τούτων ἄς εἶναι μνημόσυνον διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἡρώων τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ καὶ Κυπριακοῦ Ἀγώνος τῶν εὐρόντων ἐνδοξον θάνατον εἰς τὴν πάλιν κατὰ τῶν θαρδάρων καὶ τῶν τυράννων.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ 49ου τεύχους.

1

Ἐκ Σερρών 17 Δεκεμβρίου 1913

Ἀρχηγέ μου,

Πληροφοροῦμαι ὅτι μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῶν τῆ Ἀλβανία ἐπιδικασθέντων ἢ ἐπιδικασθησομένων μερῶν ὁ πληθυσμὸς διὰ τῶν ἱερῶν λόχων κλπ. θέλει ἀντιταχθῆ ἐνόπλιως, ὑμεῖς δὲ θέλετε ἔχει τὴν διοίκησιν τῶν δυνάμεων τῆς ἀμύνης εἴτε ὅλων εἴτε μέρους αὐτῶν. Ἐπιθυμοῦντες μετὰ τοῦ ὑπολοχαγοῦ κ. Νικολάου Πλαστήρα καὶ ἀνθυπολοχαγοῦ ἐφέδρου Βησαρίωνος Καρακούφα νὰ μετάσχωσιν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν δίκαιον καὶ ἱερὸν ἀγῶνα Σᾶς παρακαλοῦμεν θερμότερα ὅμως μᾶς ζητήσητε τὸ ταχύτερον.

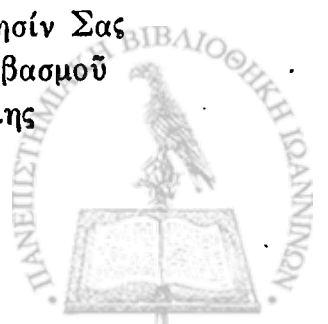
Ἀναμφιβόλως, ἀρχηγέ μου, καὶ Σεῖς θὰ προτιμᾶτε δεδοκιμασμένους ἀνδρας τῆς ἐμπιστοσύνης Σας διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγώνος. Ἐὰν πάλιν ἀπαιτεῖται ὅπως ἔλθωμεν διὰ λιποταξίας ἢ ἄλλως γράφατέ μας μίαν ἐπιστολὴν ἵνα συμμορφωθῶμεν πρὸς τὰς ὁδηγίας Σας.

Οἱ κ. κ. Πλαστήρας καὶ Καρακούφας ὑπηρετοῦν ἐν Τρικάλαις, ἐγὼ δὲ εἰς τὸ 17ον Σύνταγμα τῆς 6ης Μεραρχίας.

Ἀναμένω ἀπάντησίν Σας

Μετ' ἀπίρου σεβασμοῦ

Γ. Κονδύλης

2

Ἀριθ. 24320

Τὸ Τρίτον Σῶμα Στρατοῦ
Πρὸς τὸν Ταγματάρχην κ. Τσόντιον

Ἐνταῦθα

Γνωρίζω ὑμῖν ὅτι σᾶς ἐτοποθέτησα ὡς βοηθὸν τοῦ Πολιτικοῦ καὶ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Κορυθαῖας κ. Κοντούλη εἰς ὃν δέον νὰ παρουσιασθῆτε.

Ἰωάννινα τῆ 21ῃ Δεκεμβρίου 1913
(Τ.Σ.) Δαγκλῆς

3

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

Ἐξ Ἀθηνῶν ὥρα 17, ἀριθ. 1267, 3/1
Ταγματάρχην Τσόντιον Βάρδαν Κορυθαῖαν

Ἐλαβον 29 Stop κατάστασις ἀσθενοῦς ἀπελπιστικὴ Stop Καταπολέμησις κακοῦ σχεδὸν ἀδύνατος Stop ἀμυδρὰ ἐλπίς σωτηρίας Stop δεσμευμένος πρὸ μοιραίου ἐπιστήμη ἀπαγορεύει ἀντιδραστικὰ φόβῳ περιπλοκῶν μόλα ταῦτα ἐξακολουθοῦμεν ἀπεγνωσμένως πολεμοῦντες ἀσθένειαν. Τη)τε τακτικῶς ἐνημέρους.

Βασίλης

4

12 Ἰαν. 1913

Ἀθῆναι

Πινδάρου 1

Ἀγαπητέ μοι Γιώργο

Ὅλως ἀδίκως μὲ βρίζεις τη)κῶς διὰ τοῦ Κοκὸ ὅστις ἰδὼν ὑβρεολόγιον μετὰ χαρᾶς ἔσπευσε νὰ μοῦ τὸ μεταβῆ. Τί νὰ σοῦ κάμω ἐὰν χάθηκε τὸ γράμμα μου τὸ ὁποῖον ἴσως καὶ νὰ ἔχῃς ἀνὰ χεῖρας τώρα. Λυποῦμαι δὲ πού δὲν ἴλαβες διότι σοῦ ἔγραφα πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα ἅτινα δὲν ἔχουν πλέον σημασίαν ἀπαξ ἐπῆγες εἰς τὴν Κορυθαῖαν.

Ἐδῶ ἐσχημάτισαν μίαν μεγάλην ρε κ λ α μ ο υ δ ἠ πανηπειρωτικὴν ἐπιτροπὴν. Αὐταὶ αἱ τρεῖς λέξεις ὑπεραρκοῦν καὶ δὲν χρήζουσι σαφηνείας. Ἐξ ὧν ἀντελήφθη μέχρι τοῦδε οὐδεμίαν διάθεσιν ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς ἐπισήμοις διὰ τὴν ἐνδεχομένην ἀμυναν καὶ ἀνίστασιν. Ὁμιλοῦν περὶ στρογγυλοποιήσεως τῆς Ἠπειροῦ ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ τοῦ πεισινοῦ μιᾶς ὠραίας κυρίας.

Αὐτὰ σὲ παρακαλῶ ἐντελῶς ἀναμεταξὺ μας διότι εἶμαι τῆς ἰδέας ὅτι πρέπει παντὶ σθένει νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἐργασίαν μας καὶ νὰ μὴν ἀπελπίσωμεν τοὺς πληθυσμοὺς τοὺς ὁποίους ἔτσι καὶ ἔτσι ἐπήραμε σὶὸ λαιμό μας.

Ἡ μόνη ἐλπίς ἣτις μοῦ μένει εἶναι ὅτι ἡ παρούσα κατάστασις θὰ παραταθῆ ἐπὶ μακρὸν καὶ τοῦτο ἔνεκα ἀσυμφωνίας τῶν Δυνάμεων καὶ ἄς λέγουν τὰ Ἐξωτερικὰ τηλεγραφήματα ὅτι εἶναι ὅλοι σύμφωνοι. Γράψε μου ἐὰν δὲν βαριέσαι μερικὰ ἀπὸ ἐκεῖ. Καλὰ θὰ κάμῃ ὁ προϊστάμενός σου νὰ παύσῃ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ Μουσουλμανικὸν στοιχεῖον διότι ἐδῶ γράφονται καὶ λέγονται τὰ ἐξ ἀμάξης ἐναντίον του ἔνεκα τῆς εἰς ἄκρον ἐκπολιτιστικῆς αὐτοῦ διαγωγῆς. Ἔτσι εἶναι ὁ κόσμος. Νὰ εἰπῆς πολλὰ εἰς τὴν οἰκογένειαν Παπαγιάννη φαρμακοποιοῦ.

Σὲ φιλῶ ἀπὸ καρδίας

Γ. Ἀποστολ.

5

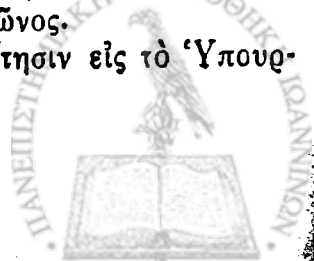
Σέρραι τῆ 15 Ἰανουαρίου 1914

Ἀρχηγέ μου,

Πρὸ μηνὸς Σᾶς ἔγραψα, μὴ γνωρίζων ὅμως πού εὐρίσκεσθε ἀπέστειλα τὴν ἐπιστολήν μου πρὸς τὸν Σίδον Σιδέρην εἰς Κορυθαῖαν συστημένως, ἵνα Σᾶς τὴν ἐγχειρίσῃ ἢ τὴν ἀποστείλῃ ὑμῖν ἐν περιπτώσει ἀπουσίας Σα-. Ἦδη πληροφορηθεὶς ὅτι εὐρίσκεσθε εἰς Ἰωάννινα σπεύδω νὰ Σᾶς γράψω ὅτι διὰ τῆς ἐπιστολῆς μου ἐκείνης ἐξήτουν νὰ φροντίσῃτε ὅπως ἀποσπασθῶμεν εἰς τι τῶν αὐτόθι Σωμάτων καὶ εἰ δυνατὸν ἀπὸ τὰς διαταγὰς Σα εἰς ἐγώ, ὁ κ. Πλαστήρας Νικόλαος ὑπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ καὶ ὁ Βησαρίων Καρακούφας ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ ἔφεδρος. Οἱ κ. κ. Πλαστήρας καὶ Καρακούφας ἤδη εὐρίσκονται ἐν Χίῳ μεταστειθμύσαντος ἐκεῖσε ἐκ Τρικάλων τοῦ 3ου Τάγματος τοῦ 5ου Πεζ. Συντάγματος:

Ἐν τῷ μεταξύ λαβὼν ἐπιστολήν παρὰ τοῦ ὑπολ. κ. Βασ. Παπακώστα ὑπηρετοῦντος εἰς Βέρμπιανην (Φλωρίνης) Σᾶς παρακαλῶ νὰ προσθέσῃτε καὶ τοῦτον εἰς τοὺς ἀνωτέρω θερωμῶς ἐλιθυμοῦντα νὰ μειάσῃ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος.

Ἐγὼ ὑπέβαλον αἴτησιν εἰς τὸ Ὑπουργ-

γειον ὅπως τοποθετηθῶ εἰς τὸν Στρατὸν Ἡλείου καὶ παρεκάλεσα δι' ἐπιστολῆς μου τὸν κ. Λιώτην νὰ φροντίσῃ νὰ τοποθετηθῶ ὅπου Σεῖς εὐρίσκεσθε. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ κ. Λιώτης θὰ κατορθώσῃ τὴν τοποθέτησίν μου, οἱ δὲ ἄλλοι δὲν ὑπέβαλον εἰσέτι αἴτησιν Σᾶς παρακαλῶ θερμότατα ὅπως μεριμνήσητε Ἑμεῖς περὶ προσλήψεώς μας αὐτόθι. Ἴδου τὰ ὀνόματά μας καὶ τὰ σώματα εἰς ἃ ἤδη ὑπηρετοῦμεν ἵνα μᾶς ζητήσητε.

1 Ἑπολ. Πεζ. Γ. Κονδύλης 17 Πεζ. Συν. Σέρραι

2 » » Β. Παπακώστας Στρατὸν Κατοχῆς Βέρμπιανη

3 » » Ν. Πλαστήρας 3ον Ταγ. 5ον Π. Σ. Χίος

4 Ἑφ. Ἀνθ. Πεζ. Β. Καρακούφας 3ον Ταγ. 5ον Π. Σ. Χίος

Σᾶς παρακαλῶ νὰ μοῦ γράψητε ἐγκαίρως ἂν θὰ τοποθετηθῶμεν καὶ εἰς περίπτωσιν ἀποφατικῆν πῶς πρέπει νὰ ἔλθωμεν διὰ λιποταξίας ἢ διὰ παραιτήσεως ἵνα εἰδοποιήσω καὶ τοὺς ἄλλους εὐρισκομένους τόσον μακρᾶν.

Μετ' ἀλείρου σεβασμοῦ
Γ. Κονδύλης

6

Τηλεγράφημα

Ἐξ Ἡρακλείου ὥρα 10 ἀριθ. 74 τῆ 18)1
Γεώργιον Τσόντιον Βάρδαν ταγματάρχην
Κορ(υτσάν)

Ἐλαβον ἐπιστολὴν παρακαλῶ ζητηθῶμεν ἐγὼ Παπακώστας ὑπολοχαγοὶ ὑπηρετῶν Βερμπιάνην Φλωρίνης Πλαστήρας ὑπολοχαγὸς Καρακούφας ἀνθυπολοχαγὸς ὑπηρετοῦντες Χίον.

Κονδύλης

7

Δευτέρα 27 Ἰαν. 1914

Ἀγαπητέ μοι Γιώργη

Χθὲς ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν σου χρονολογούμενην ἀπὸ 18ης τρέχοντος δηλαδὴ 10 ἡμερῶν ἀκριβῶς. Ἐὰν ἔλαβες ἤδη τὴν δευτέραν μου ἐπιστολὴν θὰ εἶδες ὅτι σοῦ ἀπαντῶ δὶχως νὰ μ' εἶχες ἐρωτήσῃ εἰς μερικὰ ἐρωτήματά σου. Λοιπὸν ἢ κατὰστα-

σις εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἴον καὶ κύριον. Ἄγνωστον ποία καὶ ἐὰν θὰ γίνῃ ἐνέργεια διὰ τὸ μέλλον πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Πρωθυπουργοῦ. Ἡ ἰδική μου ἡ γνώμη εἶναι καὶ κράτησέ την μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ὅτι ἡ ἀφίξις τοῦ Πρωθυπουργοῦ δὲν θὰ προσθέσῃ οὔτε θ' ἀφαιρέσῃ τι ἐξ ὧων γνωρίζομεν δηλαδὴ ὅτι ἄμυνα ὑποθαλαπμένη ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου κράτους δὲν θὰ γίνῃ. Συνεπῶς ἐκεῖ πού πρέπει νὰ τελονοῦν αἱ προστάθειαι μας δὶχως νὰ τοὺς λέγωμεν τὴν ἀληθῆ κατὰστασιν εἶναι ν' ἀνυψώσωμεν τὸ φρόνημά των οὕτως ὥστε ἐν περιπτώσει ἐγκαταλήψεως ν' μὴν ἀφήσουν τὸν ἑαυτὸν τους νὰ σφαγοῦν σὺν τὰ πρόβατα ἀλλὰ νὰ μπορέσουν ἐὰν ὅχι τι ἄλλο νὰ τρίξουν τὰ δόντια τους εἰς τὸν Μουσοῦλμ. πληθυσμὸν καὶ πρὸ πάντων νὰ κατανοήσουν ὅτι εἶναι ἴσοι μὲ αὐτοὺς καὶ οὐχὶ εἰς κατωτέραν κλίμακα. Νὰ διοργανώσουν δὲ ἀπὸ τοῦδε ἓν εἶδος χωροφυλακῆς ἣτις ὅχι μόνον νὰ ἐπιβληθῇ ἀλλὰ καὶ ν' ἀναγνωρισθῇ ἐν ἀνάγκῃ ὑπὸ τῆς κακῆς ψόφου νᾶχῃ ἐπισήμου Ἀλβανίας ἐὰν γίνῃ ποτὲ ἐπίσημος. Αὐτὰ ὅλα πρέπει νὰ τὰ προβλέψωμεν. Ἔσο βέβαιος εἶμι καὶ μικρὰν τινα ἐλπίδα ἐὰν εἶχον ὅτι θὰ γίνῃ τίποτε θὰ ἤμην ἐκεῖ καὶ ὅχι ἐδῶ. Ἀλλὰ παρὰ ἄχρως ὥρας δὲν εἶδαμεν μ' ὅλας τὰς ὑποσχέσεις τοῦ πατριώτου σου.

Γράψε μοι γρήγορα τί σκέπτεσαι ἐπὶ αὐτῶν τῶν ζητημάτων καὶ ἐὰν νομίζῃς ὅτι οἱ Κρητικοὶ τοὺς ὀλοῖους ζητεῖς μποροῦν νὰ σοῦ χρησιμεύουν ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν. Πολλὰ χαιρετίσματα ἀπ' ὅλην τὴν φάμιλιαν. Σὲ φιλῶ ἀπὸ καρδίας.

Βασίλ.

Εἰς Κοιτούλην δὲν εἶπον λέξιν μέχρι τοῦδε.

8

Τηλεγράφημα

Ἐξ Ἰωαννίνων ὥρα 11 ἀρ. 1709 27)1

Τσόντιον Ταγματάρχην

Κορ(υτσάν)

Ἀρχίατρος σήμερον ἀνεχώρησεν Ἀθήνας ἐκεῖθεν Θεσσαλονίκην χθὲς ἔλαβεν ἐπιστολὴν, ἀπήντησεν, αὔριον γράφω.

Ἰωαννίδης

Ἐν Ἀργυροκάστρῳ τῇ 5ῃ Φεβρουαρίου 1914
Ἐρίτιμε καὶ γενναῖε Κύριε Γεώργιε Τσόντε
ἢ Βάρδα Ταγματάρχα τοῦ Πυροβολικοῦ
Εἰς Κορυτσᾶν

Ἡ ἐν Ἀργυροκάστρῳ συνελθοῦσα Πανεπειρωτικὴ Συνέλευσις, ἀποφασίσασα ἂν ἀντιστῇ κατὰ πάσης ἀποφάσεως τῆς Εὐρώπης, σφραγισούσης τὰ δικαιώματα τῆς ἐν ἀλληλεγγύῃ κηρυχθείσης Ἡπείρου καὶ ὑπερασπίσῃ διὰ τῶν ὅπλων τὰ δίκαια αὐτῆς, ἐστήριξε τὴν τοιαύτην ἀπόφασίν της ἀφ' ἐνός μὲν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸ δίκαιον, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις της καὶ τὰς τοῦ Πανελληνίου λόγῳ τῆς εἰς πᾶσαν περίστασιν κηρυχθείσης ἔθνικῆς ἀλλη'εγγύης.

Τὸ Προεδρεῖον τῆς εἰρημένης συνειλεύσεως ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐγνωσμένην ὑμῶν φιλοπατρίαν, τοὺς δεσμοὺς τοῦ αἵματος καὶ εἰς τὰ γενναῖα καὶ ἀνδρεία αἰσθήματα ὑμῶν, αἵτινα ἐπεδείξατε καθ' ὅλας τὰς ἔθνικὰς περιστάσεις καὶ ἰδίᾳ κατὰ τε τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς δύο ἐνδόξους πολέμους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ πεποιθὲς ὅτι τὰ ἐπίλεκτα τέκνα τοῦ Πανελληνίου θὰ σπεύσωσιν εἰς τὴν φωνὴν τῆς σφραγισομένης Ἡπείρου νὰ συνεισφέρωσι τὰς ἠθικὰς αὐτῶν δυνάμεις καὶ γνώσεις καὶ τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας των πρὸς εὐδόωσιν καὶ ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου ἱεροῦ καὶ ἔθνικοῦ σκοποῦ, εὐελπιστῶν ὅτι καὶ ὑμεῖς τὸ ἐπίλεκτον τέκνον τῆς μεγαλομάρτυρος Μεγαλονήσου Κρήτης θέλετε εἰσακούσει τὴν φωνὴν τῆς δυστυχοῦς Ἡπείρου, καλοῦσης τὰ ἐπίλεκτα τοῦ Πανελληνίου τέκνα εἰς βοήθειάν της καὶ θέλετε σπεύσει νὰ ταχθῆτε ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Προεδρέου τῆς Πανεπειρωτικῆς Συνειλεύσεως δηλοῖντες τὴν περὶ τούτου ἀπόφασιν καὶ τὴν ἀποδοχὴν σας ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον.

Διατελοῦμεν μετὰ τῆς ἐξιδιασμένης πρὸς ὑμᾶς ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως.

Ὁ Πρόεδρος

† Ὁ Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος

(Τ.Σ.)

Ὁ Γραμματεὺς

Δ. Χατζῆς

Ἐν Χάνι Πασᾶ Βρύση (Νιοβρᾶ)
τῇ 20]2]1914

Ἀγαπητὲ Γιώργη Σούρλα

Ἐλάβον τὴν ἐπιστολήν σου ὡς καὶ τὸ δῶρον σου τὰ πορτογάλλια παρὰ τοῦ υἱοῦ σας, ἀλλὰ ἐν σᾶς ἀπίνθησα ἀμέσως διότι διετάχθημεν ὅλως αἰφνιδίως ν' ἀναχωρήσωμεν ἐκ Κορυτσᾶς δι' Ἰωάννινα. Εὐρέθην εἰς μεγάλην τωραχὴν ψυχῆς μου διὰ τὴν ὅλως ἀπρόοπτον ἐκκείωσιν τῆς Κορυτσᾶς ἀλλὰ τι ἠδυνάμην νὰ πράξω ἀπέναντι διαταγῶν ἀνωτέρων μου κ. κ. Παπούλα καὶ Κοντούλη, τῆς θ-λήσεως τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως. Εὐρέθην πρὸ μεγάλης συγκινήσεως ἂν καὶ οὐδεμίαν εὐθύνην φέρω, οὔτε στρατιωτικὸς οὔτε πολιτικὸς Διοικητὴς ἤμην ἀλλ' ὁ Κοντούλης. Ἐγὼ διέμεινα ὡς ἀπλοῦς ἀξιωματικὸς καὶ συνετέλεσα καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς διαμονῆς, νὰ ἀνυψώσω τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ καὶ ἐσχημάτισα τοὺς ἱεροὺς λόγους ἐν Κορυτσᾶ καὶ τοῖς πέριξ.

Γνωρίζων δὲ τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ σας αἰσθήματα ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, διὰ ταύτης σᾶς παρακαλῶ ὅπως προσπαθήσητε νὰ κινήσητε τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸν Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα ὅλων τῶν αὐτόθι ὀπλαρχηγῶν καὶ μεγάλως θὰ ὠφελήσῃ ἂν παρακινήσῃ αὐτοὺς νὰ περισυλλέξωσι ἐνόπλους ἀνδρας ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους καὶ μεταβῶσι μέσῳ Κονίτσης εἰς Λεσκοβίκιον.

Εἶναι ἀνάγκη ἐνισχύσεως δι' ἐνόπλιων ἀνδρῶν τῶν μερῶν ἀπὸ Λεσκοβίκιου καὶ ἄνω μεταβαίνοντων μέσῳ Κονίτσης εἰς Λεσκοβίκιον ἐνθα ὑπάρχει καλὸν ὑλικὸν ἵνα καταληφθῇ ἡ Κολώνια. Ἐνεργήσατε πρὸς ὅλα τὰ ἀνταρτικὰ στοιχεῖα νὰ σπεύσωσι. Ὁ καπετὰν Στέφος Δούκας καὶ λοιποὶ καὶ ὄρκει νὰ ἔχωσι τὸν ὄπλισμόν των, διὰ τὴν συντήρησίν των φροντίζει ἡ Αὐτόνομος Κυβέρνησις. Τὸ Λεσκοβίκιον κατέχεται καλῶς καὶ δύναμαι νὰ εἶπω εἶναι ἐξησφαλισμένον. Κάμετε χρῆσιν πρὸς ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς ταύτης μου καὶ τοῦ διόματός μου. Ὁ καπετὰν Στέφος ἂν μετέβαινε πρὸς Γιαννοβαίνην καὶ Δάρδαν καὶ συνεννοεῖτο μετ' ἄλλων παντοῦ γνωστῶν του, θὰ ἔκαμνε μέγα καλὸν καὶ θὰ συνετέλει πρὸς ἐνίσχυσιν

του Ἑπειρωτικοῦ ἀγῶνος. Εἶπέ του δ' ἐκ μέρους μου χαιρετισμούς. Χαιρετισμούς εἰς ὅλους τοὺς φίλους.

Τὴν ἐγκλειστον ἐπιστολὴν μου πρὸς τὸν κοινὸν φίλον μας Ἐφραῖμ Γκίνην ἀποστείλατε ἀσφαλῶς. Ἀναμένω ἀπάντησίν σας ἀνυπομόνως ὅπως καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ἀπὸ σὲ θέλω νέα ἐκ Κορυθαῖς καὶ τῶν μερῶν τῆς Βεγγίτης θέλω νὰ μάθω τὶ γίνεται ἐκεῖ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κορυθαῖς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἐπιστολὴν θὰ διευθύνῃς εἰς Ἰωάννινα δι' 8ην Μοῖραν Ὀρειβατικοῦ Πυροβολικοῦ.

Ἀναμένω ἀπάντησίν σας ἀνυπομόνως
Σᾶς χαιρετῶ

11

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 5/3/1914

Ἀγαπητὲ Γεώργη

Μὴν πιστεύῃς τὰ γραφόμενα εἰς τὰς ἐφημερίδας, δι' ἐμέ, παραμένω δυστυχῶς πιστὸς εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ ἀκόμη. Ἴδωμεν ἕως ποῦτε! Τὸ μόνον ἀποτέλεσμα τῶν γραφομένων καὶ διαδιδόμενων περὶ ἐμοῦ εἶναι ὅτι προχθὲς τὴν νύκτα ἔλαβον τηλεγραφικὴν διαταγὴν νὰ μεταβῶ καὶ παρουσιασθῶ εἰς Ἀθήνας εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν. Ἀνεχώρησα λοιπὸν χθὲς ἐκ Μεσογεφύρας, ὅπου διέμενον, ἔφθασα ἔδῳ καὶ σήμερον φεύγω διὰ Πρέβεζαν καὶ Ἀθήνας. Ἄγνωστον εἰς ἐμὲ ἂν πρόκειται νὰ λογοδοτήσω διὰ κατηγορίαν τινὰ ἢ ἀπλῶς ἀπομακρύνομαι διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον. Ἀπὸ τὸ Χάνι Πασᾶ Βρούσι (Ντοβρά), 20 χιλιόμετρα ἔξω τῶν Ἰωαννίνων σοῦ ἔγραψα ἐκτενῶς τὰ κατ' ἐμὲ καὶ πῶς μετὰ τμημάτων τῆς 8ης Μεραρχίας κατήλθον εἰς Ἰωάννινα, ὕστερον δὲ πάλιν διετά-

χθην νὰ ἐπιστρέψω πάλιν εἰς τὰ μέρη τῆς Κονίτης. Σοῦ ἐσώκλεισα ὅμως καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν φίλτατον Ἐφραῖμ Γκίνην, ἵνα κατορθώσῃς νὰ τὴν στείλῃς ἀσφαλῶς. Ἐλπίζω νὰ τὰς ἔλαβες καὶ ἀναμένω ἀπάντησίν σας ἀνυπομόνως ὅπως δὲ ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ἀπὸ σὲ θέλω νέα ἐκ Κορυθαῖς καὶ τῶν μερῶν Βεγγίτης. Ἀλλὰ ἀντὶ νὰ διευθύνῃτε ἐπιστολὴν μου ἐνταῦθα δι' 8ην Μοῖραν Ὀρειβατικοῦ Πυροβολικοῦ, ὡς ἔγραψον, ν' ἀποστείλῃτε εἰς Ἀθήνας, ὁδὸς Σκουφᾶ ἀρ. 24. Ἀνάγκη ἐνισχύσεως δι' ἐνόπλων ἀνδρῶν τῶν μερῶν ἀπὸ Λεσκοβικίου καὶ ἄνω, μεταβαίνοντων μέσῳ Κονίτης ἵνα καταληφθῇ ἡ Κολώνια, ὡς σοὶ ἔγραψον καὶ ἐκεῖθεν γίνῃ σκέψις διὰ Κορυθαῖς καὶ τὰ μέρη τῆς Βεγγίτης. Ἐνεργήσατε πρὸς ὅλα τὰ πρῶην ἀνταρτικὰ στοιχεῖα νὰ σπεύσωσι καὶ ἀρκεῖ νὰ ἔχωσι τὸν ὀπλισμόν των, διὰ τὴν συντήρησίν των φροντίζει ἡ Αὐτόνομος Κυβέρνησις. Τὸ Λεσκοβικιον κατέχεται καλῶς καὶ δύναμαι νὰ εἶπω εἶναι ἐξησφαλισμένον. Ὁ καπετὰν Στέφος ἂν μετέβαινε πρὸς Γιαννοβαίνην καὶ Δάρδαν καὶ συνεννοεῖτο μετ' ἄλλων παντοῦ γνωστῶν του θὰ ἔκαμνε μέγα καλόν. Εἶπέ του δ' ἐκ μέρους μου χαιρετισμούς καὶ ὅτι τῆς περιφερείας Λεσκοβικίου Ἀρχηγὸς εἶναι ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ Πεζικοῦ κ. Τσίπουρας Νικόλαος, φίλος των πολὺ ὅστις προσῆλθεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν πρὸ ἡμερῶν. Χαιρετισμούς εἰς ὅλους τοὺς φίλους.

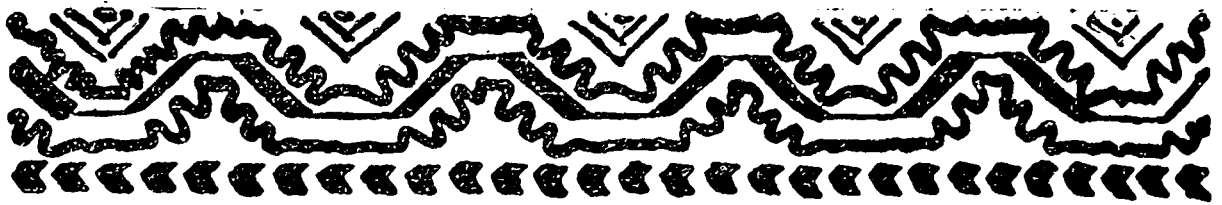
Ἀναμένω ἀπάντησίν σας μόλις φθάσῳ εἰς Ἀθήνας.

Σὲ χαιρετῶ

Γ. Τσόντος Βάρδας Τ. Πυ.

(Συνεχίζεται)

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ, ιερέως

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ*

ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Χωριον Μόλιστα Συνοικία Μεσαριάς

Ἱερὸς Ναὸς Ἁγίου Νικολάου.

1

1652

Ἐπὶ εἰκόνας ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ.

«Δέσις τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ Ἰω(άννου) σὶν τὶ μητρὶ αὐτοῦ Δέσπῳ ζρξ' (=1652)».

2

1652

Ἐπὶ τεμαχίου ἑορτολογίου τοῦ παλαιοῦ Τέμπλου ἐναποκειμένου ἐν τῷ ἄνω Γυναικωνίτῃ κάτωθεν εἰκονιζομένου Τριμόρφου Κεφ. Γράμμασιν.

«Δέσις τῶν Δούλων τοῦ Θεοῦ Ἰω(άννου) Δημητρίου ἀλβα(;) ἔτος ζρξ' (=1652)».

3

1760

Ἐν τῷ Ναῶ ἁγ. Δημητρίου ἐπὶ εἰκόνας Θεοτόκου ἐν τῷ Τέμπλῳ.

«Δεύσις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ ὑοάνυ ἀδάμη ἱερέως 1760».

4

1760

Ὁμοίως ἐπὶ εἰκόνας Προδρόμου.

«δέσις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ διμητρίου Παγαγηότι 1760».

5

1782

Ὁμοίως ἐπὶ τῶν Βημοθύρων ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς Βυζαντινά τινα γράμματα δυσανάγνωστα, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐτέρου :

«1782 ὑουν(ίου) 20 ἐχρισώθη διὰ χηρὸς Κωνσταντίνου Λινοτοποπότη»

6

1864

Ἐξωθεν τοῦ Ἱ. Ναοῦ ἁγ. Νικολάου

ἐπὶ πλακὸς ἐντειοχισμένης ἐν τῇ Βορείῳ πλευρᾷ τοῦ Ναοῦ Κεφ Γράμμασιν.

«1864 Ἀνεκαινίσθη ὁ Ναὸς οὗτος δαπάνῃ καὶ συνδρομῇ δημοσίᾳ τοῦ χωρίου, ἐπιτροπῇ καὶ ἐπιστάσι Κ. Στ(εφανῆ) Δ. Ἀργιάνη, Ἀρχιερατ(εύοντος) τοῦ Θεοφιλ(εστάτου) ἁγίου Βελλᾶς Γερμανοῦ. Ἀρχιτέκτων Ἀπόστολ(ος) Νίκου.

Μόλιστα τῷ 1864 Μαΐου 7 Μόλιστα. Διὰ χειρὸς Κωνσταντ(ίνου) Χρ. Γέγιος Διδάσκ(αλος)»

7

1865

Ἐν τῷ αὐτῷ Ναῶ ἐπὶ εἰκόνας Πέτρου καὶ Παύλου ἐν τῷ Τέμπλῳ.

«Δι' ἐξόδων τοῦ κυρίου στεφανῆ λάμπρου 1865 ἀπριλίου 12. Διὰ χειρὸς Ματθαίου Γεωργίου χιοναδίτου».

8

1870

Ὁμοίως ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Δημητρίου.

«Συνδρομῇ τῶν φιλοχρίστων Δημήτριος Γεωργίου Χαρισιάδης καὶ Δημήτριος Κωνσταντίνου Τζήνα. ἐν ἔτει 1870 ἀγούστου 24. χειρὶ Ἀναστασίου Ζωγράφου) Χιοναδίτου».

9

1871

Ὁμοίως ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Νικολάου.

«δέσις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Κωνσταντίνος ἀναστασίου καρπούζης Χαραλάμπους Χριστοδούλου Παπαδημούλη καὶ Γεώργιον Δημητρίου Κατζίωτα 1871 ἰουλίου 20».

10

1873

Ὁμοίως ἐξωθεν τοῦ Ναοῦ καὶ ἄγωθεν τῆς κυρίας εἰσόδου.

«Συνδρομῇ νεοφύτου Ἱερομονάχου 1873».

11

1874

Ὁμοίως ἐπὶ λαβάρου «ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ».

* Συνέχεια ἐκ τοῦ 45ου τεύχους.

«Διὰ χειρὸς Χριστοδοῦλου ἀναστ(ασίου) Νέου Ζωγράφου Χιονιαδίτου 1874».

12

1875

Ὅμοίως ἐν τῷ Τέμπλῳ ἐπὶ εἰκόνας Προδρόμου.

«χειρὶ Χριστοδοῦλου Ἀναστ(ασίου) Ζωγράφου Χιονιαδίτου 1875».

13

1875

Ὅμοίως ἐπὶ εἰκόνας Θεοτόκου.

«Δι' ἐξόδων Δημητρίου Γεωρ. κοντοδήμου 1875. χειρὸς Χριστοδοῦλου ἀν. Ζωγράφου Χιονιαδίτου».

14

1875

Ὅμοίως ἐπὶ τριμόρφου μικρᾶς εἰκόνας 1) ἁγ. Δημητρίου 2) ἁγ. Νικολάου καὶ 3) ἁγ. Κων(σταντίνου).

«1875. χειρὶ Χριστοδοῦλου Ἀν. Ζωγράφου Χιονιαδίτου».

15

1879

Ὅμοίως ἐν τῷ Τέμπλῳ ἐπὶ εἰκόνας ἁγ. Χαραλάμπους.

«Δι' ἐξόδων Χαραλάμπου Δ. μπέλιτzu καὶ Χαραλάμπου Χριστοῦ Παπαδημούλη 1879».

16

Ἀχρονολόγητος.

Ὅμοίως ἐπὶ εἰκόνας Σωτῆρος ἐν τῷ Ναῶ ἁγ. Δημητρίου.

«δέσεις τὸν δούλον τοῦ θεοῦ ὑοά(ννου) νη(κη)φόρος καὶ ἀλέξη».

17

Ἀχρονολόγητος.

Ὅμοίως ἐπὶ Εὐαγγελίου τοῦ 1773 τύπ. Δημ. Θεοδοσίου.

«ὕλερ ἀφέσεις τὸν ἁμαρτιὸν καὶ ἀναπαύσεως τῆς δούλης τοῦ θεοῦ σωφροσῆνης μοναχῆς πᾶς ὁ ἀναγινώσκον λέγε».

Πόλις Κόνιτσα

Ἱερὰ Μονὴ Στομίου.

1

1724

Εἰς τὸ τέλος Εὐχολογίου ἐκδόσεως Νικ. Γλυκῆ.

ἐγὼ ὁ ταπεινὸς δούλος καὶ ἀνάξιος γράφω τὰ ἄνωθεν γράμματα διὰ νὰ τὰ καταλάβουν ὅσοι μέλουν νὰ χειροτονῶνται ἀδελφοὶ νὰ τὸ μαθεύουν καὶ ὅσοι δὲν τὸ διαβάζουν ἅς ἔχουν τὸ διάδικο : : ἔτους 1724 ἀπὸ Χριστοῦ.

Ἰωαννίκιος Ἱερομόναχος ἔγραψα».

2

1774

Ἀνωθεν τῆς ἐξωθύρας τῆς αὐλῆς ἐπὶ τῆς γεφυρώσεως δεξιᾶ.

«1774».

3

1774

Ὅμοίως ἐπὶ ἐντετοιχισμένης πλακὸς δεξιᾶ.

«ὅταν ἰκοδομῆθι ἱεραγία Θεοτόκο Μα(ρία) . . . χωρίο Καστάν(ι)ανη 1774 Ἰούλιος 18».

Ὅμοίως ἐπὶ πλακὸς ἀριστερά, φερύσης ἐν τῷ μέσῳ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ.

«ὅταν ἀνηκοδομῆθι ἡ ἁγία Μονὴ τῆς Θεοτόκου ἐπίτροπος. . . ἡγούμενος(;) Παῖσιος(;) (1)».

4

1778

Ἐπὶ τῆς 2ας σελίδος ἐξωφύλλου Πεντηκοσταρίου τοῦ 1778.

«Ἀποη' (=1778) μαῖου κθ' (=29) ἦλθαμεν κατὰ ὁ ἀρχιερεὺς Βελλᾶς καὶ Κονίτζης ὁμοῦ μετὸς . . . εὐγενεστάτους ἀρχοντας κυρ Μιχαήλ παναγιώτον πότμιον καὶ κυρ μ . . . καὶ κυρ Ἰωάννην Διαμαντίου μήνου εἰς ἐτοῦτο τὸ σεβάσιμον μοναστήριον τῆς ὑπ(εραγίας Δε)σποίνης ἡμῶν θε(οτόκου) γεννήσιον τοῦ ὀνομαζομένου(ν) στομί(ου) καὶ ἡγουμενεύων (ὁ ὄσι)ώτατος Παῖσιος υἱὸς τοῦ ποτὲ γεωργίου βόντα, παπουτῆ τοῦ ἐκ μποράτζανης. ἔχομεν ἀφ' οὗ ἀρχιερατεύσαμεν ἕως τὴν σήμερον χρόνους δέκα ἐξ εἰς τὴν ἐπαρχίαν . . . ἦμον ἐκ τῆς ὁδοῦνας Ἐλαιῶνος γέννημα καὶ θρέμμα υἱὸς Πα(πᾶ) νικολάου ἔγγονος γεωργίου μιλήτzu καὶ ἀνεψιὸς τῶν θείων ἀρχιερέων τοῦ Μεγάλου Τυρνόβου καὶ . . . (Κ)ορίνθου καὶ ἔστω εἰς μνήμην παντοτεινή.

Ὁ Ἀρχιερεὺς Βελλᾶς καὶ Κονίτζης Παῖσιος ἔγραψεν(2)».

5

1785

Ὅμοίως.

«1785 Ἀπριλίου 12 πρὸς ἐνθήμεσιν.

Γράφομε ἀφοῦ ἦλθαν ἡ ἀρβανῆτες ἡγάλασαν τὴν . . . ἐπολέμησαν ἀπὸ τὸ κούρ(τ) Πασιᾶ καὶ Ἀλῆ Πασιᾶ καὶ ἔγινε θρῆνος καὶ χαλασμός ὅπου δὲν ἀπόμεινε εἰς τὸ ὀσπητίον τους ἀλλὰ ἐδῶ καὶ ἰκεὶ καὶ εἰς ἔνδειξιν ὁ γράψας τὸ παρὸν ἱερομόναχος Βησσαρίων ἱερομόναχος ἐφημέριος Κονίτζης βιαστικά».

6

1785

Ὅμοίως.

«1785 Ἀπριλίου 12. Γράφομεν εἰς ἐνθήμεσιν ἀπὸ τὸν κίρον ὅπου ἐμαζοθήκαν εἰς Κόνιτza διὰ νὰ πολεμήσουν καὶ ἦλθαν τοῦ κούρ(τ) Πασιᾶ ὅς τὲς 12 τοῦ Ἀπριλίου τὸν Βαῖον καὶ τοῦ Ἀλῆ

Πασιᾶ ἤλθαν τῆς εἰς τὰς 25 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τῆς Ζωοδόγου Πηγῆς καὶ τὴν πρωτομαγιά καὶ πολέμησαν καὶ σκοτόθησαν περισσῆ καὶ ἀλόγη πολέμησαν καὶ εἰς τὴν Παναγιά καὶ ἐκεῖ τοὺς ἐπήρην ἢ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἀποπῆρε τέλος ἢ ὑπόθεσις καὶ δὲν ἐγράψαμεν καὶ ἔστο εἰς ἐνδειξιν.

Ὁ γράψας τὸ παρὸν Βησσαρίων Ἱερομόναχος ἐφημέριος Κονιτζῆς.»

7

1786

Εἰς τὸ τέλος Πεντηκοσταρίου ἐκδοθέντος τῆ ἐπιμελείᾳ Γεωργίου Ἱεροδιακόνου Σουγδουρῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.

«† γράφω θοίμοισι ἀφοῦ καὶ Ἰρθα ἐγὼ ὁ Ἄνθιμος στὸ μοναστήρι τὸν καιρὸν τοῦ νιζῶ(;) ἄντας πολέμοισι στὴν Κόνιτσα ἐν ἔτι 1786 Ἱανουαρίου : 2 : ».

8

1791

Εἰς μηνιαῖον Ἀπριλίου 1779 ἐν ἀρχῇ.

«Γράφω θύμηση ὅπου ἤρθε ὁ κύριλλος ὁ νεοφώτιστος στὸ μοναστήρι τῆς κ(όνιτζας) ὅπου κῦτε ἠποκάτωθεν τοῦ ὄρους τῆς καμήλας τοῦ ἐπονομα(ζομένου στομίου) ἐν εἰ(ει) 1791 ἀπριλ. 19. ὁ Γράψας Ἄνθιμος Ἱερομόναχος.»

9

1793

Εἰς τὸ τέλος Ἀκολουθίας ἁγ. Ἀλεξάνδρου ἐκδόσεως Νικ. Γλυκῆ.

«ἐτούτη ἢ παροῦσα φηλαδα ὑπάρχη τῆς ἡπεραγίας ἐνδόξου δεσπίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀπαρθένου μαρίας τῆς ἐπονομαζομένης στομηώτισας ὅπου κῦτε ἠποκάτωθεν τοῦ ὄρους τῆς καμήλας εὐροισκονται δὲ εἰς αὐτὴν τὴν ἁγίαν καὶ ἡερὰν μονὴν πολλοὶ ἀσκυτέ(=ἀσκηταί) εὐρήσχετε δὲ ἠγούμενος αὐτῶν ὁ ὄσιος μαρούδης ὁ ὅποιος ἀπὸ τὴν πολὴν ἀσκυσι δὲν ἐβγῆκεν ἀπὸ τὴν ἁγία μονὴν πόποτε σηνομιλόντας καὶ διδάχοντας τοὺς πατέρας.»

ὁ γράψας Ἄνθιμοι(ος) : 1793: Ἰανουαρίου 12.»

10

Σύγχρονος.

Ἐπὶ Εὐαγγελίου τοῦ α(χ(;)δ' τυπωθὲν παρὰ Ἀντωνίου τοῦ Πιννέλου ἐν ἀρχῇ.

«Ἐτοῦτο τὸ παρὸν Εὐαγγέλιον εἶναι τοῦ ἁγίου μοναστηρίου καὶ ὅποιος διαβάσει εἰς αὐτὸ νὰ εἶναι εὐλογημένος καὶ συγκεχωρημένος εἰ δὲ ὅποιος διαβάσει το καὶ τὸ ἀποξενώση νὰ εἶναι ἀφορισμένος κατηρημένος ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον. αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθῶσονται αὐτοὶ δὲ οὐδέποτε. ἕως μαρτυρήσουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τότε συγχωρηθήσονται. νὰ τρέμωσι καὶ νὰ ἐργάζωνται ὡς ὁ ΚΑΙΝ.»

† Ὁ Βελᾶς καὶ κονιτζῆς Θεοδόσιος(β)»

11

1807

Εἰς τὸ τέλος Μηνιαίου . . . τοῦ 1780

«1807 μαιου 16(;) ἡμέρα παρασκευῆ ἐστάθη νέος βασιλείας τῶν Τουρκῶν, τὸ ὄνομα σουλτάν μουσταφᾶ ἀρβανίτης. καὶ δι' ἐπιβουλῆς του ἔκαψαν οἱ ἀρμένιοι τὸν ἅγιον τάφον. καὶ εἰς τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐκάη καὶ αὐτὸς μέσα εἰς τὴν κωνσταντινούπολιν ὁ τρισκατάρατος.»

12

1827

Εἰς τὸ τέλος Εὐχολογίου ἐκδόσεως Νικ. Γλυκῆ.

«Ὑ. . . τὸ παρὸν βιβλίον τῆς Παναγίας δεσποίνης Θαιωτόκου καὶ ἀειπαρθένου μαρίας στρωμηώτισας καὶ ὄπισθας τὸ διαβάσει νὰ τὸ (ἐ)χη καὶ νὰ μὴν τὸ σταλάξει καὶ τὸ τηφλώνει καὶ ὅποιος τὸ ἀποξενώση νὰ ἔχη τὴν κατάραν τῆς παναγίας καὶ πάντων τῶν ἁγίων. μάρτη (1)827.

Παῦσιος . . . μοναχὸς ἀπὸ στόμφο ἐτίποσα.»

13

1845

Ἐπὶ Εὐαγγελίου τοῦ 1775 ἔσωθεν τοῦ ἐξωφύλλου ἐν ἀρχῇ.

«ἦν καὶ νὰ γράφω τινὰς καὶ ἄλλα πολὰ πρὸς κατάληψιν τὸν μεταγενέστερον καὶ μάλιστα διὰ τὸ Ἱερὸν μοναστήριον τῆς ἡπεραγίας Θεοτόκου τὸ ὀνομαζόμενον στόμιον ἦν τις ἐκίσε δῖλον ὅτι ἀπὸ πολὰ ἔτη ἤχε τὸ (ἐ)ρημάξει. ἐφθασεν δὲως Θεοῦ εὐδοκοῦντος διὰ νὰ λῶβη ἢ δυνατὸν μὲ μερικὸν κερδὸν πάλιν τὴν ἀρχεὴν λαμπρότητα. γνοστὸν ἔστω ὅτι ὁ πανοσιώτατος Ἱερομόναχος κύριος γριγόριος πεκλαρίτης ὁ χριατίσας ἐκ νεότητος εἰς τὸ μοναστήριον τῆς κορινθιάς(;) ἀπὸ πολὰ ἔτη ἤχε φῆγη. καὶ ἔτσι περιπλανόνταν ἐνθεν κακίθεν. ὅθεν εἰς : 1840 : διὰ προστασίας τὸν παποδέον ἀπέρασεν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς στράτζανης τὸ ὅπιον καὶ ἐκαλιέργησεν. ἀλλὰ διὰ παραινῆσεως τὸν λαχόντον προκρίτον κονιτζῆς θελιματικός του ἤλθεν ὁμοῦ μὲ μίαν καλογοριάν καὶ καθὼς εἶπαμαν τὸ ἦβρεν παντέρμιον· ἀλλὰ ἢ φυσική του ἐπιμέλεια ἀρχισε νὰ τὸ καλιέργηση. ἤλθεν ὁμος ἀπὸ στράτζανη εἰς τοὺς 1843 δεκεμβρίου 10. ἦθε νὰ ἀποκατασταθῆ ἕως τέλος καὶ θέλη τὸ διορθῶση ἂν καὶ ἢ πολλίτε (οἱ πολλῖται) λάβουν τὰ ἀναγκέα μέτρα νὰ τὸν σινδράμουν λόγιο τε καὶ ἔργο καθότι πάντες χρεὸς ἔχουν νὰ τὸν βοηθίσουν διότι εἰς τὴν (ἐ)ἀποχὴν ὅπου ἐστάθη κλισμένο ἀπὸ τὰ μούλκια του(4) αὐτοὶ τὰ ἐμίραζαν εἰς τὸ κοινόν . . . τρέχουν ὁμος σήμερον πολὴ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν βοηθοῦν ὄχη ὁμος καθὼς πρέπη. ἄμποτες νὰ τοῦ ἐξαπέστελνε ὁ κίριος καὶ κανέναν σινάδελφον Ἱερομόναχον πρὸς βοήθεια. διὰ δὲ τὸ θαῦμα ὅπου εἰς αὐτὸν τὸν ἠγούμενον ἐγινε εἰς τοὺς 1844 Ἀπριλίου : 23 : ὅρα εἰς τὴν φιλάδα τοῦ νεομάρτυρος γεωργίου τοῦ λαϊνᾶ καὶ ἀρχιερατεύοντος κονιτζῆς κυρίου Παρθενίου σιφνί(ου;) προεστεύοντος νικόλα ζήση (1)845 Ἰουλίου 8.»

Χρῦ(σανθος) Ἱερ(ομόναχος) ὁ λαϊνᾶς.»

14

1852

Ἐπὶ Πεντηκοσταρίου Γεωργ. Σουγδου.

ρη ἐν ἀρχῇ ἔσωθεν.

«εἰδησις τῶν κερδῶν ὅπου ἐφίγεν ὁ γρηγόριος ὁ πεκλαρίτης. 1843: 10μβρίου 13 ἦλθεν εἰς τὸ μοναστήριον στόμειου ὁ γρηγόριος πεκλαρίτης) κέ ἐστάθη ἄξιος ἐπιτιριτίς τοῦ μοναστηρίου ἐστάθη ἕως 1851 σεπτεμβρίου 14 ἐπιτα ἐφίγεν καὶ ἐπίγεν εἰς τζεπέλοβο μοναστήριον ρουγκοβιά ὁ κακὴ γνώμη τοῦ ὅπου ἐριξεν τὸ κορμί του ὄλων καὶ τὸ ἀφισεν ἐτοιμῶ διορθομένῳ καὶ ἐφίγεν ὁ δι-στυχῆς 1852 ἀπριλίου 7 στόμιου. ὁ γράφας γε-ώργιος . . . με τὸν ἀναγνώστη Χριστοῦ μπου-ζμου(λα);

κὲ εἰς τὴν ἀποχὴ (=ἐποχὴ) τοῦ ἀναχωρόν-τας γρηγορίου ἐστάθη ὁ καλίηκος καὶ γεράσιμος μαζὺ με τοὺς χουλιαρέους».

15

1855

Εἰς τὸ τέλος τοῦ Τριωδίου τοῦ 1800.

«ἐν ἔτη 1855 στὰς 10 Ἰουλίου ἦρθεν ἡγού-μενος ὀνομαζόμενος ἡωανίκκος ἀπὸ χορίον κρισ-μπάνι(5). . . ἀπὸ τοὺς Πολίτας ἀνο καὶ κάτω βαροσλίδες(6) ἐφαριστός καὶ ἀβηάστος . . . δια νὰ εὐτρεπίση τὸ μοναστήριον τὸ ὀνομαζόμε-νον στόμιον ἢ μνήμη αὐτοῦ τὰ γενέθλια τῆς ἡπεραγίας δεσπίνης ἡμῶν Θεωτόκου καὶ ἀειπαρ-θένου μαρίας εἰς αὐτὴν τὴν χρονιὸν ἦχαν . . . . βαροσλίδες τοῦ ἀνο βαρόση καὶ ὄχη τὸ κάτω. νικόλας ζῆση τάση».

16

1855

Ὁμοίως εἰς τὸ τέλος τοῦ ἰδίου Τριωδίου.

Ἐν ἔτη 1855 21 αὐγούστου ἦλθαμεν ἡμέρα κυριακὴ βασιλῆς καμάνα με τὴν σίξιγόν του ὄγ-κελικὴ γεωργίου κυρηγάζου . . . τὸν τζηγῶ-ρος καὶ παιδί τῆς . . . ἀντρέαν ἀνγκῶνι της καὶ παρόντος γραφέως. ἀναστάσιος καὶ ἀναγνό-στης καὶ ὄχι τίποτε Χ. μπουσμπουλα(;) .

17

1852

Ἐπὶ Εὐαγγελίου τοῦ 1785 ἐπὶ τῆς δευ-τέρας σελίδος κάτωθεν.

«εἰς τοὺς 1862 αὐγούστου ἦλθα καὶ ἱερού-ρησα διὰ ὄνομά μου. Ὁ ἐλάχιστος καὶ ἀνάξιος Παππασταῦρος Ζησιάδης ἀπὸ κώνιτσα. Γράφας».

18

1879

Ἐσωθεν ἐξωφύλλου Παρακλητικῆς τοῦ 1857.

ἔτος 1879 ὀκτοβρίου 28.

Σημιόνου τὸν κερδὸν ὅπου ἔλαβα τὸ ὑγουμε-νιον εἰς τὴν μονὴν ταύτην. Πρότον ἐχημάτιστα ὑποτακτικὸς εἰς γρηγόριον πεκλαρίτην χρόνους ἔνδεκα ἔπειτα φίγαμαν με τὸν γέροντά μου ὄλι. ἐγὼ ἐχώρησα τὸ ἄλλον ἔτος καὶ πῖγα εἰς γρεβε-νὸν καὶ ἐχημάτιστα εἰς ἓν χωρίον διδάσκαλος τέσσαρα ἔτη με μισθὸν γράσια 1800 κατ' ἔτος καὶ τὴν ζωτροφίαν μου. ἔπειτα κοτέβηκα εἰς τρικάλα εἰς ἓν χωρίον διδάσκαλος ἔτη ἕξ: ἐδῶ ἐστάθησαν τρεῖς καὶ τέσσεροι ὑγούμενοι εἰς αὐ-τὰ τὰ χρόνια καὶ ἀπὸ πολλὰς ἐτίας ὄλοι ἐφυγαν

διὰ νυκτός. οἱ πολίτες ἐνθυμήθησαν ἐμὲ καὶ κα-τέπεισαν τὸν ἀρχιερέα Γερμανὸν(7) καὶ ἔστειλεν γράμμα εἰς ἐμὲ με (ὀ)ἀπογραφὰς πολλὰς τῶν πολιτῶν διὰ νὰ ἔλθω καθὼς καὶ ἦλθα τὸ ἔτος 1867 καὶ ἔλαβα τὸ ὑγουμενιον ἀπριλίου 27 ἄλ-λά φεῦ ἐγελάστηκα διότι με ἄφησαν τὸν κάμπον ἦγουν τὰ χωράφια τρία χρόνια ἔπειτα τὰ ἔδω-σαν εἰλιτζάμι καὶ ἐπερναν τὰ χρήματα οἱ πολί-τες ἐμὲ δὲ οὔτε ὀβολὸν δὲν ἔδιδαν. ἠπόφερα καὶ ἐγὼ ἄλλα δέκα χρόνια με μεγάλην δυσκολίαν. διὸ καὶ τρεῖς ἀναφορὰς ἔριξα διὰ νὰ βάλουν ὀ-γούμενον ἄλλον καὶ νὰ βάλουν κανέν(α) (δὲν) ἔγιεν νὰ ἀφίσουν μέρος τι τοῦ χωραφίου τοῦ κάμπον δὲν ἐστάθη τρόπος. τέγος ἐγύρεψα τοῦ σεβαστοῦ δεσπότη νὰ μοῦ δόση μία παντιχοῦσα(8) διὰ νὰ περιέλθω γρεβενὸν καὶ τρικάλα ὅπου ἦ-μουν γνώριμος καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἐπέτυχα δὲν ἠθέ-λησε νὰ μοῦ δόση. βλέποντας καὶ ἐγὼ τὴν πολλὴν ἀμέλειαν ἦτε τὴν ἐνέργια τοῦ διαβόλου ὅπου πά-σχι διὰ νὰ τὸ κλήσι φεῦ ἀπεφάσισα σήμερον καὶ φεύγω χωρὶς νὰ γνωρίζη κανεῖς.

1879 ὀκτοβρίου 27

Γεράσιμος ὑγούμενος στομίου.

ἄλλο δὲ ἔστω εἰς ἐνθύμησην ὅποιος σταθῆ ἔδῳ ἡξεύρετε τοῦτο. ὅταν βλέπετε τὴν βροίση τῆς λευτοκαριάς τὸν νοέμβριον καὶ ὄλον τὸν χι-μόνα νὰ ἔχι νερόν καθὼς τὸ καλοκέριον μέλι (=μελεῖ) νὰ εἶναι ἀκριβία μεγάλη ὅταν δὲ στή-βη ἦνε φτίνια μεγάλη».

19

Ἀχρονοῶ.

Ἐπὶ Εὐαγγελίου τοῦ 1785 ἐν ἀρχῇ.

« . . . ἔτος τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον τὸ ἀγόρα-σε ὁ παπαθόδωρος ἀπὸ λεινίτζα(9) καὶ τὸ ἀφι-έροσε ἡς τί(ν) πανα(γία) . . . . νὰ με μνημο-νέβη».

Σημειώσεις :

1. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν δύο αὐτῶν ἐπιγραφῶν τυγχάνει ὀλίγον δύσκολος.

2. Ἡ ἐνθύμησις αὐτὴ ὡς καὶ αἱ κατωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 5 καὶ 6, ἐδημοσιεύθησαν καὶ ὑπὸ Δημ. Σάρρου ἐν τοῖς Ἡπειρωτ. Χρονικοῖς τοῦ 1937 τόμος IB' σελ. 115 καὶ 116, με τὴν ἐξῆς σημείωσιν.

«Παραχωρήθησαν μοι ὑπὸ τοῦ φιλολόγου κ. Ἀγγέλου Παπακώστα ἀντιγράψαντος (ταύτας) ἐκ Πεντηκοσταρίου τῆς Μονῆς Στομίου Κονίτσης».

3. Ἡ ἐνθύμησις αὐτὴ ἀνάγεται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1790—1818. Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διά-στημα διετέλεσεν Ἐπίσκοπος Βελλᾶς ὁ Ἱεράρχης οὗτος.

4. Μοῦλκι=ιδιόκτητος κτηματικὴ περιουσία.

5. νῦν, Ἐλεύθερον.

6. Ὁ Χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἄνω καὶ κά-τω Κονίτσης.

7. Ἐπίσκοπος Βελλᾶς καὶ Κονίτσης 1863—1876 ἐκ Βερροίας.

8. Συστατικὸν Γράμμα με διάρκειαν καὶ ἰσ-χὴν ἐκτὸς τῆς περιφερείας τῆς Μητροπόλεως.

9. νῦν Βρουσοχώρι.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ, Φαρμακοποιού

ΟΙ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΟΙ*

(Η ΖΩΗ ΤΩΝ, ΤΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ)

Φαίνεται ότι στα παλιά τα χρόνια ο νουνός έρχιχνε κριθάρι στους νεονύμφους. Στην Ανατολική Μακεδονία, την ώρα που γίνεται η σιέψη, ό μ έ ν γ α μ π ρ ό ς φ ο ρ ε ι ἄ σ π ρ ο π έ π λ ο σ τ ό π ρ ό σ ω π ο και η νύφη κ ό κ κ ι ν ο ! ! Μετά την στέψη στρώνουν τραπέζι με άρνια ψημένα, ένῶ στόν γαμπρό στρώνουν ξεχωριστό τραπέζι με πήττα και κόκκορα ψημένο, άσφαλώς για ν' άποκτήση τές συζυγικές άρετές

του όμορφου πτερωτού, που όπως είναι γνωστό διευθύνει ίκανοποιητικά όλόκληρο χαρέμι από κόττες και κυνηγάει με λύσσα ξένον κόκκορα, που θα επιχειρήση να διαταράξη την οικογενειακή του ευτυχία και να θίξη την συζυγική του τιμή ! ! Άφου φάν καλά και πιοίν καλύτερα άρχίζουν τά τραγούδια του τραπεζιού και πρώτος τραγουδάει ό πεθερός ή ό μεγαλύτερος άδερφός της νύφης τό άκόλουθο τραγούδι :

Κοπιάστε μέσα φίλοι μου, Ροϊδοῦλα, Ροϊδοῦλα,
νά φάμε και νά πιοῦμε, Μάϊος με λουλούδια
Γιά φάτε βρε παιδιά » » »
χαρείτε νά χαροῦμε » » »
Δέν ήρθαμαν για φαΐ για πιει Μάϊος με λουλούδια
κι' οὔτε κρασι νά πιεῦμε » » »
Μᾶς είπαν ποῦσαι όμορφη
κι' ήρθαμαν νά σε δοῦμε

Μάϊος με τά λουλούδια.

Κοπιάστε μέσα φίλοι μου, Ροϊδοῦλα...

για φάτε πιήτε βρε παιδιά
χαρήτε νά χαροῦμε.

Στην Ήπειρο οί Σαρακαϊσαναίοι στο γάμο τραγουδοῦν και τό τραγούδι της Ζερβοπούλας. Οντας τό ψίκι του γαμπρού πηγαίνει νά πάρη τή νύφη, πριν φθάσει στα καλύτερα της νύφης στέλνει τους συχαρηκιάρηδες με την κουλούρα, για νά πληροφορηθοῦν ότι φθά-

νει κι' ό γαμπρός. Ξεπεξεύουν τότες στο δρόμο και άρχίζουν χορό ως πού νά γυρίσουν οί συχαρηκιάρηδες. Τραγουδοῦν πολλά όμορφα τραγούδια τότες και πάντοτε τό τραγούδι της Ζερβοπούλας:

Σωπαίνει' όλα τά βουνά και μήν παραπονιέστε,
κι' έγώ βουνό' μουν μιὰ βολά, καλύτερο άπ' τ' άλλα.
Και χόρευαν στές ρίζες μου λεβέντες κι' άντρειωμένοι.
Μπροστά, μπροστά ή άρχοντιά, πίσω τά παλληκάρια
και προς τά δέξια του χορού χόρευε ή Ζερβοπούλα,

* Συνέχεια έκ του προηγούμενου και τέλος.

κι' ἔλαμπαν τὰ μανίκια τῆς κι ἀστραφτε ἡ τραχηλιά τῆς.
 Ὁ Βασιληᾶς διαβαίνοντας τὴν εἶδε νὰ χορεύῃ
 Θεέ μου νὰ μ' ἤμουν βασιληᾶς νὰ μ' ἤμουνα καὶ μέγας
 νὰ πῆγαινα νὰ πιάνουμαν 'πὸ Ζερβοπούλας χέρι,
 ποὺ λάμπουν τὰ ματάκια τῆς κι ἀστράφτει ἡ τραχηλιά τῆς
 κι' ἀπ' τὴν πολλὴ τῆς ὠμορφιά, ὅλος ὁ τόπος φέγγει...

* *

Τοῦτο τ' ἀρχοντόπουλο καὶ τὸ βεζυρόπουλο,
 τὶ ἔχασε, τὶ χάλευε κι' ἔρχεται χορεύοντας
 κι' ὄλο ψαχουλεύοντας;
 Περδικούλα ν'ἔχασε κι' ἔρχεται χαλεύοντας
 κι' ὄλο ψαχουλεύοντας
 τ' νεῖχε μέσα στὸ κλουβί, σκανταλίσιτὴ τὸ κλουβί
 κι' ἔφυγε τ' ἀποταχύ.

Αἱ γυναῖκες χτενίζοντας τὴ νύφη τραγουδοῦν:

Χτένι μου, χτενάκι μου κι' ἀργυρό μου χτένι,
 διάβα πὼς διαβαίνεις, τρίχα μὴ τῆς παίρνης

Ἐποὺ κερασθοῦν στὸ καλύβι τῆς νύ-
 φης ὅλοι ἐκεῖνοι, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ ψίκι
 τοῦ γαμπροῦ, ὁ ἀδελφὸς τοῦ γαμπροῦ ἢ
 ἓνας ἀπὸ τοὺς βλάμηδες πηγαίνει νὰ πα-
 πουτσώσῃ τὴ νύφη μὲ καινούργια παπού-
 τσια. Χύνει στὸ ἓνα ἀπ' τὰ δυὸ κάμποσο
 κρασί καὶ ὕστερα τὸ ξαναχύνει στὸ ἄλλο
 παπούτσι· αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει τρεῖς βολές·
 πίνει ὁ ἴδιος λίγο ἀπ' τὸ κρασί ἀπ' τὰ πα-
 πούτσια καὶ τὸ ἄλλο τὸ δίνει νὰ τὸ πιῇ ἡ
 νύφη καὶ μετὰ τῆς φορᾶει τὰ παπούτσια
 στὰ πόδια τῆς.

Στὴ Μακεδονία οἱ Σαρακατσαναῖοι τρα-
 γουδοῦν τότες τὸ τραγοῦδι:

Χρυσᾶ παπούτσια σουστείλε
 νύφη μ' ὁ πεθερός σου
 ὁ πεθερός σου τ' ἄσ'ειλε
 ἀντράδελφος τὰ φέρνει.

Ἐποὺ φορτώσουν τὰ προικιά τῆς νύ-
 φης ὁ γαμπρὸς σέρνει τὴ νύφη ἀπὸ τὸ χέ-
 ρι ἔξω ἀπ' τὴν καλύβα γιὰ νὰ τὴν ἀνεβά-
 σῃ στ' ἄλογο τὸ ψαρί, ἐνῶ ὁ νταιφᾶς τρα-
 γουδαίει.

Εὐχῆσου με μανοῦλα μου τώρα στὸ κι-
 νημά μου, πατέρα μου...

Ἡ μάνα τῆς νύφης σ' ἓνα καπάκι ἀπὸ
 χάλκινη τέντζερη λυώνει λίγο ἄλατι σὲ νε-
 ρὸ καὶ ραίνοντας μ' αὐτὸ τὴν θυγατέρα
 τῆς λέγει:

Ὅ,τι σ'οὔπα νερὸ κι' ἄλατι,
 δηλαδή ὅλα συγχωρεμένα. Τὸ καπάκι αὐτὸ
 τὸ βάζει ἡ μάνα σὲ τρουβᾶ καὶ τὸ δίνει στὴ
 νύφη θυγατέρα τῆς, ἡ ὁποία τότες προσκυ-
 νάει καὶ φιλεῖ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τοῦ
 πατέρα τῆς καὶ τῆς μάνας τῆς.

Ὅταν τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ γυρίζον-
 τας μὲ τὴ νύφη φθάσῃ σὲ μικρὴ ἀπόστα-
 ση ἀπὸ τὰ κονάκια ἓνας ἀπὸ τοὺς βλάμη-
 δες πλησιάζει τὴ νύφη, τῆς βγάζει τὸ δεξιὸ
 παπούτσι καὶ καλπάζοντας τρέχει νὰ τὸ δεί-
 ξῃ στὴ μάνα τοῦ γαμπροῦ, ἡ ὁποία τὸν μαν-
 τηλώνει γιὰτὶ πληροφορήθηκε ὅτι ἔφθασε
 ἡ νύφη. Ὁ βλάμης τρέχοντας μὲ τὸ μαν-
 τῆλι δεμένο στὸ λαιμὸ του πλησιάζει τὴ
 νύφη καὶ τῆς ξαναφορεῖ τὸ παπούτσι τῆς
 καὶ ὅλοι τότε τρέχοντας φθάνουν μὲ τρα-
 γοῦδια στὰ καλύβια τοῦ γαμπροῦ, ὅπου
 τοὺς γίνεται θερμὴ ὑποδοχή.

Μαζὺ μὲ τ' ἄλλα τραγοῦδια στὴν ὑπο-
 δοχὴ αὐτῆ τῆς νύφης τραγουδοῦν καὶ αὐτὸ
 τὸ τραγοῦδι:

Νύφη μου μὴ μαραίνεσαι
 καὶ χάνετ' ἡ ὠμορφιά σου
 καλύτερα ἀπ' τὴ μάνα σου
 θὰ σ' ἔχη ἡ πεθερά σου...

Στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν παραλείπω νὰ ση-
 μειώσω ἓνα βάρβαρο ἔθιμο, ποὺ ἔχουν οἱ

Σαρακατσαναῖοι καὶ πού τὸ διατηροῦν ὡς τὰ σήμερα μὲ φανατισμὸ θρησκευτικόν, παρ' ὅλη τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξή τους. "Άλλες φορὲς πρὶν ἀπὸ τὸ τραπέζι, πού στρώνεται στὸ καλύβι τῆς νύφης καὶ ἄλλες φορὲς μετὰ τὸ τραπέζι, ἄνθρωποι τοῦ γαμπροῦ πιάνουν καυγᾶ —φιλονεικία—κατὰ παραγγελία!! Ἐφορμὴ σὲ τέτοιους καυγάδες χρησιμεύουν ἀσήμαντα γεγονότα πού δημιουργοῦνται ἐξεπίτηδες, ὅπως τὸ κόψιμο τῆς οὐρᾶς ἀπὸ ἄλογο τοῦ γαμπροῦ, ἢ καμμιά ἀστεία φράση ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς νύφης. Ἀυτὰ εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ προκαλέσουν πραγματικὸ σάλο τότε!! Βρισιὲς καὶ ἀπειλὲς ἀρχίζουν νὰ ἐκτοξεύωνται κι' ἀπὸ τὲς δύο μεριές, πού γίνονται δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα τότε!! "Όταν τύχη οἱ καυγατζήδες νὰ εἶναι ὀξύθυμοι τότε σημειώνονται τραυματισμοὶ μὲ τὲς γκλιτσεσ, μὲ μαχαίρια καὶ κάποτε καὶ φόνοι ἀκόμα!!" Ἐχω ὑπ' ὄψιν μου πολλὰ τέτοια θλιβερὰ περιστατικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναφέρω μιὰ ἀδελφοκτονία καὶ ἓνα φόνο τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ γαμπροῦ, ὅποτε ἡ νύφη μὲ τὴν ἀνδραδέλφη τῆς φιλοξενήθηκε μῆνα καὶ πλεον στὸ πατρικὸ μου σπίτι, γιὰτὶ ὁ γαμπρὸς καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς καλεσμένους φυλακίσθηκαν ἀπὸ τὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα. Τὸ παραδοξότερο ὅμως στὴν περίπτωσι αὐτὴ εἶναι ὅτι οἱ συγγενεῖς τοῦ παθόντος ἢ τοῦ θύματος ὄχι μόνον δὲν ζητοῦν τὴν τιμωρία τοῦ φονηᾶ, ἀπεναντίας ἐνεργοῦν μὲ κάθε μέσο ν' ἀπαλλαγῇ ὁ ἐνοχος!! Ἐπεχείρησα πολλὰς φορὲς νὰ πληροφορηθῶ τὴ ρίζα

τοῦ ἄγριου καὶ βάρβαρου αὐτοῦ ἔθιμου καὶ τὸν λόγο νὰ ἐξακολουθῇ ἀκόμα καὶ ἀπὸ ὄλους, ὕσους ρώτησα, πῆρα τὴν ἴδια ἀπάντησι: «κιό, ἔτσι τὸ βρήκαμε κι' θὰ τὸ κρατήσουμε»!!

Στὰ τελευταῖα χρόνια τὸ ἄγριο αὐτὸ ἔθιμο ἔχει περιορισθῆ σὲ βρισιές, φοβερὲς καὶ σὲ κανένα ἑλαφρὸ τραυματισμὸ μὲ γκλιτσα...

"Ἄς γυρίσουμε γιὰ λίγο στὸ τραπέζι, ὅπου παρακάθεται ἡ νύφη χωρὶς νὰ βάλῃ καὶ μιὰ μπουκιά στὸ στόμα τῆς. Ἐφοῦ οἱ συντραπεζίτες, τραγουδήσουν ἀρκετὰ τραγούδια καὶ πρὸ πάντων κλέφτικα, ἀρχίζουν τὲς ἐντολές, ὅπως λένε τὲς προπόσεις. Ἐρχὴ κάνει ὁ κουμπάρος, παίρνοντας στὸ χέρι τοῦ ἓνα ποτήρι γεμᾶτο κρασί· σηκώνεται ὄρθιος καὶ λέει: τὸ ποτήρι αὐτὸ πίνω στὴν ὑγεία τοῦ συμπέθερου (τάδε) Ἐντῶνη καὶ καλὰ νὰ σ' εὔρω Ἐντῶνη καὶ ἀμέσως ἀδειάζει τὸ ποτήρι. Μετὰ τὸ ξαναγεμίζει κρασί καὶ τὸ προσφέρει στὸν Ἐντῶνη, ὁ ὁποῖος τὸ σηκώνει καὶ ἐπαναλαμβάνει «τὸ ποτήρι αὐτὸ κατὰ διαταγὴ τοῦ κουμπάρου τὸ πίνω στὴν ὑγεία τοῦ Νικολάκη καὶ καλὰ νὰ σ' εὔρω Νικολάκη». Ἡ διαδικασία αὐτὴ ἐπαναλαμβάνεται ὡς πού νὰ κάμουν ἐντολὲς οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς συντραπεζίτες. Τελειώνει κάποτε τὸ τραπέζι καὶ τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ σηκώνεται καὶ ἐτοιμάζουν τ' ἄλογά τους, ἐνῶ γυναῖκες καὶ κορίτσια μαζεύονται γύρω ἀπὸ τὴ νύφη καὶ τῆς τραγουδοῦν διάφορα τραγούδια παραπονιάρικα, ὅπως:

Σοῦπα μάννα μ' πάντρεψέ με, σπιτονοικοκύρεψέ με
καὶ στὰ ξένα μὴ μὲ δώσης μάννα μ' θὰ τὸ μετανοιώσης,
ἐγὼ στὰ ξένα θ' ἀρρωστήσω, ποιά μαννοῦλα θὰ ζητήσω;
Ἐχεις κόσμο νὰ ζητήσης κόρη μου σὰν ἀρρωστήσης.
Πεθερὰ καὶ συννυφάδα, συμπεθέρα καὶ κουνιάδα.
—Συννυράδα δὲν ἀδειάζει καὶ κουνιάδα δὲν τὴν νοιάζει,
συννυφάδα τὰ παιδιὰ τῆς καὶ κουνιάδα τὰ προικιά τῆς.

Ἐβγα μαννοῦλα μ' φώναξε στὸ πέρα καρσοῦλι
ποιὸς ἔχει κόρη ὁμορφὴ ξανθὴ καὶ μαυρομάτα,
νὰ μὴν τὴ στείλῃ γιὰ νερό, στὴ βρύση νὰ μὴν πάῃ
γιατ' εἶναι γυιὸς μ' ἀπ τὸ κρασί, γιατ' εἶναι μεθυσμένος
τραβάει τῆς κόβει τὰ μαλλιά, φιλεῖ τὰ μαῦρα μάτια.

Ἐφοῦ φορτώσουν τὰ προικιά τῆς νύφης σὲ ἓνα δύο ἄλογα, ἀνεβάζουν τὴ νύφη

σὲ ἄσπρο ἄλογο, πού ἔφεραν οἱ ἄνθρωποι τοῦ γαμπροῦ καὶ ἔπειτα ἀνεβαίνουν ὄλοι

τους ἄνδρες καὶ γυναῖκες καβάλα στ' ἄλογά τους. Δίνουν ὕστερα στὴ νύφη μιὰ κουλοῦρα, ποὺ τὴν σπάζει στὴ μέση πάνω στὸ κεφάλι της καὶ τὰ μισὰ κομμάτια τὰ πετάει στὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα. Τὴν ὥρα ποὺ τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ μὲ τὴ νύφη στὴ μέση, ἐτοιμάζεται νὰ ξεκινήσῃ, ἀρχίζει νὰ τραγουδάῃ :

Μὰ τὶ σᾶς κακοφαίνεται, γειτόνοι, γειτόνοι
μωρὲ βλαχογειτόνοι
πούρθαμαν στὸ χωριό σας
σᾶς πήραμαν τὸ μάλαμα
τὸ καθαρό τ' ἀσῆμι
σᾶς ἄφκαμαν τὸ χάλκωμα
τοὺς παλιοντενεκέδες. . . .

Ταυτόχρονα ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀπ' τὰ καλύβια τῆς νύφης τραγουδοῦν :

Πουλάκι κλαίει στὴν ποταμιά, δίχως νὰ
ἔχῃ συντροφιά,
μὴν κλαῖς, μὴν κλαῖς πουλακι μου
ἐγὼ θὰ σ' εὔρω συντροφιά
τὸν ἥλιο καὶ τὴν ξαστεργιά. . .
Μάννα μ' τοῦρκα, μάννα μ' φράγγα
μάννα μ' ἡῤῥθαν νὰ μὲ πάρουν
καὶ στὰ ξένα νὰ μὲ πάγουν,
ἐγὼ τὰ ξένα δὲν τὰ ξέρω καὶ τὸν κόσμον
[δὲν γνωρίζω. . .

Ξεκινάει κάποτε τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ γιὰ τὰ κονάκια του μὲ πυροβολισμούς καὶ τραγούδια καὶ ὅταν πλησιόσουν στὴν καλύβια του οἱ δικοὶ τους βγαίνουν καὶ ὑποδέχονται τὴ νύφη καὶ πρῶτος τρέχει ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ καὶ λέγει :

Πέζα μῆλο, πέζα ροῖδο
πέζα δροσερὸ σταφύλι. . .

Ἡ νύφη ἀπαντᾷ :

Δὲν πεξεύω, καμαρώνω

Ἀπόψε ἢ μάννα τοῦ γαμπροῦ καὶ πεθερᾶ τῆς νύφης
μὲ τοὺς ἀέρες μάλωνε, μὲ τὸν βορρηᾶ μαλώνει.
Πάψε βορρηᾶ τὰ κύματα, πάψε τὴν τραμουντάνα,
ν' ἀνάψω λίχνους δέκα ὀχτώ, λυχνάρια δέκα πέντε,
νὰ ἰδῶ τί νύφη μοῦφεραν κι' ἀπ' τί σειρὰ κρατιέται.

Ἀρχίζουν νὰ τραγουδοῦν τραγούδια τοῦ τραπεζιοῦ, κλέφτικα συνήθως, ὅπως:

Ἀντώνη μου τί σκέπτεσαι, τί βάζεις μὲ τὸ νοῦ σου ;
Παιδιά μου μὴ μὲ βιάζετε καὶ θὰ σᾶς τὸ μολογήσω.

τάξε ἀφέντη νὰ πεζέψω. . .

Ὁ πεθερὸς τότε ἀρχίζει καὶ τάζει τῆς νύφης διάφορα ἀντικείμενα καὶ ζωντανά, ὅπως τὸ ζωνάρι τὸ μαλαμοκαπνισμένο, τὴν ἀσημένια ἀλυσίδα μὲ τὸν ἀσημοσουγιά, καὶ τ' ἀσημένια κιστέκια τῆς πεθερᾶς, τὴ μοῦλα τὴ σίβα, τὸ κάλισο κριάρι, δέκα πρατίνες φλώρες, δέκα μαῦρες, δέκα γίδια καὶ τὸ γκεσέμι μὲ τὸν διπλὸ τὸν κύπρο. Τὸ τάξιμο αὐτὸ ἀποτελεῖ ἱερὸ σύμβολο καὶ τὰ ζωντανὰ σημαδεύονται ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες στὸ ὄνομα τῆς νύφης μὲ διακριτικὸ σημάδι στ' αὐτιά. Ὁ πεθερὸς βοηθεῖ καὶ κατεβαίνει ἀπ' τ' ἄλογο ἢ νύφη καὶ τὴν ὀδηγεῖ στὴν πόρτα τῆς καλύβας, ὅπου τὴν ὑποδέχεται ἡ πεθερᾶ μὲ λουκούμια καὶ τὴν προσφωνεῖ :

Καλῶς τὴν σὰν τὸ κρύο τὸ νερὸ
καὶ τὴ ζεστὴ κουλοῦρα. . . .

Ἀφοῦ φιλήσῃ τὸ χέρι τῆς πεθερᾶς μπαίνει στὴν καλύβα, ὅπου ἡ πεθερᾶ της φερῶντας ἄσπρη γάζα προσπαθεῖ νὰ κρυφθῇ κάπου ἐκεῖ καὶ ἡ νύφη τρέχει καὶ τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ μπράτσο. Μπαίνουν καὶ ἄλλοι μέσα τότε καὶ ἀρχίζουν τὸ τραγούδι :

Ποῦ ὄσον πέρδικα γραμμένη
κι' ἦρθες τὸ πρωτὶ βρεγμένη.
Ἡμουνά στὰ λειβυδάκια
στὲς δροσιές, στὰ χορταράκια
κι' ἔτρωγα τὸν Μάη τριφύλλι
καὶ τὸν Αὔγουστο σταφύλι.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπειδὴ νυχτώνει, ἀνάβουν μεγάλη φωτιὰ ἔξω ἀπὸ τὸ καλύβι καὶ γύρω ἀπ' αὐτὴ στήνεται χορὸς μὲ τραγούδια. Στρώνεται ἔπειτα τραπέζι μὲ ψημένα ἄρνια καὶ ὅλοι τους κάθονται σὲ κύκλο σταυροπόδι οἱ ἄνδρες καὶ στὰ γόνατα οἱ γυναῖκες. Ἀφοῦ φᾶν καὶ πιοῦν ἡ πεθερᾶ πρῶτη ἀρχίζει τὸ τραγούδι :

Ἐφῆς μοῦρθαν τὰ γράμματα ἀπὸ τὸν γέρο Δῆμο,
 ἀπ' ὄξω γράφει τ' ἀπόγραμμα καὶ μέσα γράφει τὸ γράμμα.
 Μοῦ πῆραν τὴ γυναῖκα μου, τὸ μοναχὸ παιδί μου
 γιὰ νὰ τὰ πᾶν στὰ Γιάννενα, στ' Ἀλῆ Πασᾶ τὸν σκύλο.
 Βουνά μ' ἀπ' τ' Ἀσπροπρόταμο, μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια,
 τὰ χιόνια μὴν τὰ λυώσητε, ὡς πὺν νὰ πέσουν τ' ἄλλα,
 τ' εἶν' ὁ Στουρνάρης ἄρρωστος, βαρεῖα γιὰ νὰ πεθάνη
 καὶ τοὺς γιατροὺς ἐφώνηξε καὶ τὸν ἀποφασίζου.
 Ποῦσαι Σφοντύλη μ' ἀδερφε καὶ πρῶτοξαδερφε μου
 ἔλα σιμά μου κάθησε, ἔλα σιμά στὸ στρῶμα.
 Σ' ἀφήνω διάτα τὰ παιδιὰ, τὰ μοσχοχαϊδεμένα
 τ' εἶναι μικρὰ κι' ἀνήξερα κι' ἀπὸ κλεψιά δὲν ξέρουν.

Κάτω στὰ δασιὰ πλατάνια, στὴν κρυόβρουση,
 κάθονται δυὸ παλληκάρια καὶ μιὰ λυγερὴ
 κάθονται καὶ τρῶν καὶ πίνουν καὶ τὴν ξέταζαν.
 Διαμαντοῦλα τ' εἶσαι τέτοια, τέτοια κίτρινη.
 Μὴν ὁ ἥσκιος σὲ πατάει μὴνα φάντασμα.
 Μήδ' ὁ ἥσκιος μὲ πατάει μὴδε φάντασμα
 μὲ πατοῦν δυὸ παλληκάρια, τὰ μεσάνυχτα.

Κίνησ' ὁ μαῦρος κίνησα νὰ πάω στὸ Καρπενῆσι
 στὸν δρόμο ὅπου πηγαινα, στὸ δρόμο πὺν πηγαίνω
 στρατοκαρτέρι μούκαμαν, στρατοκαρτέρ' μοῦ κάμαν
 κι' ἔρριξαν καὶ μὲ λάβωσαν μεσ' τὸ δεξὶ τὸ χέρι
 καὶ στὸ μικρὸ μου δάχτυλο, ποῦχα τὸν ἄρρεβῶνα.
 Τὶ τοῦκαμα τοῦ κερατᾶ ἰὶ τοῦφταιξα ὁ μαῦρος. . .

Ἐπακολουθοῦν ἐντολές, ὅπως στὰ κο-
 νάκια τῆς νύφης, καὶ μετὰ βγαίνουν ὅλοι
 ἀπ' τὸ καλύβι ἔξω καὶ ἀρχίζουν χορὸ γύ-
 ρω ἀπ' τὴ φωτιά, πὺν ὀλοένα δυναμώνει
 μὲ ξύλα καὶ πουρνάρια γιὰ νὰ φέγγη. Πρῶ-
 τος ὁ κυρ νοῦνος σέρνει τὸ χορὸ κρατῶν-
 τας τὸν φλάμπουρα — χόρευα αὐτὸν τὸν
 χορὸ ἔδῶ καὶ σαρανταπέντε χρόνια — καὶ
 κάθε τόσο τὸν τινάζει δυνατὰ, γιὰ ν' ἀκου-
 σθοῦν τὰ κουνουάκια. Κάθε στίχης τοῦ

τραγουδιοῦ τραγουδιέται ἀπὸ τοὺς μισοὺς
 καὶ με ἂ ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους
 μισοὺς, γιὰ νὰ ξεκουράζονται οἱ πρῶτοι.

Οἱ βλάμηδες δὲν παύουν νὰ προσφέρουν
 μεξέδες καὶ τὴν τσότρα μὲ κρασί στοὺς χο-
 ρευτὰς γιὰ νὰ τοὺς δυναμώσουν στὸ τρα-
 γοῦδι καὶ στὸ χορὸ. Μετὰ τὸν νουνὸ σέρ-
 νει τὸν χορὸ ὁ πεθερὸς καὶ ἄλλοι στενοὶ
 συγγενεῖς καὶ τότες τραγουδοῦν τὸ τραγοῦδι:

Μιὰ πούλια νὰναι στὸν οὐρανό. μιὰ λυγερὴ στὸν κόσμο,
 ἔχ' ἀσημένιον ἀργαλειὸ καὶ φιλντισένιο χτένι,
 καὶ τὴ σαῖτα ποῦπαιζε κι' αὐτὴ μαλαματένια

Ἄπὸ τὸν βρόντο τ' ἀργαλειοῦ κι' ἀπ' τὸν ἠχὸ τῆς κόρης
 ὁ ἥλιος ἀντραλλίστηκε κι' ἀργεῖ νὰ βασιλέψη. . .

Τὸν καταριέτ' ἡ ἐργατιά καὶ ξένος δουλειάρης.
 τὸν καταριέτ' ἕνας παπᾶς μέσ' ἀπ' τὸ Ἅγιο βῆμα.

Όταν σέρονει ὁ γαμπρὸς τὸν χορὸ τραγουδοῦν τὸ τραγοῦδι :

Αὐτὰ τὰ μάτια Δῆμο μ' τὰ ὄμορφα,
τὰ φρούδια τὰ γραμμένα,
αὐτὰ μὲ κάνουν Δῆμο μ' κι' ἄρρωστῶ
μὲ κάνουν καὶ πεθαίνω.

Γιὰ πᾶρε Δῆμο μ' τὸ ντουφέκι σου
καὶ ζῶσε τὸ σπαθί σου. . . .

καὶ πᾶρε δίπλα τὰ βρονά,
δίπλα τὰ κορφοβούνια,
ἄν, εὔρης λάφια σκότωστα,
ἀρκούδια ἔμερωσέ τα
κι' ἄν εὔρης τὴν ἀγάπη μου
ρίξε καὶ σκότωσέ την
καὶ βγάλε τὸ σπαθάκι σου
καὶ κόψε τὸ λαιμό της.

Καὶ μάσε Δῆμο μ' καὶ τὸ αἷμα της
σ' ἓνα χρυσὸ μαντήλι,
καὶ σύρτο πέρα στὰ ἐννιά χωριά
στὰ δέκα βιλαέτια . . . .

κι' ἄν σὲ ρωτήσουν (Δῆμο μ') τ' ἔχεις αὐ-
τὸ αἷμα τῆς ἀγάπης [τοῦ

Γειά σου ἀγάπη μ' γειά σου
σὲ κλαῖν τὰ μάτια μου.

Τὸ γλέντι ἐξακολουθεῖ μὲ ὄρεξη ὡς τὸ
προῶ καὶ τότες οἱ καλεσμένοι ἀφοῦ εὐχη-
θοῦν στοὺς νεονύμφους νὰ ζήσουν καὶ νὰ
προκόψουν, φεύγουν γιὰ τὰ κονάκια τους,
ἡ δὲ πεθερὰ δίνει διάφορες συμβουλὲς καὶ
ὀδηγίες στὴ νύφη, ὀδηγώντας αὐτὴ στὴ
δεύτερη καλύβα, ὅπου τὴν ἀλείφει καὶ μὲ
λίγο βούτυρο στὰ μάγουλα. Ἀφοῦ ἔφευγαν
ὅλοι οἱ καλεσμένοι ἐδῶ καὶ ἕκατὸ καὶ πλέ-
ον χρόνια, ἡ πεθερὰ ἐτοίμαζε ἓνα καλὸ κα-
θαρκτικὸ γιὰ τὴ νύφη, μιὰ κοῦπα λιόλαδο
ἢ μάννα καὶ συναμικὴ βρασμένα ἢ ἀλάτι
τῆς Ἀγγλιτέρας γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴ
δυσκοιλιότητα, ποὺ εἶχε μιὰ σχεδὸν ἐβδο-
μάδα.

Τὸ καθαρκτικὸ αὐτὸ τὸ δίνανε ὑποχρεω-
τικὰ γιὰτι κάποια νύφη εἶχε πεθάνει ἀπὸ
εἰλεό, ποὺ ἔπαθε ἀπὸ τὴν μεγάλη δυσκοι-
λιότητα !! Ἦσαν ὡς ἕκ τούτου ἀνήσυχτοι
οἱ ἄνθρωποι τοῦ γαμπροῦ καὶ ἔπρεπε νὰ
βεβαιωθοῦν ὅτι ξέφυγε ἡ νύφη τὸν κίνδυ-
νο. Ὅταν ἐνεργοῦσε τὸ καθάριστο ὠδηγοῦ-
σαν τὴ νύφη σὲ μιὰ μικρὴ καλύβα καὶ γιὰ
σκοραμιῖδα τῆς ἔδιναν ἓνα ταψάκι φρεσκο-

γανωμένο ν' ἀποπατήση . . . ἔνῳ ἔξω ἀπ'
τὴν καλύβα τραγουδοῦσαν :

Κάνε το νύφη κάνε το
σουρλουτὸ κουκουμπλωτὸ
νὰ τιμᾶς τὸν πεθερό !!

Ἡ καυμένη ἡ πεθερὰ ἔπαιρνε μετὰ τὸ
ταψάκι μὲ τὸ βρώμικο περιεχόμενο καὶ κα-
λοῦσε τὸ παιδί της, τὸν γαμπρὸ νὰ τὸ κό-
ψη σταυρωτὸ μὲ τὸ μαχαίρι ἐνῶ οἱ ἄλλοι
τραγουδοῦσαν :

Κόψ' το γαμπρέ μου κόψ' το
μὲ τὴ χρυσῆ χατζάρα
νὰ τιμήσης τὴν κουμπάρα . . . . (1)

Τόσο πολὺ εἶχαν τρομοκρατηθῆ οἱ ἄν-
θρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὥστε ἀναγκά-
σθησαν νὰ κάμουν ὀλόκληρη τελετὴ καὶ νὰ
βεβαιωθοῦν ὅτι δὲν διατρέχει κανένα κίνδυ-
νον πλέον ἡ νύφη τους. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς
τελετῆς δὲν παρέλειπαν νὰ τὸ γνωστοποιή-
σουν καὶ στοὺς γονεῖς τῆς νύφης γιὰ νὰ
ἡσυχάσουν. Ὑστερα ἀπὸ δίαιτα μιᾶς ὀλό-
κληρης ἐβδομάδος ἡ νύφη ἔτρωγε φαγητὸ
τὴ δεύτερα τὸ μεσημέρι, ἔλαφρὸ πάντοτε
γιατ' ἦταν ἀπὸ καθάριστο καὶ τὴν Δευτέρα
τὸ βράδυ ἔτρωγε ψημένο κρέας. Γιὰ τὸν
λόγο αὐτὸ τὴ Δευτέρα τὴ νύχτα ἡ νύφη κοι-
μοῦνταν καὶ τ ὥ ρ α ἄ κ ὀ μ α, μὲ τὴν πε-
θερὰ γιὰ νὰ ξεθαρρέψη καὶ τὴν Τρίτη βρά-
δυ κοιμάται μὲ τὸν γαμπρὸ σὲ ξεχωριστὸ
καλύβι. Στὴν Ἡπειρο ὅταν τὴν Τρίτη βρά-
δυ ἀποσύρονταν οἱ νεόνυμφοι στὸ καλυβάκι
τους γιὰ νὰ πλαϊάσουν, ὁ γαμπρὸς ἔβγαζε
ἀπὸ τὸ σελάχι του ἓνα μεγάλο μαχαίρι, τὸ
τρόχιζε σὲ μασσάτι καὶ ἀπευθύνονταν στὴ
νύφη μὲ τὰ λόγια αὐτὰ γιὰ νὰ ξεθαρρέψη :

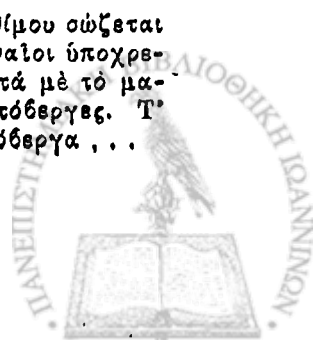
«Κιὸ τί θέλς μωρὴ νὰ σ' κάμου
νὰ σὶ σφάξου ἢ νὰ σὶ μαρκαλήσου;»

Ἡ νύφη φοβισμένη πάντοτε ἀπαντοῦσε:
Κιὸ δὲ μέστειλαν γιὰ σφάξιμο ἰδῶ.

Μ' ἄν εἶνι νὰ μὶ σφάξης, μαρκαλάμι
[καλύτερα

Ἐπειτα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀπάντηση ὁ γαμ-
πρὸς ἔβαζε τὸ μαχαίρι στὸ θηκάρι, ξεκούμ-

1. Λείψανο τοῦ εὐθυμοῦ ἀδοῦ ἐθίμου σῶζεται
στὴν Εὐρυτανία, ὅπου οἱ Σαρακατσανατοὶ ὑποχρε-
ώνουν τὸν γαμπρὸ νὰ κόψη σταυρωτὰ μὲ τὸ μα-
χαίρι τοῦ ἓνα στεφάνι ἀπὸ κληματόβεργες. Τ'
ἀπ' αὐτὸ τ' ἀντικατέστησε ἡ κληματόβεργα . . .

πωνε τὸ σελάχι του, ἔβγαζε τὰ τσαρούχια του καὶ πλάγιαζε μὲ τὴ νύφη.

Στὴν κορυφὴ τῆς νυφιάτικης καλύβας στήνονταν ὁ φλάμπουρας τὴν Τρίτη βραδύ καὶ τὴν Τετάρτη τὸ πρωῖ τὸν κατέβαζαν, γιὰ τὴ νύφη ἔπαυε νὰ εἶναι παρθένα. Τὴν Τετάρτη τὸ γιῶμα ἢ νύφη μὲ τὴν πεθερὰ της πηγαίνει στὸ πλησιέστερο ρέμμα καὶ ἐκεῖ πλένει μονάχη της τὰ νυφικὰ ἐσώρουχα γιὰ νὰ τ' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς αἱματηρῆς ἀποδείξεις τῆς παρθενιάς της!! Ἡ νύφη ὀνομάζει τὸν ἄνδρα της γέροντα κι' ἐκεῖνος τὴν γυναῖκα του γερόντισσα!!

Ἔτσι γίνονταν στὰ παλιὰ τὰ χρόνια ὁ σαρακατσιάνικος γάμος. Ἀπ' τὴν ἐποχὴ ὅμως ποὺ ἀγόρασαν ἀγροτικά καὶ κτηνοτροφικὰ κτήματα κατήργησαν πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔθιμα, ποὺ ἀναφέρω παραπάνω. Τὸ ἵππικὸ ποὺ χρησιμοποιοῦσαν νὰ πάρουν τὴ νύφη τὸ ἀντικατέστησαν μὲ διπλόκαρρα στὴν ἀρχὴ καὶ στὰ τελευταῖα χρόνια μὲ πλατόφορες συρόμενες ἀπὸ τρακτέρια καὶ μὲ πολυτελῆ αὐτοκίνητα λεωφορεῖα. Τὴν γραφικὴ στολὴ τῆς νύφης τὴν διαδέχτηκε

ἄσπρο μεταξωτὸ νυφιάτικο φόρεμα, τὰς κεντημένους βλαχόκαλτσες κάλτσες νάυλον καὶ τὰ χοντροπάπουτσα κομπὰ παπούτσια ξώφτερνα. . . Τὴν φουστανέλλα ἐπίσης μὲ τὰ ἐξαρτήματά της τὴν διαδέχτηκε κουστοῦμι ποὺ φοροῦν σιὲς πόλεις καὶ τὰ τσαρούχια κομπὰ σκαρπίνια. Ὅλες οἱ παλιὲς φορεσιὲς τῶν Σαρακατσιαναίων κλείστηκαν καὶ φυλάγονται σὰν κειμήλια πλέον μέσα σὲ σεντούκια καὶ γραμμωτὰ χαράρια καὶ οἱ γρηὲς κάθε ἀνοιξὴ τ' ἀνοίγουν γιὰ νὰ τὰς τινάξουν καὶ νὰ σκορπίσουν ἀνάμεσά των ναφθαλίνη γιὰ νὰ μὴ τὰς χαλάσῃ ἢ μόλτσα. Μόνον ἡ ἀνάμνηση διατηρεῖται ζωηρὰ ἀπὸ τοὺς γέροντες, γιὰ νὰ διηγοῦνται στὰ ἐγγονάκια των μὲ πόσες καβάλες πῆγαιναν στὰ περασμένα χρόνια νὰ πάρουν τὴ νύφη, πόσα σφαχτὰ, πόσες ὀκάδες τσίπουρο καὶ πόσα φορτώματα κρασὶ χρειάστηκαν στὸν γάμο τους, πόσοι τραυματίστηκαν στοὺς καυγάδες, ποὺ ἔστηναν στὸ καλύβι τῆς νύφης καὶ πόσοι ἀπὸ ἄσκοπους πυροβολισμοὺς καὶ γιὰ ὅλες αὐτὰς τὶς ἀναμνήσεις νὰ δοκιμάζουν ἓνα ζωηρότατο αἴσθημα νοσταλγίας.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Τόμ. Δ'. 1955	Σελὶς 792	στίχος 16	ἔχει ἀπαθανάτισει	ἀντὶ	ἔχει ἀποθανάτισει
	> 892	>	34 λύκος φαε	>	λύκος φάει
	> 894	>	3 κωλομέρια	>	κολομέρια
	> 896	>	20 ἐσώρουχα	>	ἐσώρουχα
	> 1005	>	34 ἐσώρουχα	>	ἐσώρουχα
	> 1006	>	12 ἀπαθανάτισει	>	ἀποθανάτισει
	> 1010	>	22β γιὰτὶ	>	γι' αὐτὸ
	> 1102	>	13α ἐσώρουχα	>	ἐσώρουχα
	> 1102	>	35α ἐκτοπίση	>	ἐκτοπήση
	> 1102	>	7β φαμιλιά	>	φαμηλιά
	> 1103	>	6α ζῆ στὰ ποτάμια	>	ζητὰ ποτάμια
	> 1103	>	28α νόμ=δός μου	>	νόμ=δός μου
Τόμ. Ε'. 1956	> 153	>	9 τὰ χεῖλια του	>	τὰ χέλια του
	> 155	>	28β τῶν Κατσαντωναίων	>	τῶν Σαρακατσιαναίων
	> 156	>	νὰ προστεθῇ ὡς 7ος στίχος τοῦ τραγουδιοῦ:		
	>	>	«τοὺς βλάχους γιὰ νὰ διώξουνε, τοὺς Σαρακατσιαναίους»		
	> 156	>	27β οἱ λησταὶ εἰσέπραξαν ἑπτὰ χιλιάδες λίρες	ἀντὶ	τετρακόσιες
	> 157	>	28β ἡ Γαρῆφω θυγατέρα τοῦ Θύμιου Γάκη	>	ἄγγονα
	> 356	>	13α ν' ἀπαθανάτισουν	>	ν' ἀποθανάτισουν
	> 360	>	6α ἔχει ἀπαθανάτισει	>	ἔχει ἀποθανάτισει
	> 361	>	9α συβάσματα	>	σεβάσματα
	> 458	>	7α ὀρισμένος ἀριθμὸς	>	ὀρισμένος ἀριθμὸς
	> 460	>	39β καὶ τὴν κουλούρα τῆς νύφης, δηλαδὴ ἐκείνη ποὺ θὰ ἀλλάξουν μὲ τὴν κουλούρα τῆς νύφης τὴν Κυριακὴ οἱ συχαρηκιάρηδες	>	καὶ τὴν κουλούρα τῆς νύφης... τὴν Κυριακὴ οἱ συχαρηκιάρηδες
	> 464	>	1β ἀφωσιωμένοι	>	ἀφωσιωμένοι
	> 464	>	40β σκύβει φιλεῖ τὰ νύχια του τινάζει τὰ φτερά του	>	σκύβει φιλεῖ τὰ νύχια του

ΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΟΥ Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία».

Ὁ ἀξιότιμος κ. Κ. Λαζαρίδης, στὸ σημεῖωμά του, ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ τεύχος σου τοῦ Ἀπριλίου, ἐνῶ ἐμολογεῖ σ' αὐτὸ ὅτι «δὲν φαίρει τὰ κουτσοβλάχικα καὶ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ πάρῃ κάποια θέση μετὰ πεποίθησιν πάνω στὸ ζήτημα τῆς ἔτυμολογίας, ποὺ δίνω στὴ λέξη «Σαρακατσάνος» ὑποστηρίζει ὁμως ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ ἢ Κουτσοβλάχικη διάλεκτος νάχε τόση δύναμη, ὥστε νὰ ἐπικρατήσῃ μία λέξη κατὰ τέτοιον τρόπον». Πληροφορῶ τὸν κ. Λαζαρίδην ὅτι οἱ Βλάχοι εἶναι ἐγκατεστημένοι στὴν Κεντρικὴ Ἡπειρο, τὴ Θεσσαλία, καὶ τὴν Μακεδονία ἀπὸ τὸν ἕκτο αἰῶνα μ. Χ. Κατὰ Λαμπρίδην καὶ κατ' ἄλλους ἑκατὸ χρόνια μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους. Κατὰ τὸν ἐνδέκατο μ. Χ. αἰῶνα ἡ Δυτικὴ Θεσσαλία ὠνομάζετο Μεγάλῃ Βλαχία(1) καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς τίτλους τῶν Δεσποτῶν Ἀγγέλων καὶ ἀργότερα τοῦ Στεφάνου Ντουζάν ἦτο ὁ τῆς Μεγάλῃς Βλαχίας. Ὅπως λοιπὸν ἦτο ἐπόμενο κατὰ τὸ μακροχρόνιον αὐτὸ διάστημα οἱ Βλάχοι ἐδάνεισθησαν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πάρα πολλὰ ὀνόματα, παράλληλα ὁμως ἐδάνεισαν εἰς τοὺς Ἑλληνας ὄχι ὀλίγα ὀνόματα, καὶ πρὸ πάντων τέτοια ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ κτηνοτρόφοι, ὅπως: στράνια=ροῦχα, σουγκάρι=τὸ ἀρνὶ τοῦ γάλακτος, ἀπὸ τὸ ρῆμα σουγκοῦ=βυζαίνω, κασσέρι, κασσαρία ἀπὸ τὸ κάσσιου=τυρὶ, καὶ ἄλλα πολλὰ μετὰ Λατινικὴν εἴδη, γιατί ἡ Κουτσοβλάχικὴ γλῶσσα ἀποτελεῖται ἀπὸ παρεμφερῆ Λατινικά, Σλαβικά, Τούρκικα καὶ πάρα πολλὰ Ἑλληνικά.

Συνεχίζοντας ὁ κ. Λαζαρίδης γράφει... «οἱ Σαρακατσαναῖοι δὲν εἶχαν ποτὲ ἀγαθὲς σχέσεις καὶ συναλλαγὰς μετὰ τὸ ἄλλο εἶδος τῶν σκηνιτῶν κτηνοτρόφων ποὺ μιλοῦν τὴν Κουτσοβλάχικη κι' εἶχον τὴν ὀνομασίαν Ἀρβανιτόβλαχοι ἢ Καραγκούνηδες».

Στὴ μελέτη μου γράφω ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι εἶχον πάρα πολλὰ χρόνια καὶ ζοῦν ὡς τὰ σήμε-

ρα μαζὺ μετὰ τοὺς Βλάχους καὶ ὄχι μετὰ τοὺς Ἀρβανιτοβλάχους. Ἄλλῃ φάρα οἱ Βλάχοι ἢ Κουτσοβλάχοι καὶ ἄλλῃ οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι ἢ Καραγκούνηδες. Οἱ Βλάχοι ἦσαν ἀπὸ πάρα πολλὰ χρόνια ἐγκατεστημένοι σὲ χωριά καὶ σὲ πολιτείας μετὰ σπίτια καὶ χωράφια καὶ ἀμπέλια δικὰ τους, μιλοῦσαν Βλάχικα καὶ Ἑλληνικά, ἐνῶ οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι ζοῦσαν νομαδικὰ σὲ ἀχυροκαλύδες καὶ μιλοῦσαν Βλάχικα καὶ Ἀρβανίτικα. Πολλὰ στοιχεῖα γιὰ τίς δυὸ αὐτῆς λατινογενεῖς φυλῆς παραθέτει ὁ Λαμπρίδης στὰ Μαλακασιακά του.

Μετὰ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι σιγὰ σιγὰ ἐξελληνίσθησαν, ἔκαμαν μόνιμες ἐγκαταστάσεις στὴν Ἡπειρο, στὴν Αἰτωλοκαρνανία, τὴν Ρούμελη καὶ τὴν Θεσσαλία καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀνεδείχθησαν ἔμποροι, ἐπιστήμονες καὶ πολιτικοὶ ἀκόμα. Οἱ Σαρακατσαναῖοι λοιπὸν εἶχαν καὶ ὡς τὰ σήμερα ζοῦν στὰ ἴδια λειβάδια μετὰ τοὺς Κουτσοβλάχους τοῦ Ἀσπροποτάμου περισσότερο. Ἡ οἰκογένεια Χατζηγιάννη ἀπὸ τὸ Περιοῦλι τοῦ Ἀσπροποτάμου, παλιὰ μεγάλῃ κτηνοτροφικὴ οἰκογένεια, ἂν καὶ οἱ σημερινοὶ τῆς ἀπόγονοι εἶναι ὅλοι ἐπιστήμονες, διατηρεῖ πρόβατα μετὰ τσέλιγγα Σαρακατσάνο καὶ τσοπάνηδες Σαρακατσάνους.

Πολλοὶ ἐπίσης μεγαλοκτηνοτρόφοι Βλάχοι ἀπὸ διάφορα χωριά τοῦ Ἀσπροποτάμου εἶχον Σαρακατσαναῖους τσοπάνηδες στὰ πρόβατά των, γιατί οἱ ἴδιοι εἶναι τυρέμποροι ἢ ἐπιστήμονες. Πολλοὶ Σαρακατσαναῖοι δουλεύοντας χρόνια πολλὰ στοὺς Κουτσοβλάχους κτηνοτρόφους ἔμαθαν τὰ Βλάχικα. Οἱ Κουτσοβλάχοι αὐτοὶ χρησιμοποιοῦν τὰ ὀνόματα σαρικούτου καὶ σαρκατσάνου γιὰ τὸν Σαρακατσάνο τσομπάνη. Τόσο τὸ ὄνομα Σαρικούτου, ὅσο καὶ τὸ Σαρ(ι)κατσάνου, κατὰ τὴ γνῶμην μου προέρχονται ἀπὸ τὸ ὄνομα σάρικα, ποὺ θὰ πῆ φλοκκάτα. Ἄς σημειωθῇ ὅτι καὶ ἡ λέξη φλόκος, ἀπὸ τὴν ὅποια ἐσχηματίσθη ἡ φλοκκάτα, προέρχεται ἀπὸ τὴν βλάχικη φλόκκου καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν Λατινικὴ *flocus*.

Μετὰ πολλὴ ὑπόληψιν

Β. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑΣ

1. Ὁ Βενιαμὴν ὁ Γουδέλης, Ἰσπανοεβραῖος περιηγητὴς ἀναφέρει σχετικῶς.

ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ Κ. ΛΑΖΑΡΙΔΗ ΤΟ ΚΡΕΜΑΣΜΑ ΤΟΥ ΜΠΑΛΑΤΣΟΥ

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρ. Ἑστία».

Ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἱστορία τοῦ τόπου μου, τοῦ Ζαγοριοῦ, εἶναι πολὺ στενὰ συνδεδεμένη καὶ ἡ ἱστορία τῶν Σαρακατσαναίων γιὰ τοὺς ὁποίους γράφει διεξοδικὰ ὁ κ. Σκαφιδᾶς στὴν «Ἡπειρ.

Ἑστία»(1)—ὅπως ἔχω διαλάβει καὶ σὲ ἄλλο ἄρθρο μου(2)—ἐπειδὴ ἀκόμα στὰ συγκεντρωμένα ἀπὸμένα στοιχεῖα ποὺ ἀναφέρονται εἰδικὰ στὴς ληστείες τοῦ Ζαγοριοῦ, ἐμπλέκονται διάφορα ὀνόματα Σαρακατσαναίων, ἔχω παρατηρήσει ὅτι με-

ρικά στοιχεία, τὰ ὅποια ἔγω συγκεντρωμένα ἐγὼ δὲν ταιριάζουν μὲ ὅσα ἀναγράφει ὁ κ. Σκαφιδῆς. Π.χ. ὁ κ. Σκαφιδῆς συγκαταλέγει μερικά πρόσωπα μὲ ληστρική δράση, ὅπως τὸ Νταβέλη καὶ ἄλλους στὴ φάρα τῶν Σαρακατσαναίων, ἐνῶ ἡ πραγματικότητα δὲν εἶναι αὕτη, δηλαδή ὁ Νταβέλης(3) δὲν ἦταν Σαρακατσᾶνος κλπ. Συγκεκρωμένα, στὸ ὑπ' ἀριθ. 46 τεύχος τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» γράφεται ἀπ' τὸν κ. Σκαφιδῆ, ὅτι ὁ ἀπ' τῆ ρότσα τῶν Σαρακατσαναίων λήσταρχος Ἄθαν. Μπαλατσός σκοτώθηκε σὲ συμπλοκὴ μὲ κάποιον τουρκικὸ ἀπόσπασμα. Τὸ πρῶγμα ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι, γιατί τὸ Μπαλατσό δὲν τὸν σκότωσαν μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἀλλὰ τὸν ἔπιασαν ζωντανὸ καὶ τὸν κρέμασαν στὰ Γιάννινα.

Παραθέτουμε ἐδῶ τὴν περιγραφή γιὰ τὸ κρέμασμά του, ὅπως τὴν ἔστειλε αὐτὴ στὴν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Παλιγγενεσία» ἀνταποκριτῆς ἀπ' τὰ Γιάννινα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τοῖσουμε, ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ληστρική δράση τοῦ ληστήρχου Ἄθαν. Μπαλατσό ὑπῆρξε πολὺ περίεργη καὶ παρουσιάζει σημαντικὸ ἐνδιαφέρον, γενικότερα γιὰ τὶς ληστείες σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ εἰδικὰ γιὰ τὶς ληστείες στὸ Ζαγόρι. Τὸ πρόσωπο αὐτὸ παρουσιαζόταν μὲ διπλὸ καὶ τριπλὸ ρόλο. Γιὰ τοῦτο ἔκαμε ληστείες στὴν ἀρχή, ἀμνηστεύτηκε γι' αὐτές, διωρίσθηκε διώκτης τῶν ληστῶν ἀπ' τὴν Τουρκικὴ Κυβέρνηση, ξαναμπερδεύτηκε μ' αὐτές, τὸν ἔπιασαν καὶ τὸν ἔβαλαν στὴ φυλακὴ, δραπέτευσε κλπ. ὡς που στὸ τέλος δὲν γλύτωσε ἀπ' τὴν κρεμάλα. Γιὰ τὸν διαβόητο αὐτὸν Μπαλατσό θὰ δημοσιεύσουμε ἀργότερα περισσότερα πράγματα ποὺ ἀφοροῦν τὴν πολυκύμαντὴ ζωὴ του καὶ τὴν ληστρική του δράση στὸ Ζαγόρι. Περιοριζόμεστε σήμερα νὰ δημοσιεύσουμε ἀρκετὰ ἀπ' ὅσα γράφονται σὸ φύλλο τῆς 16 Δεκεμβρίου 1891 τῆς ἐφημερίδος «Παλιγγενεσία», μὲ τὸν τίτλο: «Ἀπαγχονισμὸς Ἀησ τοῦ».

«Ἐπιστέλλουσιν ἡμῖν ἐξ Ἰωαννίνων ἀπὸ 10 μεσοῦντος μηνός: Τὴν πρωΐαν τῆς χθές(4) περὶ ὧραν 3 1/2 τῆς ἡμέρας τουρκιστὶ ἀπηγγόνισαν ἐν τῇ πόλει ἡμῶν τὸν διαβόητον ἐν τε τῇ ἐλευθέρῃ Ἑλλάδι, Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπειρῷ κακοῦργον Ἄθαν. Μπαλατσόν. Ἡ ἀπαγχόνισις αὐτοῦ ἐτελέσθη ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν ἑβραϊκῶν μνημάτων, ἤτοι ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀοιστεῶς πύργου τῆς πόλεως παρὰ τῷ ἀρχιφυλακείῳ (μὲν σὺν κουλούκι).

Ὁ κακοῦργος ἐκρεμάσθη ἐπὶ τῆς παρὰ τῷ ἐκεῖ φρεάτι πλατάνου. Ὁ κακοῦργος οὗτος ὤρμητο ἐκ Μετσόβου(5), ἀφοῦ δὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον μετήλθε τὸν ληστὴν καὶ τὸν φονέα ἐν τῇ ἐλευθέρῃ Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ ὑπέταγῃ εἰς τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ διωρίσθη ὁδοφύλαξ. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦτο συνειρηρίσθη καὶ ὠδήγηε δι' ἀνθρώπων του τοὺς ἐξ Ἀχαρνανίας καὶ Εὐρυτανίας περιωνύμους Τακαίους καὶ ἄλλους, οἱ ὅποιοι ἐκτὸς τῶν ὁρίων σύμμαχον ἔχοντες τὸν εἰρημένον Μπαλατσόν καὶ ἄλλους, ἐντὸς δὲ τῆς Ἑλλάδος προστάτας ἰσχυροὺς πολιτευτὰς εἰσώρμων καὶ ἐλθέστενον τὴν Ἡπειρὸν καὶ ἴδωι τὸ πολυπαθὲς Ζαγόριον, τοῦ ὁποίου ἠγάγκασαν

1250 οἰκογενεῖας νὰ ἐκπατρισθῶσι. Τελευταῖον δὲ διεπράξαντο καὶ τὴν ἐν Κοικουλίῳ τοῦ Ζαγορίου ληστείαν καὶ ἀπήγαγον αἰχμαλώτους, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν τὸν οἶκον τὴν νύμφην καὶ τὸν ἔγγονον τοῦ Ἀνδρέου Πλακίδα(6). Λαβόντες δὲ ἀδρὰ λύτρα ἀπέλωσαν αὐτοὺς καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ ζῶσιν ἀκαταδίωκτοι καὶ ἀνέτως ὑπὸ τὴν ἀμφιθαλῆ σκιάν τῶν ἰσχυρῶν προσιατῶν αὐτῶν, ἀναμένοντες τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἔαρος, ἵνα πάλιν ἐξέλθωσιν καὶ νίης ποιήσωσι κατιστροφάς.

Παῖσον ἐν τῇ ἀπαγχόνισι τοῦ κακοῦργου, πλὴν τοῦ γενικοῦ ἀσυνόμου Ἡπειροῦ καὶ ἄλλων ὑπαλλήλων καὶ ὁ γενικὸς διοικητῆς μετὰ τοῦ Πρωτοσυγκέλου τοῦ Ἀρχιερέως, ὅν ἐπὶ τούτῳ ἐκάλεσε. Τὸν κακοῦργον ἔφερον ἐνώρις εἰς τὸ εἰρημένον κουλούκιον δέσμον καὶ εἰσῆγαγον ἐντὸς αὐτοῦ ἕως οὗ παρασκευασθῶσι τὰ τῆς ἐκτελέσεως. Λόγος στρατιωτῶν ἀπετέλει παρὰ τὸ ἰκρίωμα κίχλον ἀραιᾶς τάξεως, ἧγαγον ἐπ' αὐτοῦ τὸν κακοῦργον, ἀνεβίβασαν ἐπὶ τραπέζης καὶ εἶτα ἀνεγνώσθη τὸ αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον, δι' οὗ κατεδικάζετο εἰς θάνατον, μεθ' ὃ ἔθηκαν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τὸν βρόχον.

Τότε ἐπλησίασεν ὁ Πρωτοσύγκελος καὶ ἠρώτησεν, ἂν ἔχη τι εἰπεῖν. Ἀπήνησεν, ὅτι ἔφερον εἰς Ἰωάννινα 45 κεφαλὰς ληστῶν, δηλαδή τῶν συμμοριτῶν του ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δὲν ἔδιδον εἰς αὐτὸν τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, ὅπως καὶ εἰς τὸν τότε ἀσυνόμον καὶ νῦν ἐν Κρήτῃ ὄντα Χαοῦν Μπέην, ὃς βαθύπλουτος ἐγένετο ἐκ τῶν ληστῶν καὶ διὰ τῶν ληστῶν καὶ ὅτι εὐχαριστεῖ τὴν Α.Μ. τὸν Σουλτᾶνον.

Μετὰ τοὺς λόγους τοὺτους ἀπόθησαν τὴν τράπεζαν καὶ ἡ ἀγχόνη ἐπνίξε τὸν κακοῦργον, μεθ' ὃ ἐξήγαγον τοὺς ἐν ταῖς χερσὶ σιδηροῦς κλοιοὺς καὶ ἀφήσαν κρεμάμενον μέχρι τῆς 8 ὧρας τουρκιστὶ, ὅτε οἱ στρατιῶται ἔκοραν τὸν βρόχον, ἔπεσε δὲ τὸ πτώμα καὶ παρέλαβον οἱ νεκροθάπται καὶ ἐνεταφί-σαν, εἰ καὶ δὲν εἶχεν ἐκτελέσει, ὡς λέγουσι, τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα. Ἡ πόλις ἅπασα διήλθε περιεργείας ἐνεκεν καὶ ἐθεώρει τὸν κακοῦργον τοῦτον. Εὐκτὸν δ' ἠθέλεν εἶσθαι τοῦτον νὰ παρακολουθήσωσι καὶ ἄλλοι εἰς τὸ ἰκρίωμα ἐκ τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς Ἰωαννίνων ἠρώων τῆς Πίνδου, τῶν αἰσχίστων καὶ ἀτίμων κακοῦργων, ἐξοντωτῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ οὐδὲν πλέον(7)». Μὲ ἀγάπη

Κ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

1. Βλέπε «Ἡπειρ. Ἑστία» τεύχη: 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48 κλπ.

2. «Ἡπειρ. Ἑστία» τεύχος 48.

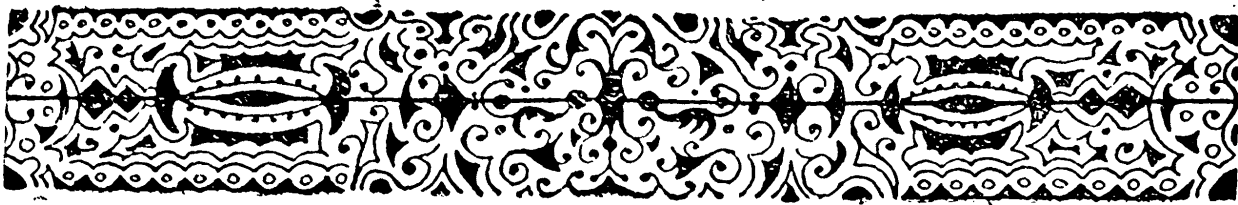
3. Γιὰ τὸ λήσταρχο Νταβέλη θὰ ἀσχοληθούμε ἀργότερα κάπως πλατεῖα.

4. Δηλαδή τῆς 9 Δεκεμβρίου.

5. Ἦταν Σαρακατσᾶνος, ἀλλὰ εἶχεν ἐγκατασταθῆ στὸ Μέτσοβο.

6. Λεπτομερειακὴ περιγραφή τῆς ληστείας αὐτῆς περιλαμβάνεται σὲ μιὰ ἐργασία μας ποὺ θὰ δῆ ἀργότερα τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος μὲ τίτλο: «οἰκογένεια Πλακιδῶν».

7. Ἡ ἀνταπόκριση περιλαμβάνει καὶ ἄλλα γιὰ τὴν κατάσταση τοῦ τόπου μας ἐξ αἰτίας τῆς ληστείας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τὰ ὅποια παραλείπουμε, γιατί δὲν ἀναφέρονται στὸ Μπαλατσό.

ΕΘΝΙΚΟΤΗΣ ΜΕΡΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ

Σε μιὰ ἀπὸ τίς ὠραίες περιγραφές τῆς ζωῆς τῶν Σαρακατσαναίων («Ἡπ. Ἔστιά» τ. 44), παρατίθεται ἀπὸ τὸν σ. καὶ λεξιλόγιο, πὺ χρησιμοποιοῦν οἱ νομάδες αὐτοί, Ἡπειρώτες κατὰ τὸ πλεῖστον, συνοδευόμενοι ἀπὸ πληροφορίες γιὰ τὴν ἐθνικότητα τῶν λέξεων.

Εἶναι γενικὰ παρατηρημένο, ὅτι πολλοὶ λόγιοι ἀρέσκονται νὰ μεταπηδοῦν ἀπὸ τὴν ἀφήγησι εἰς τὴν γλωσσολογία. Συμβαίνει καὶ σ' ἐμένα αὐτό. Γιατὶ ἡ ἔρευνα τῆς καταγωγῆς τῶν λέξεων δὲν εἶναι μόνο ἐλκυστική καὶ ἱερπνὴ ἐνασχόλησι, ἀλλὰ καὶ διδακτική.

Ὅταν γράφεις γιὰ τὰ περασμένα, βρίσκεις πολλὰς φορές εἰς τὴν θέσιν, πὺ βρίσκονται καὶ ἕνας περιπατητὴς εἰς τὴν ἀκρογιαλιά. Βλέπεις ἐκεῖ, εἰς τὸ φλοῖσο, νὰ ἀναδεύονται λογῆς-λογῆς βότσαλα, προκλητικὰ μερικὰ τόσο πὺ εἰς τὸν τραβᾶν, καὶ σκύβεις καὶ τὰ παίρνεις εἰς τὸ χέρι γιὰ νὰ τὰ ρωτήσεις τί ἦταν προτιότερα καὶ ποιά στάδια πέρασαν γιὰ νὰ καταλήξουν εἰς τὸν ἄνθρωπον σήμερα. Καὶ τὸ βότσαλο, πὺ κρατᾶς τώρα, πασχίζει νὰ σοῦ μιλήσει μὲ τὸ χρῶμά του, τὴ μορφή του, μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ του τέλος πάντων γνωρίσματα καὶ νὰ σὲ κάνει νὰ μαντέψεις τὴν ἀρχοντική του ἢ ταπεινὴ γενεά, ἂν εἶναι ἀπὸ παλῆδ ἢ καινούργιο «τζάκι» καὶ ποῖό, καὶ ἂν εἶναι ἐλληνικὴ ἢ πατρίδα του ἢ ξένη. Καμμιά φορά κυττάζοντάς το προσεκτικώτερα διακρίνεις πὺς δὲν εἶναι ἀπλὸ βότσαλο, ἀλλὰ εἶναι μιὰ πεταλίδα καὶ θέλεις τότε νὰ εἶδῃς καὶ τί κρύβει ἀπὸ κάτω. Κι' ἔταν βρῆς κάτι ἀξιοπρόσεκτο, εὐφραίνεσαι, «ἀγαλλιάεις», Ἄλλὰ καὶ ἂν δὲ βρεῖς, δὲν εἰμπορεῖς νὰ ἡσυχά-

σεις, καὶ ἔλο διερωτᾶσαι: Μήπως εἶναι τοῦτο, μήπως εἶναι κείνο! Καὶ τὸ ἀναγάλλιασμα αὐτὸ ἐγαίνει, ἀπὸ τὸ ὅτι συχνὰ οἱ λέξεις σοῦ διηγοῦνται καὶ κάποια ἐνδιαφέρουσα ἱστοριοῦλα καὶ σὲ διδάσκουν.

Μιλοῦν οἱ Γιαννιώτες καὶ ἔλοι οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν γύρω τῆς λίμνης χωριὰ τὸ βόρειο ἰδίωμα. Ἄλλ' οἱ Νησιῶτες, πὺ βρίσκονται κυκλωμένοι ἀπὸ ἀμνημόνευτα χρόνια τώρα ἀπὸ τόσες χιλιάδες «φωνηεντοφάγων» Ἡπειρωτῶν, μένου ἀσυγκίνητοι ἀπὸ τὸ θέαμα αὐτὸ καὶ μιλοῦν τὸ δικό τους ἰδίωμα, τὸ νότιο. «Ν'σί» λένε οἱ Γιαννιώτες, «νησί» θὰ ποῦν οἱ Νησιῶτες· «ψουμί» λένε οἱ πρῶτοι, «ψωμί» οἱ δεῦτεροι. Μὲ τὸ δίκη σου τότε κάνεις τὴ σκέψιν καὶ λὲς ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ τῆς λίμνης δὲν εἶναι ντόπιοι, ἀλλὰ φερτικοί, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι.

Πόση χαρὰ δὲν ἐνοιῶσα κάποτε, εἰς τὸν ὄψιμον ἐρμηνευτὴ τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ Καθηγητὴ μου (προτελευταία τάξις, 3ῆ Γυμνασίου εἰς τὴν Ζωσιμαία) ἀείμνηστος Κώστας Ἀράνης μὰς ὑπεθύμιζε εἰς μέσῃ εἰς τὴν γιαννιώτικη, τὴ γυναικεῖα γιαννιώτικη λέξιν «ἀνάκρα» (=ἡσυχία, ἀνάπαυλα) κρύβεται ἢ ἐμνηρικὴ κὰρ (=κεφαλή) (Πρὸς καὶ Ἰπποκρ. ἀνάκαρ=μὲ τὸ κεφάλιν πρὸς τὰ πάνω) καὶ πόση Ἡπειρωτικὴ ὑπερφάνεια, εἰς τὸν ὄψιμον γυμνασιάρχης μου Γεώργιος Καλούδης συνέδεε τὴν παραγωγή τῆς λέξεως καλία (=τσόκαρα) εἰς μὲ τὸ λατινικὸν *caliga*, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀρχ. ἐλληνικὸν κάλον (=ξύλον), ὑποκ. καλίον.

Αὐτὴ τὴν «ἀδυναμία» γιὰ τὴν γλώσσαν, πὺ ἄλλοι τὴν λένε «λόξα», ἄλλοι «πετριά» καὶ ἄλλοι ἄλλοιῶς, ὁ ἀείμνηστος καθηγη-

της του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Β. Φάδης τὴν ἀπεκάλει «πνευματικὴ ἀνωτερότητα» —τὴν εἶχε καὶ ὁ γράφων ἀπὸ παιδὶ ἀκόμα. Πᾶνε 36 χρόνια ἀπὸ τότε, πού θρέθηκα σὲ δμορφὴ συντροφιά, στὸ καφενεῖο Καπερώνης (τώρα ἐστιατόριο «Ἑλλάς») στὴν Πλατεία Ὀμονοίας τῶν Ἀθηνῶν, ἡλικιωμένων Γιαννιωτῶν, πού δὲν ὑπάρχουν πιά, συντροφιά, στὴν κορυφὴ τῆς ὁροῦ εἶχαμε βάλει τὸ βαθυστόχαστο Καλούδη. Θέμα τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἦτο τὸ Γιαννιώτικο ἴδιωμα. Κι' ἔλεγαν ἐκεῖ «δλα» τὰ ο καὶ ω οἱ Γιαννιώτες τὰ προφέρουν σὰν ου—«Ὅλα; τόλμησα νὰ ρωτήσω δειλὰ καὶ διστακτικὰ, γιατί ἤμουν καὶ ὁ πιὸ νέος—φεῦ! τῆς παρέας καὶ ὁ πιὸ ἀναρμόδιος γιὰ τὸ θέμα. «Ἄλλὰ τότε πῶς λέμε, συνέχισα, «ῶρα» «τώρα» «τόπια» καὶ δὲ λέμε «ῶρα» «τούρα» «τούπια»; Μήπως, δταν ὑπάρχει τόνος στὸ ο δὲν γίνεται ου; Καὶ θυμᾶμαι τότε πῶς ψήλωσα κάπως, δταν ὁ πνευματικὸς γίγας τῆς συντροφιάς, αὐτὸς πού κατηύθυνε καὶ διαμόρφωνε τὰ πνευματικὰ πεπρωμένα τῆς Ἠπειροῦ στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας στὰ Γιάννινα, γύρισε καὶ εἶπε στοὺς ἄλλους «δημογέροντες»:—«Ἐχὶ παρατήρησ' τούτους οὐ Καλουτσ' νός...» Κι' ἐπεβεβαίωσεν ἔτσι ἔμπρακτα τὴ γνώμη μου, δταν ἔλεγε ὁ Καλουτσ' νός καὶ ὄχι ὁ Καλουτσ' νόύς!

Ἡ λεξικομανία αὐτὴ εἴμπορεῖ νὰ σὲ ὀδηγήσει κάποτε σὲ ἀπροσδόκητα συμπεράσματα. Ὅλοι γενικὰ στὴν Ἑλλάδα ἔχουμε τὴν ἐντύπωση, ὅτι στὴ γλῶσσα μας, οτὴ σημερινὴ κοινὴ, ἔχουμε πάρα πολλές τούρκικες λέξεις (καζάνι, μουςακάς, κέφι κλπ.) Αὐτὸ τὸ λέμε, γιατί δὲν φροντίσαμε νὰ μάθουμε καὶ πόσες ἑλληνικὲς ἔχουν πάρει καὶ οἱ Τούρκοι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας (ἀχταπὸντ' τερφύλ' τσαγανὸς καὶ πλεῖστα ἄλλα). Βάλλθηκα, λοιπόν, στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς νὰ μαζέψω ὄλες τὶς ἑλληνικὲς λέξεις, πού βρίσκονται καταχωρημένες στὰ τούρκικα λεξικά. Στὸ τέλος τῆς ἐργασίας μου (1) φάνηκε ὅτι οἱ τουρκοπερσοαραβικὲς λέξεις, πού ἔχουμε σ ἡ μ ε ρ α στὴ γλῶσσά μας, εἶναι κατὰ μερικὲς ἑκατοντάδες ὀλιγώτερες ἀπὸ

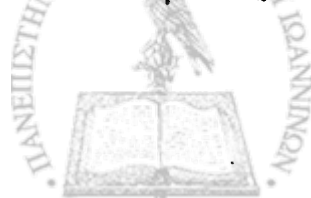
1. «Τὰ εἰς τὴν τουρκικὴν, περσικὴν καὶ ἀραβικὴν δάνεια τῆς ἑλληνικῆς» «Ἀθηνᾶ» τόμος 1951.

τὶς ἑλληνικὲς, πού ἔχουν πάρει ἐκεῖνοι ἀπὸ μᾶς χωρὶς μάλιστα νὰ ὑπολογίζουμε στίς τουρκικὲς κλπ. καὶ ἐκεῖνες πού πήραν ὄχι ἀπ' εὐθείας ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ Δύσι (βοτανικοὺς, ἰατρικοὺς κλπ. ἑλληνικοὺς δρους).

Κατὰ τὴν ἔρευνά μου αὐτὴ ἀσχολήθηκα καὶ μὲ τὴ λέξι *defter*. Τὰ λεξικά τῆς χαρὰκτῆριζαν σταθερὰ ὡς περσικὴ λέξι. Τὸ αἰσθητήριό μου ὅμως τὴν ἤθελε ἑλληνικὴ καὶ μάλιστα συνδεδεμένη μὲ τὴ «διφθέρα» (ἀργότερα διάβασα ὅτι πρῶτος ὁ Κοραῆς τὸ ἀντελήφθη). Ἄλλὰ δὲ βοηθοῦσε ἡ ἐννοια. Πού κατὰστιχο (δεξτέρη) καὶ πού πετοῖ (διφθέρα). Κι' ὅμως εἶχε δίκηο τὸ αἰσθητήριό μου. Ὅταν διάβασα «τὰς βίβλους διφθέρας καλέουσι ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ Ἰωνες» (Ἡρόδ. 558) εἶδα, ὅα σὲ ὀπτασία, μαζὶ μὲ τὶς ὠραῖες Ἰωνίδες πού ἐσύρονταν στὴν αἰχμαλωσία, στὰ παλάτια τῆς χώρας τῶν Δαρείων καὶ τῶν Ἀρταξέρξηδων, νὰ μπαίνει στὴν περσικὴ αὐτὴ μὲ μεγαλοπρέπεια μαζὶ τοὺς καὶ μὰ χιλιόχρονη δέσποινα, ἡ γλῶσσα τῆς Ἰωνίας. Μαζὶ μὲ τὶς σκλάβες παρθένες θρονιάστηκε ἐκεῖ καὶ ἡ «διφθέρα», φόρεσε περσικὰ ρούχα κι' ἐγινε *defter*, ὅπως ἐγινε καὶ μὲ τὸ *afyon* (ἑλλ. ὀπιον), *mahulya* (μελαγχολία), *nergis* (ἑλλ. νάρκισσος), *harcentk* (ἑλλ. καρκίνος), *kulibe* (καλύβη) καὶ πολλὰ ἄλλα, πού χρησιμοποιοῦν σήμερα οἱ Πέρσαι.

Κι' δταν μετὰ αἰῶνες πέρασαν ἀπὸ τὴν Περσία οἱ Τούρκοι, τὴν ἄρεσαν, τὴν υἰοθέτησαν, τῆς φόρεσαν φερετζέ καὶ τὴν ἔκαναν *tefter*. Ἐτσι μᾶς ἤρθε καὶ στὰ Γιάννινα, λαχανιασμένη ἀπὸ τὸ μακρυνὸ ταξίδι. Ἄλλὰ στὰ Γιάννινα ξανάσανε, γίνηκε «διφτέρ» καὶ ξαναβρῆκε τὰ ἑλληνικὰ χεῖλη, πού τὴν ἐπλασαν.

Στοὺς τουρκομαθεῖς εἶναι, ἐπίσης, γνωστὸ ὅτι οἱ Τούρκοι ἔχουν τριγλωσσ(α): α) Τὸ κοράνι τοὺς, ἡ δικαστικὴ τοὺς γλῶσσα καὶ ἀρκετοὶ ἐπιστημονικοὶ δροι καὶ πρὸ πάντων μαθηματικοὶ εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ (Οἱ πιὸ πολλοὶ ἐπιστημονικοὶ τοὺς δροι ὅπως ἀστρονομία, ζωολογία, βιολογία κλπ. κλπ. εἶναι ἑλληνικοὶ, παρμένοι διὰ τῆς ἐπιστήμης τῆς Δύσεως). β) Ἡ κοινὴ τοὺς εἶναι τουρκικὴ καὶ γ) Ἡ καθαρεύουσα καὶ ἐν μέρει ἡ ποίηση περσικὴ. Γι' αὐτὸ καὶ λέγε οἱ Τούρκοι σήμερα γιὰ ἓνα καθαρευουσιᾶ.

νο δικό τους, ότι μιλάει «φαρσθή—στοσια» (=περσιστί). 'Απ' αὐτοῦ εἶναι καὶ τὸ δικό μας φαρσθή: «μιλάει τὰ γαλλικὰ φαρσθή», μὲ συγγενῆ σημασία. Ἐκανα μεγάλη παρέκδοσι γιὰ νὰ δώσω κάποια ἰδέα γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀπόλαυσι, πού δοκιμάζει συχνὰ αὐτὸς πού ἀσχολεῖται μὲ τίς λέξεις. Αὐτὴ ἢ χαρὰ εἶναι καὶ τὸ κυριώτερο κίνητρο στὴν ἔρευνα καὶ στὴν πρόοδο κάθε ἐπιστήμης γενικώτερα.

Καὶ τώρα γυρίζουμε στὶς λέξεις: βιτσιλί, γάρος, καπίστρι, καπούλια, καρδάρια, μανάρι, μανούρι, μούλα, σαρμανίτσα, στουρνάρι, φούντα, φούστα, πού τίς θέλει βλάχικες ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης τῆς ζωῆς τῶν Σαρακατσαναίων. 'Αλλ' ὅπως γράφουν οἱ εἰδικοί καμμιά ἀπ' αὐτὲς δὲν εἶναι βλάχικη:

βιτσιλί (τό), ὑποκορ. τοῦ λατινικοῦ *vitulus* (λεξ. Ν. 'Ανδριώτη).

γάρος (ὀ), τὸ ἀρχ. γάρος (Γ. Χατζηδάκης ἐν «'Αθηνᾶ» 29 Λ.Α. 4).

καπίστρι (τό), μον. καπίστριον, ὑποκορ. τοῦ κάπιστρον, λατινικὰ *capistrum* (Γ. Χατζηδ. Μ.Ν.Ε. 1.64. 6) Τὸ καπίστρι ἦταν πανελληνίου χρήσεως κατὰ τὸ μεσαίωνα.

καπούλια (τά), ὑποκορ. τοῦ λατιν. *Scapula* (G. Meyer N. S. 2 100).

καρδάρια (ή), ἀπὸ τὸ καρύδα >καρυδάρια κατὰ Μ. Φιλίππου, ἀλλὰ μᾶλλον ὑποκορ. τοῦ κάδος, καδάριον καὶ μὲ ἀνάπτυξι ρ καρδάριον (Κ. Ἄμαντος λεξ. 'Αρχ. σ. 114, Φ. Κουκουλές λεξ. 'Αρχ. 6, 320).

μανάρι (τό), ἀμνάριον μὲ ἐπίδρασι τοῦ μάννα (Γ. Χατζηδ. «'Αθηνᾶ» 6.11).

μανούρι (τό) ὑποκορ. τοῦ ὄψιμου μον. μανούρα, ἐπίθ. μανός (τυρός) (Δ. Γεωργακάς λεξ. Δελτίον 1.77).

μούλα (ή) μον. μούλα ἐκ τοῦ λατ. *mula*. Ἡ λ. μούλα συναντᾶται καὶ στὸ Χρονικὸ τῆς Κύπρου τοῦ Μαχαιρά (15 αἰ.) Ἡ το δηλαδὴ πανελληνίου χρήσεως.

σαρμανίτσα (ή) ἀπὸ τὸ σαμάρι κατ' ἐμὲ μὲ ἐπίδρασι τοῦ μαννίτσα καὶ ἀνάπτυξι ρ. Προφανῶς κατ' ἐπέκτασι τοῦ «παίρνω σαμαρίτσα», φορτώνομαι τὸ βρέφος, σὰ σαμάρι, στὴ ράχη μου καὶ τὸ μεταφέρω, ὅπως γίνεται καὶ σήμερα ἀκόμα στὰ Ἡπειρώτικα χωριά. Στὰ χωριά τοῦ Δελβίνου

(Δρέβιανη κ.ξ.) διασώζεται καὶ ὁ παλαιότερος τύπος τοῦ σαρμανίτσα, «σαμαρίτσα» (=κούνια).

στουρνάρι (τό) στορων-άριον, ὑποκορ. τοῦ μτγν. στορώνη (λεξ. Ν. 'Ανδρ.).

φούντα (ή) μτγν. φούνδα, λατιν. *fundā*.

φούστα (ή) μον. φούστα, ἰταλ. *fiusta*.

'Επίσης δὲν εἶναι σλάβικες, ὅπως γράφει, οἱ λέξεις μπομπότα (βενετο. *bobotta*) καὶ παγάνα (μον. ρ. παγανεύω (ὑποχωρητ.) λεξ. Ν. 'Ανδρ.), οὔτε τούρκικες οἱ λέξεις σουγιας (ἀγνώστου ἐτύμου, ὁ σουγιας τουρκιστὶ λέγεται μπύτσιάν) καὶ ζερβός (μον. ζαρβός-ζαβρός ἄβός «Γ. Χατζηδ. 'Επίτ. Πανεπ. β. 95»). Γιὰ τὸ ζερβός ὁ σ. θὰ παρῆ ἀπὸ τὸ «ζέρβιος», ὅπως συνηματικὰ λέγαμε τοὺς Τούρκους ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Τέλος ὁ κεφτές εἶναι μὲν τούρκικη λέξι, ἀλλὰ ἀνήκει στὶς ἐπιστρεφόμενες (ἀντιδάνειο). Εἶναι τὸ ἑλληνικὸ κοφτό (κρέας), πού προσφέρουν *κοφτε* οἱ Τούρκοι καὶ πού στὰ Γιάννινα παλαιότερα ἦταν θηλυκοῦ γένους, ἢ κεφτέδα. Αὐτὸ μᾶς θυμίζει τώρα κάτι ἄλλο, πού μᾶς πάει μακριά, στοὺς Σέρβους δυνάστας τῶν Γιαννίνων.

Στὰ 1940 βρέθηκα στὸ Βελιγράδι μὲ ἄλλους Ἑλληνας κρατικούς ὑπαλλήλους. Μὲ ἐκπληξί ἄκουσα κάποια στιγμή τὸ διπλανό μου Γενικὸ Διευθυντὴ Τ. Τ. Τ. τοῦ Βελιγραδίου, στὸ ἐστιατόριο, νὰ λέει στὸ γκαρσόνι «κεφτέντα». Βέβαια καὶ οἱ Σέρβοι ἔζησαν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ πρέπει νὰ ἔχουν δανεισθῆ τούρκικες λέξεις. Ἡ λ.π.χ. σοκάκ (στενὸς δρόμος) εἶναι συνήθη καὶ στὸ Βελιγράδι, ὅπως καὶ στὰ Γιάννινα. Ἡ κεφτέδα ὅμως, πού ἔγινε στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ κεφτέδες εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ δανείστηκε στοὺς Σέρβους κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο πού μᾶς δάνεισαν κι' αὐτοὶ δικές τους λέξεις. Γιατί, ἂν τὴ δανείζονταν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, θὰ τὴν ἔλεγαν κεφτέ καὶ ὄχι κεφτέντα. Φεύγοντας δηλ. ἀπὸ τὴν Ἡπειρο οἱ Σέρβοι, κάθε φορὰ πού ἐγκαθίσταντο, δὲν ἔφευγαν μὲ τὰ χέρια ἀδειανά, ὅπως δὲν ἔφευγαν στὰ 1913 καὶ οἱ τουρκογιαννιώτες, χωρὶς γιαννιώτικες λέξεις. Ἄλλὰ ἐπειδὴ ὁ λόγος γιὰ τοὺς Σέρβους καὶ τὰ Γιάννινα, δὲν παραλείπω ἀκόμα νὰ σημειώσω ὅτι ξαφνιάστηκα ὅταν ἄκουσα στὴν

παρέα μας στο Βελιγράδι έναν γιγαντόσωμο Σέρβο, συνταγματάρχη του Γενικού Έπιτελείου, να μιλάει έλληνικά, αλλά τι έλληνικά; άπταιστα Γιαννιώτικα! Τόν έπλησίασα και τόν παρεκάλεσα να μου πηπού τὰ έμαθε. «Ή μάμμα μ' μου ειπε, ήταν Γιαννιώτ'σα. Ήταν σόι τ' Λιάμπεη, κι' ού πατέραςι μ' πρέσβυς του Μαυροβουνίου στην Πόλ' κι' εκεί γ ν ο υ ρ ί σ κ α ν . . .»

Και για να τελειώνω πρέπει να ειπω δυο λόγια και για τις λέξεις μ π α ν τ α λ ό ς και μ π έ χ α ρ ο ς, που άλλος συνεργάτης της «Η.Ε.» παρεσύρθη και τις έχαρακτήρισεν άρχαϊτες έλληνικές λέξεις. Και μένα μου άρέσει πολύ να βρισκω λέξεις Ήπειρώτικες, που να έχουν τή ρίζα τους στην άρχαιότητα. Άλλά και όταν δεν είναι έλληνικές πρέπει να λέμε άδίστακτα ότι δεν είναι. Στο Πωγώνι είναι αλήθεια ότι υπάρχουν πολλές άρχαϊτες έλληνικές λέξεις, όπως και σε άλλα διαμερίσματα της Ήπειρου. Άλλ' οι παραπάνω δύο δεν είναι. Κύτταξα τὰ λεξικά, λέξι «έπίχαρος» όμως από την έποία, ως λέγει έγινε τὸ «μπέχαρος» δεν βρήκα. Βρήκα έπιχαρής (=χαροποιός), έπίχαρις (=θελκτικός) και έπίχαρτος (=εὐφρόνους). Από που όμως να είναι τὸ μπέχαρος;

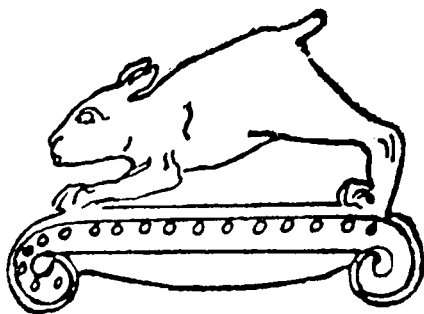
Στο Ζαγόρι συναντάται ή λέξι μπεχάρι: «καιρός, μέρα μπεχάρ'» (Γ. Πούσιος), καλή μέρα, δηλαδή, άνοιξιάτικη. Κατ' επέκτασι

άπό τή σημασία τής εὐδίας, υποθέτω, τὸ μπεχάρι—μπέχαρος πήρε τή σημασία του χαρούμενος, στο Πωγώνι. Ή λ. behar (=έ-αρ) είναι περσική και μπήκε στα Γιάννινα δια των Τούρκων. Είμπορεί τὸ behar να είναι έμόρριζο με τὸ έλληνικό έ-αρ, γιατί μπορεί και τὰ δυο να κατάγονται από τήν ίδια μάμμα, τή σανσκριτική (πρβλ. και περσ. duhter =θυγάτηρ hesta =έβδομάς, peler =πατήρ, mader=μήτηρ κ.ά.), αλλά δεν μπορούμε να πούμε πως δεν είναι περσικό τὸ behar.

Όσο για τὸ μπανταλός, δεν είναι τὸ άρχ. βαδαλός τὸ όποιον άλλως τε είναι και άμάρτυρο. Τὰ λεξικά αναφέρουν βάταλος ή βάτταλος (σχωπτικό για τὸ Δημοσθένη παρασούκλι, έπειδή δεν μπορούσε να προφέρει τὸ ρ «λεξ. Lidäel-Scott»). Άλλά άλλο βάτταλος (=τραυλός) και άλλο μπανταλός (=μωρός). Έχω τή γνώμη ότι τὸ μπανταλός, που είναι συχνότατο και στα Γιάννινα, χαλκεύτηκε εκεί από τὸ τουρκ. μπουνταλά (=μωρός) κατόπιν μετασχηματισμοῦ.

Τὰ παραπάνω γράφονται χωρίς καμμιά πρόθεσι μειώσεως των ώρων Ήπειρωτικών δημοσιευμάτων δύο έκλεκτών της «Η.Ε.» συνεργατών, αλλά μόνο για άποκατάσταση της αληθείας και της ακριβείας.

Είς άλλο σημείωμά μας θά ιδούμε άν άλλες Ήπειρωτικές λέξεις που τις θεωρούν πολλοί σλαβίκες είναι πράγματι τέτοιες.

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

ΣΤ.—ΜΠΑΝΤΙΔΟΙ ΚΑΙ ΚΑΡΑΜΠΕΡΗΔΕΣ

1.—Εισαγωγικά

Γιὰ τὴν τάξη τῶν Μπαντιδῶν, ποὺ φέρονται ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς παράγοντες τοῦ Γιαννιώτικου στιχοπλακιοῦ⁽¹⁾, μιλήσαμε περιγραμματακῶς ἀρχίζοντας⁽²⁾ τὴν ἔρευνά μας, καὶ τοὺς ἀποχωρίσαμε ἐκεῖ βασικὰ, ἀπὸ τὴν τάξη τῶν Καραμπέρηδων, τοὺς διακρίναμε δὲ καὶ τοὺς δύο, ἀπὸ τὶς παράλληλες ἔννοιες τσιούρησ, σικουταρᾶς, μάγκας, παληᾶ καὶ στὸ πρῶτο ἐκεῖνο σημείωμά μας⁽³⁾ παραπέμπουμε τὸν ἴσαμε σήμερα ἀκατατόπιστο ἀναγνώστη.

Συνεχίζοντας τώρα τὴν ἐργασία μας, θὰ ἀναπτύξουμε τὰ λεπτομερειακότερα στοιχεῖα τῶν δύο αὐτῶν τάξεων τῶν παλιῶν Γιαννιωτῶν, γιὰτὶ —καὶ εἶναι ἀνάγκη αὐτό, νὰ λεχθῆ στὸ σημεῖο τοῦτο τῆς ἔρευνάς μας— μερικοὶ ἀπὸ ὅσους ἔχουν μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ἀσχοληθῆ⁽⁴⁾, συγχίζουν, ἀκόμα δὲ καὶ συνταυτίζουσι κάποτε τοὺς Μπαντιδοὺς, τὴν «τρίτη» (κατώτατη) αὐτῆ κοινωνικῆς τάξης τῶν Γιαννίων, μὲ τὴ «δεύτερη» (μεσαῖα) στὴν ὁποία ἀνήκουν οἱ Καραμπέρηδες, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ γενικότερη —ἐν τούτοις— ἔννοια Τσιούρηδες.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι, καὶ οἱ Καραμπέρηδες καὶ οἱ Μπαντιδοὶ, ἦταν οἱ ἐπικουριοὶ, οἱ γλεντζέδες τῶν Γιαννίων. Οἱ πρῶτοι ὅμως, ἀνήκουν στὴν τάξη τοῦ ἀστοῦ, τοῦ ἐργοδότη, τοῦ διευθυντῆ μιᾶς βιοτεχνίας: τοῦ ἀφεντικοῦ τοῦ Μάστρα· ἐνῶ ὁ Μπαντιδοὺς, εἶναι προλετᾶριος: ἦταν ὁ ἐργάτης, ὁ κάλφας, ὁ ἄνθρωπος τῆς δουλειᾶς τοῦ ποδαριοῦ Ὁ Μπαντιδοὺς μάλιστα ἦταν καὶ ἓνα εἶδος ἀρματωλοῦ τῆς πόλης. Τὰ σχετικὰ περιγράμματα, θὰ διαγραφοῦν, πιστεύουμε, καθαρότερα, μὲ τὸ προχώρημα τῆς ἔρευνάς μας.

2.—Οἱ Μπαντιδοὶ (περιγραφές)

«Πάρα πολὺ μπαντίδεψα, βγῆκ' ἀπ' τὸ νισάφι
ἢ μάννα μου μὲ καρτερεῖ κι ἐγὼ εἶμαι στὸ σοκάκι.»

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

1. Κωνσταντίνου Διαμάντου Τζουκαλά, Ἱστορία τοῦ Βεζύρη Ἀλῆ Πασῖα, στὰ Ἑπειρ. Χρονικά 1934, σελ. 53. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἑπείρου Β', σελ. 254. Κρυστάλλης (ἐπιμέλεια Μ. Περάκη) Ἄπαντα, σελ. εἰδικότερα 624. Ἄδ. Λάππα, τὸ Καρκάλι (ἀνέκδοτο) στὴν «Ἑπειρ. Ἐστία» 1955, σελ. 905 καὶ ἐπ., 1013 καὶ ἐπ. Ν. Γεωργίτη, Ἡ Καραμπεριά, στὰ «Ἑπειρ. Χρονικά» 1927, σελ. 304 καὶ ἐπ. Γ. Βαβαρέτου, Ἡ Ἑπείρος, ἄλλοτε καὶ τώρα, Ἀθήνα 1929, σελ. 14 καὶ ἐπ. Γ. Βλαχλεῖδη, Γιαννιώτικα στιχοπλάκια, στὰ «Ἑπειρ. Χρονικά» 1930, σελ. 109 καὶ ἐπ. Ὁρ. Αὐδῆ, Ἑμμετρα ποικίλα. Ἀθήνα 1952, σελ. 45 καὶ ἐπ.

2. Στὸ τεύχ. Γενάρη 1955 τῆς «Ἑπειρ. Ἐστίας».

3. Ὁπου ἀμέσως πρὸ πάνω.

4. Οἱ Κρυστάλλης, Λάππα, Γεωργίτης (καὶ ὁ σ' αὐτὸν βασιζόμενος Βαβαρέτος).

Στή νεοελληνική γλώσσα, ἡ λέξη *μπαντιδος*, ἐρμηνεύεται⁽⁶⁾ μετὰ τὴν ἔννοιαν *πειρατής, καταδρομέας, κοουρσάρος*⁽⁶⁾. Στὰ Γιάννινα ὅμως, ἡ λέξη αὐτή, εἶχε ἐντελῶς διαφορετικὴ ἔννοια καὶ καλύπτει ἐντελῶς διαφορετικὰ κατὰστάσεις.

Οἱ *Μπαντιδοί*, ἀποτελοῦσαν μιὰ ἰδιότυπη κοινωνικὴ τάξη, ἡ ὁποία, κατὰ μὲν τὸ Γιωργίτση⁽⁷⁾, ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑπάρχῃ στὰ Γιάννινα ἀκόμα καὶ ἴσα μετὰ 1895, κατὰ δὲ τὸ Βλαχλείδη⁽⁸⁾, —πρᾶγμα πού εἶναι καὶ τὸ ἱστορικὰ ἀκριβέστερο— ἔσβυσε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἐπιστράτευση τοῦ 1885⁽⁹⁾, στὴν ὁποία ἔλαβαν ἐθελοντικὰ μέρος, ὅλοι οἱ Μπαντιδοί —δυὸ-τρεῖς ἑκατοντάδες— ὅσοι εἶχαν μέχρι τότε ἀπομείνει στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν πατριωτικὴ αὐτὴ χειρονομία τους, τὴν τόσο θαρραλέα καὶ ἀποφασιστικὴ, βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη, μὴ μπορῶντας πιά νὰ ξαναγυρίσουν στὰ Γιάννινα, νὰ ἐγκατασταθοῦν μόνιμα στὴν ἐλεύθερη Ἄρτα, καθὼς καὶ στὴν Ἀθήνα— ἴσως δὲ καὶ τότε σὲ ἀστικά κέντρα τῆς Αἰτωλοακαρνανίας— περισσότερο σὰν τσαρουχάδες. Ἰσαμ' ἐδῶ καὶ λίγα μόλις χρόνια, ὁλόκληρους δρομάκους στὸ Μοναστηράκι τῆς Ἀθήνας, τοὺς σύνθεταν Γιαννιώτικα τσαρουχάδικα ἀπὸ φυγάδες πατριῶτες τῆς Τουρκοκρατούμενης Ἑλλάδας.

Τοὺς καθ' αὐτὸ λοιπὸν Μπαντιδοὺς, δὲν τοὺς ἔζησα ὁ ἴδιος. Στὰ μικρὰ μου χρόνια, ἔζησα μονάχα τὴ μορφὴ πού εἶχε πάρει ἡ ἔννοια αὐτή, στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, καὶ ἴσως νὰ εἶδα καὶ μερικοὺς ἐπίγονοὺς τους: συντοπίτες δηλ. πού καμάρωναν ἀκόμα, καθὼς μὲ περηφάνεια αὐτοτιλοφοροῦσαν ἔτσι τὸν ἑαυτὸ τους.

Ἡ μητέρα μου ὅμως (γεννημένη στὰ 1876), θυμᾶται ἀκόμα μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς.

Ἐκεῖνο πού τῆς μένει πιὸ ζωηρὸ στὴ μνήμη, εἶναι καὶ τὸ αὐσιγρὰ σοβαρὸ, τὸ ἰδιαίτερα τολμηρὸ καὶ παληκαρίσια ἄγριο πού παρουσίαζε ἡ συνηθισμένη τους ἔκφραση καὶ συμπεριφορὰ, καθὼς καὶ ὅτι ἦταν ἀμείλικτοι στὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς. «Τιμιότατοι», ὅπως τοὺς χαρακτήρισε τόσο αὐτοὶ προσωπικὰ στὶς σχέσεις τους μετὰ τὸ λεγόμενον ἀδύνατο φῦλο, ὅσο καὶ σὰν ἄρρενες γιὰ τὰ θήλεα μέλη τῆς οἰκογένειάς τους.

Τὸ κάποιον δέος πού προκαλοῦσαν στοὺς Γιαννιώτες νοικοκυραίους οἱ βέροι Μπαντιδοὶ τῆς ἐποχῆς, μοῦ θυμίζει τὸ διήγημα τοῦ Ξενοπούλου⁽¹⁰⁾ «Ὁ χτρός ἀθανάσιμος», καὶ τὸ ἀντίστοιχο δέος τῶν Ζακυνθινῶν ἀστῶν, ὅταν ἔβλεπαν καμμιὰ μέρα ἀγριεμμένα καὶ βλοσυρὰ τὰ «παλληκάρια» τοῦ τόπου: Μὲ τὸ φόβον μονάχα ὅτι, ἂν κάπου συναπαντιόταν, θάπαιζαν τὰ συμπάρα, κλειοῦσε ὅλη ἡ ἀγορὰ.

—Ἐγὼ εἶμαι Μπαντιδος (ἢ παλιὸς μπαντιδος)!.. παινευόταν μ' ἐπιτιμητικὸ κομπασμὸ καὶ πρόκληση, πού εἶχε μέσα της καὶ δόση ἀπειλῆς, τὸ ὁποιοδῆποτε μέλος

5. Στὸ λεξικὸ τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσας Ἰ Σταματάκου.

6. Μετὰ τὴν ἴδια αὐτὴ ἔννοια τὴ συναντοῦμε—μετὰ τὸ πρόσθετο μάλιστα ἐπιτακτικὸ τῆς Ἰταλικῆς *σ, σπαντιδος*—σὲ Μυκωνιάτικα καὶ Συριακὰ ἔγγραφα. Δὲς Ἄντ. Κατσουροῦ, Κουρσάροι καὶ Σκλάβοι, Σῦρος 1948, σελ. 5 καὶ ἔγγραφο 25.

7. Δὲς ὅπου στὴν ὑπόσ. 1.

8. Δὲς ὅπου στὴν ὑπόσ. 1.

9. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐπτάμηνο ἐπιστράτευση καὶ τὸ μεγάλο πολεμικὸ συναγερμὸ πού σήκωσε ἡ Κυβέρνηση Δεληγιάννη ὕστερα ἀπὸ τὸ Βουλγάρικον πραξικόπημα τῆς 6 Σεπ(βρη) τοῦ 1885 (καὶ αὐτὴ τὴ χρονολογία θὰ σημειῶνε πιὸ πάνου καὶ ὁ Ν. Γεωργίτσης, τυπογραφικὸ δὲ λάθος θὰ τὴ μετέβαλε σὲ 1895) καὶ τὴ διαρπαγὴ τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας πού κατέληξε σὲ ἀποκλεισμὸ τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ταπεινώσῃ της. Ἡ Ἡπειρος, γράφει ὁ Κ. Μέκσιος στὴν Ἱστορία του, βρέθηκε σὲ πολὺ κρίσιμη θέση, καὶ πείνα ἐμάστισε γιὰ πολὺ τὸν πληθυσμὸ τῆς (Δὲς καὶ Δ. Σαλαμάγκα, κριτικὸ σημεῖωμα γιὰ τὴν ἐργασία τοῦ Λ. Βρανούση, Νεανικοὶ στίχοι τοῦ Κ. Κρυστάλλη, Ἀθῆναι 1946, στὸ Περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ζωή», τεύχ. 50 (1946) σελ. 23 καὶ ἐπ.

10. Διηγήματά του, σειρὰ τρίτη, Ἀθήνα 1907, σελ. 67 καὶ ἐπ.

τῆς τάξης αὐτῆς, ὅταν σὲ μιὰ δεδομένη περίπτωσι, ἤθελε ν' ἀνακαλέσῃ κάποιον στὴν τάξη, ἢ νὰ διαδηλώσῃ ὅτι αὐτός, δὲ σήκωνε, στὴν εἰδικὴ κάθε φορὰ περίπτωσι, ἀντίστοιχες παρεκτροπὲς ἢ ἀνωμαλίαι· ἢ τέλος, ὅτι δὲν ἦταν διατεθειμένος νὰ κἀνῃ ἀβαρίεις στὶς αὐστηρὲς ἀρχές του.

Φαίνεται ὅτι οἱ Μπαντίδοι ποὺ γνώρισεν ἡ ἔξησις ὁ ὑποφαινόμενος στὰ παιδικὰ του χρόνια, θᾶπρεπε νὰ ἦταν ξεφτίσματα τῶν παλαιότερων τῆς τάξης, καὶ κάτι ποὺ εἶχε κρατήσῃ, περισσότερο τὶς κακὲς παρὰ τὶς καλὲς τῆς ἰδιότητες.

Μπαντιδαριὸ ἢ Μπαντιδαριά στὰ χρόνια μου, χαρακτηρίζαν ἄτομα, ὀμάδες, μικρὲς ἢ μεγάλες, ἢ καὶ περιοχὲς ἀκόμα τῆς πόλης, στὶς ὁποῖες κυριαρχοῦσε μιὰν ἄτακτὴ καὶ ρέμπελὴ ζωὴ, ἀλόγιστὴ ροπὴ στὸ παιχνίδι ἢ τὸ μεθύσι καὶ τὰ γλέντια, κι ὅπου τὸ μαχαίρι καὶ ἡ κύμα (ἢ ἀμφίστομη), εἶχαν συχνὰ τὸν τελευταῖο λόγο, λύνοντας μὲ τὴ χρησιμοποίησή τους, ἢ καὶ δημιουργώντας ἀνεπιθύμητα περίπλοκες καταστάσεις.

Κι' ἄς προχωρήσουμε τώρα στὰ περιγραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Γιαννιώτη Μπαντίδου καὶ τῆς ἀντάρτικης τάξης του.

Ὡς βάση τῆς περιγραφῆς μας, θὰ ἔχουμε, ἐκτὸς—ἀργότερα— ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν Γεωργίτη καὶ Βλαχλεῖδη, ποὺ ὅταν ζοῦσαν, διακρινόταν σὰν ἐπίλεκτα μέλη τῆς Γιαννιώτικης κοινωνίας, σημαίνοντες ἐπιστήμονες καὶ συμπολίτες φιλόστοιχοι καὶ λόγιοι, ἀναμνήσεις καὶ ἀφηγήσεις παλιῶν Γιαννιωτῶν (ἀνάμεσα στοὺς ὁποῖους ἢ μητέρα μου, κι ὁ Γεώργιος Παπανικολάου ἢ Μπαμπούρης), ποὺ ἔχουν περισυλλεγεῖ ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο.

Ὁ Μπαντίδος ἦταν ὁ παλῆκαρᾶς τῶν Γιαννίνων.

Εἶναι συνήθως ἄνθρωπος τῆς γύρας: Ὅταν μπορεῖ, δὲν εἶναι οὔτε κύλφας· πρότιμάει νὰ ἔχῃ ἓνα δικό του ἐλεύθερο ἐπάγγελμα, μιὰ δουλειὰ τοῦ ποδαριοῦ: Φκιάνει π.χ. καλαπόδια (ὅπως ὁ Πᾶνος Μαυρομάτης, μεταπουλεῖ ἀλεύρια, ὅπως ὁ Πᾶνος Ἀλευρᾶς, στὸ Ἀλευροπάζαρο), μαζεύει ἀπὸ τὸ ὑπαιθρο καὶ μεταπουλεῖ στὰ Γιάννινα, τῆς γύρας, τομάρια (ὅπως ὁ Μπαντόνας), εἶναι ὑπαίθριος καὶ γυρολόγος χασάπης, (ὅπως ὁ Πᾶνος Τζάρρας)· μπαλωματῆς (ὅπως ὁ Ζῶτος) ἀλλὰ καμμιά φορὰ καὶ κρασοπουλὸς (ὅπως ὁ Μάργαρης)· πουλάει ἐπίσης ἀβδέλλες, τὸ σὲ μεγάλη χροῆσι προληπτικὸ αὐτὸ καὶ κατασταλτικὸ φάρμακο, (ὅπως ὁ Κοκαλιάρης, ὁ ἐπιλεγόμενος καὶ Κοκκαλιάρης)· εἶναι ὅμως καὶ ἐργάτης στὰ μπουστάνια ἢ κύλφας σὲ ταμπάκινο ἢ τσαρουχάδικο.

Γενικά, δὲν ἀγαπάει πάρα πολὺ τὴ δουλειά: ἂν ἔχῃ πιάσει χρήματα, τὰ τρώει πρῶτα κι' ὕστερα ξαναπειάνει τὴν ὁποιαδήποτε δουλειά του. Παίζει μπαρμποῦτι ἢ χαρτιά. Πίνει καὶ μεθάει στὶς φάμπρικες⁽¹⁾, τὰ κρασοπουλεῖ καὶ τὰ ρακοπουλεῖ. Εἶναι εὐκόλος στοὺς καυγάδες, δέρνει καὶ δέρονται καὶ μπαίνει συχνὰ στὶς φυλακὲς. Συνήθως φορεῖ φουστανέλλα καὶ ἄσπρες κάλτσες· φορεῖ ὅμως καὶ σαλβᾶρι κοντὸ ἴσαμε τὰ γόνατα, πονκάμισο μὲ πλατεῖα μανίκια, ἀνοιχτὸ μπροστά, γελέκι κεντητὸ μὲ μανίκια ποὺ κρέμονται καὶ κουνιοῦνται περήφανα στὶς πλάτες· γιὰ κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ, φορεῖ πλεχτὴ ἀπὸ νῆμα σκούφιου, τσακιστὴ λεβέντικα, ἢ ἄσπρη σλουμπάρα, μὲ γύρο καὶ κεντήματα· στὸ σελιάχι ἢ τὸ ζουνάρι του, μπροστὰ ἢ πίσω, κρύβεται ἢ «γιουταγᾶνα», ποὺ ἀφήνει νὰ φαίνεται ἢ λαβὴ τῆς καὶ τὸ ἄκρο ἀπὸ τὸ θηκάρι τῆς.

Τρομοκρατεῖ—ὅπως θὰ δοῦμε καὶ πιὸ κάτω— τοὺς Τούρκους. Κι' ἀπ' τὴν πλευρὰ αὐτῆ, ἡ τάξη τῶν Μπαντίδων, συγγένευε στὴν πραγματικότητα πολὺ μὲ τὴν

11. Ἔτσι λεγόταν τὰ οἰνοπνευματοποιεῖα ποὺ ἦταν καὶ οἰνοπνευματοπωλεῖα ταυτόχρονα τῆς ἐποχῆς.

τάξη τῶν ἀρμαιωλῶν καὶ κλεφτῶν τῆς ὑπαίθρου, μὲ τοὺς ὁποίους ἐμφανίζονται στὴν ἱστορία καὶ στὶς συνήθειες νὰ ἔχουν μεγάλη συγγένεια, ἐκτὸς φυσικὰ ἀπὸ τὶς διαφορὰς ποὺ ἀναγκαστικὰ ὀφείλονται σ' ὁ ἀστικὸ περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖο ζοῦσαν οἱ πρῶτοι. Ἐνας ἀπὸ τοὺς χαρακτηριστικότετους μεταξὺ των δεσμούς, ἦταν καὶ ἡ φουστανέλλα, τὴν ὁποία φοροῦσαν οἱ Μπαντίδοι κατ' ἐξαίρεση αὐτοὶ ἀπὸ τὶς ἄλλες κοινωνικὲς στὰ Γιάννινα τάξεις.

Ἡ φουστανέλλα κι ἡ τσακιστὴ σκούφια.

Ὁ Μπαντίδος, δὲν εἶναι διεφθαρμένος· δὲν εἶναι μήτε κλέφτης μήτε ἄρπαγας οὔτε ἀπατεώνας. Σέβεται τὴν τιμὴ τῆς ἱεραρχίας, τῆς κοινωνίας, τῆς οἰκογένειας, καὶ τῆς γυναίκας γενικά, συγγενικῆς του ἢ ξένης. Στὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς εἶναι αὐστηρότατος· σέβεται τὴν ξένη ἰδιοκτησία καὶ τὴν ξένη περιουσία· εἶναι φιλότιμος καὶ αἰσθηματίας. — Καὶ πολὺ καλὸς πατριώτης: εἶναι ὁ «ἀρματω' ὄς» κι ὁ «κλέφτης» τῆς πόλης. Εἶναι καλὸς οἰκογενειάρχης, ἔχει σεβασμὸ καὶ στοργὴ γιὰ τὴ μάνα του καὶ τὰ δέξερφια του· εἶναι ὑπερήφανος καὶ δὲν δέχεται ταπεινώσεις.

Ὁ Μπαντίδος διψάει γιὰ γλέντι καὶ τραγοῦδι· εἶναι καγχασιτῆς καὶ σατυρικός. χαρτοπαίζει (ὅμως) καὶ βωμολοχεῖ· εἶναι εὐερέθιστος, καὶ κανγαδίζει συχνά· γι' αὐτό, καὶ συχνὰ πηγαινεὶ στὴ φυλακὴ.

Ὁ Μπαντίδος, ἔχει κι ἓνα μεράκι: Αἰσθάνεται μιὰ εἰδικῆς μορφῆς ἔλξη, γιὰ τοὺς ὠραίους ἄνηβους.

Κι ἄς μὴν πάη ὁ νοῦς τοῦ ἀναγνώστη σὲ σεξουαλικὲς ἀνωμαλίες καὶ διαστροφές· ὁ Μπαντίδος, εἶναι, πλατωνικὰ μόνο, ὁμοφυλόφιλος: — Ἔτσι! μονάχα γιὰ νταηλίκι καὶ περηφάνεια.

Ἀπὸ τὸ «παιδί», δὲ ζητάει, παρὰ μονάχα νὰ τὸν καλημερίξῃ: νὰ τὸν ἀφήνῃ — ὅταν ἔχει ἀνοιξοίξει σχέσεις μαζί του — νὰ τοῦ πιάνῃ τὸ χέρι, καὶ νὰ κἀνῃ κάποτε παρέα μὲ τὴν ὁμάδα στὴν ὁποία ἀνήκει ὁ φίλος του Μπαντίδος. Γενικά, ὁ Μπαντίδος αἰσθάνεται ὑπερηφάνεια γιὰ τὸν χαιρετᾷ τὸ «παιδί», καὶ καμαρώνει γιὰ τὶς σχέσεις του μ' αὐτό. Στὸ «παιδί», κάνει χαρίσματα καὶ δίνει καὶ χρήματα. Ἡ ἰδιότυπη αὐτῆ πλατωνικὴ ἀγάπη του, φθάνει ἴσαμε τὴ θυσία.

Ἀπάνου στὸ τελευταῖο αὐτό, ὑπάρχει κι ἓνας γιαννιώτικος θρύλος: Μὲ τὸν ἴδιο αὐτὸ τίτλο, ὁ παλῆος γιαννιώτης Ὁρέστης Αὐδῆς, στὸ βιβλίο του «Ἐμμετρα ποικίλλα»⁽¹²⁾, μᾶς τὸν ἀφηγεῖται, σὲ στίχους γραμμένους σὲ καθαρὸ γιαννιώτικο ἰδίωμα.

Στὰ παλιὰ λοιπὸν τὰ χρόνια, ἀφηγεῖται ὁ Αὐδῆς, κάποιος Μπαντίδος ποὺ καθόταν στὴ συνοικία Ἀηδόνια — στὸ μεταίχμιο Λούτσας καὶ Καλοῦτσας — εἶχεν αἰσθανθῆ μεγάλην σεβντὰ γιὰ τὸ νεαρὸ παιδί ἑνὸς γιαννιώτη Ἄρχοντα⁽¹³⁾ καὶ δὲν περνοῦσε μέρα ποὺ νὰ μὴν τὸ περιμένῃ γιὰ νὰ τὸ συναντήσῃ. Ἐγινε γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα μεγάλο σούσουρο, καὶ μερικοὶ ζηλιάρηδες, καλοθελητῆς τάχα τοῦ Ἄρχοντα, τὸν εἰδοποίησαν γιὰ τὴ σχέση αὐτῆ τοῦ παιδιοῦ του μὲ τὸν Μπαντίδο.

Ὁ Ἄρχοντας, πῆγε ἀμέσως πρὸς συνάντησιν τοῦ τελευταίου καὶ τὸν βρῆκε μεθυσμένον. Τὸν ἔπιασε τότε ἀπὸ τὸν γιὰ καὶ τὸν ἀπέιλησε μὲ σοβαρὰς συνέπειες, σὲ περίπτωσιν ποὺ δὲν θὰ διέκοπτε τὶς σχέσεις του μὲ τὸ παιδί του. Τότε ὁ Μπαντίδος, βγάξεν ἀμέσως ἀπὸ τὸ ζουνάρι του τὴν κάμα, καὶ λέγοντας πρὸς τὸν Ἄρχοντα: — Γιὰ νὰ ἰδοῦμε! ποῖος ἀγαπάει περισσότερο τὸ παιδί· ἐσὺ ἢ ἐγώ; δίνει μιὰ καὶ κόβει ἓνα του δάχτυλο «σὰν πεπόνι».

Κι' ἐνῶ τὰ αἵματα ἔτρεχαν ἀπὸ τὸ ἀκροτηριασμένο χέρι, — Γιὰ κόψε το καὶ

12. Δὲς ὑποσ. 1.

13. Κοινωνικὴ τάξη, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸς παράγων τῆς ἐποχῆς.

σύ, νὰ σὲ ἰδοῦμε, λέει ὁ Μπαντίδος στὸν Ἄρχοντα, πού εἶχε μείνει ξερός ἀπὸ τὴν ἐκκληξή.

Ἡ Λειβαδιώτη κι' ἡ Σιαράβα, ἡ Λούτσα, ἡ Καλούτσα κι' ἡ Καραβατιά⁽¹⁴⁾ ἦταν τὰ φυτώρια τῶν Μπαντίδων, ἀλλὰ κι' ἡ . . . Ἐπικράτειά τους. Στὸ σημεῖο ὅμως αὐτό, ἐπειδὴ δὲν πρόκειται νὰ ποῦμε, οὔτε καινούργια πράγματα, οὔτε περισσότερα παρ' ὅσα ἡ ἔρευνα τοῦ μακαρίτη Βλαχλείδη ἔφερε σὲ φῶς, προτιμοῦμε νὰ ὑποκατασταθοῦμε ἀπὸ τὸν ἴδιο στὴν περιγραφή τῶν Μπαντίδων. Μὲ μιὰ μονάχα διαφορά. Ὅτι παίρνουμε τὴν ἐλευθερία, κοινολογώντας σὲ εὐρύτερο κύκλο ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ γραπτά του, νὰ τὰ μεταφέρουμε, ἀπὸ τὴν καθαρεύουσά του, σὲ γλῶσσα πιὸ καθομιλουμένη κι' ἀπλούστερη.

«. . . Οἱ περισσότεροι (ἀπὸ τοὺς Μπαντίδους), ἀφηγεῖται ὁ Βλαχλείδης, ἄφηναν ἀνοιχτὸ τὸ πουκάμισο, γιὰ νὰ φαίνωνται τὸ μαλιαρὸ στῆθος, κι' οἱ ἀπαραίτητες ἀπάνω του διάστιχτες παραστάσεις κανενὸς φουστανελλᾶ ἢ ἀγριῶν ζώων. Παρόμοιες διαστίξεις (*tatouages*) ἢ ἐπιγραφές, ἔδειχναν ἐπιδεικτικὰ καὶ στὰ μπράτσα· στὰ χέρια δέ, μικρὲς παραστάσεις, καὶ συνηθέστατα σταυροί. Τὸ καλοκαίρι, μερικοὶ ἔκρυβαν στοὺς κόλπους τους ἢ κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη φίδια· ἔβγαιναν δὲ τῶν σιχαμερῶν ἔρπετῶν τὰ κεφάλια, ἀπὸ τὰ στήθεια τοῦ Μπαντίδου, ὁ ὁποῖος τὰ χτυποῦσε ἐπιδεικτικὰ ἢ τὰ χαΐδευε, γιὰ τὰ δείξῃ παληκαριά, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι εἶχε ἀνοσία ἀπὸ τὸ δηλητήριο, γιὰτὶ εἶχε φάει «φιδοβότανο».

Ἡ ἀλήθεια ἦταν ὅτι αὐτὰ τὰ φίδια, πού τὰ λέγαν κοινὰ δενδρογαλιές, δὲν ἦταν δηλητηριώδη. Μόλα ταῦτα, στὸ λαὸ κρατοῦσε ἡ πρόληψη ὅτι ὑπάρχει φυτό, πού τὸ φάγωμά του, παρέχει διαρκῆ ἀνοσία ἀπὸ τὸ δηλητήριο τῶν φιδιῶν.

Ἐπειπατοῦσαν περήφανα, μὲ τὸ ἀριστερὸ μῆμα τοῦ κορμιοῦ πιὸ μπρὸς ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο, σειώντας μὲ τὴ σειρά τοὺς ὤμους, καὶ κουνώντας πρὸς τὰ πίσω τὸ δεξιὸ χέρι μὲ τὸ ἄσπρο φαρδομάνικο!

Ἦσαν Κυριακὲς καὶ τὶς γιορτιές, ὅσοι εἶχαν τὸν τρόπο, φοροῦσαν φουστανελλά καὶ σιελάχι. Τὶς καθημερινές, ὅσοι δὲν ἦταν ἀνεργοὶ, δούλευαν ὅλη τὴν ἡμέρα, ἔχοντας μεγάλο σεβασμὸ πρὸς τὸν καταστηματαρχὴ (μάστρα) καὶ μέσα κι' ἔξω ἀπὸ τὸ μαγαζί, ὅμοιο δὲ σεβασμὸ ἔδειχναν καὶ πρὸς ὄλους τοὺς κοινωνικῶς προέχοντες (ἀρχόντους).

Ἄφοῦ τελείωναν τὴ δουλειά τους, τὸ βράδυ, πήγαιναν κατὰ δμάδες στὰ κρασοπουλιά, ἢ γύριζαν στὶς συνοικίες τους, τραγουδώντας συνηθέστατα τ' ἀγαπημένα τους λιανοτραγούδα.

Ἐἶχαν πολὺ ἀνεπιτυγμένο τὸ αἶσθημα τῆς φιλίας κι' ἀλληλοβοήθειας, ἀφοσιωμένοι μέχρι θανάτου μεταξύ τους, καὶ γι' αὐτὸ τριγύριζαν κατὰ ὄμιλους, κυριαρχώντας τὴ νύχτα στὶς συνοικίες τους μὲ τὸ μαχαίρι. Ἀστυνομία τουρκικὴ δὲν ὑπῆρχε ἴσαμε τὸ 1881· μερικοὶ μονάχα χωροφύλακες (*Zapτιέδες*) ἦταν ἐντεταλμένοι γιὰ τὴν τήρηση τῆς τάξης, ἀποφεύγοντας μὲ ἐπιμέλεια νὰ ἐνοχλήσουν τοὺς Μπαντίδους, κι' ἔξαφανιζόμενοι κατὰ τὰ μαλώματά τους.

Ἦσαν τέτοια ἡ Μπαντιδοκρατία στὶς συνοικίες τους τὴ νύχτα, πού οἱ Τοῦρκοι, πολὺ φρόνιμα, κλεινόταν στὰ σπίτια τους ἀπὸ τὴ βραδυνὴ πρόσκληση γιὰ προσευχὴ τοῦ μουεζίνη, δηλ. μιὰ ὥρα μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου. Ἀλλὰ οὔτε τὴ μέρα ἀποφάσιζαν οἱ Τοῦρκοι νὰ θίξουν Μπαντίδο· γιὰτὶ, παρ' ὅλη τὴ δύναμη πού ἀντλοῦσαν ἀπὸ τὴν κρατικὴ κυριαρχία, ἀναλογιζόταν ὅτι σὲ τίποτε δὲν ὠφελοῦσε ἡ κρατικὴ προστασία, ἀπέναντι ἀνθρώπων πού ἀποφασιστικὰ τραβοῦσαν τὸ μαχαίρι, καὶ χτυποῦσαν, μὲ πλήρη ἀδιαφορία γιὰ τὶς ἀπὸ τὸ νόμο συνέπειες τῆς πράξης τους. Ἡ φήμη τοῦ ἀδάμαστου θάρρους αὐτῶν τῶν ἀτίθαστων, εἶχαν ἀσκήσει

14. Ἄμιγεις χριστιανικὲς συνοικίες τῶν Γιαννίνων.

τέτοια ἠθικὴ ἐπιβολὴ ἀπάνω στοὺς Τούρκους, ὥστε συστηματικὰ αὐτοὶ ἀπόφευγαν κάθε ἀφορμὴ διένεξης μαζί τους.

»Τὶς Κυριακὲς καὶ τὶς γιορτές, δὲν ἔπιαναν δουλειά, καὶ καθόταν τὴν ἡμέρα παρέες-παρέες στοὺς γύρω λόφους τῶν Γιαννίνων ἢ ἔπιαναν πετροπόλεμο. (Μὰ γι' αὐτὸν ἀργότερα).

»Γενικὰ αὐτοὶ διακρίνονταν γιὰ τὸ φιλότιμο καὶ ἀτρόμητο, κι' ἀπ' αὐτὸ γινόταν εὐθιχοὶ καὶ φιλέριδες, ἰδιαίτερα ὅταν τὸ ρίχναν στὸ κρασί. Στὶς ἀντεκδικήσεις, εἶχαν πεισματικὸ ἀνταγωνισμό. Γιὰ συνάντηση καὶ πρόκληση, ὄμιλος ὀλόκληρος πήγαινε στὰ κρασοπουλειὰ τῆς συνοικίας τῶν ἀντίπαλων μὲ τοὺς ὁποίους εἶχαν διαφορὲς, γιατί, συνήθως, ἡ προσωπικὴ ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἐχθρότητα, μεταδιδόταν σ' ὅλη τὴν ὁμάδα τῶν φίλων. Οἱ συναντήσεις αὐτές, εἶχαν πάντοτε αἱματηρὲς συνέπειες. Οἱ διαφορὲς ὅμως ποὺ εἶχαν οἱ παρέες μεταξύ τους, λογαριαζόταν προσωπικὲς, καὶ δὲν ἀνακατευόταν σ' αὐτὲς οἱ μὴ ἐνδιαφερόμενοι τῆς συνοικίας στὴν ὁποία λάβαινε χώραν ἡ σύγκρουση.

»Οἱ συχνοὶ διαπληκτισμοί, ἡ ἀνδρεία, ἡ ἀποφασιστικὴ αὐτοῦ τοῦ στοιχείου μπροστὰ στὸν κίνδυνο, εἶχαν ἀσκήσει τέτοια ψυχολογικὴ ἐπίδραση ἀπάνω στοὺς Τούρκους, ὥστε οἱ συνοικίες τῶν Μπαντίδων, διατελοῦσαν σχεδὸν σὲ πλήρη αὐτονομία, καθὼς ἄλλωστε δὲν ὑπῆρχε ὀργανωμένη ἀστυνομία.

»Παρ' ὅλο ὅμως τὸ φόβο ποὺ ἦταν φυσικὸ νὰ εἶχαν ἐμπνεύσει σ' ὁποιοδήποτε ἀστό, ποτὲ δὲν ἔκαναν ἀνανδρα κα ἀχρηση τῆς δυνάμεώς τους. Δὲν ἀναφέρεται κανένα περιστατικὸ ἐκβιασμοῦ γιὰ χρηματισμό.

»Εἶχαν σκληραγωγηθῆ στὴ λιτότητα, καὶ παρέμειναν ἀνώτεροι χρημάτων. Πολλὲς φορές, πλούσιοι, τοὺς ἐμπιστευόταν μεταφορὲς χρημάτων σὲ μακρυνὲς ἀποστάσεις, κι ἔφερναν πάντοτε σὲ πέρας εὐσυνείδητα τὴν ἀποστολὴ τους, μὲ μετριότητα ἀμοιβή. Ἀνάλογη δὲ μὲ τὸ χαρακτῆρα τους ἦταν κι ἡ ἐλευθεροτητά τους' γιατί, ὅτι κέρδιζαν ὅλη τὴ βδομάδα, τὰ σπαταλοῦσαν τὴν Κυριακὴ, μὴν ἔχοντας καμμια φροντίδα γιὰ τὴν αὔριο.

»Τὶς Ἀπόκρηες, οἱ Μπαντίδοι ἦταν ἡ ψυχὴ τῶν λαϊκῶν διασκεδάσεων. Σχημάτιζαν μικροὺς ὄμιλους (μπουλούκια), ἀπὸ δυὸ τρεῖς φουστανελλοφόρους, μ' εὐζωνικὸ φέσι, μὲ ὀργανοπαϊκτες, κι ἔφερναν γύρω τὴν ἀγορά, χορεύοντας λεβέντικα, ἔθνικοὺς χορούς. Πρὸς τὸ βράδυ δέ, συγκεντρωνόταν ὅλες οἱ ὁμάδες στὴν Πλατεία τῶν (Ἑβραϊκῶν) Μνημάτων, (ἀργότερα Πλατεία Ἐλευθέρου Βενιζέλου καὶ τώρα Εὐεργειῶν). Σχηματιζόταν ἐπίσης καὶ ὄμιλοι μὴ μετημφισμένων μὲ σατυρικὸ στιχοῦργό, ὁ ὁποῖος, προεξάρχοντας τοῦ χοροῦ, ἐσατύριζε, αὐτοσχεδιάζοντας, κοινωνικὰ περιστατικὰ, κι ὁ χορὸς, ἐπαναλάμβανε καθὲ στίχο, γιὰ νὰ δίνεται καιρὸς στὸν κορυφαῖο ν' αὐτοσχεδιάζῃ τὸν ἐπόμενο. (Καὶ γι' αὐτὰ ὅμως, ἀργότερα).

»Τὴ νύχτα στὶς ἀποκρηές, γυρίζοντας στὶς συνοικίες τους, ἀναφταν μεγάλες φωτιὲς (τζιαμάλε) γύρω ἀπὸ τὶς ὁποῖες χόρευαν, τραγουδώντας τὰ κλέφτικα, ἢ σατυρίζοντας, ἂν ὁ ὄμιλος ἦταν σατυρικὸς.

»Τὰ ἔθιμα αὐτὰ, ποὺ ἀποτελοῦσαν μέρος τῶν προνόμιων τῆς πόλης, τὰ σεβόταν οἱ Τούρκοι, θεωρώντας τα σὰ συνδεόμενα μὲ τὴ θρησκεία¹⁵, ἂν καὶ ἀποτελοῦσαν εὐκαιρίες αἱματηρῶν κἀποτε διαπληκτισμῶν τῶν Μπαντίδων' γιατί, κατὰ τὶς γιορτὲς αὐτές, ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς δὲ φοροῦσαν προσώπιδες, γέμιζαν τὰ κρασοπουλειὰ, καὶ διασκέδαζαν πίνοντας κρασί καὶ τραγουδώντας δίστιχα.

»Κατὰ τὶς ὥρες τῆς εὐθυμίας τους, εἴτε ἦταν Ἀπόκρηες, εἴτε ἄλλες γιορτές,

15. Τὰ ὅσα πῆραν οἱ χριστιανοὶ τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων, κατὰ τὴ συνθηκολόγησή τους μὲ τοὺς Τούρκους σιὰ 1430, μὲ τὸ γνωστὸ Ὅρισμὸ τοῦ Σινάν Πασιᾶ (δὲς «Ἡπειρ. Χρονικά» 1930, σελ. 198 καὶ ἐπ., καὶ *Γ. Λαμπρίδη*, Περιγραφή Ἰωννίνων, σελ. 41).

ήταν υπερβολικά ελεύθεροι, καταλυτές και περιφρονητές τῶν κοινωνικῶν τύπων. Τὰ δὲ κοινωνικά ὀλισθήματα ἢ σκάνδαλα, τὰ καυτηρίαζαν ἀμείλικτα, σατυρίζοντάς τα μὲ τὰ λιανοτράγουδα στοὺς δρόμους. Κάποτε, στὸ γαμήλιο ψίκι μιᾶς νύφης ἀπὸ ἀρχοντικὸ σοῖ, πού ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς μνηστείας της ἀκόμη εἶχε καρποφορήσει, οἱ Μπαντίδοι, παρακολουθώντας, ἐσατυρίζαν, δίχως κανένα πρὸς τὴν ἀμαρτωλὴ οἶκτο τὸ παράπτωμά της, χωρὶς ὅμως καὶ κανέναν νὰ τολμᾷ νὰ τοὺς κἀνη παρατήρηση, γι' αὐτὴ τους τὴν ἀπρέπεια.

»Σὲ ὅτι ἀφορᾷ τὴν αἰσθηματικότητα ἀπέναντι τοῦ ὡραίου φύλου, οἱ περιέργοι αὐτοὶ τύποι, βεβαιώνεται γενικὰ ὅτι ἦταν ἀδιάφοροι, καὶ θεωροῦσαν σὰν καὶ τὸ πολὺ ἀνήθικο καὶ αἰσχρὸ τὴν ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς οἰκογένειας. Ἄλλως τε, στὴν ἐποχὴ τους, τὰ κορίτσια ἀποκρυβόταν στὰ ἄδυτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀπὸ φόβο ἀρπαγῆς τους ἀπὸ Τούρκους στρατιωτικούς, ἔτσι δέ, δὲ δινόταν εὐκαιρίες, καὶ μάλιστα σὲ Μπαντίδους νὰ βλέπουν κορίτσια, γιὰ νὰ καλλιεργοῦν ἐρωτικές μαζὴ τους σχέσεις. Τὶς παντρεμμένες, δὲν τὶς κύτταζαν· γιατί, ὅπως εἶπαμε, σεβόταν τὴν ἱερότητα τῆς οἰκογένειας, καὶ μισοῦσαν τὴν ἀκλασία. (Γιὰ τὴν πλατωνικὴ παιδρασία τους, μιλήσαμε σὲ προηγούμενα).

»Τὸ ἐθνικὸ τους φρόνημα ἦταν ἀκμαιότατο σὲ ὅλες τὶς ἐποχές. Θρησκευτικοὶ καὶ πατριῶτες, ἔσπευδαν στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, πρῶτοι σὲ κάθε ἐθνικὴ περιπέτεια γιὰ ν' ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν Ἰδέα καὶ κατατασσόταν ἐθελοντὲς στὰ Εὐζωνικά, παρ' ὅλο πὺ δὲ θὰ μπορούσαν πιά νὰ ξαναἰδοῦν τὴν ἀγαπημένη τους πατρίδα, γιατί, ὅταν γύριζαν, φυλακίζόταν. Πάρα πολλοὶ μάλιστα πῆγαν στὴν Ἄρτα στὴν κίνηση τοῦ 1878, οἱ δὲ ὑπόλοιποι, ἔφυγαν ἐπίσης στὴν ἐπιστράτευση τοῦ 1885, καὶ παρέμειναν σὰν τσαρουχάδες στὴν Ἄρτα καὶ τὸ Ἀργίριο, μὴ ἔχοντας μπορέσει νὰ ξαναγυρίσουν.

»Στὸ μεταξύ, ἡ τούρκικη Ἀσιτυνομία, πού εἶχε πρόσφατα ὁργανωθῆ, καταδίωκε συστηματικὰ κάθε ἐμφάνιση καινούργιων Μπαντίδων, μὲ περιοριστικὰ μέτρα στὰ κέντρα διασκέδασεων καὶ καταστολὴ κάθε ἐκδήλωσης φρονήματος τῶν λαϊκῶν.

»Υστερα ἀπὸ τὸ 1885, ἀπόμεινε μονάχα ἡ φορεσιὰ σὲ μερικούς· ἡ τάξη ὅμως τῶν Μπαντίδων, εἶχε πιά ἐξαφανιστῆ.

»Ἀπὸ τότε, οἱ συνοικίες ἔχασαν τοὺς κέρβερους τους, οἱ Ἀπόκρηες τοὺς ἐμψυχωτές τους, τὰ λιανοτράγουδα τοὺς τρουβαδούρους, καὶ τὰ Γιάννινα μιὰ πρωτοτυπία».

3.—Οἱ Μπαντίδοι (Ἱστορία).

Κανέναν ἀπ' ὅσους ἔχουν μέχρι σήμερα ἀσχοληθῆ μὲ τὸ θέμα πὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, δὲν καταπιάνεται ἔντονα μὲ τὴν ἔρευνα γιὰ τὴν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία εἶναι πιθανὸ νὰ ἔχη ἀρχίσει νὰ διαμορφώνεται στὰ Γιάννινα ἡ τάξη τῶν Μπαντίδων.

Κατὰ τὰ μέσα αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα, ὁ διάσημος Τούρκος περιηγητής, Ἐβλιὰ Τσελεπῆ,⁽¹⁶⁾ βρῆκε στὰ Γιάννινα «ὡραίους καὶ κομφευόμενους νέους, μὲ ὑπερήφανο νεανικὸ ὕφος, σωματικὴ ἀριότητα, εὐγενικοὺς τρόπους, τιμιότητα, εὐγλωττία». «...Τέτοιοι νέοι μὲ τιμὴ καὶ ὑπόληψη, θελκτικὴ καὶ ἀξιαγάπητοι, μ ὀ ν ο σ τ ἄ μ ε σ ὀ γ ε ι α μ ἔ ρ η τ ο ὦ Μ ω ρ η ἄ, παρατηροῦνται», γράφει καὶ προσθέτει: «...στὴ μέση φοροῦν μεταξωτὸ πλεχτὸ ζουνάρι, καὶ δίστομο μαχαίρι». Κι' ὅλα αὐτὰ λίγες μόλις δεκαετηρίδες μετὰ τὴν ἄτυχη, στὰ 1611 ἐπανάσταση τοῦ Ἐθνομάρτυρα Δεσπότη Διονύσιου τοῦ Σκυλόσοφου, τὴν ἐπιτυχία τῆς ὁποίας ἀκολούθησε πανωλεθρία τῶν κατοίκων τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων⁽¹⁷⁾.

16. Δὲς Χ. Ι. Σούλη, Ταξίδι Τούρκου περιηγητοῦ στὴν Ἠπειρο, στὸ Περιοδικὸ «Ἠπειρο. Γράμματα» 1944 σελ. 200.

17. Γι' αὐτὴ καὶ τὶς συνέπειές της, δὲς διεξοδικὰ Δ. Σαλαμάγκα, «Ἡ Σηπλιὰ τοῦ Σκυλόσοφου», ἔκδ. Περιοδικοῦ «Κιβωτός», Ἀθήνα 1953, καθὼς καὶ 1ο σημεῖωμα μας, στὸ τεύχος Γενάρη 1955.

Οἱ Γιαννιώτες, πού ἴσαμε τότε—μόνο αὐτοὶ—κατοικοῦσαν μέσα στὸ Κάστρο, ἔχασαν τὴν αὐτοτέλειά τους, τὴν προνομιακὴ ἀπέναντι τῶν Τούρκων θέση τους καὶ σχεδὸν τὴν ἀνεξαρτησία τους, τὴν περιουσία τους, τοὺς Ναοὺς τους, τὰ σπίτια τους ἀκόμα καὶ τὶς οἰκογένειές τους· καὶ μερικοί, ἀπὸ τότε ἀκόμα, καὶ τὴν πίστη τους. Μόλιταυτά, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ Στηλιτευτικὸ τοῦ Μόξιμου τοῦ Πελοποννήσιου⁽¹⁸⁾, δὲν ἔχασαν ταυτόχρονα, οὔτε τὸ φρόνημά τους οὔτε καὶ τὴν εὐθυγία τους: Γιατί, τὶς μέρες ἀκριβῶς τῆς καταστολῆς τῆς ἐπανάστασης, ἐνῶ, μέσα κι ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο ἐμαίνετο ὁ ὄλεθρος, οἱ σφαγές, οἱ δηλώσεις, οἱ καταστροφές, οἱ Γιαννιώτες γιὰ τίποτε ἄλλο δὲ νοιαζόταν παρὰ γιὰ τὴν ἐλευθερία πού ἔχαναν· κι οἱ σκέψεις τους, ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι πιὸ ἐπαναστατικὲς ἀπὸ πρὶν.

Καθὼς διώχτηκαν ὁμαδικὰ ἀπὸ τὸ Κάστρο, ὁ πρῶτος τους μεταεπαναστατικὸς συνοικισμὸς, ἔγινε στὴ Σιαράβα, παλιὰ ταμπάκινη συνοικία. Ἡ Λειβαδιώτη, ἀρχαὶ ὄτατη κι' αὐτὴ ταμπάκινη καὶ μποσταντζίδικη συνοικία, ἦταν πιθανότατα συνωκισμένη καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὸ 14ο αἰῶνα. Κατόπι συνωκίστηκε ἀπὸ τοὺς χριστιανούς ἢ Καραβατιὰ. Γύρω ἀπὸ τὸ Κάστρο, ἦταν ἀπὸ παλιὰ κι ἄλλες χριστιανικὲς συνοικίες.

Οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ εἶχαν συνωκίσει, ἀρχικά, τὴν Καλούτσια, καὶ κατόπι, τὸ Ναμαζγκιάχ, τὴ Ντεντερούτς, τὴ Σιαμισατριά.

Ἔτσι, οἱ δυὸ αὐτὲς ἀντίπαλες φυλές—ἡ ὀλιγαριθμὴ δηλ. Τούρκικη, κι ἡ ἐπικρατοῦσα Χριστιανικὴ—ζοῦσαν σὲ χωριστοὺς συνοικισμοὺς ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Μετὰ τὸ 1635⁽¹⁹⁾ ἰδίως, τὸ ὀλιγαριθμώτατο Τούρκικο στοιχεῖο, πλουτίστηκε γενναῖα μὲ ἀφθονο χριστιανικὸ αἷμα ἀπὸ ὁμαδικούς ἐξισλαμισμούς. Στὶς συνοικίες ὅμως, Καλούτσια, Λούτσια καὶ Πέρα Λούτσια, ὁ πληθυσμὸς ἦταν μικτός. Οἱ Τούρκοι ἐκεῖ, σχεδὸν συνοικοῦσαν μὲ τοὺς χριστιανούς.

Δὲ βρῖσκομε λοιπὸν καὶ πολὺ ἀπίθανο, οἱ ρίζες τῶν παλιῶν Μπαντίδων, νὰ ἀπλώνονται ἴσαμε τὶς μακρυνὲς ἐκεῖνες περιοχὲς καὶ πρὸ πάντων, ἴσαμε τὶς τάξεις τῆς μέχρι τότε (1635) ὁργανωμένης ἐνοπλῆς δυνάμεις τοῦ Κάστρου, τῆς ὁποίας διακόπηκε τόσο ἀπότομα ἢ ἀποστολή.

Ὁ ἀδιάκοπος ἀνταγωνισμὸς καὶ ἡ εἰδικῆς μορφῆς ἔχθηρα, πού ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα, ἀκόμα, ὑπῆρχε καὶ συνεχίστηκε ἀμοίωτη σιτοὺς αἰῶνες ἀνάμεσα, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ, Τούρκων ἢ ἐξισλαμισμένων καὶ χριστιανῶν· ἀπὸ τὴν ἄλλη, χριστιανικῶν στοιχείων διαφορετικῶν τῆς πόλης συνοικιῶν, εἶναι πιθανὸ νὰ ἔχουν τὶς ἀρχές τους στὴν κατὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ ἐπικρατοῦσα πολιτειακὴ καὶ κοινωνικὴ μορφή τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων καὶ τῆς περιοχῆς του καὶ σ' ἀπεριστατικὰ τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1611, κατόπι ἀπὸ τὴν ὁποία, βαθεῖες οἰκονομικὲς, κοινωνικὲς, ἔθνικὲς καὶ συναισθηματικὲς ἀκόμα σημειώθηκαν στὰ Γιάννινα ζυμώσεις καὶ μεταβολές. Οἱ Φεουδάρχες τοῦ Κάστρου, εἶχαν τότε βοηθήσει τοὺς Τούρκους στὴν καταστολὴ τοῦ κινήματος. Οἱ τελευταῖοι ὅμως, παίρνοντας στὰ χέρια τους

18. Στὰ «Ἡπειρ. Χρονικά» 1928, σελ. 188 καὶ ἐπ.

19. Ὅπως ἀναφέρεται ἀπὸ τὸ Λαμπρίδη (Περιγραφή Ἰωαννίνων), τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο, καὶ μετὰ τὴ συνθηκολόγησή του, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1611, διατηροῦσε ὁργανωμένο χριστιανικὸ στρατό, μὲ δικούς του ἀρχηγούς καὶ δική του σημαία, καὶ μὲ ἀναπεπταμένα τὰ πολεμικά τους λάβαρα συνεχιστράτευαν μὲ τοὺς Τούρκους. Ἡ σημαία ὅμως, ὑποστελλόταν, μόλις ξεπερνοῦσαν τὴ Γιαννιώτικη περιοχὴ. Σὲ κάποιον πόλεμο (1635) στὴν Περσία, γιὰ ν' ἀποτρέψουν μιὰ ἡττα τῶν Τούρκων, οἱ Χριστιανοὶ πολεμιστές, ἄνοιξαν ἐνθουσιώδεις τὶς σημαῖες τους καὶ νίκησαν. Βοήκαν τότε οἱ Τούρκοι ἀφορμὴ νὰ τοὺς συκοφαντήσουν σὰν ἀντάρτες, κι' ἀπαγορεύτηκε νὰ εἶναι τιμαριούχος ἢ οπαῆς, μὴ μουσουλμάνος. Ὅμαδικοὶ τότε ἐπακολούθησαν οἱ ἐξισλαμισμοί.

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ δημ(λ)ου,

Ο ΞΕΦΛΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ⁽¹⁾

«Τις χειμωνιάτικες βραδυές πού στά βουνά χιονίζει,
γύφ' απ' την πύρα του σπιτιού συναΐζοντ' οί κοπέλλες
καί πλέοντας ξιόμπλια ώρηόπλουμα, τέτοια τραγούδια λένε».

Κ. Κρυστάλλης

“Έβγ’ “Αί—Δημήτρη, και στά χωριά του Καλαμά έδώ κάτω, τά Κρομμυδοχώρια, βουδά τά σπίτια από τά στάχια του καλαμποκιού, πού καρτερούν τον Ξέφλο ριγμένα κατάχαμα σέ πελώριο πρασινόλευκο σωρό. Αποβραδύς θά συναχθούν τριγύρω του, ξεβγαίνοντας από φράχτες και πορείες, τής γειτονιάς χαρούμενες οί τοιούπρες, και τραγουδώντας τά τραγούδια του τόπου τους, τά ποτισμένα με τίς χαρές και τίς πίκριες τής ζωής τους, θά περάσουν, σ’ άραδιαστά νυχτέρια, ένα—ένα απ’ τά χέρια τους τά στάχια τουτα· κι άφου τά γδύσουν γοργόχερες ξεσχίζοντας τή σφιχτή και νότια ντυμασιά τους και χαϊδέψουν με τό γεμάτο Ιερήν Ικανοποίηση βλέμμα τους

1. Πολλά από τά τραγούδια αυτά, πού στό σύνολό τους δέν τ’ άκουει κανείς μονάχα στον Ξέφλο, αλλά και σέ κάθε λογής χαρά ή ευχάριστη άπασχόληση των χωριωνών, ιδιαίτερα ομαδική, μου τά μάζεψαν τά παιδιά μου του ήμερήσιου και νυχτερινού Σχολείου, συνηθισμένα σέ τέτοιου είδους συλλεχτικές έργασίες.

*Αρκετά έμάζεψα και μόνος μου από πρώτο χέρι.

τήν άφορμή πού τους δόθηκε, έξολόθρευσαν, και αυτούς ακόμα τους βοηθούς τους, όσοι δέν έξιπλαμίστηκαν.

*Ο Πετροπόλεμος—όπως θά ιδούμε άργότερα—ήταν μιá από τίς μορφές αυτού του άνταγωνισμού.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

τό γυαλιστερό και θεμελιακή για τήν ύπόστασή τους σημασίας καρπό—ισχνήν άνταπόδοση πολύμητων σκληρών μόχθων—τά πετούν ξεχωριστά με δύο φύλλα στή ρίζα τους στήν άλλην άκρη. Και καθώς ο Ξέφλος προχωράει, ένας σωρός σώνεται, άλλος μεγαλώνει. Μόνο π’ ο καινούργιος τουτος δε θά σθήσει με των κοριτσιών τά τραγούδια και τά γέλια. Η νοικοκυρά του σπιτιού, ή πιό μεγάλη, μурμουρίζοντας στο φώς τής μέρας κάποιον παληό λυπητερό σκοπό, θά πλέξει με τήν ήσυχία της, χωρίς διασύνη, τά παρδαλά του στάχια πλεξοσδες πλουμιστές, πού κρεμώντας τες συμμαζωχτά στά καπνισμένα δοκάρια τής σκεπής θά ταβανιάσουν τό σπίτι πέρα—πέρα.

Μέρες προτύτερα οί χωριανοί «έτράβησαν του λιναριού τά πάθη» στήν άσίγαστη κι έξουθενωτική προσπάθειά τους να γλυτώσουν τή σοδειά, πού κιντώνευε τήν τελευταία ώρα να χαθή, κάτ’ απ’ τά θολά νερά του πλημμυρισμένου ποταμιού. Τους έβλεπες γυμνοπόδαρους, πνιγμένους στή λάσπη, να μαζεύουν ακούραστοι και κουβαλούν τά στάχια, και δέν άνοιγαν στόμα παρά για βλαστήμιες κι άναθήματα. Άληθινός άγώνας ζωής με τό θεριό τουτο τ’ άνήμερο πού θύμωσαν οί πρώιμες βροχές.

Τώρα όμως πού ή μάχη τουτη ή σκληρή κι άνιση τέλειωσε, ή ψυχή ή τρικυμισμένη γαλήνεψε και τό ψωμί γλυτωμένο σωριάστηκε σίγουρα σ’ άραχιασμένο σπι-

τικό, στρώνονται δίπλα του, κι' ενώ αρχινοούν τον ξέφλο—π' ἄς ἦταν νὰ μὴ σκόλαγε ποτέ—μεσ' τὴν εὐχάριστη πύρια τῆς πλούσιας φωτιάς, πού ροκανίζει ὑπομονητικὰ τὰ ξύλα κι' ἐτοιμάζει τὸ δείπνο τὸ λιτό, ἓνα τραγούδι ἀπέραντο, τρανταχτερό, λές νικητήριο, λές θρηνητικό, σκάει στὰ φλογᾶτα τους χεῖλη, ταραίζει ὡς ἀργὰ τὴ θαθεῖα σιωπὴ τῆς νύχτας, καθὼς μὲ τὰ φτερά τοῦ κρύου ἀγέρα ξεχύνεται ἀκράτητο παντοῦ καὶ σκορπᾶει γιὰ λίγο τῆς ἐγνοίας τὸ βαρὺ σύννεφο, πού θολώνει τὸ νοῦ κι' ἀγκουσεύει ἀβάσταχτα τὰ πονεμένα τους στήθεια!... Πότε —πότε λιγδλεπτες παύσεις του ἀκολουθοῦν ζωηρὰ σ' ἕλες τίς φωνές χάχανα, γιὰ κάποιον χωρατὸ καλόκαρδο, πούπεσε ἀκάλεστο ἀνάμεσά τους, καὶ τὸ τραγούδι ἀνάφτει πάλι συνταιριαστὸ μὲ τὴν ἴδιαν ἔνταση. Κι' ἔτσι μακρόσυρτο, ἀτέλειωτο, ζωντανό, μὲ τὴν ἰδιότυπην ὑπόκρουση τ' ἀπαλοῦ θροῖσματος τῶν ξερόφυλλων καὶ τὰ κρᾶκ - κρούκ τῶν θραυόμενων κοτσανῶν, θαρρεύοντας τὰ χέρια τ' ἀσταμάτητα καὶ διώχνοντας μακριὰ ἀπ' τὰ μάτια τους τὸν ὕπνο, βαστάει ὡς παρᾶωρα, κι' ὕστερα μονομιᾶς τὸ χωριὸ κατάκοπο ἀποκοιμίζεται!..

Χρόνια τώρα ἀκούω τὰ τραγούδια τῶν χωριανῶν ἐτοῦτα, δονημένα ἀπὸ μιὰ καθαρὴ καὶ συγκλονιστικὴ στήν ἀπλότητά της ποίηση, πού μιλάει ἴσια στήν καρδιά μὲ μιὰ σπάνια δύναμη. Ὅπως καὶ ὅλα τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ μας, ἔτσι καὶ τοῦτα ξεχωρίζουν «ὄχι μονάχα γιὰτὶ συγκινοῦν βαθύτατα τὴν ψυχὴ μας —καθὼς γράφει ὁ Πολίτης στὰ προλεγόμενα τῆς θαυμάσιας ἐκλογῆς του— μὲ τὸ ἀπέριττο κάλλος τους, τὴν ἀβίαστη ἀπλότητα τὴν πρωτοτυπία καὶ τὴ φραστικὴ δύναμη κι' ἐνέργειά τους, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο πνευματικὸ δημιούργημα τονίζουν τὸν ἰδιαιτέρο χαρακτήρα τοῦ "Ἐθνους». Συνηθισμένα θέματά τους τὰ βασικώτερα προβλήματα τῆς ζωῆς του, ἡ ἀγάπη, ὁ θάνατος, ἡ ξενητεία, ἡ δουλειά, οἱ χαρὲς καὶ οἱ λύπες του, οἱ πόθοι κι' οἱ καῦμοί του. Καθρεφτίζουν μὲ μιὰ θαυμαστὴ λαγαράδα τὴν ψυχὴ τῶν ἀπλοϊκῶν τούτων ἀνθρώπων, κι' εἶναι ἢ πιὸ γνήσια τροφή τους κι' ἀπόλαψη, ὁ πνευματικὸς τους πολιτισμὸς ἀκέραιος. «Ἡ

φυλὴ μας ἔζησε γιὰτὶ τραγοῦδησε», εἶπε ἓνας σύγχρονος ποιητῆς, καὶ δὲν εἶχε ἀδικο. Μέσα στὴ δίνη τῆς τραχειᾶς βιοπάλης, κι' ἐνῶ ἡ ψυχὴ καίει σὰν πυρωμένο σίδερο ἀπὸ τὴν ἀγωνία καὶ τὸν πόνο τὸν πικρό, καταφεύγουν οἱ ἀνθρωποὶ τοῦ λαοῦ γιὰ λίγη δροσιὰ καὶ ἀναπαύση, δύναμη καὶ θάρρος στὰ τραγούδια τους, σὰν σὲ μιὰν ὄαση σωτήρια στὴν ἀπέραντη κι' ἀπελπιστικὴν ἐρημιὰ πού τους σφίγγει καὶ τους ἀπειλεῖ, πίνουν ἀπὸ τὴν ἀστεῖρευτη δροσοπηγὴ τους ἀχόρταγα καὶ ξεδιψοῦν καὶ ξεποσταίνουν...

Ἐντύπωση προξενεῖ ὁ πλοῦτος κι' ἡ ἀφάντηστη ποικιλία τῶν τραγουδιῶν στὰ χωριουδάκια τοῦτα, φαινόμενο πού παρατηρεῖται γενικώτερα στὰ μικρὰ κι' ἀπόμερα σὰν κι' ἐτοῦτα χωριά μας. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ βασισμένη σὲ προσωπικὲς μου ἐμπειρίες, ἔχει θέβαια τοὺς λόγους τῆς. Στὰ χωριουδάκια τ' ἀνάμερα πού ἡ ζωὴ εἶναι πιὸ σκληρὴ οἱ χαρὲς τῆς μετρημένες κι' ἡ παρουσία τῶν γύφτων ὀργανοπαϊχτῶν ἀραιά, οἱ χωρικοὶ ἔχουν πιὸ μεγάλη ἀνάγκη τὰ τραγούδια τους, τὰ χρησιμοποιοῦν πιὸ συχνὰ σὲ κάθε χαρὰ τους, σὲ κάθε τους ξεφάντωμα καὶ στὴν ἐρημιὰ τους ἀκόμα γιὰ συντροφιά, τὰ δουλεύουν ἀσταμάτητα καὶ δὲν τ' ἀφήνουν τροφή τῆς Λήθης. Καὶ τὰ λένε πάντοτε ἀκέρια, ἀνόθευτα στὸν ἦχο τους, ἀπείραχτα στὴν ποίησή τους, ὅπως «στιχοιργήθηκαν ἀπὸ τὸν ἀνώνυμο καὶ μεγάλο ποιητὴ λαό», περιβάλλουν τὸ θησαυρό τους αὐτὸν μὲ μιὰ συγκινητικὴν ἀγάπη κι' ἓναν ἀμετροσεβασμὸ, κι' ἐνδιαφέρονται θερμὰ γιὰ τὴν παράδοσή του. Δὲν συμβαίνει ὁμως τὸ ἴδιο καὶ στὰ μεγάλα χωριά. Οἱ χαρὲς ἐδῶ εἶναι ταχτικώτερες κι' οἱ γύφτοι δὲν ἀπολείπονται ἀπ' αὐτές. Αὐτοὶ παίρνουν τὴ θέση τοῦ ποιητῆ καὶ τραγουδιστῆ λαοῦ, πρωταγωνιστοῦν στὸ γλέντι, ἀποξενώνοντάς τον ἀπὸ τὸ τραγούδι, τὸ πνευματικὸ του γέννημα, καὶ τὸν ἀναγκάζουν νὰ τοὺς ἀκούει, εἴτε χορεύοντας εἴτε κἀνοντας σεργιάνι. Καὶ τὸ τραγούδι του παλι δὲν τὸ λέν ἀκέριο —πολλὲς φορές καὶ δὲν τὸ ξέρουν καλά-καλά— μὰ δυὸ τρεῖς μονάχα στίχους, κάποτε ἀνεξάρτητους κι' οἰκτρὰ στραπατσαρισμένους, καὶ συνεχίζουν ὕστερα τὸν ἦχο του μὲ τ' ὄργανό τους, βάνοντας χίλια δυὸ παραγεμισμένα ἀχρεῖα.

στα, πού τὸ κάνουν ἀγνώριστο, ἢ πηδοῦν σὰν δυσκολεύονται στὰ πιὸ βολικά μονότονα γυρίσματα⁽¹⁾. Καί τὸ γλέντι ἀνάθει βέβαια, τὸ τραγοῦδι δμως τὸ δημοτικόν, ἀγνὸ καθὼς ἐγῆκε ἀπ' τῆ λαϊκῆ βρυσομάνα, χάνεται, ἀργοπεθαίνει. Οἱ γύφτοι ὀργανοπαίχτες λοιπόν, πού προσπαθοῦν κι' αὐτοὶ νὰ «εὐθυγραμμισθοῦν» ἐπαγγελματικά με τὴν ἐποχὴ τους ἀκολουθώντας τὴν ἐπάρατη μόδα, ν' ἀνταποκριθοῦν στίς δλο καὶ πιὸ πλατύτερες καὶ καινούργιες ἀπαιτήσεις τῶν ἀκροατῶν τους, ξεδεύοντας ἀφειδώλευτα τίς δυνάμεις τους στὴν ὄπως-ὄπως ἐκμάθηση τῶν κάθε λογῆς ἀθλιῶν προϊόντων τοῦ ὑποκοσμῶντων πόλεων με τὰ κομπολογάκια, τίς γκόμενες, τὰ μαχαιρώματα καὶ τίς ἄλλες ἀηδίες τους⁽²⁾, πού, γιατί νὰ τὸ κρύψωμε, ἐνθουσιάζουν ἰδιαίτερα τὴ νεολαία κι ἀναδίνουν τὴν ἀποπνιχτικὴ τους βύχα στὸ ἀγνὸ περιβάλλον τοῦ χωριοῦ, συντελοῦν, ἴσως ἀθελά τους, στὸ ξεθώριασμα τοῦ Δημοτικοῦ μας τραγοῦδι, εἶναι οἱ ἀρνητικοὶ παράγοντες στὴ διατήρησή του⁽³⁾. Ἐτσι ἐκτοπιζόμενο τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι ἀπὸ τὰ

1. Μοῦ εἶναι βεβαία πολὺ δὺσκολο νὰ κρύψω τὴ βαθύτατη συμπάθεια καὶ τὸν ἀνυπόκριτο θαυμασμό μου πρὸς τοὺς ἀξιους ἐκεῖνους λαϊκοὺς ὀργανοπαίχτες πού με τίς γλυκύτατες, τίς ἀπαλές σὰν χᾶδι, μελωδίες τους, ἀποκλειστικά πολλές φορές δική τους ἔμπνευσης καὶ τεχνοτροπίας, αἰχμαλωτίζουν κυριολεκτικά τίς ψυχές μας μεταγγίζοντας σ' αὐτὲς τὰ πλούσια αἰσθήματα τῆς δικῆς τους ψυχῆς. Ἐλα ὅμως, πού στὴν προκειμένη περίπτωση τῆς διατήρησης τοῦ Δημ. Τραγοῦδι, οἱ ἐπαφῶν ἀπὸ καιρὸ νὰ συμβάλλουν, ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν τοὺς ἐξυπηρετῆ ἐπαγγελματικά, δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν μόνο μ' αὐτὸ σὰν ἄλλοτε.

2. Ὅμως πόση διαφορά ἀνάμεσα στὰ ἐφήμερα αὐτὰ κατασκευάσματα, πού μᾶς προσφέρουν σὰν ἀνθὲ τοῦ κακοῦ οἱ πόλεις καὶ σ' ἀρρενωπὰ τραγοῦδια τοῦ λαοῦ μας! Ἐκεῖνα ἀνίκανα ν' ἀντισταθοῦν σὸν πανδαμάτορα χρόνο, πεθαίνουν καὶ ξεχνιοῦνται σχεδὸν λίγες μέρες μετὰ τὴ γέννησή τους. ἐνῶ ἐτοῦτα ἀκτινοβολοῦν πάντα νεῖα καὶ λεβεντιά. Μετὰ τὴ ρωμαλέα τους ἔμπνευση τὴν ἀπλή καὶ στέργη κατασκευή τους καὶ τὴ σπάνια γαύση τους ξεπέρασαν ἀπὸ καιρὸ τὰ στενὰ σύνορα τῆς πατρίδας κι ἀπόκτησαν στὴν ξένη θαυμαστὰς κορυφαίους τοῦ πνεύματος (Γκαίτε, Φωριέλ, Παβολίνι, Πάσοσθ), ἐκέρδισαν τὴν ἀθανασία γιατί

«μιά φυλὴ ζῆ μέσα τους καὶ λειώνει καὶ μιά ζωὴ δεμένη σπαρταρᾶ...».

3. Παλιότερα προτοῦ τὸ χωριὸ δοκιμάσει στὴ ζωὴ του τὴν καταλυτικὴ ἐπιδρομὴ τῆς πό-

σύγχρονα ἀνεμορρέματα τοῦ ψευτοπολιτισμοῦ, πού στροβιλίζονται γύρω ἀπ' τὴ λαϊκὴ ψυχὴ καὶ πασκίζουν ἐπίμονα νὰ νοθέψουν τὴν καθαρότητά της μετὰ τὸ νὰ θεωροῦν ἀναχρονισμό τέτοια της ξεδιπλώματα κι ἐκδηλώσεις, ἐρῆκε καταφύγιο καὶ λίκνο τοῦ τ' ἀπόκεντρο χωριοῦδάκι, τὰ ταπεινὰ σπιτάκια τοῦ τὰ φυτρωμένα ἀνάρια στὰ ριζοβούνια καὶ τίς λοφοπλαγιές, τίς ραχοῦλες καὶ στὰ βαθύσκια λόγγα του, τίς στάνες, τ' ἀμπέλια καὶ τὰ χωράφια του, δ-πού γνήσιο καὶ δυνατὸ ἀνθεὶ πάντοτε, κτήμα κοινότατο μικρῶν καὶ μεγάλων⁽⁴⁾, στοιχεῖο ἀναπόσπαστο καὶ κυρίαρχο, πού διαποτίζει τὴ ζωὴ του καὶ τὴ φύση του...

Πιὸ κάτω δίνω μιὰ πολὺ περιορισμένη ἐκλογὴ τέτοιων τραγοῦδιῶν λιγώτερο γνωστῶν στὸ πιὸ εὐρὺ ἡπειρωτικὸ κοινόν, σὰν μιὰ χερσιὰ εὐωδιαστὰ ἀγριολούλουδα, ἀπ' ἕσα πολλὰ ἄλλα μπόρσσα νὰ μαζέψω σκυμμένος πᾶνω ἀπ' τὸ δλάνθιστο κι ἀμόλευτο περιβάλλον τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ τῶν χωριῶν τούτων, ὑποταγμένου παράξενα στὴν ἀδυσώπητη μοῖρα του, μετὰ τὴ διάπυρη εὐχὴ νὰ γίνῃ ἡ ἐκλογὴ αὐτὴ σύνημα γιὰ μιὰ γενικώτερη καὶ πιὸ συντονισμένη προσπάθεια περισυλλογῆς τῆς ἀνεκτίμητης πνευματικῆς κληρονομίας τοῦ λαοῦ μας μετὰ τὴν τεράστια ψυχοπλαστικὴ καὶ ἀνανεωτικὴ τῆς δυναμῆ, πού θᾶπρεπε ν' ἀγκαλιάσει, ἂν ἦταν μπορετό, ὀλάκερο τὸ θησαυρὸ τῶν πιὸ ὁμορφῶν δημοτικῶν τραγοῦδιῶν, τῶν ἡπειρωτικῶν.

λῆς μ' ὅλες τίς ὀδυνηρές συνεπειές της, οἱ γύφτοι διατηροῦσαν ὄχι μονάχα ἕνα πλατὺ κύκλο τραγοῦδιῶν τοῦ λαοῦ, κινούμενοι ἀποκλειστικά καὶ μετὰ ἀνεση στὴν περιοχὴ του, ἀλλὰ καὶ ποιητὲς τέτοιων πολὺ ὁμορφῶν ἦταν καὶ στιχοπλόκοι ἐπιδέξιοι (Βελτσιστινοί).

4 Καθὼς τὸ τραγοῦδι ἀναβλύζει ἀκράτητο μεταδίνοντας τοὺς παλμούς τῆς καρδιάς τῶν τραγοῦδιστῶν χωριανῶν, στίς μεγάλες ξεχωριστὰ χαρές τους, μιὰ ζηλευτὴ τάξη καὶ παιθαρχία βασιλεύει ἀνὰ μέσά τους. Ἐν γίνε-ται χορὸς, λέει κάθε στίχο τοῦ τραγοῦδι, πρῶτος αὐτὸς πού τὸν σέρνει καὶ τὸν μεταλέν οἱ ἄλλοι π' ἀκολοθοῦν. Ἐν κάθονται σὸ τραπέζι, τὸ λέει ἡ μιὰ σειρά του πρῶτα καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνει ἡ ἄλλη κατὰ στίχο πάντοτε. Ἐτσι καὶ τὸ γλέντι βαστάει κι οἱ τραγοῦδιστὰδες δὲν κουράζονται. Ἀκόμα καὶ γάμο τρήμιρο ἐγάζουν μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸ κι ἔτυχε νὰ λάχω οὐ πολλοὺς τέτοιους καὶ σὸ Λευτεροχώρι τῆς Παραμυθιάς, πού δασκάλεα ἐδῶ κι ἀρκετὰ χρόνια,

Ὁ Κρομμύδας⁽¹⁾ (χορός)

Πέρα κεί στὰ ριζοβούνια
πού λαλοῦν λαμπρὰ κουδούνια
βλάχα κάθεται καὶ πλέει⁽²⁾
καὶ τὸν καπετάνιο κλαίει.

Γεῖά σου Σπύρο καὶ Κρομμύδα
ἔχω μέρες πού δὲ σ' εἶδα.

Γεῖά σου Σπύρο καὶ λεβέντη
στὸ βουνὸ τραβάς τὸ γλέντι.

Γεῖά σου Σπύρο Γερομάτη⁽³⁾
τὶ μοῦ τὸ κρατᾶς γινάτι⁽⁴⁾.

Ἔλα Σπύρο στὸ χωριὸ σου
στὸν πατέρα τὸν δικό σου

νὰ σοῦ κάνουμε τραπέζι
νὰ διαλέξεις ποιά σ' ἀρέσει.

Γεῖά σου Σπύρο καὶ Κρεμμύδα
πῶκανες στοὺς Τούρκους νεῖλα⁽⁵⁾.

Ὁ ἥλιος (χορός)

Μέσ' τὸν Ἄλ—Γιῶργη γιόρταζα, ἥλιε μου
καὶ κάνω πανηγύρι, ὡρὲ λαμπρὸ φεγγάρι
καὶ τὸ Χριστὸ ἐκέρναγα ἀγίους παρακαλοῦσα
καὶ τὴν κυρά τὴν Παναγιά πανωπαρακαλοῦσα
νὰ μοῦ χαρίσει τὰ κλειδιά κλειδιά τοῦ παραδείσου
ν' ἀνοίξω τὸν παράδεισο νὰ μπῶ νὰ σεργιανίσω⁽¹⁾
νὰ ἰδῶ τοὺς νηοὺς πού κάθονται στὸν ἥλιο στὸ
κρατοῦσανε στὰ χέρια τους κερὶὰ μαλαματένια
Νὰ ἰδῶ καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ πῶς παίζουν στὰ
[προσῆλιο
λουλοῦδια.

Βρίσκω τὸ χάρο μάλωνε μὲ τὴ χαρόνισσά του
Χάρε μ' τοὺς νηοὺς πού μοῦφερες καὶ ὅλα τὰ παλ-
[ληκάρια
καὶ τοῦτα τὰ μικρὰ παιδιὰ τὸ πῶς νὰ τὰ μερῶ-
[σω⁽²⁾

1. Κρομμυδοχωρίτης, ἀπ' ὅπου καὶ τ' ὄνομα,
ὄπλαρχηγὸς μὲ ἀξιόλογη δράση κατὰ τὴν προα-
πελευθερωτικὴ καὶ τῶν πολέμων 1912—13 πε-
ρίοδο.

2. Πλέκει.

3. Ἀπὸ τὸ χωριὸ Γερομνήμη.

4. Πεῖσμα.

5. Χαλασμός, καταστροφή.

1. Νὰ κάνω περίπατο, νὰ περιηγηθῶ, νὰ δι-
ασκεδάσω.

2. Ἐνοχάσω.

θέλουν τὸ βράδυ κούνημα καὶ τὸ ταχὺ τὴ μάνα
Πάρ' το Χάρε μ' καὶ οὔτε το στη μάνα του ποῦ
[τοῦχε
μὴν τῶχει ἢ μαύρη μοναχὸ κι ἄλλον ὑγιδὸν ἔχει.

Μιά λιανὴ λιανούτσινη (χορός)

Μιά λιανὴ λιανούτσινη στὸ γιοφύρι κάθονταν
κι ὄλο συλλογίζονταν

—Πῶς νὰ τὸ περάσω ἐγὼ τοῦτο τὸ θελὸ νερό;
Νιούτσικος⁽¹⁾ ἀπέρασε καὶ τὴν καλημέρησε.

—Ἔλα νιέ μ' ἀπέραμε κι ὅ,τι θέλεις κάνεμε.
Σὰν ἀητὸς τὴν ἄρπαξε πέρα τὴν ἀπέρασε.

Καπ' ἐδῶ καὶ καπ' ἐκεῖ ἔφθασε στὴ μάνα της.

—Ἔβγα μάνα γιὰ νὰ ἰδῆς γάϊδαρο πού σοῦφερα
φορτωμένο κούτσουρα καὶ στὰ μισοσάμαρα
τοσάκνα γιὰ προσάναμα

Ὁ ἥλιος τῆς ἐργατιῆς (χορός)⁽¹⁾

Ἦλιε πού δίνεις τὸ πρῶτ' κι ἀργεῖς νὰ βασιλέψης
σὲ καταργιοῦντ' εἰ ἀργατιῆς κι οἱ ξένοι δουλευ-

[τάδες
σὲ καταργιοῦντ' οἱ ἔμπορες κι οἱ μικροπαντρε-

[μένες
σὲ καταριέται καὶ μιὰ νιὰ μιᾶς χήρας θυγατέρα

πῶχει τὸν ἄντρα ἄρρωστο βαρῆνὰ γιὰ νὰ πεθάνει.
Ζητάει ἀπὸ λαγὸ τυρὶ κι ἀπ' ἄγριο γίδι γάλα.

Ὅσο ν' ἀνέβει στὸ βουνὸ νὰ κατεβῆ στοὺς κάμπους
νὰ κάμει στρούγγα τοῦ λαγοῦ ν' ἀρμέξει τ' ἄγριο

[γίδι
ὁ ἄντρας της ἔαρρώστησε κι ἄλλη γυναῖκα πήρε.

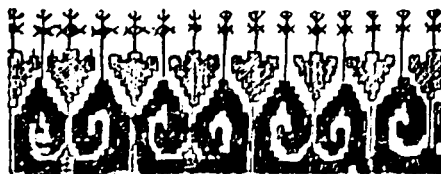
Πῆρε τὴν πέτρα πεθερὰ τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα
κι αὐτὰ τὰ λιανολιθάρια ὅλα γυναικαδέφτια.

Κεῖ κάτω στὴν Παραμυθιά (χορός)

Κεῖ κάτω στὴν Παραμυθιά πούναι πολλὰ λειβάδια
λειβάδια γιὰ τὰ πρόβατα καὶ σκάρος γιὰ τὰ γίδια
ἐκεῖ ἦταν πέντε μπιστικὸι πέντε τσομπαναρέοι.
Οἱ δυὸ πήγαν γιὰ τὸ νερό κι οἱ δυὸ γιὰ τὸ φῶμὶ τους
κι ἀφῆν' τὸν Κώστα μοναχὸ μὲ πρόβατα μὲ γίδια.
Κι ὁ Κώστας ποκοιμήθηκε τὸν πήρε βαρὺς ὕπνος
κι ὅταν ξυπνάει ὁ Κωσταντῆς πού πρόβατα, πού
[γίδια.

Παίρνει τρεῖς ράγες σκούζοντας τὰ μονοπάτια κλαίει
Βρίσκ' ἕνα λύκο καὶ ρωτάει νὰ λύκο καὶ τοῦ λέει:
—Λύκε μὴν εἶδες πρόβατα λύκε μὴν εἶδες γίδια;
Τὸ τί μοῦ δίνεις Κώστα μου νὰ σοῦ τὰ μαρτυρήσω.
Σοῦ τάξω χίλια πρόβατα καὶ πεντακόσια γίδια.
Δεξιά μεριὰ εἶν' τὰ πρόβατα κι ἀπὸ ζερβιά τὰ γίδια.

1. Κοίτα παραλλαγή του στὴν συλλογὴ Ἡπ-
Τραγουδιῶν Γ. Χασιώτου σελ. 168.

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΣΤΙΑΔΑ

Φτωχοῦλα μου ἀδερφοποιτή, παληά μου φιληνάδα
 βαθειά μου σὲ στοχάζομαι σὰν ἱερή· Ἐσιάδα.
 Δέντρο μου ἐσὺ βαθύρριζο σ' ἐνὸς βουνοῦ τῆ ράχη
 ὀλάκαιρη τὴν Ἡπειρο σὰν νὰ κρατᾶς μονάχη.
 Κάτι ἀπ' τὸ Ρόβα ἐσὺ κρατᾶς κι' ἀπ' τὴν κυρὰ Φροσύνη
 καὶ κάτι ἀπ' τὴν περφάνεια μας καὶ τὴ μεγαλοσύνη.
 Ἄπ' τοὺς καῦμούς τοὺς ἄσωστους, ἐσὺ ἢ πιστὴ γενιά μας
 κι' ἀπὸ τὴ φτώχεια τὴν πικρὴ κι' ἀπὸ τὴν ἀρχοντιά μας.
 Ἐσὺ τ' ἀμπέλια κλάδερες, ὠργωσες τὰ χωράφια
 καὶ ξόμπλιασες τὶς φορεσιὲς μ' ἀσήμια καὶ χρυσάφια.
 Τῆς ξενιτειᾶς ἐστράγγισες τ' ὀλόγιμο ποτῆρι
 Καὶ τοὺς χορούς μας ἔσυρες πρώτη σιὸ πανηγύρι.
 Στους γάμους ἐτραγούδησες τὰ —ν—ῶσα τραγουδάμε
 Καὶ μοιρολόϊσες τοὺς γονιοὺς σὰν πῶς τὰ συνηθάμε.
 Τίποτα δὲ λησμόνησες ψυχὴ μου ἀγνή κι' ἀτόφια.
 Τὶς τηγανίτες τοίμασες γιὰ τὰ γλυκὰ πισιεῖα.
 Μὲ μέλι καὶ μὲ ζάχαρι στὴν τάβλα τὴ στρωμένη.
 Νὰ ρθοῦν καὶ νὰ καθίσουνε γινέ μ' οἱ ξενιτεμένοι.
 Ἄγιο παληό μου εἰκόνημα καὶ φλουροκαπνισμένο
 ἀπ' τοῦ καιροῦ κι' ἀπ' τοῦ καῦμοῦ τὰ βόλια τρυπημένο.
 Στὰ τρίσβαθα τῆς μνήμης μου σι' ἄδυνα τῆς ψυχῆς μου
 σὰν Ἐσιάδα σὲ κρατῶ καὶ σύμβολο τῆς γῆς μου.
 Ὅπου φυλᾶς τὴν ἄσβεστη φωτιά σιὸ παραγῶνι
 ἀπὸ γενιά σ' ἄλλη γενιά κι' ἀπὸ γιαγιά σ' ἀγγόνι.
 Ὅπου φυλᾶς ὅτι ἀκριβὸ κειμήλιο νὰ τὸ βροῦμε
 καὶ τὸ γιοφύρι τῆς καρδιάς στέριωσες νὰ διαβοῦμε.

Χρυσάνθη Ζιτσαία

ΚΑΜΜΙΑ ΦΟΡΑ

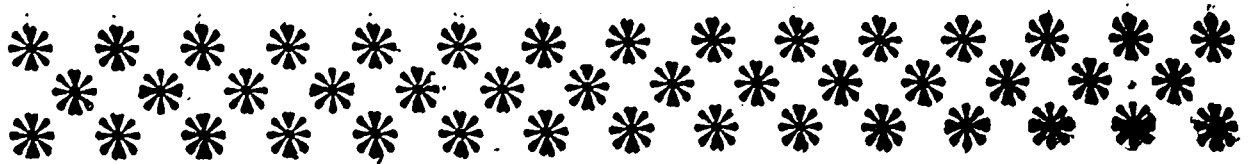
Καμμιά φορὰ ἀποροῦμε, πῶς δὲ χύθηκαν
 ἄρμη πικρὴ στὴ θάλασσα—πὸν αὐτὴ ἦταν ὅλη—
 τ' ἄξια καράβια, ταξιδεύοντας πὸν εὐχήθηκαν
 γι' ἀραξοβόλι, ἀραξοβόλι.

Κι' ἀνάσαναν μιὰ αὐγὴ πὸν ἕνας ὀρίζοντας
 τὰ γέλασε, πῶς ἔχει ἢ μοῖρα ξεθυμάνει,
 τὶς προσδοκίες νὰ βροῦνε—ὦ! πόσα, ὦ πόσα ἐλπίζοντας—
 σ' ἕνα λιμάνι, ἕνα λιμάνι.

Νὰ κλαῖς γιὰ τὰ καράβια, ὅ,τι κι' ἂν πράξανε
 νὰ φύγουν πάλι γι' ἄλλη θάλασσα, ἄλλη χώρα
 καθὼς κι' ἐκεῖ—κι' ἐκεῖ—πὸν τάξανε κι' ἀράξανε
 τὰ βρῆκε ἢ μπόρα, ἢ μπόρα, ἢ μπόρα.

Τάκης Τσιάνος

ΤΑ ΠΛΑΣΜΑΤΑ ΣΟΥ ΚΥΡΙΕ

I ΓΥΝΑΙΚΑ ΦΤΩΧΟΥ ΑΡΡΩΣΤΟΥ

Ταπεινωμένη ή σύζυγος τ' αρρώστου
μετρά τὰ υπόλοιπά της χρόνια.
Τῆ δύσκολη ἀτραπὸ ζυγιάζει.
Αργοῦνε οἱ οὐρανοὶ πολὺ.
Κι ἔχει ἡ ματιὰ τοῦ κόσμου τέτοιο μέταλλο
πὸν σὲ σκοτώνει μὲ τὴ λάμψη.

Τὸ δάκρυ δίνει ἐλπίδα.
Ἡ παροιμία ἀνοίγει
μιὰ θεὰ φωτεινὴ.
Ἡ πείρα κάποτε θυμίζει
πὼς ὁ οὐρανὸς ἀγγίζει καὶ τὴ γῆ.

Ὅσοιοσὸ τὸ παρὸν παιδεύει.
Εἶναι σὶτὸ δέγμα τὸ κεντρί.
Τι τάχατε ἄνπρααίνει ὁ πόνος
ὅταν σαπίσει τὸ κεντρί;
Πάντοτε τὸ παρὸν παιδεύει.

Τὴν αὐστηρὴ μορφή της ἠθικῆς...
τρέμει νὰ τὸ σκεφτῆ.
Μὰ τρέμει τὴν ἀπαίτηση,
πὸν σοῦ τρυπᾷ τὸ μάτι
καρφοβελόνα μυτερή.

Αὔριο; Θέ μου, νᾶλειπε τὸ ἐρώτημα!
Καὶ τ' αὔριο νᾶταν ὁ οὐρανός!

II ΚΟΙΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

Βαθὺν τὸ νόημα τῆς ζωῆς
κι' ὁ παιδεμὸς ὠραῖος.
Κι' ἡ λανθασμένη πράξη σιγοκλεῖ
βλέφαρο θαλλερὸ.

Ἡ πόρνη πῆρε κόκκινο
μαντῆλι τὸ κορμί της
καὶ τ' ἄπλωσε σὶτὸν ἥλιο.
Κι' ἤρθε ὁ λαὸς νὰ σεβαστῆ
τὴ φλόγα καὶ νὰ πιῆ.
Τραβᾷ τ' ἀμάρτημα σὰ φῶς
τὴ νυχτοπεταλοῦδα.

Τὸ λάθος σκιάζει τὴν ψυχὴ:
ἔλειψε μέσα τους τὸ φῶς

κι' ἡ καθαρὴ στολή.
Ἐλέησε, Κύριε, τὸ λαὸ σου.

III Ο ΣΕΛΗΝΙΑΣΜΕΝΟΣ

Στὸ χρῶμα ὑπόφερε ἡ ψυχὴ.
Σημάδια φωτερὰ μὲς τοὺς σπασμοὺς
βαθούλωναν τὴ νύχτα τῆς συνείδησης.
Πῆρε ἡ ψυχὴ τὴν κλίση γόνατος,
πὸν δυναστεύει ἡ πέτρα.

Ἄδυναμία τοῦ σώματος ξυπνᾷ
τῆς ἔξαρσης τὸ ὕψος.
Σὲ τούτη τὴ χλωμάδα ὑπάρχει
ἡ ἐλπίδα τ' οὐρανοῦ.

Κύριε, δέξου στὴν καρδιά σου
μιὰ ὑγεία ταπεινωμένη.

IV Ο ΑΓΙΟΣ

Μὲς τὰ συντρίμια τῆς ζωῆς
τ' ἀγίου ἀπλώνει ὁ ἴσκιος:
μιὰ στάλα τ' οὐρανοῦ.

Μέλη σπασμένα σὰν παιγνίδια
παιδιοῦ μὲς τὸ θυμὸ.
Βαθούλωμα ρυτίδας
σὰν ἀστραπῆς πορεία.
Βαθιὰ ἐγκατάλειψη στὴν ἄμμο.
Ταπείνωση σὰν κρύπη
μὲς τὸν ὑπόγειο κόσμο.

Γύρα χοχλάζει τὸ νερὸ
μ' ἓνα κρασί ζωηρό.
Ἀνὸ σάρκες βελουδένιες πὸν σκεπάζουν
μελαχροινὰ σπαθιά.
Στρωμένο τὸ τραπέζι πὸν ἐρεθίζει
σὰ σφήγκα τὴν ἀκοή.
Ὁ ἴσκιος τ' ἀγίου κοιτάζει
μὲ τὴ σπασμένη του μορφή
τὴ λεία παλάμη τ' οὐρανοῦ.
Ἐλέησε, Κύριε, τὴ ζωή.

Υ
ΤΡΕΛΛΟΣ ΓΕΡΟΣ

Μες τή γωνιά τή μυτερή
ἴσκιος ζωῆς ὁ γέρος.

Ὅταν περάσει ἡ κίνηση
σὲ ἴσκιους παιδεύεται ἡ ζωή.
Καὶ τότε ὑψώνει ἡ πραότητα
δυναστική λατρεία.
Εἶναι πιά ἡ πείρα πρόφαση.
Ἡ συμβουλή μυρίζει βράση

τοῦ σαπισμένου τοῦ καρποῦ

Μιά πράξη ἀχαρακτήριστη
καινούριο νόημα θάδινε.
Πῆρε τὴν ἀσημένια κεφαλή
καὶ τὴν ἀπόθεσε στὴν κώχη
μὲ βία νεανική.

Ἄς συγχωρέση ὁ Κύριος-
τὴν τελευταία του πράξη.

Κύπρος Χρυσάνθης

ΟΔΟΙΠΟΡΙΑ

Σὲ χρησιήριες μολυβένιες πλάκες ἔγραψα
τὰ ὄνειρα τῆς νύχτας καὶ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ αὔριο.
Ἄπ' τὸ γαλάζιο Αἰγαῖο ξεκινώντας
μὲ τὰ παρὰ τοῦ Θησέα διπλωμένα στὸ σιῆθος μου,
ξέχασα σ' ἓνα βράχο τὴν Ἀριάδνη,
καὶ περπάτησα μόνος
κουβαλώντας τὸ ρώτημα στὴν καρδιά μου!

Τῶφερα μιὰ νύχτα σιῆ Δωδώνη,
μὰ δὲ βοῆκα μήτε τις πελειάδες
μήτε τὴν ἀρχαία φηγὸ.
Μόνο δυὸ μαῦρα λυπημένα ἀγριοπερίστερα
μοῦπαν πὼς δὲν πρέπει νὰ περιμένω,
γιατὶ τὸ ξέρουν πὼς οἱ ἄνθρωποι, αἰῶνες κι αἰῶνες,
φέρνουν γυμνὴ τὴν ψυχὴ τους στὸ δυσχείμερο τόπο,
καὶ μόνο ἡ παγερὴ σιωπὴ τοὺς ἀποκρίνεται.

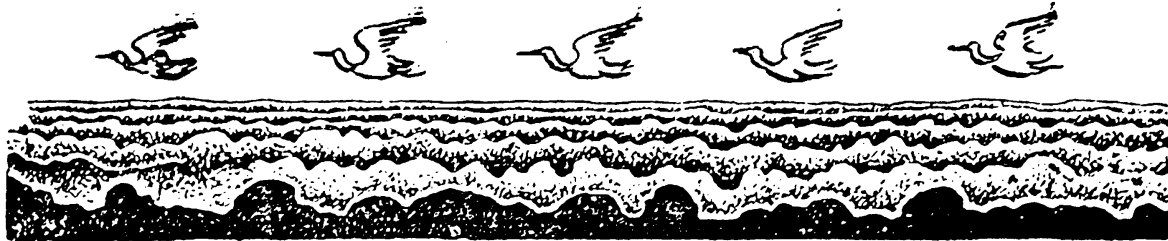
Τὸ ψιθυρίζω ἀπὸ τότε στὰ πληγωμένα κρίνα,
σ' ὄλα τὰ ἐφήμερα λουλούδια τῶν βουνῶν,
καὶ περιμένω.
Τὸ λέω σις λυπημένες Παναγιές, σις ὄχθες τῶν ὑδάτων,
καὶ περιμένω.

Τὸ ρώτημα θὰ μένη πάντα τὸ ἴδιο,
νὰ πλανιέται σις πολιτεῖες, στὰ βουνὰ καὶ σις θάλασσες,
ὁδοιπόρος ποὺ ἀναζητᾷ μιὰ πηγὴ, μιὰ σπηλιά νὰ ξαποσιάση.

Καὶ ἡ ἀπόκριση θάρθη μιὰ μέρα,
μὲ τὴ βραχνὴ μουσικὴ ἑνὸς σπασμένου αὐλοῦ,
μὲ τὸ τελευταῖο ριγὸς τοῦ φθινοπώρου.
Ἡ ἀπόκριση θάναυ ὠραία σὰν τὸ θάνατο...

Βασίλης Κρινιώτης

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΙΗΣΗ

ΑΠ' ΑΦΟΡΜΗ ΜΙΑΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ ΤΟΥ "ΑΘΗΝΑΙΟΝ,"*

Α.' 'Η κρίσιμη ώρα της ποίησης

Ἡ κρίση, λοιπόν, πού ὑπάρχει στήν ποίηση δέν εἶναι κρίση φιλολογική, αισθητική. Εἶναι κρίση ψυχολογική, ἀνθρωπολογική, θά λέγαμε. Τά αἰτιά της δέν ἀνευρίσκονται στοὺς τονισμοὺς τῶν λέξεων καί στή μορφή τοῦ στίχου. Εἶν' ἀλήθεια πῶς, ἡ ἐκ βάθρων διαφοροποίηση τοῦ ποιητικοῦ λόγου, ξεγέλασε πολλοὺς πού πρόωρα πρόλαβαν νά χαρακτηρίσουν τή μεταστροφή, αὐτή τήν οὐσιαστική διαφοροποίηση, σάν ἓνα βίτσιο, σάν ἓνα παθολογικὸ σύμπτωμα ἀρριβιστῶν. Κι' ἔπεσαν ἔξω στήν πρόχειρη κρίση τους. Καί ἦταν ἐπόμενο αὐτὸ ἀφοῦ δέν εἶχαν τή δύναμη νά εἰσχωρήσουν σέ βαθύτερες προϋποθέσεις, καί σέ αἰτία ἐνδογενῆ πού πηγάζουν κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὰ αὐτὰ βάθη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ὅταν λέμε αἰτία ἐνδογενῆ δέν πιστεύουμε πῶς, ἀπὸ μόνη της, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου δημιουργεῖ δυσθυμικὲς ἢ ἄλλες καταστάσεις (βέβαια, ὡς ἓνα σημεῖο, ὑπάρχει ἡ ἰδιοσυστασία τοῦ ἀνθρώπου πού παίρνει ἀνάλογη θέση στὰ προβλήματα τῆς ζωῆς) χωρὶς τήν ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος, τοῦ καθόλου πολιτισμοῦ καί τῶν κοινωνικῶν ἀναταραχῶν. Ἀκριβέστερα, νοοῦμε δι' ἡ βαθειὰ συνείδηση μιᾶς καταπτομένης ἀνθρωπότητας διάβρωσε καί τὰ πλέον ἀπόρθητα ψυχικὰ κάστρα τοῦ ἀτόμου, αὐτὰ τὰ κάστρα πού, μέσα σ' ἀνήλιαγα βάθια, κρατᾶνε τή ρωμαντικὴ οὐσία τῆς ψυχῆς σέ μι' ἀπόσταση ἀπὸ τή

λαίλαπα τῆς καθημερινῆς ρουτίνας. Καί πρέπει νά τ' ἐμολογήσουμε πῶς, τὰ κάστρα τοῦτα λύγισαν μπροστὰ στήν ἀπροσμάχητη δύναμη τῶν ἐξωτερικῶν γεγονότων μιᾶς ζωῆς πού, χρόνια τώρα, κρατᾶει τὸν ἀνθρώπο σέ μιὰ διαρκῆ ἐδύνη.

Τὸ ἀγχος, λοιπόν, τῆς καθημερινότητας γιὰ τὴν ἐπιβίωση μέσα σέ μι' ἀτμόσφαιρα ἀβεβαιότητας, οἱ κραδασμοὶ τῶν πολεμικῶν σεισμῶν πού πλαταίνουν τὸ χάσμα μιᾶς ταραγμένης ἐποχῆς, τὸ ξεπέραςμα πολλῶν ἀξιών χωρὶς στή θέση τους νά τοποθετηθεῖ κατὶ καινούριο καί ἡ ἐξαφάνιση τῆς ρωμαντικῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς μας ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωνίας πού τῆς σκληραίνει τὴν ὄψη, ἀποτελοῦν τοὺς κυριώτερους συντελεστές πού ὀδηγοῦν τὴν ποίηση σ' αὐτὸ τὸν ἐπώδυνο κλυδωνισμό της. Μέσα στ' ἀγωνιακὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, πιστὴ καί ἡ ποίηση στήν ἀγωνία της, ἐπιτελεῖ ἀκόμα περισσότερο τὴ σύγκριση, μὲ ἀποτέλεσμα νά παραπαλεῖ κι' αὐτὴ μέσα στήν κρίση. Θάτανε ἀντίθετο πρὸς κάθε νόμο ζωῆς ἂν, ἡ ποίηση, ἀτάραχη μέσα στή σημερινὴ κοσμογονία, πορεύονταν στὸ περιθώριο. Τ' ὅτι βρέθηκε μέσα στὶς συμπληγάδες, εἶναι μι' ἀκόμα ἀπόδειξη δι' ἡ ποίηση εἶναι κραυγὴ ζωῆς, ἀπήχηση τοῦ βαθύτερου ἐόγγου πού ἀναταράζει τὸ ρυθμὸ της. Καί δὲν θά βρεῖ ἀκόμα τὸ δρόμο της ἡ ποίηση, δὲν θά λυτρωθεῖ ὅσο ἀλύτρωτοι θά μένουν οἱ ἀνθρώποι κι' ὅσο οἱ συγκρούσεις τους — ὅσο κι' ἂν εἶναι θανάσιμες — κατὰ ὄρισμένα χρονί-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

κά διαστήματα, θά μνησούν τόν θάνατο ενός κόσμου πού παλιώνει και τήν παρουσία ενός νέου κόσμου πού άνθει.

* *

Νά, γιατί, τά αίτια για τήν κρίση τής ποίησης, θά πρέπει νά τ' αναζητήσουμε σέ όλα εκείνα τά στο:χεϊα πού ύφαινον τήν ψυχή του ανθρώπου. Σέ κείνα πού του μορφώνουν τή συνείδηση, στα ανθρωπολογικά. Θά πρέπει νά μελετήσουμε τó υλικό του σχηματισμού του, τή στάση του απέναντι στην κοινωνία, απέναντι στην ομάδα του, ποιá στάση παίρνει και ποιό ρόλο διαδραματίζει ή ομάδα στη διαμόρφωση τής ψυχολογίας του. Έτσι, θά κατανοήσουμε καλύτερα πόσο έντονος είναι αυτός ó συσχετισμός ατόμου και ομάδας, ομαδικής και ατομικής ψυχολογίας, και με πόση άμεσότητα επιδρούν τά κοινωνικά αίτια στην διαπλάτυση των ψυχικών εφέσεων και στον τρόπο τής αντιμετώπισης των γεγονότων.

Ό αιώνας μας, πού έχει στο παθητικό του δυό μεγάλους πολέμους και ένα σωρό άλλα μικροκινήματα και τοπικές συρράξεις, έχει διαμορφώσει έναν νέο τύπο ανθρώπου, τόν νεурώδη άνθρωπο. Παράλληλα όμως, έχει επιτελέσει πραγματικούς άθλους στον τομέα τής τεχνικής και έχει κάνει πιδ μηχανικό τόν βίο του ανθρώπου, και, φυσικά, πιδ νεурώδη. Βλέπουμε, λοιπόν, πώς, ως ένα μεγάλο σημεϊο, έχουμε διαφοροποίηση στην ίδια τήν κατασκευή του ανθρώπου και μιάν ανάλογη διασκευή στις βουλητικές και συναισθηματικές του διαθέσεις. Τό κοινωνικό περίγυρο έγινε πολυπλοκότερο, πήρε άλλη διάρθρωση ή κοινωνική μηχανή. Και σιγά-σιγά, ή ατομική συνείδηση, άρχισε νά γίνεται συνείδηση τής ομάδας, ó ομαδικός έγινε ή χαρακτηριστική εκδήλωση τής νεώτερης εποχής. Η ποίηση, δρέθηκε σέ μιá νέα ψυχολογία. Ιδιαίτερα τά μεταπολεμικά χρόνια πού ένα πλήθος καταστάσεις ξεκινημένες από τήν άρχή του αιώνα μας φτάσανε σέ μιá υπέρτατη έκφραση και στην πιδ έντονη χαρακτηριστική τους ιδιοτυπία. ή θέση τής ποίησης έγινε περισσότερο προβληματική. Μπορούμε νά πούμε πώς, για μιá στιγμή, έχασε τόν προσανατολισμό της. Γι' αυτό και παράπεσε σέ πλήθος διαφορετικών και πολλές φορές αντίμαχων

θέσεων. Και οι αντίμαχες αυτές θέσεις, τι άλλο μπορούν νά άπηχούν, από ιδιορυθμίες συρράξεων σαν ανάκλαση των παράλληλων εκείνων καταστάσεων πού διαδραματίζονται στο κοινωνικό πεδίο; Τι άλλο μπορεί νά φανερώνει αυτή ή πληθώρα των σχολών και των μορφών και των αναζητήσεων στην ποίηση από τó ότι μέσα στα ξεκατά της πλανιέται ανάγλυφα ή κοινωνική βαβυλωνία; Μιá βαβυλωνία στην πιδ επικίνδυνη και παθολογική μορφή της άφου ξέρουμε πώς, σέ στιγμές αναταραχής και άκριτων παρορμήσεων οι πιδ άπίθανες, οι πιδ άρρωστημένες, οι ένστιχτώδεις και παθολογικές επιθυμίες δεσπόζουν, ή, τουλάχιστον, βγαίνουν στην επιφάνεια για νά συναγωνιστούν. Η στιγμή αυτή, είναι ή στιγμή τού δχλου. Όχι τής ομάδας με τή συνείδηση τής ύπαρξής της και με τήν επίγνωση τής θέσης της πού ξέρει πώς και γιατί άγωνίζεται σ' όλους τούς τομείς τής ζωής της — και φυσικά και στην ποίηση — αλλά των παθιασμένων πού με ύστερικές κραυγές αντί νά δημιουργούν, καταστρέφουν στον τομέα τής ζωής πού ένσκήπτουν. Αυτή τή στιγμή του δχλου, ή ποίηση τήν ένιωσε. Τήν αϊστανθηκε νά περνάει πάνω της ίσοπεδωτικά. Εδύτυχως, ήτανε κι' αυτή μιá έξαψη. Είχε τήν όρμη του δχλου βέβαια, αλλά και τή χρονική διάρκεια των έξάψεών του. Σήμερα, οι στριγγές Έρινύες καταλάγιασαν τά πάθη τους, ή ποίηση όμως ακόμα, δέν χάραξε τó δρόμο της. Δέν βρήκε τó δρόμο της γιατί οι τρικυμισμοί του κοινωνικού σάλαγου δέν ήρέμησαν. Και τó μέλλον, είναι άπροσδιόριστο.

* *

Η σημερινή ποίηση είν' ένας σειμογράφος πού καταγράφει τήν παλλόμενη από τις άγωνίες εποχή μας. Ένας σειμογράφος πού δέν άπολογείται για τούς κραδασμούς μιáς εποχής σαν νά βρίσκει έξω τόπου και χρόνου, αλλά άφομοιωτικά, ζει αυτούς τούς κραδασμούς και τούς έκφράζει. Γι αυτό λέμε πώς διερχόμεθα τήν κ ρ ί σ ι μ η ω ρ α τ η ς π ο ί η σ η ς. Η ποίηση έγινε ó καθρέφτης τής εποχής. Όσο πιδ θολή είναι ή εποχή μας, όσο πιδ άκαταστά-

λαχτη, τόσο και η ποίηση γίνεται κι' αυτή βολή, ακαταστάλλαχτη, αγωνιακή.

Αυτή είναι λοιπόν ο ν τ ο λ ο γ ι κ ἄ ῃ παρουσία της ποίησης στην εποχή μας. Και είδαμε στην α ί τ ι ο λ ο γ ι κ ἣ τ η ς εξέταση πόσο παράγοντες και συντελεστές επέδρασαν και εξακολουθούν να επιδρούν στη σημερινή της διαμόρφωση. 'Αλλά, η σημερινή ποίηση, δεν έχει κανένα «δέον», δεν έχει μιὰ δ ε ο ν τ ο λ ο γ ι ἄ , ἔστω και ἐπιφανειακή, για να δικαιολογεί τὴν ὕπαρξή της, τὴν πορεία της: Αυτό, λοιπόν, τὸ «δέον» τῆς σύγχρονης ποίησης, είναι και τὸ ἀκανθωδέστερο πρόβλημα, τοῦλάχιστον, για τὴν ἐποχή μας. Τὸ δύσκολο, ἔχει διπλὴ ἔννοια: και γιατί είναι δυσδιάκριτο αὐτὸ τὸ «δέον» τῆς σύγχρονης ποίησης και γιατί ὁ σύγχρονος μελετητῆς ζώντας σ' ὄλες τὶς ἐπιδράσεις τοῦ καιροῦ του εἶναι μοιραίο να ἔχει διαβρωθεῖ ἀπὸ μιὰν ἄλφα κατὰσταση και οἱ κρίσεις και τὰ συμπεράσματά του, ὑποκειμενικά καθὼς θὰ εἶναι, δὲν θὰ διαφεύγουν ἀπὸ μιὰ ἀσύγνωστη πλάνη.

Ἔχει ἀκόμα μεγαλύτερη σημασία ἡ ἐπίδραση τοῦ υποκειμενικοῦ στοιχείου στὴν διερεύνηση τῶν καταστάσεων τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, καθόσον αὐτὴ χαρακτηρίζεται ὄχι μόνον ἀπὸ ἕνα πάθος ζωῆς, ἀλλά, κυριώτατα, ἀπὸ ἕνα πάθος ιδέας. Και ἡ ιδέα, εἶναι τυφλή, κατὰ κανόνα, ἐμμονή σὲ μιὰ πίστη ποὺ δύσκολα ἐπιτρέπει περιθώρια για να κινηθεῖ μιὰ εὐλεξία στοχασμῶν και διαφορετικῶν πεποιθήσεων. Ἔγινε ψύχωση ἡ ιδέα! Και σὰν ἐπακόλουθο ἔχει τὴν τομὴ τοῦ κοινωνικοῦ συγκροτήματος σὲ δυὸ διάφορες συνειδήσεις κατὰ γεωγραφικά τμήματα γῆς. Και ἡ ποίηση, με τὴ συνείδηση τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου διαποτισμένου δ-

πως εἶναι ἀπὸ μιὰ κοσμοθεωρία πολιτική, ἐκφράζει, ὡς ἕνα σημεῖο, τὶς ἀναζητήσεις και τὶς πεποιθήσεις τοῦ δεδομένου πολιτικοκοινωνικοῦ σχήματος. Ἔτσι, τὸ «δέον» τῆς σύγχρονης ποίησης, εἶναι και «δέον» τοῦ «δέοντος γενέσθαι» τῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς, μεταφυσικῆς κλπ. κοσμοθεωρίας. Δέχεται τόσο ἄμεσα αὐτὲς τὶς ἐπιδράσεις ἡ ποίηση ποὺ, θὰ μπορούσε κανεὶς να πει, ἔρχεται σὰν ἐπιβολὴ λόγω τοῦ ἐπίπλαστου και ἀσχημάτιστου ἀκόμα χαρακτήρος της. Εἶναι γιατί ἡ σύγχρονη ποίηση βρίσκεται στὸ στάδια τῆς βρεφικῆς ἡλικίας. Κλυδωνίζεται, ἀναταράζεται, διακυμαίνεται ἀκόμα γιατί περνάει τὴν κρίσιμη ὥρα της, γιατί ἀκόμα συγκεχυμένα ἐκφράζει τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο.

Βέβαια, ἡ ποίηση, μέσα στὴν ἐνεργὸ παρουσία της με τὴν ἐγκόσμια ζωὴ, θὰ ἐκφράσει και τὸ πολιτικὸ σχῆμα, και τὸ κοινωνικὸ σῶμα, και τὶς μεταφυσικὲς ἀδημονίες τοῦ ἀνθρώπου, ὅμως, θὰ τὶς ἐκφράσει μ' ἕναν ἄ κ ο ὄ σ ι ο τρόπο. Δὲν θὰ συρθεῖ, δὲν θὰ γίνεῖ οὐραγὸς και σιλιωτῆς ἴσως ὑπόπτων διαθέσεων και καταστάσεων.

Νά, κι' ἐν' ἄλλο ἀκόμα σημεῖο, τὸ οὐσιωδέστατο ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν ἀποτελεσμάτων, ποὺ χαρακτηρίζει ἀκόμα πιὸ εὐγλωττα τὴν κρίσιμη ὥρα τῆς ποίησης.

Ἄρα, καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν προϋποθέσεων, — ἡ ἀγωνία, τὸ πάθος, τὸ ἄγχος, ἡ ιδέα, ἐνδογενεῖς και ἐξωγενεῖς καταστάσεις, πολεμικοὶ σεισμοί, ἀναταραχές, ἐπίδωση, ρουτίνα — και ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν ἀποτελεσμάτων — πολιτικὸ *status quo*, κοινωνικὴ διάρθρωση — ἡ ποίηση περνάει μιὰ κρίσιμη ὥρα.

(Συνεχίζεται)

ΚΛΕΙΣΤΕΣ ΠΟΡΤΕΣ

Σοῦ τόχα πεῖ
ποτέ μὴν προδώσεις
τὸ μυστικὸ πού σε κρατεῖ
δέσμιο στὸν ἀδυσώπητο
Γολγοθᾶ σου.

Δὲ θὰ χτυπήσει καρδιὰ
τοὺς συνθηματικούς χτύπους
τῆς συγκατάβασης.

Πῶς ἀποφάσιες τώρα
νὰ χτυπήσεις τὴν πρώτη πόρτα
μὲ τὴν ἔκκληση στὰ χεῖλη;

Δὲν ἦρθε γιὰ σένα ἡ ὥρα
τὸ φῶς νὰ χρωματίσει...
τὴν κλειστὴ πόρτα
πού σε φυλακίζει.

Διάφανη σὰν αἶθρια
νὰ σε περάσει στὴν περιπέτεια
τοῦ ταξιδιοῦ.
Μὴ τις πόρτες χτυπᾶς
τῶν κοιμισμένων.

Σοῦ τόχα πεῖ
μὴ μαρτυρήσεις τὴ μοῖρα,
μὴ δείξεις πὼς κλείνεσαι
στοὺς τέσσερες τοίχους
καὶ κλαῖς.

Φόρεσε τὴ νέα στολὴ
μὲ τὴ γιορτινὴ πρόκληση.
Πέρασε ἀπὸ τοὺς διάδρομους
τῆς ἀνίας τῶν οὐδέτερων
τεῖχος ἀπὸ περηφάνεια.

* Ἄν ἐπιμένεις νὰ χτυπᾶς
πρὶν ἔρθει ἡ ὥρα
θ' ἀνοίξουν νὰ σ' ἐνταφιάσουν
μαζὺ μὲ τις πληγές σου
πού ἔβαιναν τόσες πόρτες κλειστὲς
μάταια στενάζοντας.

Κρίτων Ἀθανασούλης

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΒΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ*

“Ομως μιὰ μέρα σοῦ ἔδωκεν, ἁμαρτωλέ, ἡ μητέρα
(συνεχίζει ὁ ποιητής):

Τὸ τίμιο, τ' ἅγιο κόνισμα καὶ τὸ θαματοργὸ
γιὰ νὰ τὸ πᾶς προσκύνημα τῆς ἐκκλησιᾶς, πὺν πέρα
γιορτάζει φέγγει ὀλάνοιχτη γιομάτη ἀπὸ λαό.

Στὸ δρόμο τὸν περιμένε ἡ πόρνη ἢ γλυκοαίματη, καὶ τοῦ πῆρε τὸ νοῦ.

Κι' ἀνοίγοντας τὰ χέρια σου γιὰ νὰ τὴν ἀγκαλιάσης
ἔρριξες τ' ἅγιο κόνισμα στὰ σάπια τοῦ αὐλακιοῦ.
Κι' ἄρχισε ἀμέσως ἄρχισε, κι' ἄρχισε τὸ σαράκι
κι' ἔρμος ἐκεῖ σωριάζεσαι καὶ τρέμεις καὶ βογγᾶς
νεκρότερος κι' ἀπὸ νεκρὸ πὺν τότε τρώει κοράκι,
κι' ἀναγαλλιάζει κατὰ σὲ γυρτὸς ὁ Σατανᾶς.
Τὸ βλέπεις· καὶ ἀγωνίζεσαι κακόσυρτον ἀγῶνα,
τὰ χέρια ἀπλώνεις, ἄρρωστε, στὰ σάπια τοῦ αὐλακιοῦ
κι' ἀποκοτᾶς παράκληση στὴ μολεμένη εἰκόνα,
καὶ ἡ δίψα πάντα καίγει σε τοῦ ἀκάθαρτου φιλιοῦ.

Τὸ ποίημα αὐτὸ ἐκφράζει ὅσο κανένα ἄλλο ἴσως τὴν παθολογικὴ κατάσταση τοῦ ἁμαρτωλοῦ, γιὰτὶ περὶ ἀρρώστου πρόκειται. Βαρύνεται μὲ κακὴ κληρονομικὴ καταβολή. Τὸν περιμένε στὸ δρόμο ἡ ἁμαρτία. Ὑπέκυψε. Τὸ τίμιο κόνισμα ἔπεσε στὰ σάπια τοῦ αὐλακιοῦ, στὰ πράγματα τὰ νοσηρά. Ὁ ἴδιος σωριάζεται ἠθικὰ νεκρός. Πάσχει νὰπαλλαγῇ ἀλλὰ δὲν μπορεῖ. Τὴν ὠραία ζωὴ, πὺν συμβολίζεται μὲ τὴ θρησκευτικὴ γιορτὴ πὺν γίνεται πέρα, μακρῶν, τὴ βλέπει, τὴν ἀντιλαμβάνεται, ἀλλ' εἶναι σωριασμένος, ἀνήμπορος νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὰ σάπια τ' αὐλακιοῦ. Τὸ ποίημα τοῦτο ἀνήκει στὰ «Τραγούδια σὲ γνωστὸ ἦχο», πὺν ἔχουν ἀρκετὸ καὶ διάφανο συμβολισμό. Τὸ ἅγιο εἰκόνισμα εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ σῶμά του καὶ τὴν ψυχὴ του. Καὶ εἶναι κατὰ βάθος ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς πὺν ἐξομολογεῖται. Αὐτὸ τὸ εἰκόνισμα τοῦ ἔδωκε ἡ μάνα του καὶ τὸν ἔστειλε νὰ ζήσει τὴ ζωὴ τοῦ θρησκευτικοῦ πανηγυριοῦ πέρα στὴν ἐκκλησία. Ἄλλ' ἡ ἁμαρτωλὴ χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ ὄχι ἡ ἀγνή χαρὰ, πὺν συμβολίζεται μὲ τὸ θρησκευτικὸ πανηγύρι, τὸν περιμένε στὸ δρόμο. Ποῦ ἀρὰ γε βρῖσκεται ἡ εὐθύνη; Ὅταν δὲν εἴμαστε κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας πῶς εἴμαστε ἠθικὰ ὑπεύθυνοι; Γιὰτὶ ὁ ἁμαρτωλὸς τοῦ Παλαμικοῦ ποιήματος ἀγωνίζεται, «ἀποκοτᾶει παράκληση στὴ μολεμένη εἰκόνα», ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν κάψα τοῦ ἁμαρτωλοῦ φιλιοῦ. Ἄς ἐξετάσωμε τὸ ζήτημα πὺν ἀπλᾶ:

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

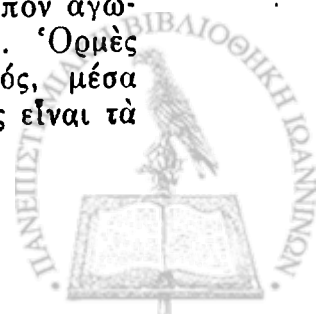
Εἶτε εὐθύνεται εἶτε ὄχι ἓνας ἄρρωστος, ἂν ὁ γιατρός δὲν τὸν κάμῃ καλὰ, θὰ πεθάνῃ. Κι' ὁ ἁμαρτωλός, εἶτε εὐθύνεται εἶτε ὄχι, ἂν δὲν σηκωθῇ ἀπὸ τὴ λάσπη καὶ δὲν ξεπλύνῃ καὶ δὲν ἐξαγνίσῃ τὴ μολεμένη εἰκόνα, εἶναι, ὅπως λέει ὁ ποιητής, «χειρότερος κι' ἀπὸ νεκρό, πού τότε τρώει κοράκι». Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς εἶν' ἓνας ἄρρωστος. Ἔτσι τὸν βλέπει ἓνας ποιητής, πού δὲν εἶναι κριτὴς γιὰ νὰ δικάζῃ, ἀλλ' ἓνας διαισθητικὸς καὶ συμπονετικὸς ἄνθρωπος, πού βλέπει μόνο αἷτια βιοψυχικά καὶ ἀποτελέσματα ἐπίσης βιοψυχικά. Ἀπὸ τὴν ποιητικὴν ὅμως αὐτὴ διαίσθησις μποροῦν νὰ βγοῦν μερικὰ συμπεράσματα.

Δηλοὶ τὸ φρόνημ' ὦμιόν ἐξ ὦμοῦ πατρὸς
τῆς παιδός.

Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, πού βάζει στὸ στόμα τοῦ χοροῦ γιὰ τὴν Ἀντιγόνη, ἐκφράζει τὴν ἀντίληψή του γιὰ τὴν κληρονομικότητα ὁ Σοφοκλῆς. Δὲν θὰ ἐπεκταθοῦμε στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ποίηση, γιὰ τὸν εἶναι αὐτὸ τὸ θέμα μας. Ἀλλ' εἶναι καὶ ἄλλες ἀκόμα πλευρὲς τοῦ πρίσματος. Ὑπάρχει ἄρα γε μονάχα τὸ ἐνιαῖο ὑλοψυχοκύτταρο, ἢ μήπως ὑπάρχει χωριστὰ τὸ ψυχικὸ (ἄς ποῦμε) κύτταρο, καὶ χωριστὰ τὸ ὑλικὸ κύτταρο καὶ ἐνώνονται σὲ μιὰ σύνθετη ὑπόσταση, ὅπως ἡ σκουριά γίνεται ἀπὸ τὴν ἔνωση τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ σίδηρου καὶ ὅπως τὸ νερὸ ἀπὸ τὴν ἔνωση τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἰδρογόνου;

Ὁ Δαρβινισμὸς ἔδειξε τὴν κλιμακωτὴ ἀνύψωση τῆς ζωῆς ἀπὸ τὶς πιὸ ἀπλῆς ἕως τὶς πιὸ σύνθετες ὀργανικὲς ὑπάρξεις. Μιὰ ἐξέλιξη ἀλλὰ καὶ μιὰ ἀνέλιξη πηγαίνουν πλάϊ—πλάϊ. Παρατηρεῖται διαρκῶς μιὰ ἐσωτερικὴ μεταβολὴ καὶ παράλληλα παρατηρεῖται μιὰ ψυχικὴ ἀνάπτυξη ἀπὸ τὰ πρωτόζωα, στὰ μετὰζωα, τὰ φυτόζωα, ... στὰ σπονδυλωτά, στὰ θηλαστικὰ καὶ ἀπὸ τὰ θηλαστικὰ στὸν ἄνθρωπο. Παράλληλα πρὸς τὴ φυσικὴ ἐξέλιξη παρατηρεῖται καὶ ἡ φυσικὴ μὲ κορωνίδα τὸν ἄνθρωπο. Μπορεῖ μερικὰ ζῶα νὰ ἔχουν τελειότερα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἀνεπτυγμένες μερικὲς αἰσθήσεις, ὅπως π. χ. ὁ σκύλος, ἡ γάτα κ.λ. π.

Μπορεῖ νὰ ἀμβλύνωνται ὀρισμένες αἰσθήσεις στὸν ἄνθρωπο, ἀντὶ νὰ γίνουν ὀξύτερες, ἀλλ' αὐτὸ δὲν σημαίνει ὑποχώρηση ὡς πρὸς τὴ σωματικὴ τελειοποίηση, γιὰ τὸν ἄνθρωπο παρατηρεῖται ἡ ἀνάπνευσις τοῦ ἐγκεφάλου, πού ἀποτελεῖ τὴ ρίζα τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἔδρα τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι τόσο γενικὸ καὶ ἀπόλυτο, ὡστε δὲν ἐπιδέχεται καμμιά ἀμφισβήτηση. Ἡ διανόηση καὶ τοῦ πιὸ ἡλίθιου ἀνθρώπου εἶναι πολὺ πιὸ ἀνώτερη καὶ ἀπὸ τοῦ πιὸ ἔξυπνου πιθήκου. Σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψη αὐτὴ τοῦ ἐνιαίου ὑλοψυχοκύτταρου ἔχουμε μιὰ κληρονομικότητα, πού συνεχίζεται διὰ μέσου ἐκατομμυρίων ἐτῶν ἀπὸ τὸ πρωτόπλασμα ἴσα μὲ τὸν ἄνθρωπο. Σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη δημιουργὸς τῶν μορφῶν καὶ διδάσκαλος τῶν ζωντανῶν πλασμάτων εἶναι ἡ μάνα γῆ, ἡ γῆ μήτηρ, ἡ Δημήτηρ, πού ἐδίδαξε τοὺς νόμους στοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν ἀντίληψη τῶν ἀρχαίων. Αὐτὴ ἔμαθε τὰ ζῶα νὰ ἀμύνωνται μὲ τὰ φυσικὰ τους ὄπλα καὶ τὸν ἄνθρωπο νὰ χτίζῃ σπίτια καὶ κάστρα. Ἡ ἀνάγκη, πού εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴ ζωὴ πάνω στὴ γῆ, ὑπῆρξε ὁ μεγάλος ὀδηγητὴς σὲ ὅλα. Σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἀνάγκης ἔδρασε ὁ νόμος τῆς π ρ ο σ α ρ μ ο γ ῆ ς καὶ ὁ νόμος τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἀργότερα ὁ ψυχικὸς βίος, ἀπὸ τὴν ἀπλῆ ἀκαθόριστη αἰσθησις μιᾶς ἡμισυνείδητης ζωῆς κατέληξε σὶὸ σχηματισμὸ ἐνὸς ἐγὼ συνειδητοῦ, δηλ. τῆς αὐτοσυνείδησης, στὰ ἀνώτερα ζῶα καὶ ἰδίως στὸν ἄνθρωπο. Τότε ἡ ἀτομικότης ἀποσπασμένη—ὄχι τελειῶς—ἀπὸ τὸ κράτος τῆς ἀνάγκης προσανατόλισε τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου σὲ κατευθύνσεις ἐγωϊστικὲς καὶ ἐπλασε ἓναν νέον τύπον ἀγωγῆς, αὐτὸν πού τὸν κατευθύνει ὁ ἐγωϊσμὸς τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ομάδος. Ὅμοιες πού τὶς προκαλεῖ ἡ ἀνάγκη καὶ παρορμήσεις πού τὶς ἐμπνέει ὁ ἐγωϊσμὸς, μέσα στὶς συνθήκες τοῦ τόπου, τοῦ περιβάλλοντος, τῆς φυλῆς καὶ τοῦ ἔθνους εἶναι τὰ

στοιχεία, οί άνεμοι καὶ οί θύελλες πού δέρνουν τήν ψυχὴ μας, οί βασανιστάδες πού τήν ὠθοῦν πρὸς τὸ καλό, (ποῖο καλό;) καὶ πρὸς τὸ κακό.

Εἶναι τὰ δυὸ μυθικά φῆδια πού δάμασε νήπιο ἄκόμα ὁ Ἡρακλῆς. Ἄλλ' ἡ συνείδηση ἀνεβαίνει τὰ σκαλοπάτια τῆς ζωῆς, βρίσκει χαρὲς ἐκεῖ, πού ἄλλοτε δὲν εὔρισκε, καὶ καταλήγει νὰ π ρ ο σ α ρ μ ό σ η (πάλι ὁ νόμος τῆς προσαρμογῆς ἐμφανίζεται) τίς ὁρμές καὶ τίς παρορμήσεις σὲ μιὰ ζωὴ ἁρμονικώτερη καὶ ὠραιότερη. Γιατὶ ἤδη ἀνακαλύπτει τὸ ὠραῖο. Ἄπ' ἐδῶ καὶ πέρα ἀρχίζει μιὰ πάλῃ ἀνάμεσα στὶς ὁρμές καὶ στὶς παρορμήσεις τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ στὶς χαρὲς πού προκαλεῖ τὸ ὠραῖο καὶ τὸ ἀληθινό. Τὰ δυὸ τελευταῖα δὲν φαίνονται δῶρα τῆς γῆς. Εἶναι ὁ καρπὸς πού ἀρνεῖται τῆ ρίζα του. Φαίνονται σὰν δῶρα τοῦ οὐρανοῦ. Ἄλλὰ τί εἶναι ὁ οὐρανοῦς; Ἄφοῦ ὑπάρχει, εἶναι κι' αὐτὸς κάτι. Δὲν μιλοῦμε γιὰ τὸ ἀχανές πού παρουσιάζεται σὰν γαλάζιος θόλος ἀπ' ἐπάνω μας, ἀλλὰ γιὰ τὸν κόσμον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, ὅπως τὸν ὠνόμασαν.

Ἄφ' ὅτου ὁ Ἀριστοτέλης ἔγραψε τὰ «μετὰ τὰ φυσικά» καὶ πλάστηκε ὁ ὄρος «μεταφυσική» τὸ πᾶν χωρίστηκε σὲ δυὸ, στὴ φυσική καὶ στὴ μεταφυσική, στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ. Ἄλλὰ νομίζομε ὅτι αὐτὸ εἶναι λάθος. Καὶ τὸ λάθος αὐτὸ σὰ νὰ τὸ προέβλεπε, τὸ αἶρει ὁ Πλάτων στὸν «Τίμαιο». Ὁ Πλάτων διατυπώνει τὴ γνώμη στὸν περίφημον αὐτὸ διάλογο ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἓνας. Ἡ αἰσθητὴ φύση μᾶς παρουσιάζεται μὲ τέσσερες ὁρατὲς μορφές, τῆ γῆ, τὸ νερό, τὸν ἀέρα καὶ τὴ φωτιά. Ὑπάρχουν ἄπειροι οἱ συνδυασμοὶ τους καθὼς καὶ οἱ ἰδιαιτέρες μορφές πού παίρνουν. Ἄλλ' ὁ κόσμος, εἶναι ἓνας καὶ ἔμψυχος· ζῶν ἓν». Ἡ αἰσθητὴ φύση συνεχίζεται ἀπὸ τὴν μὴ αἰσθητή. Οἱ τέσσαρες μορφές τῆς αἰσθητῆς ὕλης παράγονται ἀπὸ μιὰ πέμπτη οὐσία (τὴν πεμπτουσία) πολὺ λεπτότερη κι' ἀπὸ τὴ φωτιά πού μετέχει, κατὰ τρόπο θαυμαστό, τοῦ νοητοῦ: «Ἄλλ' ἀνόρατον εἶδός τι καὶ ἄμορφον, πανδεχές, μεταλαμβάνον δὲ ἀπορώτατα πῆ τοῦ νοητοῦ καὶ δυσαλωτότατον αὐτὸ λέγοντες οὐ ψευσόμεθα» (Πλάτωνος, Τίμαιος ΧVΙΙΙ, 51) (=ἄλλ' ἂν τὸ ποῦμε κάποιον εἶδος ἀόρατο καὶ ἄμορφο, ἱκανὸ νὰ δεχθῆ τὰ πάντα, μετέχον τοῦ νοῦ κατὰ τρόπον ἀνεξήγητο καὶ δυσκολώτατο νὰ τὸ συλλάβῃ κανεὶς, δὲν θὰ γελαστοῦμε).

Ἔτσι ὁ Πλάτων μὲ τὰ παραπάνω λόγια ἔρριξε τὴ γέφυρα πού ἐνώνει τὰ αἰσθητὰ μὲ τὰ μὴ αἰσθητὰ καὶ παρουσιάζει τὴν αἴσθηση καὶ τὴ νόηση σὰ μιὰ ἀνώτερη μορφή τῆς ἀνόλεθρης οὐσίας, πού ἡ πιὸ χονδροειδῆς μορφή της εἶναι ὁ αἰσθητὸς κόσμος. Ἔτσι τὸ σύμπαν μοιάζει σὰν μιὰ πυραμίδα, ὅπου τὴν κορυφὴ κατέχει ἡ οὐσία—νοῦς (ἡ ἐνέργεια—νοῦς θὰ λέγαμε στὴν ἐποχὴ μας) ἐνῶ στὴ βάση της ὑπάρχουν οἱ τέσσαρες μορφές τῆς ὕλης (ἡ ἐνέργεια—ὕλη).

Ὡστε τὸ ὕλικὸ κύτταρο μπορεῖ θαυμάσια νὰ εἶναι ὀλόφυχο κύτταρο, ὅπου τὸ ψυχικὸ μέρος τοῦ κυττάρου παίζει τὸ ρόλο τοῦ οἰκοδόμου, τοῦ ἀρχιτέκτονος γιὰτὶ ἀνήκει σ' ἓναν κόσμον πού ἐνεργεῖ αἰσθητικὰ καὶ προπαντὸς ἐνεργεῖ. Εἶναι καθαρὴ ἐνέργεια καὶ μάλιστα ἐνέργεια ψυχική.

Αὐτὴ ἡ ἀντίληψη ἡ τόσο θετικὴ ὠδήγησε πολλοὺς σοφοὺς νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ εἰποῦν ὅτι τὸ ψυχικὸ μέρος τοῦ κυττάρου, ὅταν τὸ ἐνιαῖο κύτταρο καταστραφῆ ἐπιστρέφοντας ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ἐπήγαγε, δὲν ἀφομοιώνεται μέσα στὸ ψυχικὸ στρώμα πού περιβάλλει καὶ διαποτίζει τὴν ὕλη, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν ἀτομικὴ του ὑπόσταση. Εἶναι ἠθεοσοφικὴ(ὅπως λέγεται σήμερα) ἄποψη, ἡ ἄποψη τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Πυθαγόρα, τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν μυστηρίων, τῶν Αἰγυπτιακῶν μυστηρίων, καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων τῆς Ἀνατολῆς. Δὲν διαφωνοῦν ὡς πρὸς τὴ γενικὴ ἰδέα τῆς ἐξέλιξης, ἀλλὰ διασποῦν τὴν ἄμεση κληρονομικότητα. Λέγουν: Ἡ ψυχὴ εἶναι κᾶτι ξεχωριστό, ξεκίνησε ἀπὸ ἓνα πολὺ μακρινὸ παρελθὸν καὶ κατοίκησε διαδοχικὰ σὲ φυτὰ σὲ ζῶα, σὲ ἀνθρώπους, ἀποκτιώντας, διαρκῶς πείρα καὶ αὐτοσυνείδηση. Ὡς πού μιὰ μέρα κάθε μιὰ ξεχωριστὴ ψυχὴ, ἀφοῦ ἀποκτήσῃ πλήρη αὐτοσυνείδηση δὲν θὰ ἔχη πιὰ ἀνάγκη νὰ ξανάρθῃ στὴ γῆ, ἀλλὰ θὰ μείνῃ γιὰ πάντα σὲν κόσμον

τῶν Ἴδεῶν. Αὐτὸν τὸν κόσμον τῶν Ἴδεῶν τὸν ὀνομάζουσι οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἀνατολῆς νιρβανικὸ καὶ βουδδικὸ πεδίο. Αὐτὴ τὴν αὐτοσυνείδηση τὴν ὀνομάζει κάθαρση ὁ Πλάτων καὶ τὴν παρουσιάζει μὲ τὸν θαλασσινὸ θεὸ Γλαῦκο, ποὺ ἔχει κολλημένα στὸ σῶμα του διάφορα φύκια καὶ κογχύλια τῆς θάλασσας. Καὶ γιὰ νὰ φανῆ τὸ θεϊκὸ του σῶμα, πρέπει νὰ τὸ καθαρίσῃ ἀπὸ τὰ φύκια καὶ τὰ κογχύλια. Ὡστε αὐτὸ ποὺ λέμε λυτρωσιό, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀποβολὴ τῶν ξένων στοιχείων ἀπὸ τὸ πραγματικὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐτὸ ἐπιδιώκουσι μὲ χίλιους τρόπους καὶ μέσα οἱ διάφορες θρησκείες καὶ φιλοσοφίες.

Ὅπως βλέπει κανεὶς, καὶ ἂν θεωρηθῆ ἑξωριστὸ τὸ ψυχικὸ κύτταρο, καὶ πάλι δὲν ξεφεύγουμε ἀπὸ τὸ νόμον τῆς ἐξέλιξης καὶ ἀνέλιξης. Καὶ πάλι παραμένει διδάσκαλος καὶ νομοθέτης ἡ μάνα γῆ, ἡ θεὰ Δημήτηρ, μητέρα τῆς ψυχῆς Περσεφόνης, ποὺ ἔρχεται καὶ φέρνει τὴ βλάστηση στὴ γῆ, μεταβαίνει στὸν Ἄδη καὶ πάλι ξανάρχεται καὶ μελετᾷ τὴ θριαμβευτικὴ ἀνοδὸς τῆς στὸν Ὀλυμπο. Στὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴ ἔχουμε διάσπαση τῆς ἄμεσης κληρονομικότητος, ἐνῶ δὲν παύει νὰ ὑπάρχῃ ἡ συνέχεια ὡς πρὸς τὶς προηγούμενες ζωὰς ποὺ ἔζησε ἡ ἡμισυνείδητη ψυχὴ, ἕως ὅτου ἀποκησῆσιν πλήρῃ αὐτοσυνείδηση, ἀπὸ τὸ φυτὸ ἕως τὸν ἄνθρωπον. Ὁ Παλαμᾶς ποὺ δέχτηκε βαθεῖα τὴν ἐπίδραση τοῦ Πλάτωνος, τῶν Πυθαγορείων καὶ τῶν Ὀρφικῶν καθὼς καὶ τὴν ἔλξη τῶν μεγάλων θρησκευτικῶν ἐπῶν τῆς Ἰνδίας, ποὺ τὶς γνώρισε ἀπὸ τὶς περίφημες μεταφράσεις τοῦ Δημ. Γαλανοῦ Ἀθηναίου, τραγουδεῖ αὐτὴ τὴν πλευρὰ τοῦ βιώματος στὸ «Θάνατο τῆς κόρης» (Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου, 1892) ὅπως θὰ μπορούσε νὰ ψάλλῃ ὁ ἐν μέρει Πυθαγορικὸς Ἐμπεδοκλῆς :

Γνωρίζω κάποια μυστικὰ ποὺ δὲν τὰ ξέρουσι ἄλλοι !

Ἄφου ἑξωρίσῃς ἀπ' τὴν ἀγκάλη
ἀπ' τὴν ἀγκάλη τοῦ Παντός —πρὶν τῆς ζωῆς τὸ κύμα
σὲ ρίξῃ στ' ἀκρογιαλίας μας μὲ κόρης ἀγνὸ σχῆμα,
ἀφου ἑξωρίσῃς, ψυχὴ λευκὴ σὰ Γαλαξίας,
ἀπ' τὴ γαλήνη τῆς ἀνυπαρξίας,
ἔνωσες πρῶτα τὴ ζωὴ μέσα στῆς γῆς τὰ βάθη,
ἀκίνητη, ἀνεργη, θολὴ καὶ δίχως νοῦ καὶ πάθη.

Πετραδί πρωτοβρέθηκες βαθεῖα σ' ἀνήλια μέρη.
καὶ μιὰν ἡμέρα σκόρπισες λευκὴ φεγγοβολιά.
Μὰ πρὶν στολίσῃς κανενὸς τὸ χέρι,
καὶ στέμμα πρὶν πλουτίσῃς βασιλιᾶ,
ἡ Μοῖρα ἤρθε τὴ λάμψη σου νὰ κόψῃ,
καὶ χάθηκες καὶ ἄλλαξες ὄψη.

Κι' ἀκόμ' ἀνέβης ἕνα σκαλοπάτι,
τὴ σκάλα τὴν τεράστια, τὴ Ζωὴ
κι' ἔγινες κρίνο ὀλόλευκον· ἀλλὰ προτοῦ ἕνα μάτι
νὰ σ' ἀντικρύσῃ καὶ προτοῦ νὰ σὲ χαϊδέψῃ μιὰ πνοὴ
ἡ Μοῖρα σὲ ξερρίζωσε, μαράθηκες, καὶ πάλι
μορφὴν ἐδέχθης ἄλλη.

Ἄλλη ἀκριβώτερη μορφὴ μὲ πιὸ σοφὰ στολίδια,
καὶ, κύκνος, γλυκοτάραξες τῆς λίμνης τὰ νερά·
ἀλλ' ὅμως πρὶν ν' ἀνοίξῃς τὰ φτερά
γοργὰ γιὰ μακρινὰ ταξίδια,
ἡ Μοῖρα κάρφωσε τὸ πέταμά σου
καὶ πέθανες καὶ ἀνοίχτηκαν ἄλλοι οὐρανοὶ μπροστὰ σου.

Ἄλλοι οὐρανοὶ κατὰβαθοὶ καὶ ἀσύγκριτοι, καὶ ἑφάνης
στὰ νυχτωμένα μάτια μας ὀλόφωτη παρθένα !
Ἄλλ' ὅμως πρὶν νὰ κἀνῃς
τὴν εὐτυχία μιᾶς καρδιᾶς ποὺ εἶχε πλασθῆ γιὰ σένα,

τῆς Μοίρας ἦταν ἡ βουλή,
καὶ σ' ἔβαλαν νὰ κοιμηθῆς ξανά βαθεῖα στὸ χῶμα...

Ψυχὴ, ποῖο σχῆμα σὲ προσμένει ἀκόμα
ποῦς κόσμος ἐντελέστερος, Παρθένα, σὲ καλεῖ;

— Ἀλλὰ γνωρίζω κάποια μυστικά πού δὲν τὰ ξαίρουν ἄλλοι...
Δὲν ἀρμενίζεις πλέον γλυκά-γλυκά,
δὲν σὲ τραβάει κανένα περιγιάλι,
δὲν ἔχεις πιά καρδιά, εὐωδιά, μὲ ἀκτίνες καὶ φτερά,
καὶ δὲ σὲ ξεχωρίζει πιά θωριά, ὁμορφιά καμμιά,
δὲ σὲ μεθάει τοῦ κόσμου πιά ἡ χαρά,
τοῦ κόσμου δὲ σὲ δέρνει ἡ τρικυμία.

Τίποτε πλέον τῶνειρο τοῦ κόσμου — ὄνειρο πλάνο —
τίποτε πλέον στὰ μάτια σου δὲν θὰ τὸ ξαναφέρῃ.
Καὶ πιά ν' ἀπλῶση δὲ μπορεῖ, Ψυχὴ, σ' ἐσένα ἐπάνω,
ἡ Μοῖρα σιδερένιο χέρι.

Ἡ θεία τοῦ Παντός δικαιοσύνη,
ἡ ὀλάγρυπνη, τὴν ἀφραστη ἀνάπαυση σοῦ δίνει,
γιατὶ ἀπὸ τῆ στιγμῆ τῆ μακρινῆ
πού ἤρθες, ἐξεχώρισες, ψυχὴ λευκὴ σὰ Γαλαξίας
ἀπ' τῆ γαλήνη τῆς ἀνυπαρξίας,
ἄδυλη, πάναγνη ἐξησες, ἔλαμψες, μοσχομύρισες.

Γι' αὐτὸ μὲς στὴ γαλήνη τὴν παντοτινὴ
μὲς στὴν ἀσάλευτη γαλήνη ἐγύρισες!

Πόσο θυμίζει ἡ ἀσάλευτη γαλήνη ὄχι τόσο τὸν κόσμο τῶν Ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ τὴ νιοβανικὴ γαλήνη τοῦ Βούδδα! . . .

Γιὰ μᾶς, ἂν ὑπάρχει μιὰ ὕλη ψυχὴ, αὐτὴ ὀφείλει νὰ χάνεται ξαναγυρίζοντας στὰ ὑλοψυχικὰ στρώματα, ἀπὸ ὅπου συγκεντρώθηκε στὸ ὑλικὸ κύτταρο. Ἄν ὑπάρχει κάποιον τελείως ἀτομικὸ στοιχεῖο, μόνον αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ κατεβαίνη ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς ἐνιαίας τοῦ παντός πυραμίδας, ἀπὸ τὴν ἐνέργεια, πού εἶναι στοχασμὸς καὶ μάλιστα στοχασμὸς, πού περιλαμβάνει τὴν αὐτοσυνείδηση, ὡς τὴν ἐνέργεια, πού εἶναι ἡ αἰσθητὴ φύση. Ἔτσι ὁ κόσμος εἶναι ἕνας, ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη αὐτοσυνείδηση ὡς τὴν ἀπόλυτη λήθη. Ὁ ἄνθρωπος οὔτε στὴν ἀπόλυτη λήθη βρῖσκεται οὔτε στὴν ἀπόλυτη νοητικὴ ὑπόστασι. Ἄν στὸ ὑλικὸ κύτταρο ἔρχεται καὶ προστίθεται τὸ ψυχικὸ ἢ νοητικὸ στοιχεῖο, τότε — κατὰ τὴν ταπεινὴ μας γνώμη — ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἀλλ' ἀπὸ τέσσαρα στοιχεῖα. Ἄπ' ὅπου δὴποτε κι' ἂν προέρχεται τὸ κατ' ἐξοχὴν νοητικὸ στοιχεῖο, παρατηρεῖται μιὰ ψυχικὴ ζωὴ πού δὲν προέρχεται ἀπ' αὐτό. Τὸ νῆπιον δὲν ξαίρει, δὲν θυμᾶται. Καὶ δὲν αἰσθάνεται ὅπως ὁ μεγάλος. Οἱ μεγαλορνεῖς πέρασαν τὴν νηπιακὴ, τὴν παιδικὴ καὶ τὴν ἐφηβικὴ ἡλικία μαθαίνοντας. Τὸ ἀπ' ἔξω, ἀπ' ἄλλον κόσμον, προερχόμενον διανοητικὸ στοιχεῖο, ὁ Διανοητῆς, σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἦταν ἕνας ἀπλὸς μαθητῆς. Οἱ αἰσθήσεις τοῦ νέου σώματος τοῦ ἐκόμιζαν τὶς γνώσεις, καὶ πῶς πέρα ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις ἢ μνήμη καὶ ἢ φαντασία, ψυχικὲς λειτουργίες, πού δὲν λειτουργοῦν μὲ τὴν ἴδια ἔνταση σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε στὸν ἴδιον ἄνθρωπον ἀπὸ ἡλικία σὲ ἡλικία. Ὑπάρχει λοιπὸν ἕνας ψυχικὸς κόσμος ὑλοψυχικός, ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν Διανοητῆ καὶ ὑπηρετῆ τοῦ Διανοητῆ, πού τὸν ὑποθέσαμε ἐρχόμενον ἀπ' ἄλλον κόσμον. Νὰ λοιπὸν τὸ τρίτον στοιχεῖο. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ τέταρτον, ἂν (ἐπαναλαμβανόμε) θεωρηθῆ σὰν ξένος τοῦ κόσμου τούτου ὁ Διανοητῆς. Εἶναι οἱ ἀγαθὲς παρορμήσεις, πού δὲν σχετίζονται μὲ τὰ ὑλικά συμφέροντα οὔτε μὲ τοὺς ἐγωϊσμοὺς μας. Χωρὶς νὰ εἶναι καθαρὴ διανόηση, εἶναι ἐξωλογικὲς διαθέσεις καὶ ἐμπνεύσεις ἐνὸς κόσμου πνευματικοῦ. Στὴν κορωνίδα τῆς τετράδας βρῖσκεται ὁ Διανοητῆς. Αὐτός,

για τὸν ὁποῖον εἶπε ὁ Χριστὸς «τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει». (Κατὰ Ἰωάννην, 3, 8).

Ἐπάρχει λοιπὸν μιὰ ὑλικὴ καὶ μιὰ ψυχικὴ κληρονομικότης ἄμεση, ποὺ μεταβιβάζεται ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ. Στὸ ζεστὸ αἷμα, στὴν ἔνταση τῶν αἰσθήσεων, στὴν ἱκανότητα τῆς μνήμης καὶ στὴ δύναμη τῆς φαντασίας τὴν βλέπουμε αὐτὴ τὴν κληρονομικότητα καὶ δὲν ἀμφιβάλλουμε ὅτι ὑπάρχει. Καὶ εἶναι τόσο ἡγεμονικὴ ἢ κυριαρχία της. Δυό, σύμφωνα μὲ ὅσα εἶπαμε παραπάνω, εἶναι οἱ ἐφιαλτικοὶ δυνάστες μας, ἡ ἀνάγκη, ἀπόσχος τῶν ἀδυναμιῶν καὶ εὐαισθησιῶν τοῦ σώματος, καὶ ἡ ἐγωϊστικὴ συνείδηση, ποὺ ἐμφανίζεται σὰν μόνη ὑπάρχουσα.

Γιὰ τοὺς παραπάνω λόγους καὶ ὁ δρόμος ποὺ ἀκολούθησε ὁ πολιτισμὸς, εἶναι ὁ δρόμος τῆς ὑλικῆς ἐξέλιξης. Ἡ ἀγωγή ποὺ πῆρε ὁ ἄνθρωπος, εἶναι αὐτὴ ποὺ τοῦ δίδαξε ἡ γῆ. Αὐτὸν τὸ δρόμο ἀκολούθησε ἡ ψυχὴ τῆς κόρης τοῦ Παλαμικοῦ τραγουδιοῦ. Καὶ τὸν ἴδιο δρόμο ἀκολούθησε καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἐμπεδοκλῆ, τοῦ Ἀκραγαντίνου σοφοῦ, ποὺ ἐκφράζει Πυθαγόρειες ἀντιλήψεις, ἀλλὰ καὶ πολὺ συγγενικὲς μὲ αὐτὲς ποὺ τραγούδησε ὁ νεώτερος ποιητὴς :

Ἦμουν κάποι' ἔφηβος καὶ κόρη καὶ πουλι
καὶ χαμόδεντρο καὶ ψάρι μὲς στὰ νερὰ τῆς θάλασσας.

Ἦρθαμε σ' αὐτὸ τὸ σπήλαιο. . . καὶ ἔκλαψα καὶ θρήνησα
βλέποντας τὸν ἀσυνήθιστο τόπο, τὸν ἄχαρο τόπο (1).

Γιὰ τὴν κάθοδο τῆς νοητικῆς ἐνέργειας στὴν ἐνέργεια-ῦλη (σύμφωνα καὶ μὲ τὴν Εὐαγγελικὴ φράση, ὅτι τὸ γεννώμενον ἐκ τοῦ πνεύματος εἶναι πνεῦμα καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ) πολλὰ λέγουν οἱ ἀρχαῖοι μῦθοι, ἰδίως οἱ σχετικοὶ μὲ τὸ διαμελισμὸ τοῦ θεοῦ Διονύσου. Δὲν θὰ τοὺς παρακολουθήσωμε γιατί δὲν εἶναι τὸ θέμαμας. Τὶ ὅμως πείθει τοὺς πολλοὺς ὅτι προέρχεται ἀπ' ἄλλοῦ, ἢ ἀντίθετα ὅτι δὲν προέρχεται; Ἄλλους ἢ ἀπλῆ λογικὴ καὶ ἄλλους ἢ ἀπλούστερη πίστη μὲ τὰ διαφορετικὰ συμπεράσματα στοὺς μὲν καὶ στοὺς δὲ καὶ ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλη. Μερικοὶ ὅμως ἰσχυρίζονται ὅτι κρατοῦν στὰ χέρια τοὺς ὠρισμένες ἀποδείξεις. Θὰ μιλήσωμε ὅσο βολεῖ συντομώτερα γιὰ τὶς ἀποδείξεις αὐτές.

Σὲ ὑπνωτιστικὴ κατάσταση ἡ Π. Ρ. ἀπὸ τὴν Καλιφορνία μιλάει Ἰρλανδικά, ποὺ δὲν τὰ ξαίρει οὔτε τὰ ἀκουσε ἀπὸ κανέναν. Καὶ διατείνεται ὅτι εἶχε ζήσει πρὶν ἀπὸ 150 χρόνια στὴν Ἰρλανδία, σὲ ὠρισμένη περιοχὴ. Ὀνομάζει καὶ περιγράφει τὶς τοποθεσίες. Βεβαιώνουν οἱ γνωρίζοντες ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι πράγματι Ἰρλανδικὴ. Ξεκινᾷ Ἀμερικανὸς δημοσιογράφος καὶ πηγαίνει στὴν ἐπαρχία ποὺ περιγράφει. Τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν ὑπάρχουν, ὅμως τὰ τοπία δὲν εἶναι τὰ ἴδια. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἀκόμα ὅτι ἡ γλῶσσα ποὺ μιλάει ἡ ὑπνωτισμένη περιέχει λέξεις ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦνται σήμερα, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνταν πρὶν ἀπὸ 150 χρόνια. Τὸ λάθος ὡς πρὸς τὴν περιγραφή τῶν τοπιῶν, λέγουν οἱ ὁπαδοὶ τῆς μετενσάρκωσης, εἶναι μιὰ λεπτομέρεια, ἐνῶ ὅλα τ' ἄλλα εἶναι τὰ ἴδια.

Οἱ ἀντίθετοι τῆς θεωρίας τῆς μετενσάρκωσης ἰσχυρίζονται, ὅτι κάποιος πρόγονος, ποὺ γνώριζε Ἰρλανδικά, ἀποτύπωσε τὴν ἰσχυρὴ του προσωπικότητα στὸ γεννητικὸ κύτταρο, ὥστε ἔπειτα ἀπὸ γενεὲς νὰ ξαναπαρουσιαστῆ σὲ ὑπνωτιστικὴ κατάσταση πλήρης ἢ γνώση τῆς Ἰρλανδικῆς σὲ μιὰ ἀπόγονο ὅσο γιὰ τὴν ἀντίληψη τῆς ἀπογόνου, ὅτι ἔζησε ἡ ἴδια πρὶν ἀπὸ 150 χρόνια, αὐτὸ εἶναι καθαρὴ ψευδαισθησία. Ὅπως βλέπει κανεὶς τὸ παραπάνω περιστατικὸ ἐπιδέχεται δύο ἐξηγή-

1. Ἦδη (γὰρ) ποτ' ἐγὼ γενόμην κοῦρος τε κόρη τε
θάμνος τ' οἰωνός τε καὶ ἔξαλος ἔλλοπος ἰχθύς (117)
ἠλύθομεν τόδ' ὅπ' ἄντρον ὑπόστεγον (120)
κλαῦσα καὶ κώκυσα ἰδὼν ἀσυνήθεα χῶρον (118)
... ἀτερεπέα χῶρον.

σεις τὸ ἴδιο παράδοξες. Γιατὶ ἂν εἶναι παράδοξη ἡ θεωρία τῆς μετενσάρκωσης, εἶναι ἐξ ἴσου ἂν ὄχι περισσότερη παράδοξη καὶ ἡ ἀντίληψη, ὅτι μιὰ ἰσχυρὴ προσωπικότης μεταδίδει ὄχι ἀπλῶς ψυχικὲς ἰκανότητες ἐξελίξιμες, ἀλλὰ ὁλόκληρο σύστημα γνώσεων, ὅπως εἶναι ἡ συντακτικὴ καὶ γραμματικὴ γνώση μιᾶς γλώσσας.

Ἀναφέρουμε δεύτερο περιστατικό: Ἡ Ρ. Π. ἀπὸ τὶς Ἰνδίες (πάλι γυναίκα ὑπάρχει στὸ παράδειγμα, γιατί αὐτὲς παρουσιάζουν πιὸ εὐαίσθητο νευρικό σύστημα κατάλληλο γιὰ ὑπνωση) παραδέχεται ὅτι εἶχε ζήσει πρὶν ἀπὸ τριάντα χρόνια ὡς σύζυγος τοῦ Πάντα Μαροῦ στὶς Ἰνδίες πάλι. Περιγράφει τὸ σπῆτι καὶ ἀναφέρει περιστατικὰ πὸν γνώριζε μόνο ἡ πεθαμένη σύζυγος τοῦ Πάντα Μαροῦ καὶ ὁ ἴδιος. Ὁ Πάντα Μαροῦ ζῆ ἀκόμα. Καμμιά ἄμεση φυσικὴ διαδοχὴ δὲν ἔχουμε γιατί οἱ γονεῖς τῆς Ρ. Π. ζοῦν καὶ τοὺς μοιάζει καταπληκτικά.

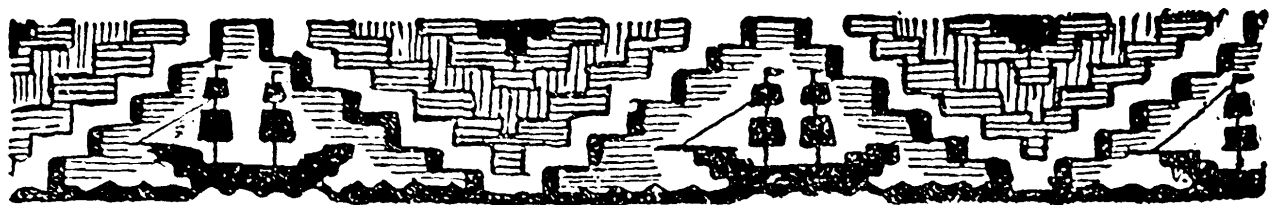
Τέτοια περιστατικὰ ἀναφέρονται ἄπειρα στὰ βιβλία καὶ στὰ περιοδικὰ πὸν ἀσχολοῦνται μὲ παρόμοια μεταψυχικὰ ἢ παραψυχολογικὰ προβλήματα. Ἀφοῦ τὰ διαβάσῃ ὅλ' αὐτὰ κανεῖς, ἀθελᾷ του ἀναγκάζεται νὰ σκεφθῇ: Εἶναι ἄραγε ἡ ἰδέα τῆς μετενσάρκωσης ἀγυρτεία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κλήρου, τοῦ Αἰγυπτιακοῦ κλήρου, τῶν μάγων καὶ θρησκευτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀνατολῆς; Εἶναι ἀπατηλὴ ἰδέα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σοφῶν, μιᾶς ἐπιστημονικῆς διάνοιας σὰν τοῦ Πυθαγόρα καὶ ἑνὸς κατ' ἐξοχὴν διαλεκτικοῦ σοφοῦ σὰν τοῦ Σωκράτη, ἢ μήπως στηρίζονται οἱ ἀντιλήψεις ὅλων αὐτῶν σὲ ψυχολογικὰ (παραψυχολογικὰ ἔστω) φαινόμενα, πὸν πρέπει πολὺ νὰ τὰ προσέξῃ, νὰ τὰ μελετήσῃ καὶ νὰ προσπαθῆσῃ νὰ ἐρμηνεύσῃ ἢ σύγχρονη ἐπιστήμη;

Ὁ Παλαμᾶς 40 χρόνια ἀργότερα, («Ἡ ποιητικὴ μου», 1933) ἀφοῦ ἔγραψε «τὸ θάνατο τῆς κόρης», ἰσχυρίζεται ὅτι δὲν εἶχε μεταφυσικὲς ἀνησυχίες στὰ πρῶτα χρόνια του, καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἰδέα πὸν τραγουδεῖ στὸ παραπάνω ποίημα εἶναι μιὰ ἰδέα θετικὴ; «Ἔτσι περίεργα, μὰ πολὺ συνηθισμένα στὸν ἀπέραντο κόσμος τῆς φαντασίας, μέσα στὸ πρωτοδικίμαστο καὶ ὄχι ἀκόμα τελειωτικὰ συνειδητὸ τῆς τέχνης του ἔργο ἑνὸς Ἀθηναίου ποιητῆ τοῦ 1892, παρ' ὅλα τὰ ἴχνη κάποιου ἀρχαίρου δισταγμοῦ καὶ στὴ σκέψη καὶ στὸ χέρι, συνταιριάζονται στὸ νεαρὸ ποίημα τοῦτο κάποια θετικὴ φιλοσοφία, πὸν δοξάζει τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἰδεῶν, τὸ περπάτημα τῶν ὄντων ἀπὸ τὰ ἀπλούστερα στὰ συνθετώτερα μὲ κάποιον θεοσοφικὸ πανθεϊσμό πὸν ὅλα τὰ θέλει ζωντανά, τὴ μετεμψύχωση σὲ ὄραμα, τὸ δαρβινισμό, ποιητικὰ ἐρμηνευμένο».

Ἄν ἤθελε νὰ μιλήσῃ πιὸ καθαρά ὁ Παλαμᾶς, δὲν θὰ ἔλεγε «τὸν δαρβινισμό ποιητικὰ ἐρμηνευμένο», ἀλλὰ θὰ βεβαίωνε, ὅτι «ἡ θεωρία τῆς μετεμψύχωσης δὲν ἀρνεῖται τὸ δαρβινισμό καὶ ὅτι μπορεῖ νὰ προχωρῇ πλάι πλάι». Γιατὶ δαρβινισμός καὶ μετεμψύχωση (=μετενσάρκωση) δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα.

Ὅποιος ἀγαπᾷ τὶς εὐκόλες λύσεις μπορεῖ νὰ παραδεχτῇ τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη θεωρία. Ἐμεῖς πιστεύουμε ὅτι τὸ πνευματικὸ ἐγώ, ἡ πλήρης αὐτοσυνείδηση, ὁ Διανοητής, εἶναι εὐλόγο νὰ κατέρχεται ἀπὸ μιὰ ὑψηλὴ πνευματικὴ ζώνη. Ἄλλ' οὔτε ἐπίγνωσις τῆς αὐτοτέλειάς του ἔχει ἐδῶ κάτω, οὔτε ἀρκετὰ ἰσχυρὸς παρουσιάζεται. Ἐξ ἄλλου δὲν μποροῦμε νὰ παραβλέψουμε τὴν πραγματικότητα, πὸν μᾶς βεβαιώνει καθημερινά, ὅτι ἡ γνώση τοῦ κόσμου τούτου οἰκοδομεῖται μὲ τὰ ὑλικά πὸν κουβαλοῦν οἱ αἰσθήσεις μας. Ἡ γῆ εἶναι ὁ μέγας διδάσκαλός μας. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἀρνεῖται ὁ πανθεϊσμός παραδεχόμενος τὴν παράλληλη μὲ τὴν ὑλικὴ ἐξέλιξη τῶν ὄντων ἐξέλιξη καὶ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου. Τὸ γεννητικὸ ὑλοκύτταρο εἶναι φορτισμένο μὲ ψυχικὰ ρευστά, πὸν θὰ κάμουν ἰκανὸ τὸ σῶμα νὰ ἀναπτύξῃ τὶς αἰσθήσεις καὶ μαζὶ μ' αὐτὲς τὴ φαντασία, τὴ μνήμη καὶ ἄλλες ἀκόμα ὑλοψυχικὲς ιδιότητες. Ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος λαοὺς πὸν δὲν ἔβλεπαν ὄνειρα. Δὲν εἶναι ὁ Διανοητής πὸν δὲν βλέπει, ἀλλ' ἡ ἔλλειψη ψυχικῶν πλακῶν τὸν στερεῖ ἀπὸ τὰ θαυμάσια τῆς

ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΛΑ

ΣΤΟ ΜΗΤΣΑΚΗ, ΛΟΓΙΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑΚΑ

α'

Ὁ Μητσάκης πλούτη ιδεῶν, μέταλλα δικά του δὲν ἔχει. Ἐγγραφε μέχρι τέλους ἀντανακλαστικά, μὲ ἀφορμὲς πού τοῦ ἔδινε ἀφθονες ἢ ἐποχή. Τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος, ἡ κοινωνία μας ἀρτισύστατη, τῆς Δύσεως κωμική θεραπεινίδα μὲ τοὺς Σκόκκους σιὸ ἐπίστρωμα, στὸ ὑλόστρωμα φουστανέλλο-φόρα μὲ τὸν Κρουστάλλη, κουτσαβάκισσα ἀκόμη μὲ τῆς πρώτης περιόδου τὸν Βάρναλη. Ἐνας πολιτισμὸς ἄσκοπος, ἀνοργάνωτος — «δομινοφοροῦντα μασκαροῦν, ἐπιχρυσωμένον τενεκέν, βρακῶν μὲ ψηλὸ καπέλο», τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Μητσάκης. «Ὅτε δοῦλοι ἀκριβῶς, γράφει, οὔτε ἐλεύθεροι ἀληθῶς, οὔτε ἀνατολιταί πλέον, οὔτε Εὐρωπαῖοι ἀκόμη. Περιβληθέντες τὴν ρεδιγκόταν τοῦ φραγκισμοῦ ἀπεμείναμεν ὑπ' αὐτὴν ἀκραιφνεῖς τσαρονοχοφόροι καὶ βρακάδες. Ὑπὸ προσωπί-δαν πολιτισμένη πτωχοί, πτωχοὶ ἡμιβάρβαροι». Αὐτὲς εἶναι οἱ ἀφορμὲς, ἐπομένως καὶ οἱ συγγραφικοὶ σκοποὶ του. Μεσ' ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀφορμὲς καὶ ἐκείνους τοὺς σκοποὺς διαγράφονται τῶρα οἱ πρώτες προθέσεις

φαντασίας. Σὲ ὅλ' αὐτὰ ὑπάρχει ψυχικὴ κληρονομικότης, πού μεταδίδεται ἀπὸ τὸν πρόγονο στὸν ἀπόγονο. Ἄξιζεν νὰ μελετηθῆ ὁ κόσμος αὐτὸς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ψυχοφυσικῆς ἐπιστήμης κι' ἄς ἔχουμε μαζί μὲ τὸν Ἡράκλειτο τὴν πικρὴ γνώση, ὅτι «ψυχῆς πείρατα οὐκ ἂν εὐροιο πᾶσαν ἐπιπορευόμενος ὁδόν' οὕτω γὰρ βαθὺν λόγον ἔχει» μ' ἄλλα λόγια: «ποῦθε ἀρχίζει καὶ ποῦ τελειώνει ἡ ψυχὴ δὲν μπορεῖς νὰ βρῆς, ὁποῖο δρόμο κι' ἂν ἀκολουθήσῃς' τόσο βαθὺ εἶναι τὸ νόημά της».

(Συνεχίζεται)

του, ἓνα εἶδος ἐμπειρικῶν ιδεῶν γύρω ἀπ' τὰ κοινωνικά, ἀπ' τὴν ἐθνικὴ μας ἀβελτηρία. Παθαίνεται νὰ δώσει τὰ ἥθη μιᾶς μιζοβάμβαρης κοινωνίας, συχνὰ πλάγια, διακριτικὰ κάτω ἀπ' τὸν μανδύα τοῦ λόγου καὶ κάποτε ἀπολογητικά, σχεδὸν δογματικά, σὲ καθαρὰ διαγράμματα ὅπως στὸ Π ο ῖ η σ ι ς κ α ἰ π ρ α γ μ α τ ι κ ὄ τ η ς, στὰ Ὀ λ ί γ α λ ὄ γ ι α καὶ προπαντὸς στὸ Θ έ ρ ο ς. Αὐτὸς εἶναι καὶ αὐτὰ προτίθεται ὁ Μητσάκης. Ὅ,τι δὲν πλησίασε κ' ἂν, ἐπιπόλαιος καὶ αὐτοσχέδιος, ὁ Σουρῆς, εἶχε γίνει χρέος μερικῶν ἐκλεκτικῶν χρονογράφων, κι' ἀπ' αὐτοὺς πάλι ἀποκόβεται ὁ πιὸ ὀξυδερχῆς, ὁ καιηρισμένος, ὁ προικισμένος. Μὲ ὅλη τὴν κίνηση τῶν προθέσεων καὶ τῶν ἀφορμῶν του, αὐτὸς δὲν εἶναι τώρα παρὰ ἓνας κοσμικὸς κοινωνιολόγος, πού παρέπεσε στὴ λογοτεχνία.

β'

Ἀπὸ τὴν κοσμικὴ κοινωνιολογία του κράτησε τὸ ὕφος μιᾶς ἀστικῆς συμπεριφορᾶς, μιᾶς ἐκκεντρικότητος πνευματώδους, στὴ λογοτεχνία ἀντιμετώπισε τὰ προβλήματα τὰ ἐκφραστικά. Τὰ ἐκφραστικὰ προβλήματα εἶναι πρῶτα ὁ τ ὄ ν ο ς, ὕστερα τὸ ὕ φ ο ς. Ἄλλὰ ποιὸς εἶναι ὁ τόνος του, πῶς συνομιλεῖ δηλ. μὲ τὴ σύγχρονη κοινωνία; Ἡ κοινωνία του εἶναι, καθὼς εἶδαμε, ποικίλη κι' ἀσυνάρτητη, ποικίλος κι' ἀσυνάρτητος εἶναι κι' ὁ ἐκφραστικὸς τρόπος τοῦ Μητσάκη. Ἀσχολορανεῖς ἢ γραφικός, πουριτανὸς ἢ εὐτράπελος, δητικὸς ἢ εὐπροσήγορος, παντοῦ μ' ὄλα ταῦτα πρυτανεύει ἢ ἴδια διάθεση: ἀφοῦ ὁ πολιτισμὸς μας εἶναι καιαδικαστέος, ὁ τρόπος πού θ' ἀντιμετωπισθεῖ εἶναι ὁ ἔλεγχος, ὄχι ἡ διακωμώδηση. Ὁ Μητσάκης κακῶς πιστεύεται ὅτι εἶναι σατιρικός, σαρκαστής, εἴρων, στηλιτευ-

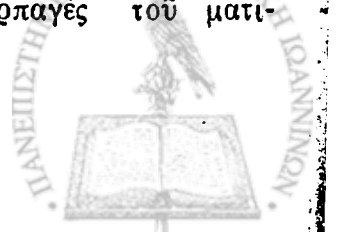

της —κάτω ἀπ' αὐτοὺς κρύβεται πάντα ἕνας ἀρνητής, ἕνας μῶμος. Ἐνῶ ἐκεῖνος εἶναι ἠθικιστὴς στὸ βάθος του, σοβαρολογεῖ μὲ τὰ παρένθετα ἠθικολογικὰ ἰντερμέδιά του, συνοψίζει μὲ τὰ ἐπιμύθια, φλέγεται ἀπὸ τὴν ἴδια πάντα διάθεση, πού συχνὰ κατανιᾷ ἀνειρηνευτὴ καὶ κολασμένη, νὰ διορθώσει τὰ κακῶς κείμενα. Εἶναι ἕνας μικρὸς δικαστὴς τῆς δημόσιας ζωῆς, ἕνας δημόσιος κατήγορος τοῦ παρόντος, ἕνας ἐλεγκτὴς τοῦ παραπλανημένου μικροῦ μας πολιτισμοῦ. Τὸν παρακολουθεῖ σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις του, τὶς ἐγχώριες καὶ τὶς ξένες, σ' ὅλες τὶς ἡλικίες καὶ τὶς κοινωνικὲς τάξεις, στὰ πολιτισμένα στρώματα καὶ στὴν ὑποστάθμη. Ἡ ἐπιτ.μητικὴ ματιὰ του κινεῖται μὲ τὴν ἴδια ὀξυδέρκεια, μὲ τὴν ἀνεση, μέσα στοὺς τύλους τῶν ἀνακτόρων ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν τραμπούκων τοῦ ἐπιλείου καὶ τοῦ Ψιρρῆ, στὰ φιλογειῆ, κοινωφελῆ ἰδρύματα καὶ στὰ χαμῶγια, στὰ φιλολογικὰ κοπάδια καὶ στοὺς χειρῶνακτες, στοὺς χρυσοθήρες καὶ στοὺς φουστανελλοφόρους, στὸ κοκταίηλ τῆς Ρωμοσύνης.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀρνητής, γιατί δὲν μένει ἀνεξάρτητος συναισθηματικὰ καὶ ἠθικὰ ἀπὸ τὸ γεγονός πού ἐλέγχει, ἀλλὰ συμπάσκει, συμπάσχει, πολεῖ. Ὁ πόνος, μὲ ὅλες τὶς φωνές του, συμπόνοια, συμπάθεια, ἔγνοια, ἀφοσίωση, εὐγνωμοσύνη, ξέσπασμα, κλάμα, καταβρέχει κάθε φορὰ τοὺς καιθοὺς τῶν ματιῶν του, καθὼς χωνεύει μέσα του τὰ γεγονότα. Τὰ χωνεύει, τὰ σωρεύει στὴν καρδιά του καὶ ἡ καρδιά του φαίνεται ἰώρα κυκλοθυμική, συνωσιζονται μέσα της οἱ πολλὲς ἀάσεις τῆς ἀδικίας καὶ τοῦ κατατρογμοῦ. Ὁ πόνος τελικὰ τὸν καταβάλλει, τείνει νὰ βλέπει τὰ πάντα μὲ μιὰ ὀπτικὴ προκατάληψη, μονομανιακά, ἰδεοληπτικά, κάτω ἀπ' τὸ π.σ.μα ἑνὸς ἀφηνικτοῦ μαρasmus — αὐτὸς εἶναι ὁ μόνιμος ἐκφραστικὸς τόνος του. Στὴ Φλογέρα βλέπει κι' ἄς τὸ χαίρεται τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ τὴν παραφθορά, τὸ ρήμαγμα σημειώνει καὶ στοὺς ἤχους μιᾶς κλασσικῆς τραβιάτας ἑνὸς ἰαλοῦ μουσικοῦ στὸ Ξενοδοχεῖο ν. Ὁ Ὁϊωνὸς του ὑπονομεύεται ἀπ' τὴ θλίψη, στὴ Νυκτερινὴ Ζωγραφιὰ κυριαρχεῖ ἡ κόπωση, στὸ Κάρρο καὶ στὸ Ἄνθρω-

ποικαϊκτὴν βασιλεύει ἡ ἐξάρθρωση, στὸ Ὑπὸ τὴν Συκῆν κυματίζει ἕνας ἐλαφρὸς μυστικισμὸς. Ὁ παιδικὸς σταθμὸς, τὰ θέατρα, οἱ στάσεις, τὰ λυκτερινὰ κέντρα, τὰ ἀνώνυμα κτίρια, οἱ ἀνώνυμοι βιοπαλαίσται, ἡ νεότης ἀντιμετωπίζονται μὲ ἐλαφρὴ καρδιά, μὲ στοχαστικὴ κατανόηση, καθὼς στέκονται ὅλα μετέωρα μέσα στοὺς ἀναπόφευκτους κύκλους τῆς δυστυχίας καὶ τῆς φθορᾶς. Στὴν πνευματικὴ τράπεζα τοῦ καιροῦ τοῦ στάθηκε συνδαιτημόνας τοῦ Ροῖδη καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη. Μὲ τὸ Ροῖδη συγγενεῦει κατὰ τὴν κοινὴν διάθεση νὰ ἐλέγξει, νὰ διορθώσει τὰ ἥθη —εἶναι λοιπὸν κι' αὐτὸς ἕνας μοραλιστής. Ἀλλὰ ὁ πόνος γιὰ τὰ ἄψυχα καὶ τὰ ἐμψυχα, γιὰ τὴν κοινωνία, ἄγνωστος ἴσως στὸ Ροῖδη, τὸν κάνει νὰ φαίνεται δικαιοματικὰ ἕνας μικρὸς παρακαθήμενος τοῦ Παπαδιαμάντη.

Ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης, εἶναι μικρογραφικὰ κι' αὐτὸς ἕνας ἠθογράφος πού μόλις ἐφθασε ὡς τὰ πρόθυρα τῆς ψυχογραφίας. «Κυριώτατα καὶ ἀπαραίτητα προσόντα παντὸς θέλοντος νὰ γράψῃ διηγήματα ἢ μυθιστορήματα ρεαλιστικοῦ ἢ νατουραλιστικοῦ εἶδους, γράφει, θεωρεῖ ὁ Ζολᾶ, πρῶτον τὴν ἐπιτηδειότητα περὶ τὴν αἴσθησιν καὶ ἀντίληψιν τῆς πραγματικότητος καὶ δευτέρον τὴν δύναμιν τοῦ ἐκφράζειν ταύτην κατὰ τὴν ἐντύπωσιν ἣν προξένησεν αὐτό, κατὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν τὴν ἠσθάνθη καὶ τὴν ἀντελήφθη ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ συγγραφέως». Ἀλλὰ πῶς ἔδωσε τὶς προθέσεις, του σὲ τί καλούπια χώρεσε ὁ ἐκφραστικὸς του τόνος; Δυσκολεύεται κι' ὁ ἴδιος, ὅπως κι' ἐμεῖς, νὰ τὰ χαρακτηρίσει: «Τὸ διήγημα ἢ ἡ εἰκὼν ἢ τὸ πεζὸν ποίημα ἢ ἡ φαντασί ἢ ἡ Ἀθηναϊκὴ σελὶς ἢ ὅπως θέλετε ὀνομασατέ τα», γράφει, σ' ἕναν ἐκδότη στέλλοντος συνεργασία του ὁ Μητσάκης. Πραγματικὰ ὅ,τι ἔχομε μπροστὰ μας δὲν εἶναι παρὰ συναρπαστικὰ ἀποσπάσματα τῆς βιοπάλης, ράκη ἀπὸ τὶς καθημερινές μας πράξεις, πλαισιωμένα μὲ μικρὲς παλίστριες τῆς καρδιάς, ἀσθματικὲς φαντασιώσεις τοῦ νοῦ. Πολυποίκιλοι, ἀκατάστατα, φασματικά, στιγμιότυπα, περιγραφικὲς σκοινοβασίεις, γλαφυροὶ διάλογοι, μονόλογοι σπασμωδικοί, πεζὰ παραληρήματα, ὑφαρπαγὲς τοῦ ματι-

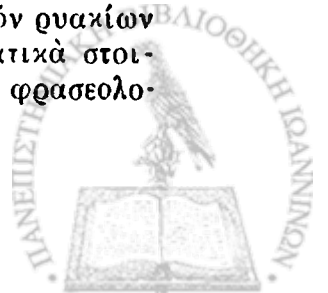

οὔ, ἐξάρσεις σκεπτικιστικοῦ νοῦ, αὐτὴ εἶναι ἡ τεχνοτροπία τοῦ Μητσάκη. Τὰ ἔργα του εἶναι σὰν τὶς παραιτημένες ἡμιτελεῖς οἰκοδομές, πὺν μέσα στὰ χίσιματά τους διαδραματίζονται ἐπεισόδια λιλιπούτεια, γραφικά, κάποτε συγκλονιστικά, σὰν αὐτὰ πὺν μᾶς συνήθισε ἡ ἡθογραφία μας τοῦ 19ου αἰῶνος. Μὲ τὴ διαφορά ὅτι στὸ Μητσάκη καιροφυλακτεῖ πάντα μιὰ ὀργανική του ἀδυναμία νὰ ὑποτάξει αὐτὴ τὴν πολυδαίδαλη ὕλη του σὲ μιὰ συνθετικὴ ἐνότητα, νὰ τῆς προσδώσει γόνιμες προεκτάσεις, νὰ τὴν συμπλέξει σὲ γλαφυρά, ἐνδιαφέροντα ταμπλώ, μὲ ἐντονη πλοκὴ καὶ χαρακτηῖρες, ὅπως ὁ μέγας ὁμοτράπεζός του, ὁ Παπαδιαμάντης.

Ἄλλ' ὁ Μητσάκης, ἀφίνοντας κατὰ μέρος, τὴν ἀνολοκλήρωτη ἡθογραφία του, ἔχει τὶς αἰρετικὲς θεωρίες του, πὺν τὶς πραγματώνει σχεδὸν μὲ τὸ ὕφος του. «Ἄν ὑπάρχει, γράφει, τίποτε εἰς πᾶν ἄξιον λόγου ἔργον, εἰς ὃ κατ' ἐξοχὴν νὰ ἐκφαίνεται ἡ προσωπικότης τοῦ συγγραφέως ἔστω καὶ ὅσον καὶ ἂν ἠθέλησε τυχὸν οὗτος νὰ τὴν ἀποκρύψει, τοῦτο εἶναι κυρίως καὶ πρωτίστως τὸ ὕφος. Ἡ νεωτέρα κριτικὴ διὰ στόματος τῶν ἐπιφανεστέρων ἀντιπροσώπων τῆς, ὡς μεγίστην τῶν σημερινῶν προόδων τῆς κηρύττει τὴν ἀνακάλυψιν τῆς στενοτάτης συγγενείας, τῆς ταυτότητος μᾶλλον, ἣτις αἰείποτε ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ ποιήματος, τοῦ συγγράμματος καὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ καλλιτέχνου καὶ τοῦ καλλιτεχνήματός του. Ὡς σπουδαιότατον δὲ μέσον πρὸς ἔρευναν καὶ ἀνακάλυψιν τῆς σχέσεως καὶ τῆς ταυτότητος αὐτῆς θεωρεῖ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ὕφους». Ἐδῶ ἀνασαίνει πὺν ἀνετα καὶ πὺν κυριαρχικά. Ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἡθογραφία καὶ συνειδητοποιεῖ τὰ πρῶτα διδάγματα τοῦ συμβολισμοῦ. Ὁ συμβολισμός, σὰν τεχνοτροπία, διαποτίζει τοὺς ἐκφραστικούς του τρόπους, ἀμβλύνει τὴν σκληρότητα τῶν ρεαλιστικῶν του σκηνῶν, ἵαρῶνει τὴν ἐγκεφαλικότητά του. Μπορεῖ νὰ ἀπομακρύνεται τῶρα ἀπὸ τὰ γενικά καὶ τὰ σχηματικά καὶ δίνει τὰ καθημερινὰ καὶ τὰ σχετικά, ἀποφεύγει τὰ στερεὰ περιγράμματα καὶ δίνει τὰ φευγαλέα, μὲ ὑποκατάστατα μουσικῆς διαβιβρώσκει τοὺς ὄγκους. Ὁ-

πως δούλεψε ἡ πρόθεσή του καὶ ὁ τόνος του μὲ τὰ πὺν ἑτερόκλιτα στοιχεῖα, ἔτσι καὶ τῶρα δὲν ἐνωτίζεται κανένα εἶδος, ἀνακατώνει τὰ σύνορα τῶν τεχνῶν καὶ στὶς καλύτερες στιγμὲς ἔχομε τὴν ἐντύπωση ὅτι παρευρισκόμαστε συγχρόνως μπροστὰ καὶ σὲ πεζογράφημα καὶ σὲ λυρικούς ρυθμούς, σὲ πίνακες ζωγραφικῆς καὶ σὲ μουσικῆς λιχνίσματα καὶ σὲ γλυπτὰ σχεδὸν μνημεῖα. Τὴ φωτογραφικὴ στερεότητα τὴ μισεῖ καθὼς καὶ τῶν λογίων τὴν στεγανότητα, τὴν ὑπομονετικὴ ξηρότητα. «Τὸ ὄνειρον, μῆπως δὲν εἶναι τυχὸν παρὰ ἡ πραγματικότης ἐν ἐμβρύῳ;», γράφει, καὶ ἄλλοῦ: «ἀπόφασις μετὰ σκέψιν—ἐνστικτον βραδυποροῦν». Γράφει σπασμωδικά, διαλυτικά, αὐτοματικά, σχεδὸν ἐξ ὑφαρπαγῆς. Ἡ ματιὰ του ἄλλωστε ξεπερνᾷ συχνὰ τὰ ὅρια τοῦ συμβολισμοῦ, γίνεται ἐμπρεσιονιστικὴ, ἡ πεζογραφία του εἶναι τῆς στιγμῆς ἡ ἀποτύπωση, σχεδὸν ἀτμοσφαιρικὴ.

Σ' αὐτὴ τὴν ἀνακάλυψη ἔρχεται νὰ συνενικουρήσει καὶ ἡ γλῶσσα. «Γλῶσσα, γράφει, εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι μία διὰ τὸν ποιητὴν, μία διὰ τὸν συγγραφέα: ἐκείνη διὰ τῆς ὁποίας αἰσθάνεται ἑαυτὸν δυνάμενον νὰ ἐκφράσει τὰ διανοήματα καὶ τὰ συναισθήματα αὐτοῦ, ἀκριβῶς, ζωντανῶς, ἰσχυρῶς, ὡς τὰ ἐσκέφθη, τὰ ἠσθάνθη, νὰ τὰ μεταδώσῃ αὐτὰ ἀπαράλλακτα καὶ εἰς ἄλλους, νὰ κἀνη καὶ ἄλλους νὰ τὰ αἰσθανθοῦν, ὅπως αὐτός. Τῶρα ποῖον ἰδίωμα θὰ τοῦ χρησιμεύσῃ πρὸς τοῦτο, πῶς θὰ τὸ διαπλάσῃ, εἶναι ἰδικὴ του δουλειά, τὶ μὲ μέλει ἐμένα, μοῦ εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορον, δευτερευούσης σημασίας, ἄς κάμη καλὰ ὁ ἄνθρωπος. Ἡμπορεῖ νὰ μὲ κάμη νὰ συγκινηθῶ, νὰ εὐθυμήσω, ν' ἀνατριχιάσω, νὰ ἐξαρθῶ, νὰ σκεφθῶ, ν' ἀγανακτήσω; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα, Ἀμλέτοι». Ὑφος καὶ γλῶσσα εἶναι γι' αὐτὸν ταυτόσημο, κατανομάζει βδελυκτὴ τὴν καθαρογλωσσία. Στρατολόγησε λέξεις ἀπὸ ὕλην τὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια, τὴν πὺν ἀπομακρυσμένη τοπικά καὶ χρονικά ὡς τὴν πὺν παροῦσα. Γλωσσικά ἀποξέσματα ἀπὸ λογιῆς μεταλλεῖα, λεκτικά στάχυα ὅσα δὲν πρόσεξε ὁ θερισμός τῶν ἄλλων, ὀρεσίβια ἀγκωνάρια καὶ ναυτικὲς ἐπιλογίαι, γεννήματα τῶν ρουακίων καὶ ἐπικά καλλωπίσματα, διαλεκτικά στοιχεῖα καὶ λεξιθηρεῖματα λόγια, φρασεολο-

γία διπλωματική και καταγωγέων ύβρεολόγια, αὐτὸς εἶναι κατὰ τὴ δική του γνωμάτευση «ὁ φθονητὸς λεκτικὸς ὄλβος του». Ὑπῆρξε ἕνας τυχοδιώκτης τῆς τεχνοτροπίας καὶ συγχρόνως ἐρωτομανῆς τῶν λέξεων. Χτυπᾷ τὸ σῶμα τῆς γλώσσας στ' ἀπόκρυφα, νευραλγικά του σημεῖα καὶ τὸ ἠδονίζει μὲ μιὰ ἀπρόοπτη συμπλοκὴ τῶν μελῶν, τῶν φράσεων ('). Ὁ ἐμπρεσιονισμὸς του μαζὺ μὲ τὴ λεξιμαγεία του γνωρίζει νὰ περιβρέχει βασανιστικά μὲ ψυχολογικὲς ριπὲς καὶ ποιητικὰ ρανίσματα καὶ τὴν πιὸ σκληρὴν πραγματικότητα. Ἴδου μερικὰ ἀδρά, ἀτμοσφαιρικὰ σκηναίκα, ὅπου συνοψίζονται οἱ προθέσεις, ὁ πόνος ὁ πραγματικὸς καὶ ἐκφραστικὸς τοῦ Μητσάκη. Πρῶτα μιὰ εἰκόνα ἀναβάτου καὶ μεταγωγικοῦ ὑποζύγιου, ὀλόσωμη, ἀπὸ τὴ ρόδα ὡς τὴν κεφαλὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἕνας πολτὸς πόνου:

«Ὁ καρραγωγεὺς ἀθηναῖος καρραγωγεὺς, ὡσεὶ τριακοντούτης, μὲ πλατύγυρον καπέλλο καὶ ἀπανωθράκια πλακιώτου, παρηκολούθει εἰς ἀπόστασιν τινα πεζός, ἔχων τὰς χεῖρας του συμπεπλεγμένας ὀπίσω του καὶ περασμένο τὸ καμτσικι μεταξὺ, θραδέως. Τὸ χῶμα εἶχε προφανῶς ριφθῆ ἔντος κατὰ μεγάλας πτυαριάς, εἶχεν ἀρθῆ εἰς λόφον ἐν τῷ μέσῳ, εἶχε πατηκωθῆ εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ χωρῆ πλέον οὔτε δάκτυλον. Ἀλλὰ τὸ ἄθλιον τετράποδον, ἐν τσοῦτω, τὸ ἔσυρεν εὐσυνειδήτως· παρ' ὄλον του τὸ

1. «Νυκτοβάτις ἡ πόλις», γράφει, ἢ «τὰ ἰχνη τῆς ἀλήτιδος ζωῆς τῆς», ἢ «μετὰ μεγάλων θροῦ ῥάσεων» ἢ «ἡ πλησιφαῆς Σελήνη δερομένη ὑπὸ τῆς σκόνης», ἢ «ὡ σκιερὸν Βυζάντιον», ἢ «κροῦν Ἀμερικῆς ὄνειρον», ἢ «τοῦ ἐδάφους τὰ ἐντόσθια», ἢ «σύμμικτος θρούλος φωνῶν», ἢ «χυμὸς ζωῆς θηριώδους», ἢ «πηγάδι προβάλλει τὰ λίθινα χεῖλη του», ἢ «ὁ γηραιὸς βράχος, ὁ γηραιὸς παπούς», ἢ «τὸ ῥάμφος τοῦ ἀεριοφωτός», ἢ «ἐκερματίσθη ἡ κουβέντα ἀνηλεῶς, ἐκρεουρηθή», ἢ «συνεμάχησε μὲ τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἀέρα», ἢ «ξεφυτρώνουν ἐκατέρωθεν τὰ μπράτσα του», ἢ «πιπεριὲς τινάζουν τὰ κατεβατὰ των τὰ μαλλιά». «Τύπος ἀνώμαλος καὶ ἀλλοπρόσαλλος, γράφει ὁ I. M. Παναγιωτόπουλος, ἀσταθεὶς εἰς τὰς γλωσσικὰς του πεποιθήσεις, ἀκριβολόγος εἰς τὴν ἔκφρασιν καὶ παρατηρητικὸς, θηρεῶν ἐνίστε τὴν πρωτοτυπίαν, ἀλλ' οὐδέποτε ὑποβάλλων τὴν αἰσθησὶν τῆς ὀρθῆς χρήσεως τῶν φραστικῶν μέσων. Καὶ ὅμως ὁ M. γλωσσικὰ ὑπῆρξε καινοτόμος καὶ εἶχε ἐκφράσει τὴν δοξασία τὴν ὁποία διατύπωνε τὴν ἰδίαν ἐποχὴ καὶ ὁ Μενέρδος.

φυσαλέον ἀγκομάχημα προυχώρει, ἐκινεῖτο, τανύον τῶν κνημῶν αὐτοῦ τῶν καλαμίνων τὸς μυῶνας καὶ καταβάλων πᾶσαν τὴν ἀλκὴν τῶν ἀποψιλωμένων κρέατος ἰσχύων του. Τὸ γηραλέον του δέρμα ἦτο κολλημένον ἐπὶ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, ὡσεὶ μεμβράνη, θὰ ἤμποροῦσες δὲ νὰ τὰς ἀριθμήσης ὡς διεγράφωντο ὀπισθεν, κατὰ ραβδώσεις, οἶονεὶ ἀνάγλυφοι, γωρίς νὰ παρεντίθεται οὔτε ἰδέα κὰν σαρκός. Αἱ συναρθρώσεις τῶν κοκκάλων του ἐφαίνοντ' ὡσεὶ σκελετοῦ ἀνατομείου, ἐπὶ ταῦτῳ συναρμολογηθέντος, ἐνόμιζες πὼς τῶρα τὸ πεταί του θὰ ἐρρήγνυον, διὰ νὰ ἐξέλθουν πᾶσαι ἐν στιγμῇ εἰς φῶς. Ὡς ἔβαινε, ἤκούετ' ὁ κριγμὸς των, καθὼς ἐν τῇ κινήσει συνεχροῦντο· ἡ κεφαλὴ του ἐκινδύνευε νὰ ἀκουμπήσῃ εἰς τὴν γῆν, κεκυρῖα διαρκῶς, καὶ ὁ λαιμὸς ἐκαμπυλοῦτο καὶ ἡ ράχις ἐκυρτοῦτο εἰς τὸν ἀγῶνα ὅστις ἐξηνάγκαζεν ὄλο τὸ δυστυχὲς σῶμα του νὰ θαδίξῃ. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῆς, πρὸς τὸν αὐχένα, πηγή εὐρεῖα ἔχασκεν ἐρυθροπέλιδνος, ὡσὰν νὰ ἀφηρέθη τμήμα τι διαίως, τὰ χεῖλη τῆς τὴν περιέβαλλον κατὰ μαυρα, διερωγῶτα, κ' ἐσχημάτιζον ὡσεὶ ἐσχάραν κυκλικὴν, εἰς δὲ τὸ βάθος τῆς διεκρίνετο ὑπολευκάζον τὸ ὄστοῦν. Καί τὸν κατεσκληρότα του αὐτὸν κορμὸν περιεπτύσσοντο ἡμίθρωτα λωρία, ἱμάντες φαγωμένοι καὶ κατὰ τριπτοί, ρακῶδη χάμουρα συνδέοντα πρὸς τὰ προβάλλοντα ἐξ ἐκατέρων τῶν μερῶν κοντάρια, κρατοῦντ' αὐτὸν δεμένον πρὸς τὸ ραμπαδόξυλον, συνέχοντα τὰ πισινά του ἢ προσαρμόζοντα τὸ σαμαράκι ἐπὶ τῆς σπονδυλικῆς του στήλης. Καὶ οὕτως εἶπετο κατόπιν ὁ τοῦ κάρρου σκελετός, τετράγωνος, τὸ χρῶμα ἀμαυρός, ἀνάλογος πρὸς τὸ ἐν αὐτῷ συσσωρευμένον χῶμα, ἀπὸ σάνιδων πεπαλαιωμένων καὶ μακρὰν δουλείαν διηγουμένων, μὲ τοὺς ζύς του τροχοῦς στρογγύλους, λασπωμένους, στρεφομένους, τρίζοντας, ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν. Καὶ ἔλεγεσθε ὅτι ὁ ἦχος οὗτος ἐν ἐξέπεμπον, ἐνούμενος πρὸς τοῦ ἀλόγου τὸ κοπῶδες ἄσθμα, ἦτο ὡς γόος τις ἀόριστος καὶ ἀναρθρος, παράπονον θρηνώδες ὅπερ ἐβαλλον, ἐν ἀδελφότητι καμάτου, τὸ ἄψυχον ζύλον ἅμα καὶ τὸ ἔμψυχον τετράποδον.»

Ἀκόμη μιὰ ἄλλη σκηνή, εἶνα ἄγαλμα

ταίφου, πὸν τὸν φαντάζεται μὲ μιὰ ζωώδη βουλιμία φτερῶν :

« Ἀπάνου εἰς τὴν μαρμαρένια στήλη του, ἀποκίτ' ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἀψηλά, ἀνάερα, μέσα εἰς τὸν αἰθέρα, ἐπὶ τὴν ἀνοιχτὴν γῆν ὅπου ἐκτείνεται τριγύρω, κυκλική, καὶ ὑπὸ τὸ εὐρὺ στερέωμα, τὸ πλεόν εἰς τὸ φῶς τὸ ἀπλετο, πάνοπτος καὶ μέγας, ἀνορθόνηται περήφανος. Χωμένο τὸ κεφάλι εἰς τὰ σκέλια του, ποδοχτυποῦν ἐν ὀργῇ τὸ μάρμαρο, μὲ τὰ γαμψὰ των νύχια καρφωμένα εἰς τὴν πέτρα, ριζωτά, σηκωμένη τὴν οὐρά του, γυριστή, κουλουρωτή, μὲ τὴν ὀξεῖα τῆς θουκέντρα, τὴν αἰχμὴ τῆς μυτερῆς, μὲ κεκλιμένα τὰ ἐμπροστινά του γόνατα, ἐξαιρόμενα τὰ πίσω, εἰς ἀνάτασιν κορμιοῦ, σφοδρὸς καὶ μανιώδης ἐν παλμῷ τοῦ ὄλου σώματος, κίνησιν ἀκατάσχετην, τίναγμα κι' ἀναπήδημα, ἀκάθεκτο, χολῶδες, ἐξαλλος, παχύς, γοργός, σκληρός, ἀκμαῖος, δίχως νὰ βλέπει μπρὸς του, τυφλωμένος ἐκ θυμοῦ, ἐλαστικός καὶ κοῦφος, φτερωτός σχεδόν, φοβίζων, λυσαλέος, μὲ γυρμένα τὰ αὐτιά, μισόκλειστα τὰ μάτια, ἀλκιμος, λαμπρός, χαυδοκοποῦντα δόντια, καὶ ἐντόσθια κοχλάζοντα, ὡτὰν ριγούν τὸ δέρμα καὶ τὸ μέτωπο στυγνόν, τὰ κόρνα του προβάλλουν, καὶ χυμᾶ. Μεσημέρι, καλοκαίρι, πλήρες, ἄγριο, λάμπον, ζέον, κι' οἱ ἀκτῖνες τοῦ φωτός χτυποῦν εἰς τὰ πλευρά του, τὰ κεντοῦν, τὰ κοκκινίζουν, τὰ λευκαίνουν, ροδισμένα δῶ καὶ κεῖ, ὡσάν ψημέν' ἀπὸ τὸ πῦρ των, καὶ παρέχει κάτασπρα, στυλινὰ καὶ γαλακτώδη, εὐτονα εἰς μῦς, ὅπου ἐξέχουν, πάλλουν, στρογγυλόνονται, οἰδαίνονται, καθαροὶ καὶ τολμηροί, σφιχτοὶ καὶ κορδωμένοι, συμπαγεῖς καὶ χωριστοί, καὶ στερροὶ κι' ἀτίθασσοι, πλήθοντες καὶ μεστοὶ ἀπὸ ζωῆ καὶ ἀπὸ δύναμι, τραχεῖς, γιγαντωμένοι, κάμπτεται ἡ ραχιά του, καὶ κοιλαίνεται, καὶ καμπυλόνει ὁ λαιμός του, ὁ κοντός, ἄδρὸς, ἀγκομαχεῖ τὸ στήθος, τὰ ρουθούνια του φυσοῦν, ουστέλλει ἡ κοιλιά του, τεντωμένη, σφαιρική, καὶ τρεμουλιάζει, φρίσσει, βίαιο τὸ νεῦρο του, σκιασμένο καὶ μισόκρυφτο, καὶ βραχὺ καὶ μαζωχτό, κυλινδρικό, μόλις διπίθαμο, ἀλλὰ χοντρό, γενναῖο, ἀφρισμένο καὶ γερό, καὶ ἔτοιμο εἰς μάχην, τὸν καυλὸ του ξέσκεπον, ὀργῶντα καὶ σπαργῶντα, ὡσάν λόγγη ἢ πιστόλι, καὶ ὀρθὸ καὶ μαλ-

λιάρῳ, καὶ βαρβάτο καὶ φρυάττο, ὡς εἰς ξέ-
ρασμα χυμοῦ, σκορπισμὸν σπόρου, ρώμης ἐκσφενδόνησιν, μητρῶν ζυγογονίαν, καὶ ἀνάβρασιν νεφρῶν, γέννησιν κι' ἄλλων ὄντων, ἔμμορφων ὡσάν τοῦτον, κι' ὡσάν τοῦτον ἰσχυρῶν. Σφύλογο τὸ μεγάλο ἄστρο, φεγγοδόλο, δισκωπὸ, καὶ κολοσσαῖο, πυρπολεῖ τὴν φύσιν, ὄλην πέρα καὶ πέρα, τὴν ἀχνίζουσιν, σφριγῶσιν καὶ λοχῶσιν...»

Ὡς ἐδῶ μπόρεσε νὰ φτάσει μὲ τὴν τεχνιοτροπία, μὲ τὸ ὕφος του ὁ Μητσάκης. Ἔστει ἀπὸ τοὺς πιδὸ ἀυθεντικούς, ἔτσι κατώρθωσε νὰ ξεφύγει τὴν ἐπικαιρότητα τῆς δημοσιογραφίας, καὶ δοκίμια, μαθητικὰ θὰ ἔλεγε, τὰ ὕψωσε κάποτε σὲ μνημεῖα καλλιτεχνικὰ ὅπως εἶναι τὸ Ὑ π ὀ τ ἦ ν σ υ κ ἦ ν, τὸ Κ ἄ ρ ρ ο, τὸ Ἄ ν θ ρ ω π ο ι κ α ἰ κ τ ἦ ν η, τὸ Ἐ ν τ ῶ ξ ε ν ο δ ο χ ε ἰ ῶ, τὰ Ἐ τ ο ἰ μ α, ἡ Κ υ ρ ἄ Κ ῶ σ τ α ἰ ν α, ἡ Ζ ω ἦ. Τὴν ποῖο ποικιλόμορφη καθημερινότητα προσπάθησε νὰ ἀκινήτησιν ὅπως ποιητικὰ τὸ ἔπραξε ἀργότερα ὁ Ἄγρας, καλύτερα ὁ ὁμότυχος, θῦμα τοῦ ἀκόλαστου λυρισμοῦ του, ὁ Ρῶμος Φιλύρας. Ὁ Παπαντωνίου κάτι θὰ διδάχθηκε ἐπίσης ἀπὸ τὸ ὕφος του. Μερικὰ κείμενά του ὅπως ὁ Τ α ῦ ρ ο ς, Τὸ π α ρ ἄ π ο ν ο τ ο ὕ μ α ρ μ ἄ ρ ο υ, τὸ Ε ἰ ς τ ο ἰ χ ο ς, ἴσως νὰ τ' ἀγάπησε κάποτε ὁ Κ. Ρωμαῖος. Ἀπὸ τὸ Π α ρ ἄ τ ὸ κ ῦ μ α καὶ γενικὰ ἀπὸ τὴ μορφολογικὴ αἰρεσιαρχία του ξεπηδᾷ ὀλόκληρη ἡ Ν ε α ρ ἄ κ ὀ ρ η γενικὰ κάποιες μνῆμες τοῦ Ν. Γαβριήλ Πειζίκη. Ἔτσι κατορθώνει κάποτε νὰ ἐπιζῆ ὡς τὶς μέρες μας ὁ Μητσάκης. Ἄλλ' ἢ προσπάθειά του νὰ συμφιλιώσει τὰ ἀσυμφιλίωτα καὶ νὰ διαλύσει τὰ στερεὰ ὁ πόνος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων (ἢ ἔκφραση εἶναι τοῦ Καρωτάκη) καὶ ἡ κυκλοθυμία του τὸν ἐξωθεῖ νὰ βγάλει μιὰ τελευταία κραυγή. « Ἀνθρώποι, χριστιανοί, ἀδελφοί, δὲν γνωρίζετε νὰ μοῦ ὑποδείξετε κανένα θηριοδαμαστὴν δι' αὐτὰ τὰ δύο ἀγρίμια, αὐτὸν τὸν Πάνθηρα καὶ αὐτὴν τὴν Τίγριν, ἅτινα φέρω ἐντὸς μου κατασπαράσσοντα τὴν σάρκα μου, — τὸν ἐγκέφαλόν μου καὶ τὴν καρδίαν μου; ».

γ'

Θὰ νόμιζε κανεὶς πὼς πρόκειται γιὰ πόζα. Ἡ ὑστεραία ὅμως αὐτῆς τῆς φωνῆς, αὐτοῦ τοῦ κρωγμοῦ, ἀπέδειξε πὼς κάτω

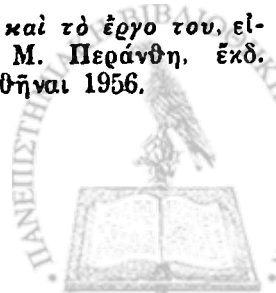
ὑπῆρχε ρήγμα ψυχῆς. Ἔτσι ὁ Μητσάκης ὀδηγήθηκε ὡς τὴν τρέλλα, στὰ 1896. «Εἰσέδνε παντοῦ ὅπως ὁ κόροχος ἐν λαχάνοις, γράφει ὁ Κ. Ἀθάνατος. Δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ τρελλαθεῖ εἰς τὸ τέλος. Εἶχε τὴν ὀξυδέρκειαν τῶν αἰσθήσεων ὅλων ὑπερβολικὰ ἀνεπτυγμένην». Καταντημένος στὰ ἔσχατα, ἀλλ' ἀκίνδυνος περιέφερε τότε τὸ φάσμα τοῦ μικροῦ εὐπατρίδου ποῦ ὑπῆρξε κάποτε στοὺς νυκτερινούς δρόμους στὰ πάρκα, στὶς πλατεῖες, στὺς καφενόβους κύκλους τῶν λογίων. Μὲ τὴ μαγκούρα τὴν τριμένη ρεμπούμπλικα, τὴν καιεσκλήκντα ρεδιγζόντα, σκόρπιζε χαρτιά μὲ κρυπτογραφήματα τῆς διχασμένης του διάνοιας!

Καὶ τὸ καράβι ἔρχονταν
ὀλόϊσα κι' ὀλόρθο,
μὲ τὸ 'να πόδι πρὸς τὴ Χιὸ
καὶ τ' ἄλλο πρὸς τὴν Κόρθο.

Αὐτὰ δυὸ χρόνια, ὥσπου στὰ 1898 κλείστηκε, φρενοβλαβῆς, στὴν Κέρκυρα. Εἶχε γεννηθῆ στὰ 1868 στὰ Μέγασα, παρακολουθῆσε γυμνασιακὲς σπουδὲς στὴ Σπάρτη, φοίτησε δυὸ χρόνια στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἐπεδόθηκε ὀριστικὰ στὴ δημοσιογραφία, συντάκτης τοῦ Ἄσμοδαίου καὶ τακτικὸς συνεργάτης τῆς Ἀκροπόλεως, δημοσιογράφος στὰ περισσότερα φύλλα τοῦ καιροῦ του. Μ' αὐτὴ τὴν ιδιότητα ταξίδεψε στὴν Θεσσαλία, στὴν Κέρκυρα, στὴ Ρούμελη, στὶς πόλεις τῆς Ἠλείου. Ἐκκεντρικὸς καὶ πνευματώδης στὴν κοινωνικὴ του συμπεριφορὰ, πρωτοστάτησε στὰ πνευματικὰ προβλήματα, ἐπιδαψίλευσε τὴν ποιητὴν του συγκατάβαση στὸν Κρυστάλλη, πρῶτος κάκισε τὸν Παλαμᾶ καὶ διαφήμισε τὸν Παπαδιαμάντη. Οἱ κρίσεις του γιὰ τὰ πνευματικὰ εἶναι συχνὰ εὐστοχες, πρωτότυπες ἢ δηκτικὲς. «Τῆς φιλολογικῆς ἡμῶν κινήσεως, γράφει, προΐστανται χειρῶνακτες τῆς διανοίας καὶ βυρσοδέψαι τοῦ λόγου». Τὸν Σολωμὸν ἀποκαλεῖ ὑψιπετῆ, τὸν Κάλβον ἰδιοφυᾶ, φαντασιόπληκτον τὸν Βαλαωρίτην. Στὴ σύγχρονη πνευματικὴ ζωὴ ἔβλεπε «κάτισχνους ἀντιγραφεῖς τοῦ Κολλέ, ὄχρους παπαγάλους τοῦ Μπαμβίλ, ἀναιμικούς μμητὰς τοῦ Σολλῦ—Πουδῶμ, ἄνοστους καὶ ἀνάλατους πιθήκους τοῦ Χάϊνε». «Τὸ μυθιστόρημα, ἐπρέσβευε, αὐτὸ καθ' ἑαυ-

τό, ἀλλὰ προπάντων τὸ ἠθογράфикόν, δὲν δύναται νὰ παραχθῆ καὶ νὰ ἀκμάσει παρὰ εἰς κοινωνίας συμπαγεῖς καὶ προηγμένες». Γιὰ τὰ πνευματικὰ κινήματα τῶν συγχρόνων του ἔλεγε: «Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ μόνον σιγμιαῖα συνθήματα τῆς μάχης, ὅταν δὲν εἶναι ἀπλᾶ φιλολογικὰ συγκόφυλλα, μὲ τὰ ὁποῖα θέλουν νὰ σκεπάσουν τὴν γυμνότητά των ἄνθρωποι στερημένοι πράγματι ἀληθῶς πρωτοτύπων ἰδεῶν». Διαιτύπωσε κρίσεις διάσπαρτους ἀφορισμοὺς γιὰ τὸν Ζολᾶ, τὸν Φλωμπέρ, τὸν Πόε, τὸν Σαίξπηρ, τὸν Δοστιογιέφσκυ. Αὐτὸς στάθηκε, ἐπίχαρις καὶ βασανισμένος, ὡς τὰ 1916 ποῦ πέθανε, εἴκοσι χρόνια τρελλός, ὁ Μητσάκης. «Ἀλκοολικὸς τῆς περιγραφῆς» ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν Παρορίτη, «μὰ ἀπ' τὶς ἀληθινὰ ἐκπληκτικὲς πνευματικὲς προωμίότητες», χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Μελλᾶ. «Ἀσύγκριτος κολορίστας Ροντὲν τοῦ πεζοῦ λόγου», ἰπὸ τὸν Μαλακάση. Ὁ Μιχάλης Περάνθης ἐξέδωσε τελευταῖα μὲ κατὰταξὴ καὶ φροντίδα τὰ ἔργα τοῦ Μητσάκη⁽¹⁾. Ἐπὶ τέλος ἐπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ 'χει γίνε, γιὰ νὰ λείπει ὁ θρύλος, νὰ κριθῆ ἀμερόληπτα, ὅπως ἐκρίθηκε, ἡ πεζογραφικὴ προσφορὰ του. Ὁ Περάνθης μὲ τὴν πείρα τὴν φιλολογικὴ καὶ τὴν κριτικὴ του αἴσθησι διέσωσε τὰ καθαρῶς λογοτεχνικὰ στοιχεῖα, ἀφοῦ ἀπέριψε τὰ δημοσιογραφικὰ, τὰ ὀργάνωσε σὲ μιὰ ἐνότητα ποῦ καὶ εἰδολογικὴ εἶναι καὶ σύμφωνη μὲ τοῦ συγγραφέως τὴ διαιτυλωμένη θέλησι. Χρήσιμη καὶ ἐπαγωγικὴ συγχρόνως καὶ γιὰ τοὺς πολλοὺς μὰ καὶ γιὰ τοὺς εἰδικούς εἶναι ἡ μακρὰ, διονυχιστικὴ εἰσαγωγὴ του. Προσφέρει ἀπὸ πολλὲς πηγὲς ζωντανευμένη τὴν προσωπικότητά του, βιογραφικὲς πληροφορίες, τὴν κοινωνικὴ του συμπεριφορὰ, τὴν πνευματικὴ του στάσι καὶ προσφορὰ, ἄγνωστα ἐπεισόδια, λησμονημένους σελίδους, τὶς αἰσθητικὲς καὶ ἠθικὲς του δοξασιές. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Περάνθης εἶναι διπλᾶ ἀξιόλογη—πρωτίστως γιὰτὶ δὲν εἶναι μόνον δόκιμος βιογράφος ἢ ἐραμιστής, ἀλλὰ κριτικὸς καὶ μάλιστα ἑνας κριτικὸς ἀνεξάρτητος ἐναντι τοῦ ἀντικειμένου ποῦ μελετᾶ. Ὁ Μητσάκης εἰ-

2. Μιχαὴλ Μητσάκης καὶ τὸ ἔργο του, εἰσαγωγὴ, σχόλια ἐπιμέλεια Μ. Περάνθης, ἐκδ. βιβλιοπωλείου Ἐστίας, Ἀθῆναι 1956.

ναι «ένας χρονογράφος τῆς ἐποχῆς του» γράφει, «ένας θεατῆς τῆς ζωῆς πὸν τὴν ἀποτυπώνει σὰν ἐπισκέπτης ἀπὸ ἄλλους τόπους καὶ ἀπὸ ἄλλους καιρούς». Μιλᾷ γιὰ τὴν περιγραφικὴ του ἰδιοτυλία, γιὰ τὴν κοινωνικὴ του τοποθέτηση ἀπέναντι τοῦ ἡρωϊκοῦ πνεύματος τῆς ἐθνεγεργίας, τῆς κάστας τῶν νεοπλούτων, τῆς μοίρας τοῦ λαϊκοῦ πλήθους, γιὰ τὴν ἀνεξιγλωσσία του. «Ἐκίνησε ἕνα δλόκληρο σύστημα σκέψεων καὶ ἰδεῶν, συνοψίζει. Ἔστω κι' ἂν δὲν πρόλαβε νὰ θέσει τὸ ταλέντο του στὴν ὑπηρεσία ἐνὸς συνθετικοῦ πίνακα, ἐξέφρασε ὡστόσο τὴν ἐποχὴ του, πρωτοτυπώντας σὲ ὅλα, καὶ γιὰ ὅλα ἔχοντας μιὰν ἀλάθητη διαίσθηση, ὅσα ἦσαν αἰσθητικῶς ἀνεπίληπτα καὶ φιλογογικῶς μοντέρνα». Αὐτὰ ὅλα εἶναι κρίσεις διάσπαρ-

τες τοῦ Περάνθη. Ὁ Περάνθης, σὲ κάθε ἐργασία του τελευταία προσπαθεῖ, κι ἐδῶ ἔγκειται, ἢ ἄλλη πρωτοβουλία του, ἢ ἐκφραστικὴ του κατάκτηση, νὰ συμφιλιώσει, νὰ ἐνοποιήσει τὸ ὕφος τῆς διηγήσεως, τῆς ἱστορικῆς χρονογραφίας, τῆς ἐκδόσεως τῆς φιλολογικῆς καὶ τῆς *via romanesce* μέσα στὴν ἴδια πρόσφορη ρευστότητα. Ἡ Φιλολογία ἴσως κάποτε νὰ παραπονεῖται πὼς τῆς ἀλλοιώνει τὸ ἔδαφός της, τὴν ἐπαγωγή της, τὴν αὐστηρὴ της μεθοδολογία. Ἄλλ' ἐπὶ τέλος γι' ἄλεξανδρινὸν γράφει ἄλεξανδρινός. Τὸ κάτω κάτω ἴσως γιὰ τὸ ὕφος, τὴ γλαφυρὴ ἐνισχύση νὰ τοῦ προσμειδιᾷ τώρα ἀπὸ κάποια ἄκρη πονηρὰ, μολονότι ἐλαφρὰ χολωμένος, ὁ μακαρίτης. Ἄρτια '56

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ

Τὴν περιμέναμε πάντα ψιθυρίζοντας τὴ νοσταλγία της.
Μαζὶ μὲ τὸν ἄνεμο πὸν ξανάφερε τὴ θυμησὴ της,
Μαζὶ μὲ τὸ πρῶτο χελιδόνι πὸν πέταγε κοντὰ της.
μαζὶ μὲ τὸ πρῶτο ἀστέρι ἐνὸς οὐρανοῦ ἀνέφελου.

Θαρχότανε μὲ τὸ βλέμμα ἐνὸς ἀθώου καὶ ἔκπληχτου παιδιοῦ.

Τὴν προσμέναμε σὰν ὄσσι στὴν ἔρημο τῆς ψυχῆς μας,
σὰν δροσοσταλίδα μιᾶς χαρούμενης νεροπηγῆς στὴ δίψα μας.
Σὰν ἕνα παραμῦθι παιδικὸ στὴ χειμωνιάτικη νύχτα,
σὰν μήνυμα μιᾶς αἰσιόδοξης καὶ καινούργιας ἐποχῆς.

Ἄκόμα θυμοῦνται τὰ παιδιά, τὴ γαλήνη πὸν βρῖσκανε κοντάτης.

Τὴν προσμέναμε σὰν τὴν πρώτη ἀνοιξιὰτικη βροχὴ,
σὰν ἐρχομὸ μιᾶς ἀνήσυχης καὶ πρωτόφαντης ἐφηβείας.
Μαζὶ μὲ τὸ βουητὸ τῆς μέλισσας καὶ τὸ πέταγμα τῆς πεταλούδας
σὰν σίφουνας ὀρμητικὸς νὰ μᾶς παρσύρη σιτὸ διάβα της.

Ἄκόμα ὁ ἥλιος τὴν κυνηγᾷ, νὰ κλέψη τὴν ἀχτίδα τῶν ματιῶντης

Ἦρθε νὰ μᾶς ξαναφέρει τὴν αἴσθησι τῆς ἀγάπης,
νὰ μᾶς χαρίση τὴν ἀφροντισιὰ τῶν χρόνων της.
Μαζὶ μὲ τὸ ἀπαλὸ χᾶδι μιᾶς ξεχασμένης ἐποχῆς
νὰ προσφέρουμε θυσία, σιτὸ βωμὸ τὸ δικό της...

Τὸ περασμά της ἦταν, δεκαεννέα χαμόγελα τῆς ἀνοιξης...

Εὐαγ. Δ. Δικῆτας

Ζ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΒΕΦΙΤΣΑ ΝΑΖΗ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Ἡ Βεφίτσα διάστηκε, θαρρείς, νά «βιώσει» τή ζωή της. Γεννήθηκε σ' ἕνα ἔρημικό παρεκκλήσι, τόν ἔχτο μήνα ἀπ' τὸ γάμο τῆς Νίνας Μπέκη μὲ τὸ Νίκο Νάζη. Κι' ἔδειξε τὴν καλοσύνη της πρὶν καν ἀκόμα ἀντικρύσει τὸ φῶς τῆς μέρας. Πῶς; Στὴν εὐκολη γέννα ποὺ δὲν τυράννησε τὴ μητέρα της, ποὺ γέμισε τὸν πατέρα της χαρὰ ἀσυγκράτητη. Καὶ τόση στάθηκε ἡ χαρὰ του αὐτῆ, ποὺ λύθηκε ἡ γλώσσα του γιὰ καλὰ: Δὲ θὰ παντρευόταν τὴ Νίνα, ἂν ὁ ἔρωτάς του, ὄντας τρελλὸς τὶς λίγες μέρες ποὺ κράτησε, δὲν κάρπιζε, σὲ τρόπο ποὺ νὰ κάνει τὴν τότε δεσπονίδα Μπέκη νὰ φοβηρίζει τὸ Νάζη πῶς θὰ ἐκδικιόταν τὴ βίαια ἀναπαρμένη τιμὴ της μὲ διτριόλι, μὲ σκάνδαλο, ὅπως μπορούσε.

Ἡ προϊστορία αὐτῆ, ὅπως καὶ μερικὰ καυγαδάκια ποὺ ξέσπασαν ἀνάμεσα στοὺς γονεὺς της, δὲν ἐμπόδιζαν τὴ Βεφίτσα νὰ μεγαλώνει μέρα μὲ τὴ μέρα, νὰ ἔμορφαίνει, θάλεγε κανένας, ὦρα τὴν ὦρα.

Νὰ τήνε βλέπατε! Εἶχε χαραγμένη μὴν ἄν ὑπέροχη καλοσύνη στὰ γαλήνια χαρακτηριστικά της. Τὰ γαλανὰ της μεγάλα κι ἀμυγδαλωτὰ μάτια σὲ ταξίδευαν εὐφρόσυνα σὲ κόσμους ξωτικούς, παιδικὰ ἀθώους, ἐλκύνοντας τὴν ψυχὴ στὴ γαλήνη, σ' ἕνα προσκύνημα πρὸς τὴν ἀδόλη παιδικότητα. Ἀντικρύζοντας τὸ χαμόγελό της, ἀναρρωτιόσυνα ἂν ἀγγελὸς ὠραϊόπαθος τῆς τὸ δάνεισε ἢ ἂν τῆς τὸ δώρισε νεράϊδα παραμυθία. Κρίνου μίσχο θύμιζε τὸ ἀνάστημα τῆς παιδούλας. Νεαρὸ κύκιο ἀναπολοῦσες ἐλέποντας τὸ λαιμὸ της. Κι' ὅλα αὐτὰ ἐνῶ δὲν ἔχανε τίποτε ἀπ' τὴν πρόωρη φωσφορικότητα τὸ μυαλό της, ποὺ ἀχτινοβολοῦσε

σὲ λογάκια δυσανάλογα, στὴ βαρύτητά τους, πρὸς τὴν ἡλικία της.

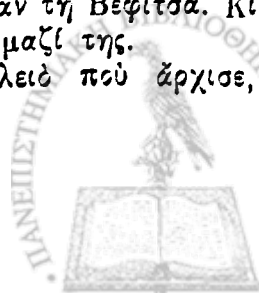
Πέντε πιά χρονῶν ἡ Βεφίτσα ἔμαθε κοντὰ στ' ἄλλα, πῶς τὸ σωστό της ὄνομα εἶταν Γενοδέφα καὶ πῶς, σὰ μεγάλωνε «λιγουλάκι ἀκόμα», θὰ τὴ φωνάζανε Βέφα. Μὰ ἡ Βεφίτσα βιαζότανε νὰ φανεῖ μεγάλη καὶ ζητοῦσε παρευθύς, «γιατί, καλέ, μεγάλωσε πιά», ὅλοι νὰ τὴ φωνάζουσε Βέφα.

Ὡστόσο, ἡ χάρη αὐτῆ δὲν τῆς ἔγινε, ἐξ αἰτίας τῆς μόρας ποὺ ξέσπασε σπῆτι της κείνες τὶς μέρες: Χώριζαν οἱ γονεῖς της! Ἄπὸ τί; Μὰ «ἀπὸ κακὸ μάτι», ὅπως ἔλεγε ἡ μιὰ ἀπ' τὶς δυὸ γιαγιάδες, ἀπὸ «ἀσυμφωνία χαρακτήρων» ὅπως τσαμπουνούσαν οἱ δικηγόροι, ἴσως ἀπ' τὴν «ἀλλαγὴ ποῦ γινε στὴν καρδιά τῆς Νίνας» κατὰ τὰ λόγια κάποιου φίλου τοῦ Νάζη.

Δεκατέσσερις μῆνες, πάνω-κάτω, πέρασαν ὥσπου νὰ ἐγεί ἡ δικαστικὴ ἀπόφαση γιὰ τὸ διαζύγιο, ἡ ἀπόφαση ποὺ «ἐπέδίκασε» τὴ Βεφίτσα στὴ μητέρα της.

Στὸ ἀναμεταξύ, καὶ πρὶν καὶ μετὰ τὸ διαζύγιο, κάθε κυριακάτικο πρωῖνὸ, ὀδηγοῦσαν τὴ Βεφίτσα, τὴν ἔμορφη κορούλα μὲ τὶς μεγάλες καὶ πλούσιες ξανθοκάστανες μπούκλες καὶ τὸ στόμα τὸ τόσο μικρὸ, στὸ μεγάλο σπῆτι τοῦ Νίκου Νάζη. Πόσο χαιρόταν τότε ἡ Βεφίτσα! Θὰ χაίδευε τὸ μπαμπά της, θάπαιζε μαζί του, θὰ μάθαινε θαυμάσια παραμύθια ποὺ μεθοῦν τὴν παιδικὴ φαντασία κι ἀλλάζουν τὴ ζωὴ, μεταπλάθοντάς την σ' ὄνειρο. Κεῖ στὴ βίλλα τοῦ Νάζη εἶταν ὅλα ἔμορφα. Ἐμφύχα κι ἀψύχα τὴν παραγαπούσαν τὴ Βεφίτσα. Κι ὁ παπαγάλος δὲ θύμωνε μαζί της.

Ἡ Βεφίτσα στὸ σχολεῖο ποὺ ἄρχισε,

έμαθε κοντά στ' άλλα και τραγουδάκια. Όμως ποτέ της δέν άνοιξε τó στοματάκι της νά τραγουδήσει. Οί γονεϊς τών άλλων παιδιών δέν είναι χωρισμένοι σαν τούς δικούς της· πώς νά τραγουδήσει κι αυτή μαζί με τ' άλλα παιδάκια; Σά συλλογιζόταν πάνω σ' αυτό, έρθάνοιγε τά μάτια της τά μεγάλα κι άμυγδαλωτά, ψηλώνοντας τó κεφαλάκι της κι άνασηκώνοντας τó στηθάκι της. Όσοόσο, ύστερα από τή στεναχώρια, δάκρυα άκράτητα θόλωναν τά μάτια της. Και τó βράδι βολοδέρνει στο κρεβάτι της. Ξάγρυπνη, άνασηκώνεται, άναστενάζει, άναγέρνει, άποζητάει λύση, χτυπάει «τό ξερό της τó κεφάλι», (δπως ή ίδια τó χαραχτήριζε). Χαμογελάει στ' άστέρια «κείνα νά τήνε φωτίσουν», παρακαλεί τó φεγγάρι νά τήνε βοηθήσει, τó «Χριστούλη της νά της στείλει λίγο Άγιο Πνεύμα». Τ' άποτέλεσμα ένα: ó πρωϊνός πονοκέφαλος.

Τή μέρα, άντικρύζοντας ή Βεφίτσα άπ' τó μπαλκόνι τού σπιτιού της μητέρας της παιδάκια πού τά κρατούν άπ' τó χέρι οί γονιοί τους, άποτραδιόταν μέσα, με πανιασμένα τά λεπτά της χείλη. Και τρέχοντας άρπαζε τή μεγάλη της κούλα νά τήνε σφίξει δυνατά στην άγκαλιά της και νά της ύποσχεθεί, ψιθυριστά στ' αυτί, πώς «ποτέ, μά ποτε δέ θά τήν άφηνε». Όστερα γέρνει σέ περιποιήσεις πάνω στις άλλες, τίς μικρότερες κοϋκλες της, τάζοντάς τους τά ίδια. Έτσι μισοκατάφερνε νά διώξει τά δάκρυα· δέ θάθελε νά «λυπήσει τή μητερούλα της».

Ό! Πόσο πολύ τήν άγαπάει κι αυτή, σαν τόν μπαμπακούλη της. Γι αυτό, άν κάπου-κάπου εκείνη γυρίζει άργά κεφάτη, της Βεφίτσας δέν της κολλάει ύπνος. ΈΗ καρδούλα της τότε, στιγμές-στιγμές, χτυπάει γοργά, στιγμές-στιγμές άργά-σιγά συρτά σαν άπό συγκατάβαση για τή Βεφίτσα, κι όχι άπό θελησιμίο της.

Μιά νύχτα μάλιστα, κόντευαν θεομεσάνυχτα, πρόσμενε ή Βεφίτσα ώρες πολλές, μά δέ φάνηκε ή μητερούλα της. Τί νά κάνει, άφου δέν μπορούσε πιά νά κρατηθεί; Τινάχτηκε άπ' τó κρεβάτι της και πατώντας στα νύχια τρύπωσε στο δωμάτιο εκείνης. Άνοιξε, άναψε τó φώς. Πάνω στο χαμηλό κρεβάτι δέ θρισκόταν παρά παραπε-

ταμένα φουστάνια, πού φαίνεται πώς πριν βγει ή «μητερούλα της» τά δοκίμασε για νά βρει πιό άπ' όλα θά της πήγαινε ώραιότερα. Θόλωσαν τά μάτια της Βεφίτσας. Γονάτ.σε μπρός στο κρεβάτι. Έγειρε τó κεφάλι της. Κι' ύστερα άπό ώρα πολλή, άπολογάϊδεψε μιά ρόζ κομπινεζόν' έσχυψε πάνω σ' άλλα φορέματα. Τ' άναρρωτούσε πούναι Έκείνη. Της άποκριθήκαν άλλα τρίζοντας, άλλα διχρωμίζοντας, σά νάλλαζαν τή θωριά τους, κι άλλα άφήνοντας τ' άρωμα πού συνήθιζε, ή μητέρα της. Πέρασε άρκετή ώρα. Μέσ' στην προσμονή, μιά στιγμή της φάνηκε της Βεφίτσας πώς άκουσε κάποιον κρότο. Βρέθηκε μέσ' σ' ένα ξάφνιασμα ευχάριστο στη σάλα. ΈΗ μαμά της θζταν! Άντί για κείνην, έφτασε πυκνή σιωπή. Τρέμει σύγκορμη. Τρέχει στο δωμάτιό της, φρονιζοντας μήν ξυπνήσει τή γιαγιά πού κοιμάται στο δίπλανό δωμάτιο, ένώ ή διάμεση πόρτζ έμεινε, σαν πάντα, άνοιχτή.

Τ' όλόγιομο φεγγάρι πλημμυρίζει τή νύχτα. ΈΗ Βεφίτσα στηρίζεται σέ μιά γωνιά. Τά γνώριμά της άγαπητά επιπλα τήν καθησυχάζουν. Και μέσ' στ' άσημένιο φεγγαρόφωτο άναφτερώνονται οί έλπίδες της Βεφίτσας. Ξεθαρρεύοντάς την, τήνε φέρουνε—σιμώνει πιά ή αυγή—στην έξώθυρα τή σιδερένια. Μισάνοιξε ένα άπ' τά χοντρά, θαμπά τζάμια της. Και περιμένει άγωνιώντας για τó πότε θά φτάσει αυτή ή μητερούλα της, πού ποτέ δέν έπαψε νάναι πολυαγάπητη.

Όστερ' άπό άρκετή ώρα, ένώ τó κατακόρυφο φεγγάρι φωτόλουζε τούς δρόμους της Άθήνας, ή Βεφίτσα αντίκρυσε επί τέλους τή μητερούλα της. Ό! Έρχότανε!... Μπά, σά νά τρίκλιζε λιγάκι... Σφιχταγκαλιάζει κάποιον άντρα, ψηλό, ξανθόν άγνωστο. ΈΗ Βεφίτσα τάχασε. ΈΗ χαρά της λούφαξε. Σήκωσε μηχανικά τά χέρια της. Τό ζευγάρι, στ' άναμεταξύ, είχε άμέριμνα άκουμπήσει στην έξώθυρα, συχναλλάζοντας θεομά φιλιά.

Τά γόνατά της λύγιζαν. Σκέφτηκε νά πατήσει μιά πολύ δυνατή φωνή, για νά καλέσει τή γιαγιά. Όμως όχι! Θάκουγε ό παππούς, πούταν πάντα άρρωστος και γι αυτό της έλεγαν νά μήν κάνει θόρυβο σαν

ἐμπαινε μέσ' στὸ σπῖτι. Κρατήθηκε σφιγ-
γοντας τὰ δόντια, τὶς γροθιές της. Στὴ
στιγμὴ μετάνιωσε. Τὶς ἀνοίξε ντροπιασμέ-
νη, χτυπώντας μετὴν παλάμη τὸ μέτωπό
της τὸ φαρδύ. Σηκώθηκε στὶς μύτες τῶν
ποδιῶν της. Μὴν εἶταν ὁ θεῖος Ἀλέκος;
Τότε ἡ Βεφίτσα ἀπλωσε ἀπότομα τὰ χέ-
ρια της γιὰ νὰ φωνάξει:

—Φύγε, ἄφησε τὴ μητερούλα μου!

Ἡ φωνὴ πνίγηκε στὸ λαιμὸ της, σὰν
τὴ στιγμὴ ἐκείνη στρίγλισε ἡ κλειδαριά. Ἡ
Βεφίτσα λαχάνιασε στὶς σκάλες καὶ τρύπω-
σε στὸ κρεβάτι της. Κοντανάσαινε περιμέ-
νοντας νὰ δεῖ ἂν ἡ μητερούλα της θάνοιγε
τὴν πόρτα, ἂν θάφτανε κοντὰ της γιὰ νὰ
τὴ σκεπάσει, γιὰ νὰ τὴς χαϊδέψει τὰ μαλ-
λιά, ὅπως ἔκανε κάθε φορά, ἄλλοτε, ὅταν
ἔρχότανε μετὸν μπαμπά, ἀργότερα σὰν
ἔφτανε μετὸ θεῖο Ἀλέκο Πρόσμενε με-
τὴν ψυχὴ στὸ στόμα. Ἀδικὴ ἀγωνία, κό-
πος ἀκαρπός. Ἐέσπασε σὲ δάκρυα, πού προ-
σπαθοῦσε νὰ τὰ πνίξει στὸ μαξιλάρι. Νὰ
μὴν ἀκούσει ἡ γιαγιά.

Νύχτα ἀγωνίας γιὰ τὴ Βεφίτσα. Τώρα
ἐνῶ γλυκοχαράζει ἡ αὐγὴ, ἐφιάλτες ξε-
σκίζουν τὴν εὐαίσθητη καρδούλα της. Τὸ
πρωτὶ τὴν ξερόψηνε ψηλὸς πυρετός. Εἰδο-
ποιήθηκε ὁ μπαμπάς της. Ἐφτασε μετὸ
γιατρό. Τὴ μεταφέρανε σὲ κάποια κλινικὴ.
Ἐκεῖ τὴς κρατοῦσαν ταχτικά, ὥρες πολ-
λές, συντροφιά, ἀπ' τὸ ἕνα μέρος τοῦ κρε-
βατιοῦ ὁ μπαμπάς, ἀπ' τ' ἄλλο ἡ μητέρα
της.

Σὲ λίγες μέρες ἡ Βεφίτσα ἔγινε καλά.
Γύρισε σπῖτι. Κι ἀπ' τὴ μέρα αὐτὴ δὲν
τοὺς ἔβλεπε πιά μαζὶ, τὴν ἴδια ὥρα κοντὰ
της. Πόσο ὁμως τὴς εἶταν ἐπιθυμητό! Τὴς
εἶχε γίνε μιά ἀνάγκη, πού αὐτὴ μοναδι-
κὰ προσανατόλιζε πιά κάθε αἴσθημα, τὴν
κάθε της σκέψη. Ἐτσι ξαγρυπνοῦσε ἐλά-
κερες νύχτες, ἀποζητώντας πῶς θὰ ξανά-
σμιγαν ὁ μπαμπακούλης κ' ἡ μητερούλα της.

Ἐέλος, κάποιο πρωτὶ μιάς νύχτας ἀπό-
δροχης, τὴς τῶπε ὁ Αὐγερινός πού τήνε
συντρόφευε μέρες τώρα, βρίσκοντάς τὴν
γυρτὴ στὸ παράθυρο. Καὶ κάθε φορά τὴς
μνηοῦσε πῶς φέρνει τὴν αὐγούλα γιὰ νὰ
διώξει τὴ μαύρη νύχτα πού ἀπέλπριζε τὴ
Βεφίτσα: «Θὰ μόνιαζαν ἐκεῖνοι ἂν αὐτὴ
ξαναρρώσταινε».

Αὐτὸ εἶταν! Τὸ πῶς θ' ἀρρώσταινε, ἡ
Βεφίτσα δὲ χρειάστηκε πολὺ γιὰ νὰ τὸ
ἀνακαλύψει. Ὅτι τὴς ἔλεγε ἡ γιαγιά της
νὰ μὴν κάνει γιατί θ' ἀρρώσταινε, αὐτὸ
ἔκανε ἡ Βεφίτσα γιὰ ν' ἀρρωστήσει. Στὸ
τέλος τὸ κατόρθωσε. Ἰδρωσε, ξαναἰδρωσε,
κάθησε σὲ ρεύματα. Τὴν κάρφωσε μιά πνευ-
μονία «ἀμφοτερόπλευρη». Ἡ ἴδια κλινικὴ
τὴν ὑποδέχτηκε, σὰν «ἔδαφος οὐδέτερον
γιὰ τοὺς πρώην συζύγους».

Ἡ Βεφίτσα βήχει φλέματα αἱματηρά.
Τὴν ἀλάλιαζε ὁ ψηλὸς πυρετός. Ἡ ἀνα-
πνοή της βαρειά. Ὅσο ὅσο σφιχτοκρατοῦσε
ἀπ' τὴ μιά τὸ χέρι τὴς μητερούλας, ἀπ'
τὴν ἄλλη τοῦ μπαμπά. Κάποτε τοὺς ἔνωσε,
ἐνῶ καμωνόταν πῶς κοιμάται. Κεῖνα μέ-
ναν ψυγρὰ ἀναμεσὰ τους. Τόσο περισσότε-
ρο ἀνέβαινε ὁ πυρετός τὴς Βεφίτσας. Κι ἀν-
τιδροῦσε ὅσο μποροῦσε περισσότερο στὸν
ὑπνο, ξαγρυπιώντας, ζητώντας τους νὰ
μένουν κοντὰ της. Κι ὅταν τοὺς ἔβλεπε ν'
ἀλλάζουν κουθέντες, χαμογελοῦσε καὶ στοὺς
δύο τρισευτυχισμένη. Φῶς χαρᾶς ἀγγελι-
κῆς πλημμύριζε τότε τὰ ὁμορφα μάτια της.
Ἐτσι ἀφέθηκε πλέρια στὴ διάθεση τὴς ἀρ-
ρώστειας πού προκάλεσε: δὲν πάλευε ἐναν-
τιὰ της, γιατί ὄνειρευόταν νὰ τοὺς ἐνώσει.
Καὶ πάνω σ' αὐτὸ ἐπλεκε ὠραιότατα σχέ-
δια τὸ μικρὸ ἐκεῖνο κεφαλάκι. Θὰ τοὺς ζη-
τοῦσε σὲ μιά-δύο μέρες, σὰ χάρη, γιὰ νὰ
γίνει καλὰ νὰ πάνε ὅλοι μαζὶ στὸ σπῖτι τοῦ
μπαμπακούλη:

—«Ἐ, μαμακάκι μου, δὲ θέλεις;»—
«Μπαμπακούλη δὲ με θέλεις μαζὶ μετὴ
μητερούλα;».

Ἀπ' τὰ σχέδια αὐτὰ δὲν ἔνωσαν τί-
ποτε μήτε οἱ γονεῖς της, μήτε ὁ Χάρος.

Καὶ κάποιο θαμπό, ἀχνὸ ἀπ' τὴν ἀνά-
σα τὴς Ἀθήνας πρωινό, σὰ νάτανε μικρὸ
πουλάκι, ἀφήκε τὴν ὑστερη πνοή της, ἀτε-
νίζοντας ἀπ' τὸ παράθυρο τὸν ἀγαπημένο
της Αὐγερινό. Τὸν εὐγνωμονοῦσε, τὸν ἀπο-
χαιρετοῦσε ἀνοιγοκλείνοντας δυο-τρεις φο-
ρὲς τὸ στοματάκι της. Ἰστατὴ πνοή, πού
σήμονε τὴ στιγμὴ τὴς εὐτυχίας της. Γιατὶ
ἀντίκρυσε τὰ κεφάλια τῶν γονιῶν της ἐνω-
μένα, ν' ἀφήνουν πάνω στὰ χεράκια της
πού κέρωναν, κάτι δάκρυα χοντρά:

—Βεφίτσα!

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΜΝΗΣΗ

Όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος, η περίοδος των διακοπών, που άρχισε, με την αναστολή της πνευματικής κ. ἄ. δραστηριότητας, θά καλυφθῆ με ένα διπλό—πολυσέλιδο τεύχος της «Ἡπειρωτικής Ἑστίας». Με την εὐκαιρία αὐτή θεωροῦμε ἀναγκαῖο νὰ ἐκφράσουμε, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, τὶς εὐχαριστίες μας στοὺς ἀναγνώστες καὶ συνδρομητὲς τοῦ περιοδικοῦ, γιατί, χάρις στὴ συμπαράστασή τους ἔγινε δυνατὴ ἡ συνέχιση μιᾶς ἐκδόσεως πού θάταν ἀδύνατο νὰ σταθῆ σ' ἄλλη περιοχὴ—ὅπως πλῆθος διαιουμένων καὶ πνευματικῶν Ἰδρυμάτων ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα μᾶς τὸ βεβαιώνουν—καὶ νὰ ὑπομνήσουμε ἐπίσης, σ' ὅσους ἀδιαφόρησαν ἢ ἀνταποκριθῶν στίς—μικρὲς ἄλλωστε—οἰκονομικὲς ὑποχρεώσεις τους πρὸς τὸ περιοδικό, πὼς ἡ καθυστέρηση αὐτὴ δημιουργεῖ τρομακτικὲς δυσχέρειες στὴν κανονικὴ συνέχιση τῆς ἐκδόσεως. Πιστεύουμε πὼς ἡ ὑπόμνησή μας αὐτὴ θά βρῆ ἀνάλογη ἀνταπόκριση καὶ πιστεύουμε ἀκόμα πὼς καὶ ἀπὸ μέρους τῶν ὀργανώσεων ἐκείνων πού συνδέονται ἄμεσα με τὴν Ἠπειρο καὶ ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους θά ἐπιδειχθῆ ἐπὶ τέλος τὸ ἀνάλογο ἐνδιαφέρον γιὰ μιὰ προσπάθεια π ο ὐ κ α ν ἔ ν α ὕ λ ι κ ὸ ὄ φ ε λ ο ς δὲν προσπορίζει—κι' εἶναι στὴ διάθεση τοῦ καθενὸς νὰ τὸ διαπιστώσῃ αὐτὸ—ἀλλὰ μόνο μόνχο πολὺ καὶ ἐξαντλητικὸ ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἐκείνους πού ἀνέλαβαν τὴν εὐθύνη τῆς πραγματοποιήσεώς της, με μοναδικὸ κίνητρο τὴν πνευματικὴν τοῦ τόπου αὐτοῦ ἐξύψωση. Δὲν ζητᾶμε λοιπὸν τίποτε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας ἀλλὰ ζητᾶμε τὴν ἐνίσχυση ὅλων γιὰ νὰ στέκεται πάντοτε ὀρθὴ μιὰ πνευματικὴ ἑπαλξη, πού ἀποτελεῖ τιμὴ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία καὶ πού—γιατί νὰ τὸ κρύψουμε—κινδυνεύει νὰ καμφθῆ ἀπὸ τὴν ἀμέλεια τῶν φίλων της καὶ τὴν ἀστοργία τοῦ κράτους.

Ο ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΜΕΤΑ ΜΙΑ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑ

Ὁ Σικελιανός, μετὰ μιὰ πενταετία, ξαναεβαίνει, με τὶς τελευταῖες ἐκδηλώσεις τῶν φίλων του, σὲ βῆμα ὄχι τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ τῆς γῆς καὶ τῆς κοινότητας τῆς Ἀττικῆς. Σὰν ἀνθρώπος με πλαστικὰ μέλη καὶ λαγαρὰ αἰσθήματα καὶ ὄραματα, πιὸ ζωντανὸς παρὰ ποτὲ, ἀλλὰ σὰν συνείδηση ποιητικὴ, σχεδὸν ἄβολου, ἀδίκου ἢ δίκαιου ἀκρωτηριασμένος. Στὴ μνήμη στέκει σθητός με τὴν χρυσερή του φύση, με τὰ μαλλιά καὶ τὰ λογικά του ἀκόμη δορκάδεια, με ἓνα παρᾶστημα ἀγέρας τῆς ἠβῆς, εὐπατριδῆς μες στὴ συμφορᾶ. Ὁ Π. Γιαννόπουλος καὶ ὁ Ἰων Δραγοῦμης, οἱ ὀμήλιχοι τοῦ πνεύματός του, εἶναι χαμένοι πρὸ καιροῦ μαζὺ με τὴν ἑλληνολατρεία τους, ὁ πρῶτος του σύντροφος ὁ Νίκος Καζαντζάκης, ἀποστάτησε σπασμωδικὰ πρὸς τὴν ἐξωτέρα καὶ τὸ παρὸν καὶ ἔμεινε μόνη σ' αὐτὰ τὰ χῶματα ἡ γλυπτὴ, θεαματικὴ φιγούρα τοῦ Σικελιανοῦ. Ὁ χρόνος φθονερός τὸν εἶχε προσπεράσει, ἡ πολεμικὴ καὶ μεταπολεμικὴ ἀναστάτωση βάλθηκε νὰ χαμηλώσει τὰ χαρακτηριστικά του τὰ πατρικία, ραγδαία μεταλλαγὴ ἰδεῶν στὰ κοινωνικά καὶ στὰ αἰσθητικά, διχάλωσε, ἀπέκοψε σεισμικὰ τὸ ἔδαφος κάτω ἀπ' τὰ πόδια του. Ἐκεῖνος ἔμεινε κατὰ μείζονος τοῦ χάσματος, πέραν τοῦ παρόντος. Ἀνέβαινε μόνον σὰν σὲ π α ρ α μ υ θ ἡ τ ἡ ρ ι ο υ π οῦ καὶ π οῦ στοῦ Γαλλικοῦ Ἱστοιούτου τὰ φιλογενῆ ἐντευκτήρια, γιὰ νὰ ἀποσυρθῆ πάλι τοὺς

μῆνες τῆς ἡλιακῆς εὐδίας κοντὰ στὴ μόνη τῆς Φανερωμένης στὴ Σαλαμίνα. Μακρὰ ἀπ' τὴν τύρβη ἔγραψε τὰ ε ἰ ς ἔ α υ τ ὸ ν, παλαιῖκες τραγωδίαι, παμφανόεσσες, γιὰ τὴ μοῖρα τῆς Σίβυλλας, τοῦ Δαίδαλου, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, γιὰ τὸν ἥρωα πού δὲν ἔλεγε ἀκόμη νὰ πεθάνει στίς ὄχθες τοῦ Εὐφράτη. Αὐτὸς ἐπὶ χρόνια στάθηκε ἓνας ἥρωας πού δὲν ἔλεγε νὰ πεθάνει καθῶς πρὸ πολλοῦ εἶχε κιόλας ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴν αὐταπάτη, πού εἶχε λοξεύσει μαζὺ με τὴν Εὐα του, καθὼς ἀντιμετώπιζε τὰ κρυφὰ μυκτηρίσματα, τὴν ἀδιαφορίαν, τὴν προσβλητικὴ ἀνοχὴ τῶν πολεμικῶν καὶ μεταπολεμικῶν γενεῶν με τὰ ἄλλα πιά κριτήρια, καθὼς εἶχε ἀφεθεῖ, ἐκμεταλλεύσιμος προμαχῶνας μιᾶς ἰδεολογίας, πού δὲν τοῦ ταίριαζε, ὅπως δὲν ταίριαζε ἡ ἐργασικὴ φόρμα σὲ παρᾶστημα εὐγενεοῦς, καθὼς τέλος ἡ Πολιτεία τὸν ἀπεμπόλησε στερώντας τὸν ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τοῦ Νόμπελ κλείνοντας τὶς πύλες τῆς Ἀκαδημίας. Κι' ὅμως σ' ὅλην αὐτὴ τὴ συνωμοσίαν ἡ εὐγενία του δὲν καταδέχτηκε νὰ ρυπανθεῖ, με τὴν ἰδία ἀξιοπρέπεια πού περιπλανήθηκε στοὺς ἑλλαδικούς δρόμους, με τὴν ἰδία καὶ πέθανε. Τώρα παραμένει ἀπὸ ἐκεῖνον μιὰ πυκνὴ μνήμη ὀργανικῆς τελειότητος, βιολογικῆς εὐκрасίας, παροιμιώδους ἠθους, λαξευτῶν ὀραμάτων, ὅλων ἀνεπίστρεπτων πιά. Καὶ ἓνας ἀπολογισμὸς, τοῦλάχιστον ἔστω καὶ καθυστερημένα τίμιος γιὰ τὴν ποίησίν του, πού στάθηκε ὁ αἰώνιος πόνος τοῦ Σικελιανοῦ: Τοῦ

Σικελιανού λοιπόν ο λυρισμός ο μακάριος σ' αὐτούς τοὺς ἀντιλυρικούς, ταχύρευστους καιρούς προϋρίσται νὰ ζήσει τὴ μακρὰ χιμαίρια νάρκητου. Γιατὶ ἡ ἀγορὰ δὲν εἶναι πιά ἡ παλιὰ κ υ δ ι ἄ ν ε ι ρ α, ὅπου στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ ἐκείνου πρωτάβλησε, ἀλλὰ ἓνας στίβος οὔτε κἂν προβλημάτων, ἀλλὰ ἀγωνιῶν ἐν τέλει ἠθικῶν. Προβλήματα ὀδυνηρὰ συνειδήσεως ἀντιμεταπίζει ἡ σύγχρονη ψυχὴ, τὰ ὅποια οὔτε κἂν ὁ Σικελιανὸς ὑποψίαστηκε. Ὅταν ὁ καιρὸς αὐτός, ὁ αἰώνας μὲ τὰ ὑπαρξιακά του βασανίσματα ἀποδημήσεν ὅταν ἡ γλῶσσα μας ἴσως ἀπαρχαιωθεί, τότε θὰ ξαναξυπνήσει στὴν αὐριανὴ συγκίνησή μας καὶ θὰ ἀγαπάται μέσα στὶς δέλτους μιᾶς κι' ἀδιαίρετης ἑλλοδικῆς ἀνθολογίας, κορυφαίος, πινδαρικός σχεδόν, καὶ ὁ Σικελιανός

Γ. Κ. Δ.

*

ΤΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μ' ἓνα ὀγκῶδες ἀναμνηστικὸ τεύχος —ἀπὸ 300 περίπου σελίδες—ἀφιερωμένο στὴν ἑλληνικότητα τῆς Κύπρου, τὰ «Κυπριακὰ γράμματα» συμπληρώνουν εἴκοσι χρόνια ζωῆς. Τὸ τί ἐπετέλεσαν στὸ διάστημα τῶν δυὸ αὐτῶν δεκαετιῶν τὸ διατυπώνει λιτὰ καὶ παραστατικὰ στὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ διευθυντῆς τοῦ Περιοδικοῦ καὶ Γεν. Γραμματεὺς τῆς Κυπριακῆς Ἐθναρχίας κ. Ν. Κρασιδιώτης. Τὸ νόημα τοῦ ἔργου τῶν ἦταν «νὰ συνεχίσουν τὴν παράδοση· νὰ μεταδώσουν τὴν παλὰ φλόγα στοὺς νέους· νὰ ξυπνήσουν στὴν ψυχὴ τῶν νέων γενεῶν τὸν ἀντίλαλο τῆς φωνῆς τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ νὰ δώσουν ἐρμηνεῖα στὰ ποικίλα προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας· νὰ κρατήσουν ζωηρὰ τὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα, θερμὴ τὴν πίστη στὴν ἰδέα· ν' ἀναζωογονήσουν, κι' ὅσες φορές παρίστατο ἀνάγκη, ν' ἀνανεώσουν τὶς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου καὶ νὰ κρατήσουν ἀνοικτὸ τὸ δρόμο πρὸς ἓνα καλύτερο πνευματικὸ μέλλον». Τὸ τεύχος εἶναι ἓνας διαυγὴς καθρέφτης τῶν μακροαίωνων πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων σ' ὅλους τοὺς τομεῖς, στὸ ὁποῖο καθρεφτίζεται ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ φυσιογνωμία τῆς μεγαλονήσου μας ἐν κοινῷ συνδυασμῷ μὲ τὴν πνευματικὴ μοῖρα τῆς Ἑλλάδος μας. Ὁ πολιτισμὸς τῆς φωτίζεται ἀπὸ πολλές πλευρὰς καὶ ἀπὸ πολλές δόκιμες αὐτόχθονες γραφίδες: ἀπὸ τὸν Κ. Σλυριδάκι ἡ ἱστορία, ἀπὸ τὸν Κ. Πιλοβάκη τὸ ἰδιωματικὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τὸν Π. Δικαῖον καὶ Γ. Μπακαλάκη, τὰ ἀρχαιολογικὰ, ἀπὸ τὸν Θ. Σοφοκλέους ἡ παιδεία, ἀπὸ τὸν Κ. Χρυσάνθη, ἡ Κυπριακὴ γραμματεία καὶ λογοτεχνία ἀπὸ τὸν Δ. Λουκάτο, τὰ λαογραφικὰ, ἀπὸ τὸν Σ. Μιχαηλίδη ἡ δημοτικὴ μουσικὴ, ἀπὸ τὸν Κ. Χατζηγιάννου τὰ μεσαιωνικὰ ἐρωτικὰ ποιήματα, ἀπὸ τὸν Χ. Κυπριανὸ ὁ ἐξαιρετικὸς πάντα χρονογράφος Μαχαίρας. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ ξεφυλλίσει κανεὶς τὸ *corpus* αὐτοῦ τοῦ δημιουργικοῦ μας πολιτισμοῦ γιὰ ν' ἀνακαλύψει πολλὰς ἀπὸ τὶς ρίζες τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς. Γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν ποὺ ἔτιξαν τὰ «Κυπριακὰ γράμματα» ἀγωνίστηκαν μὲ πίστη καὶ συνέπεια,

Καὶ τρανὴ ἀπόδειξη γι' αὐτὸ ἀποτελεῖ ὁ σημερινὸς ἡρωϊκὸς ἀγὼνας τῶν Κυπρίων γιὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ ξένου ζυγοῦ, ἀγὼνας ποὺ στηρίζεται πάνω σὲ πνευματικὰ βάρη καὶ γιγαντωθῆκε μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς πνευματικῆς ἑλληνικότητος τῆς μεγαλονήσου. Εὐχόμεσθε, ἀπὸ τὴν ἀκριτικὴ σκοπιὰ ποὺ βρισκόμαστε, νὰ ἀφιερῶσουν πολὺ σύντομα ἓνα τεύχος τοὺς στὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐνωμένη μὲ τὴν Ἑλλάδα Κύπρο μας καὶ στὸν ἀγὼνα τοῦ ἡρωϊκοῦ λαοῦ τῆς γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας του.

I. N. N.

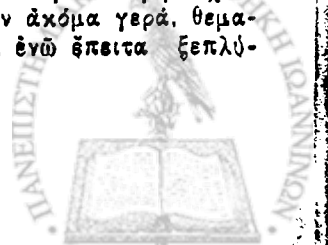
***

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Χαρ. Ρέμπηλη: «Κονιτσιώτικα», Ἀθήναι 1953.

Δὲν πρέπει νὰ μείνει ἀσχολίαστο, μολονότι πέρασαν δυὸ τρία χρόνια ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ του, ἓνα βιβλίο ἡπερωτικῶν περιεχομένου, ποῦ, τυπωμένο ἀφειδώλευτα καὶ καλαίσθητα στὸ κέντρο, ἀποτελεῖ βαρύτερη προσφορὰ τῶν ἐπαρχιακῶν μας γραμμάτων. Πρόκειται γιὰ τὰ «Κονιτσιώτικα», ἓναν τόμο, ὑπερτετρακοσίων σελίδων, τοῦ μακαρίτη δημοδιδασκάλου Χαρ. Ρέμπηλη, ἀπὸ τὸ χωριὸ τῶν μαστόρων, τῆ Βούρμπιανη, μιᾶς ἐργασίας συγκροτημένη ἀβίαστα καὶ μεθοδικὰ στὴν ταπεινὴ γενετήριά του, στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του, πρὶν ἀπὸ 25 χρόνια, ποὺ κατὰ μιᾶ συντυχία θλιβερῆ, ὄχι ὅμως ἀσυνήθιστη γιὰ τοὺς δημιουργοὺς ἢ καὶ ἀπλοῦς ἐργάτες τῶν γραμμάτων, ἀργησε πολὺ νὰ ἔρθει στὴ δημοσιότητα, καὶ μάλιστα ὅταν δὲ βρισκόταν πιά στὴ ζωὴ ὁ συγγραφέας τῆς. Οὐμα κι αὐτὸς τῶν τρογικῶν περιστάσεων τῆς τελευταίας δεκαετίας. Εἶχε ὅμως τὴν καλὴ τύχη ἢ ἐργασία αὐτῆ, ποὺ ὑποκινήθηκε ἀρχικὰ ἀπὸ προκήρυξη τοπικοῦ ἐπάθλου, νὰ βρεῖ καὶ μεταθανάτια πρόθυμο χορηγὸ καὶ στοργικὸ τῆς ἀνάδοχο, ἄς ποῦμε, τὴν Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία, σωματεῖο περιωπῆς, ἀγνωστῆς δράσης γιὰ μᾶς, ἀλλὰ ποὺ δικαίωvεται στὰ μάτια μας μ' αὐτὴν τὴν πρώτη ζηλευτὴ ἐκδοσὴ του. Ἀξίζει ἀκόμα νὰ τονιστεῖ πὼς αὐτὴ ἡ ἰδέα κι ἡ ἐκτέλεσή της (ὡς τὴ συγγραφὴ) χρονολογεῖται ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» μὲ τὸ εἰρηνικὸ κλίμα τοῦ ἐλπιδοφόρου ξεκινήματος καὶ τῶν ἀκατατεμάχιστων ἀκόμα δυνάμεων μας. Ἀλλὰ ἡ ζωὴ δὲ γυρίζει πῶς. Τραβᾶει μπροστὰ, ἔστω καὶ μὲ τὰ χάρματα τῆς...

Τὰ «Κονιτσιώτικα» μᾶς φέρνουν πῶς στὴν καλὴ ἐποχὴ τῆς δευτέρας, ἔπειτ' ἀπ' τὸν Πολίτη, λαογραφικῆς ἐξόρμηξης, μ' ἐπικεφαλῆς τὸν ἀξέχαστο Δημήτρη Λουκόπουλο καὶ τόσοις ἄλλοις φιλότιμους θιασῶτες τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ μας. μ' ἀντιπρόσωπο πάλι τῆς δικῆς μας πατρίδας τὸν ἀείμνηστο Χρ. Σούλη. Ἦταν νωρὴς ἀκόμα, κατὰλληλος ὁ καιρὸς γιὰ νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ποικίλα προϊόντα τῆς τέχνης καὶ τῆς σκέψης τοῦ λαοῦ μας, ἐπειδὴ αὐτὸς, παρ' ὅλη του τὴ φτώχεια καὶ τὰ βάσανά του, στεκόταν ἀκόμα γερά, θεματοφύλακας τῶν παραδόσεων, ἐνῶ ἔπειτα ξεπλύ-

θηκε σχεδόν απ' αὐτὰ τὰ πολυτίμα στοιχεία μὲ τὴν κατεβασιὰ τοῦ πολέμου καὶ τὴν εἰσβολὴ τῆς ξενομανίας πού κοντεύει ν' ἀλλοιώσει τὸν ἔθνικό μας χαρακτήρα. Πού νὰ βρεῖς σήμερα στὰ παρδαλά μας χωριά, τ' ἀναστατωμένα απ' τίς μετοικεσίες καὶ τίς ἐπιμιξίες, ἐκείνο τὸ ἄγνὸ ὕλικὸ πού διατηροῦσαν ζηλότυπα στὸ διάβα τῶν καιρῶν μὲ τὴν ἄλλειψη συγκοινωνίας καὶ μετακινήσεων, μὲ τὸ στεγανὸ διαχωρισμὸ τῆς ὑπαίθρου ἀπὸ τὴν πολιτεία, μὲ τὴν αὐτάρκεια τοῦ χωριάτη μας στὰ κοινωνικὰ πλαίσια του! Τώρα ὅλος αὐτός ὁ εὐλογημένος πρωτογονισμός, ἡ μαγιά τῆς φυλῆς μας, χάλασε πιά, ἔχασε τὴν ἀναπλαστικὴ δύναμή του, ἔπαψαν νὰ πιστεύουν σ' αὐτὸν κι οἱ ἴδιοι οἱ φορεῖς του. Σήμερα ὁ συλλέκτης λαογράφος δὲ θὰ εἶχε νὰ βρεῖ παρά μόνο πενιγρὰ ὑπολείμματα προγονικῆς εὐφορίας καὶ λεβεντιάς στ' ἀπογυμνωμένα χώματά μας, στὰ ξεστόλιστα βουνά μας.

Ἄλλὰ καὶ πάλι, γιὰ ὅσους ἔχουν τέτιο μεράκι, τὰ «Κονιτωίτικα» εἶναι ἕνας τέλειος βοηθός. Ἐνας σπουδαῖος ὁδηγός. Συνταγμένα μὲ ζῆλο καὶ μὲ γνώση, ὑπομονετικὰ καὶ ἐξακριβωμένα, ἀπὸ ἄνθρωπο πού βρισκόταν πάντα κοντὰ στὴν πηγὴ τῶν στοιχείων του, πού δὲν τὸν σπηροῦνιζε ὁ θαύμονας τῆς σημερινῆς διασύντης καὶ ματαιοδοξίας, ἔχουν ἀπάνω τους τὴ σφραγίδα τοῦ γνήσιου καὶ τὴν πληρότητα τῶν ἀρτιων ὁργανισμῶν. Ἡ βαθεῖα κατάρτιση τοῦ συγγραφέα στὴ γλῶσσα (δημοτικὴ καὶ καθαρεύουσα, γιὰτὶ μόνο τὰ λαϊκὰ κείμενα ἔχει στὴν πρώτη) τοῦ ἐπέτρεψε μιὰ ζηλευτὴ ἀκριβολογία. Ὁ λεκτικὸς πλοῦτος δίνεται στὴν κυριολεξία του καὶ ὄχι μὲ τὰ συνηθισμένα «περίπου» τῶν προχειρογράφων. Ἡ ἀγάπη του ἐξἄλλου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ὑπαίθρου καὶ στ' αὐτοσχέδια δημιουργήματά τους ἦταν τέτια, ὥστε μπόρεσε νὰ πλουτίσει τὴ συλλογὴ του μὲ ποικίλα καὶ γουστόζικα δείγματα τῆς ἀγραφῆς λαϊκῆς φιλολογίας. Ὅσο πιστὴ φαίνεται ἡ καταγραφή, τόσο μελετημένη εἶναι καὶ ἡ κατάταξη, πού σ' αὐτὴν ἴσως νὰ ἔχουν συνεισφέρει καὶ ἄλλοι, προσκεκλιμένοι τοῦ συγγραφέα, ὅταν ζοῦσε ἢ κατόπι—χωρὶς αὐτὸ νὰ μειώνει τὴν πρόφορά του.

Ἡ λαμπρὴ αὐτὴ ἐκδοσις, πού τιμᾷ ὀπωσδήποτε τὴν ἠπειρωτικὴν διάνοση, ἀλλ' ἀνανακλᾷ καὶ σ' ὁλόκληρο τὸ ἔθνος, κατάλαβαίνουμε πὼς στοιχίσε πολλὰ καὶ ὅμως ἔβαλαν φτηνὴ τιμὴ στὸ βιβλίον. Ἡ εὐχέρεια αὐτὴ εἶναι ἕνας πρόσθετος λόγος γιὰ νὰ διαδοθεῖ πλατύτερα στοὺς πατριωτικὸς μας κύκλους, ὄχι μόνο μεταξὺ τῶν διανοουμένων, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἔχουν κλίση πρὸς τὰ γράμματα. Πρέπει νὰ τὸ προσέξουν καὶ νὰ τὸ προμηθευτοῦν ἰδιαίτερα οἱ δημοδιδασκαλοὶ, αὐτὲς οἱ πνευματικὲς μονάδες τῶν χωριῶν μας, πρῶτα ὡς συνάδελφοι τοῦ συγγραφέα καὶ δευτέρα ὡς ἐνδεχόμενοι συνεχιστὲς του. Γιατὶ ὄχι; Αὐτὸ τὸ βιβλίον εἶναι, κατὰ ἕναν τρόπο, τυφλοσύρτης γιὰ μιὰ ἀνάλογη προσπάθεια. Ἡ μοιάζει μὲ σπῆρο ἐκλεκτοῦ ποιοῦ πού δὲ χρειάζεται παρά φύτεμα μ' ἐξασφαλισμένη ἀπόδοσις. Παρ' ὅλο πού οἱ περισσότεροὶ δασκάλοι μας φροντίζουν ν' ἀποδεσμεύονται ἀπὸ ὄνειρα καὶ φιλο-

δοξίες, ἀπασχολημένοι μονάχα μὲ τὸ ὠρολόγιον πρόγραμμα καὶ εἰσπραξὴ τοῦ μισθοῦ, θὰ ὑπάρχουν μερικοὶ πού δὲν πιστεύουν πὼς ὁ ἄνθρωπος ζεῖ μονάχα «ἐπ' ἀρτίῳ». Σ' αὐτοὺς ἴσα ἴσα ἀπευθυνόμενα μὲ τοῦτο τὸ σημεῖωμα. Αὐτοὶ μονάχα μποροῦν νὰ ξαναβγάλουν στὴν ἐπιφάνεια τὸν κατὰχωνιασμένο θησαυρὸ τῆς λαϊκῆς μας τέχνης.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

✱

Γ. Κ. Κ α τ σ ι μ π α λ η : «Βιβλιογραφία Λάμπρου Πορφύρα». Σελ. 24. Ἀθήναι, 1956.

Ὁ κ. Γιώργος Κ. Κατοῦμπαλης εἶναι ἡ πιὸ ἰδιότυπη μορφή τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων μας. Δίχως νὰ δώσει, ἀσφαλῶς ἀπὸ ἀδικαιολόγητη, κατὰ τὴ γνώμη μας, μετριοφροσύνη, δικὸ του δημοσιογραφικὸ ἔργο πρωτότυπο—θὰ τὸ μποροῦσε, ἂν τὸ ἤθελε, γιὰτὶ καὶ ταλέντο καὶ φαντασία καὶ ὕφος διαθέτει—ἀσχολεῖται χρόνια καὶ χρόνια τώρα, μὲ τίς... δημιουργίες τῶν ἄλλων, χρησιμοποιοῦντας ὅλα τὴν εθρυμιάθειά του γιὰ νὰ καταρτίξει, ἐξηλεγμένα, εὐδουεῖδητα, μὲ ὑπομονή, ἐπιμονή, θάλεγα, μὲ πνευματικὴ χαρὰ, ἀλλὰ καὶ μὲ μόχθο ἀφάνταστο τίς βιβλιογραφίες ἀξιόλογων ποιητῶν καὶ πεζογράφων, πού θὰ εἶναι ὁ τυφλοσύρτης τῶν ἄλλων! Πόσα χρόνια ἔχει θυσιάσει ὁ πολυαγαπητός μου Κατοῦμπαλης στίς βιβλιοθηκῆς καὶ στὰ ἀρχεῖα, ἀναυφώντας παλιῆς ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ καὶ καταπίνοντας σκόνη, οὔτε ὁ ἴλιος, νομίζω, δὲν θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ μᾶς τὸ πληροφορήσει. Τὸ γεγονός εἶναι ἕνα: ὅτι καταναλίσκει τὸν ἑαυτὸ του καὶ θυσιάζει τίς ὥρες του γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἀφειδώλευτα, ἀνιδιοτελῶς, τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία καὶ τοὺς μελετητὲς τῆς, δημιουργώντας ἔτσι μιὰ παράδοσις βιβλιογραφικὴ ἀπὸ τίς σημαντικότερες.

Ἐγραφα στὴν ἀρχὴ ὅτι ὁ Κατοῦμπαλης δὲ θέλησε νὰ δώσει, ὡς τὴν ὥρα τοῦλάχιστον, προσωπικὸ δημιουργικὸ ἔργο. Μήπως ὅμως δὲν εἶναι ἔργο δημιουργικὸ καὶ μάλιστα ἔργο ζωῆς οἱ βιβλιογραφίες του γιὰ τὸν Παλαμά, τὸν Καβάφη, τὸν Παπαδιαμάντη, τὸν Πορφύρα καὶ τόσους ἄλλους; Ἀνασκαλεῖται καὶ φέρνει σὲ φῶς λησμονημένα κείμενα, ἀρθρα κριτικῶν πού αὐτοὶ πού τάγραψαν τάχουν οἱ ἴδιοι λησμονήσει, βιβλιογραφεῖ καὶ τὸ πιὸ παραπεταμένο σημεῖωμα, μὲ μιὰ διάθεση καταπληκτικὴ. Γιατὶ ἀλήθεια καταπληκτικὸς εἶναι ὁ Κατοῦμπαλης, αὐτός ὁ «Κολοσσὸς τοῦ Μαρουσιῶ», ὅπως τὸν χαρακτήρισε ὁ ἀμερικανὸς διάσημος μυθιστοριογράφος καὶ στενὸς φίλος του, ὁ Χένρυ Μίλλερ, πού τοῦ ἀφιέρωσε τ' ὀμώνυμο βιβλίον του. Ἐν' ἀπ' τὰ ὠραιότερα πού γράφτηκαν γιὰ νὰ ἐξυμνήσουν τὴν Ἑλλάδα.

Ποιὸς δὲν ξέρει τὸ Γιώργο Κατοῦμπαλη; Ὁλητὴ ἢ Ἀθήνα! Ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος πού τὸν γνωρίζει γιὰ πρώτη φορὰ καὶ δὲν αἰχμαλωτίζεται ἀπ' τὴ γοητεία του; Ἡ φίλια του εἶν' ἀπ' τίς πιὸ πολυτιμὲς καὶ ἡ συντροφιά του ἀληθινὴ πνευματικὴ ἀπόλαυση. Καρφώνεται στὸ κἀθίσμα σου καὶ τὸν ἀκούς καὶ εὐχεσαι νὰ μὴν τελειώσει ὁ μονόλογός του. Πότε πότε σ' ἀφήνει νὰ πῆς καὶ οὐ κάτι. Ὅλη τὴν ἄλλη ὥρα μιλάει ἐκεῖνος. Μιλάει εἶναι τρόπος τοῦ λέγειν. Διηγεῖται ἄλλοτε χαμηλόφωνα

Άλλοτε δυνατά, χειρονομώντας, χρωματίζοντας, για χίλια δυό ζητήματα, λογοτεχνικά, κοινωνικά, πολιτικά, για την ποίηση που είναι το πάθος του, με μίαν ευχέρεια, με μιὰ ρητορεία, και άκως και θαυμάζεις την καταπληκτική του μνήμη, που ανασύρει γεγονότα, χρονολογίες, που περιγράφει τόπους, ανθρώπους, διανθίζοντας όλον αυτό το μονόλογο με τὰ πιό σπαρταριστά ανέκδοτα και συνοδευόντάς τα μ' εκείνο τὸ άκακο, τὸ παχὺ γέλιο σὰ μεγάλου παιδιοῦ. Είναι γεννημένος *causeur* ὁ Κατοίμπαλης, φίλος όταν σὺ δίνεται πιστός, ένας άνθρωπος άρτιος σωματικά και πνευματικά. πού τόν χαίρεσαι και τόν αγαπᾶς και τόν θαυμάζεις. Είναι πραγματικά μιὰ δύναμη τῆς φύσεως.

Χαίρω πού ἡ νέα εργασία του, ἡ «Βιβλιογραφία τοῦ Λάμπρου Πορζύρα», τὸ ἴδιο πολύτιμη ὁπως και οἱ προηγούμενες, μοῦ δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ χαράξω αὐτὲς τίς τόσο ὡχρὲς γραμμὲς σὰ φόρο τιμῆς πρὸς έναν άνθρωπο τόσο αγαπητό, πρὸς μιὰ προσωπικότητα ἰδιότυπη και μαγευτική, πού ἡ ἀπὸ τόσα χρόνια φίλια του και ἡ συντροφιά του είναι ἀπὸ τίς μεγάλες χαρὲς τῆς ζωῆς μου.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

✱

Λίλας Καρακάλου - Καρανικόλα:
Ἰβίσκοι, σίχοι, Ἀθήνα 1956.

Ἄρκετὲς μέχρι σήμερα — πρωτότυπες ἢ μεταφράσεις — είναι οἱ ἀπὸ τὸ 1932 ἐργασίες τῆς Λίλας Καρακάλου-Καρανικόλα, κι' οἱ Ἰβίσκοι τῆς, είναι μιὰ συλλογή ἀπὸ ὑπερπενήντα ποιήματά τῆς, μιᾶς, ὅπως ἡ ἴδια τὸ σημειώνει, εἰκοσαετίας. Τὸ μὲ ἄλικους Ἰβίσκους διακοσμημένο ἐξώφυλλο, καθὼς τὰ, μὲ τὰ ἀντίστοιχα κείμενα προσαρμοσμένα ἐξωτερικά τοῦ βιβλίου, σίτσι, είναι φιλοτεχνημένα ἀπὸ τὴν ἴδια.

Ἡ ποίηση τῆς Λίλας Καρανικόλα είναι παραδοσιακή. Ἐνν καλλιτεχνική τῆς ἰδιοσυγκρασία, τὴν ἐμφανίζει ἡ ποιήτρια μὲ τὰ «Σκηνικά», πού είναι ἡ μοῖρα τους νὰ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τοὺς κύκλους τῆς θετικῆς και ὀλοκληρωτικῆς ἀπολαυόμενης ζωῆς:

Ἐμεῖς,

γράφει στὸ πρῶτο τῆς τραγουδι,

μὲ τ' ἀδειανά μας μάτια,

... κοιτάμε σιωπηλοὶ

τῶν ἄλλων τὴ μεγάλη δράση.

Ἄλλοι τὰ λάβαρα ἠρώνουν και τὰ κύμβαλα
(χτυποῦν.

Κι ἄλλοι μαζεύουνε νυμφαῖτες,
νὰ στολίσουν

τὰ ὑγρά τὸμέτωπα τους,

ἀπὸ τοῦ πάθους τὸν ἰδρώτα

και τῆς ἡδονῆς.

Κι ἐμεῖς,

τραγουδάει στίς «Ἀναζητήσεις» τῆς,

κρατόντας μὲ θολὰ τὰ φρένα

τὴ λήκυθο τὴν ἄδεια, σιωπηλά

στὸν ἀνελέητο οὐρανό, πού μᾶς γελᾷ,

στίλλα βροχῆς ζητᾶμε διψασμένα,

Δροσιά νὰ πέση, γιὰ νὰ ρθει τὸ ρίγος
τὸ πυρὸ νὰ ποτίσει τὸ κορμί.

Νὰ τοῦ χάρισει τὴν ὠραία τὴν ἀφορμή,
νὰ ξαναβρῆ τῆς νηότης του τὸ σφρίγος.

Ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τραγούδια τῆς Συλλογῆς, είναι τὰ: — «Μιὰ αὐτοκτονία». — «Οἱ Ἀκλήροι». — «Ἡ γρηᾷ Κυρία πού ἀναπολεῖ». — «Μιὰ μικρούλα πεθαμένη ἀμαρτωλή»,

(... προσέξτε τὴν νὰ μὴν ξυπνήση.

Πρῶτη νυχτιά είναι πού ἡ Ἠδονή,

νὰ κοιμηθῆ τὴν ἔχει ἀφήσει.)

Καυτερός ἀπὸ τὰ τελευταία τῆς κομμάτια και παντοδύναμος ἀνεβαίνει ὁ πυρετός κι ἡ πύρα τῆς ἀγάπης, ὅπως π.χ. ἀπὸ τὸ φλογερὸ τραγούδι: «Ἀγάπης Ὄρα», «Ζύτημα»,

(... κι ὅμως, δὲν ξέρω, τὴ στερνὴ στιγμή,

σὺν τί θὰ κάνουνε τὰ δυὸ μου χέρια:

θὰ σ' ἀγκαλιάσουν και μ' ἀγάπη θὰ σὲ σφιξουν,
γιὰ τὸν Κατακτητὴ τους, θὰ τὸν πνίξουν;),

«Νοιώθω σάν. . .»,

(... Νοιώθω τὴ σάρκα μου ὅλη νὰ ριγᾷ,

σὲ κάθε σου ἄγγισμα ἄπαλό νὰ τρέμῃ

. . . νοιώθω κάθε μου νεῦρο νὰ σκιριτᾷ

κάθε μου ἰστὸ σὰ χόρδα τεντωμένη. . .).

«Πάθος»,

(... Ἐλα κοντά μου. Μὲ λευκοὺς κοπιήρες

τραγάνισε τὸ δίδυμο φουντοῦκι.

Πῆρες τὴν κάψα τῆς καρδιάς, και πῆρες

τὸ θησαυρὸ ἀπὸ τὸ σφαλιστὸ σεντοῦκι.

. . . Μοῦμαθες τὴν ἀγάπη τοῦ κορμιοῦ,

στερεύοντας τῆς Σκέψης τὴν ἰκμάδα. . .)

Τὰ καλοδουλεμένα και ρυθμικά τραγούδια τῆς Συλλογῆς, τὰ διακρίνει ἰδιαίτερα μιὰ πρωτόγονη κι ἀνόθευτη συναισθηματικὴ δύναμη, ἐκφραση ρωμολέα και συναρπαστική. Ἀβρᾷ συναισθήματα, γεμάτα ἡδύτατο λυρισμό, ἢ τολμηρὴ παρησία και φλογερὲς ἐκρήξεις ἀγεμνόδιστου πάθους. Ὁ στίχος είναι δεμένος και πηχτός, ἢ ἐκφραση, πότε τρυφερὴ, πότε ἀδρῆ, μὲ σιφῆ ὅμως πάντοτε τὰ περιγράμματα, χωρὶς πλατυσμούς κι' ὑσάφειες, ἐρμητισμούς ἢ ἐπιτηδεύσεις, και χωρὶς νὰ ξεπέφτη σὲ ἀνοήσιες ἀισθηματολογίες, μῆτε σὲ τραχύτητες νὰ παραδίνεται. Κάτι τὸ στοχαστικὸ και τὸ φιλοσοφημένο ἀποπνέεται κι αλωρεῖται ἀπὸ τὸ τραγούδι τῆς, πού δίνει βάθος και συνοχὴ στοὺς ρυθμούς τῆς.

Ἐπάρχουν βέβαια και ἀτέλειες και ἀτεχνίες στοὺς στίχους τῶν «Ἰβίσκων», και δὲ θὰ ἦταν γιὰ ζημία τῆς Συλλογῆς ἂν παρουσιαζόταν μὲ ὀλιγότερα ἀπ' ὅσα ἔχει σήμερα τραγούδια: προτιμοῦμε ὅμως νὰ κρίνουμε τὴν ποιήτρια ἀπὸ τὰ καλύτερά τῆς κι είναι αὐτὰ πολλά. Κι' ὡς τελευταῖο δείγμα τους, δίνουμε ἐδῶ μερικὸς στίχους ἀπὸ τὸ «Κύριε! . . .»:

— «Κύριε, εἶμαι ἔτοιμη; ἔρχομαι σκυφτή;

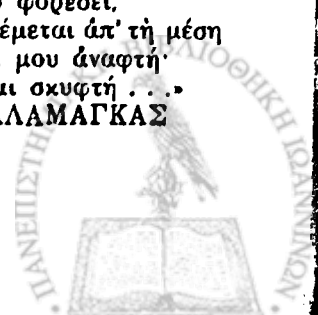
Τὸν τρίχινο χιτῶνα ἔχω φορέσει,

Μαῦρος σταυρός μοῦ κρέμεται ἀπ' τὴ μέση

κι ἔχω και τὴ λαμπάδα μου ἀναφτή;

— Κύριε, δέξου με' ἔρχομαι σκυφτή. . . »

Δ, ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Σαράντου Παυλέα: *Ζεστή δμιλία*, Θεσσαλονίκη, 1956.

Ὁ Σαράντος Παυλέας μᾶς στέλνει ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη συχνά, σχεδὸν κάθε χρονιά, τὰ ποιητικὰ περισσεύματα τῆς καρδιάς του. Ἀνήκει ὁ ἴδιος στὶς μεταπολεμικὲς λυρικὲς δυνάμεις καὶ τὸ κλίμα του μεταφορεῖται ἀνάμεσα στὴ ζωγραφικὴ, ἐκπληκτικὴ ἐνατένιση τοῦ κόσμου καὶ στὶς ἠθικὲς, καλύτερα κοινωνιστικὲς, ἀνησυχίες τοῦ καιροῦ μας. Τὸ παιχνίδι τῆς ἐξωτερικῆς χάριτος (ἀπρόρροια τῆς ζωγραφικῆς του ματιᾶ.) ἀναστέλλεται εὐτυχῶς, ἐπ' ὠφελεία τῆς ποικιλίας τοῦ τόπου, δηλ. τῆς λογοτεχνικῆς συμπεριφορᾶς του, ἀπὸ μιὰ πικρία καὶ ἄλλοτε ἀγανάκτηση συμπονετικὴ γιὰ τὰ ἀνθρώπινα πεπρωμένα. Ἀλλὰ ἡ παλλίρροια τοῦ αἰσθηματὸς του ξεβράζει συχνὰ στὴν ἀκτὴ μᾶς μαζὺ μὲ τοὺς λυρικοὺς παφλασμοὺς καὶ ἀχρηστικὴ ὕλη. Στὴ *Ζεστὴ Ὀμιλία* διαγράφονται καθαρὰ ὅλα τὰ χαρακτηριστικά, οἱ σκιές καὶ οἱ φωτισμοὶ τοῦ Παυλέα. Ὑπάρχει ἐδῶ, ὅπως ἰδίως στὶς *Ἀγριόχηνες*, στὴ *Συνάντηση* καὶ στὸν *Χορὸν ἠθελυκὴ ὄψη* τῆς ζωῆς, ὁ ἔρωτας γιὰ τὰ φυσικὰ καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρσενικὴ, ἡ ἠρωικὴ θεώρηση. Στὴν πρώτη κυριαρχεῖ ὁ πλατωνισμὸς, ἕνα αἰσθημα πού πιέζεται καὶ φλυαρεῖ. Ὁ τόνος ὁμοῦ ὁ ὑμνητικὸς, ὁ ἀπολογητικὸς, ἀν καὶ ἀρθρώνεται μὲ τὰ διδάγματα τῆς παραδοσιακῆς πλατυστομίας, νομίζομε ὅτι πηγάζει ἀπὸ μιὰ προσωπικὴ, τὴν πιὸ αὐθεντικὴ φύση τοῦ Παυλέα:

Δὲν εἶναι μόνον ἥρωες ὅσοι ἔπεσαν μ' ἕνα παρά-
[πνο ἀκατοίμητο μέσα στὴ μάχη,
δὲν εἶναι μόνον ἥρωες ὅσοι πήγανε πρὸς τὴν πε-
[ποίθησή τους πῶχε ἕναν θάνατον γιὰ τέρμα,
δὲν εἶναι μόνον ἥρωες οἱ βαριά βαρεμένοι πού
[ικετεύουν μιὰ σταγόνα νερὸ
καὶ φαντάζονται βρῦσες μὲ κρῦα νερά κι' ἄτια νὰ
[δροσολογιῶνται,
κοιλάδες μὲ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ νὰ βόσκουν
[τὶς ἀγελάδες,
πηγὲς μὲ βάτα ὄλου ἢ χελώνα διαλέγει τὸ ἡμε-
[ρησιο τῆς χορτάρι,
ἐνῶ ἡ ἐρημιὰ εἶναι ἕνα πέτρινο πουλὶ ἀπὸ ἄμμο
[καὶ παράλια,
πυρὰ ἥρωες εἶναι κι ὅσοι μάχονται μὲ τὸν ἑαυτὸ
[τους στὸ φῶς καὶ στὸ σκοτάδι μ' ἕνα θάρρος
[ἀνύσταχτο,
ἥρωες κι' ὅσοι ὀρθοὶ μένουν μὲς στὰ χαλάσματα
[καὶ προχωρᾶνε.

Ἔτσι φτάνομε στὴν *Ἐλεγεία* στοὺς σκοτωμένους φαντάρους τῆς Ἀλβανίας, ἕνα ποίημα πού ἐπὶ τέλος τὸ αἰσθημα κατορθώνει ν' ἀνέβει ὡς τὸ ὕψος τῆς ἐξάρσεως, πτερώνεται:

Εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος ἔρημος μπροστὰ σ' ἕνα
[ἐρημοτόπι,
ὄπου ὅλα τὰ δάση ἀρχινοῦν μὲ τῶν ζαρκαδιῶν
[τὰ μάτια
καὶ οἶς πιστεύω ὅπως στὸ θάνατο καὶ στὴν ἄ-
[νοιξη τοῦ σταριου,

καθὼς ξυπνάει ἀπ' τὸ λήθαργο τὰ μικρὰ ἔντομα
[τοῦ πρωῖνου,
ὅπως πιστεύω στὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου σὰν
[τὸ νερὸ πού κυλάει,
μουρμουρίζοντας ἴσκιους παχιούς καὶ νεροσυρμές,
ὅπως πιστεύω στὸ μελλοντικὸ χρῆμα τῆς καρ-
[διάς,
ὄταν βασανίζεται μὲς στὸ χῶμα τῆς δημιουργ-
[γώντας γιὰ τοὺς ἄλλους χαρὰ
καὶ φωνάζει: εἶμαι ἡ καρδιά τοῦ σύμπαντος,
εἶμαι ἡ καρδιά ἐνὸς ἀστεριοῦ κ' ἔρχομαι καὶ χτυ-
[πῶ τὴν πόρτα σας τὸ μεσονύχτι

Ἡ ποιητικὴ ἠθογραφία καὶ ὁ μεταπαλαμικὸς στόμφος (πού ἐπιζῆ ἀκόμη καὶ σὲ μερικοὺς μοντέρνους: Ρίτσος, Παπᾶς, Κουλούρης κλπ.) εἶναι τὰ βασικὰ τεχντροπικὰ ἐλαττώματα τοῦ Παυλέα. Σ' αὐτὰ συνεπικουρεῖ συχνὰ καὶ ἡ καθαρογλωσσία του, μὲ λέξεις, ἐπίθετα, φράσεις ἀπαράδεκτα γιὰ τὴν νέαν οἴσθησιν (π.χ. ἡ λιόβιρα, φεγγαροσάλεμα, κουκολάλημα, πολυκυματοῦσα, σταχτόχρωμα, στηθοδέρνεται κλπ.) Ὁ Παυλέας πρέπει νὰ καταλάβει καλὰ ὅτι οἱ λέξεις εἶναι κυρίως τώρα κρυπτογραφήματα τῆς καρδιάς καὶ τοῦ νοῦ, νὰ καταλάβει ὅτι ἡ οὐσία ἡ ποιητικὴ δίνεται πλέον μὲ δραματικὰ ἀποσπάσματα, ἔλλειπτικά, κι' ἀκόμα νὰ ἀποδεσμευτεῖ ἐντελῶς ἀπὸ τὶς ἐπιδράσεις του. Ἡ *Ἐλεγεία* του, παρ' ὅλη τὴν προσωπικὴ διαχείριση, φωνάζει κάποτε ὅτι εἶναι βλαστὸς ἐνὸς σπόρου πού τὸν ἔσπειρε πρῶτος ὁ Ἑλύτης, καὶ τὸν ἀνέθρεψε μὲ τὰ ἰδιοφυᾶ λιπάσματά του ὁ Βρεττάκος.

Ὁ Παυλέας πολλὰ θὰ εἶχε νὰ ὠφελεῖ στὴν τεχντροπία καὶ στὸ ἦθος τῆς ποιησεῶς του ἀπὸ τὴν θητεία του σὲ μιὰ συγγενῆ, μεγάλη ξένη φωνή: τὸ Νερούντα.

Γ. Κ. Δ.

*

Φώτη Παπαστεργίου: *Τὸ παιδί σου καὶ ἡ ἀγωγή του*. Ἰωάννινα 1956. Ἔκδοσις «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας».

Πολὺ κομψὸ σὲ ἐμφάνιση, ἀλλὰ καὶ σημαντικὰ πλούσιο σὲ περιεχόμενο βιβλίον μᾶς χάρισαν τὸν τελευταῖο καιρὸ οἱ ἐκδόσεις τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Τίτλος του «Τὸ παιδί σου καὶ ἡ ἀγωγή του» καὶ συγγραφέας ὁ δημῶλος κ. Φώτης Παπαστεργίου.

Ὅσο κι' ἂν ἔχουν γραφῆ κατὰ τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀρκετὰ βιβλία καὶ ἄρθρα πού σχετίζονται μὲ τὴν ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ καὶ ὅσο κι' ἂν συνηθίσασμε νὰ λέμε, ὅτι ἡ ἐποχὴ μας χαρακτηρίζεται σὰν «αἰώνας τοῦ παιδιοῦ» μ' ὅλα ταῦτα, ὄχι μόνον ἡ διαπαιδαγώγησις τῆς νέας γενεᾶς δὲν γίνεται καθὼς πρέπει, ἀλλὰ καὶ ἄφθονα ἀντιμετωπίζει αὐτὴ προβλήματα καὶ δυσκολίες. Γιὰ κακὴ τύχη ἡ παιδικὴ ἡλικία ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νὰ εἶναι παραγνωρισμένη καὶ παραμελημένη. Χωρὶς νὰ ἀμφιβάλῃ κανένας γι' αὐτὸ, εἶναι πολὺ παράλογο νὰ θεωροῦμε τὴν παιδαγωγικὴν, ὅπως ἔκαμαν ἄλλη φορὰ, σὰν ἕνα εἶδος γύμνασης μὲ μοναδικὸ σκοπὸ νὰ παρᾶσύρουμε τὰ παιδιά στὶς

συνήθειες τις δικές μας, δηλαδή ήμων των ἐνηλίκων. Βέβαια, είναι ἀληθινό, ὅτι ἡ ἀφίξη τοῦ παιδιοῦ στήν κοινωνία ἀποτελεῖ ἕνα βιολογικό γεγονός πολὺπλοκο καὶ θέτει ἀρκετὰ προβλήματα προστά μας. Τὸ παιδί βρίσκεται σ' ἕνα στάδιο φυσικῆς, πνευματικῆς καὶ συναισθηματικῆς ἐξέλιξης. Ἄν καὶ εἶναι δὲ τὸ παιδί πολὺ διαφορετικὸ ἀπ' τὸ περιβάλλον τῶν ἐνηλίκων, μ' ὅλα ταῦτα ὁμως εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ ὑψίσταται τις ἀπαιτήσεις του. Τὸ περιβάλλον αὐτὸ τῶν ἐνηλίκων καὶ ἰδιαίτερα τὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον, ὅπως ἔχουν σήμερα τὰ πράγματα, δὲν κάνει ἄλλο πρᾶγμα, παρὰ προετοιμάζει ἕνα πλᾶσμα, τοῦ ὁποῖου οἱ ἀνάγκες καὶ οἱ ἀντιδράσεις δὲν μοιάζουν καθόλου μὲ τις συνθήκες τοῦ σταδίου, τὸ ὁποῖο περιμένει τὸ περιβάλλον. Ἄπ' αὐτὸ γίνεται φανερό, ὅτι ἡ ποθητὴ ἰσορροπία πάνω στὸ ζήτημα αὐτὸ ἀπαιτεῖ μιὰ σχετικὴ τροποποίηση τῶν σχέσεων τῶν παιδιῶν καὶ τοῦ περιβάλλοντος. Ἀκριβῶς δὲ ἐδῶ παρουσιάζονται τὰ μεγάλα προβλήματα καὶ οἱ δυσκολίες. Πάνω δὲ στὸ σημεῖο αὐτὸ, μπορούμε νὰ ποῦμε, ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ προσφορά τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Φώτη Παπαστεργίου.

Ὁ κ. Παπαστεργίου τὸ ἔργο του τὸ χωρίζει σὲ τρία μέρη. Στὸ πρῶτο διαλαμβάνει μερικὰ γενικά ζητήματα ἰδιαίτερα σ' ὅτι ἀφορᾷ τὸ γάμο, τὴν οἰκογένεια καὶ τὴν κληρονομικότητα.

Στὸ δεύτερο μέρος διαπραγματεύεται ἀρκετὰ γιὰ τὴν ἀγωγή γενικά, ὀρίζοντας τὴν εὐρύτερη ἔννοια, τὸ ἔργο καὶ τὸ ὄριά της. Ἀναπτύσσει στὸ μέρος αὐτὸ ὁ συγγραφέας τὴν δύναμη τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς καὶ ἰδιαίτερα τὸ ρόλο τῆς μητέρας στὸ ζήτημα αὐτό. Κατόπι ἀναλύει διεξοδικὰ τις διάφορες βαθμίδες πού περνάει τὸ ἄτομο στὴν προσχολικὴ ἡλικία καὶ τονίζει τὴ σημασία τῶν νηπιαγωγείων γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ ατόμου.

Τὸ πιὸ μεγάλο τμήμα τῆς ἐργασίας του ὁ συγγραφέας τὸ ἀπλώνει στὸ τρίτο μέρος τοῦ βιβλίου. Σ' αὐτὸ διαλαμβάνει ὅλα ὅσα σχετίζονται μὲ τὴν παραπέρα διαπαιδύγηση τοῦ παιδιοῦ. Τοποθετεῖ τὸ ἔργο τῆς διαπαιδύγησης μέσα σ' ὅλες τις ἐκδηλώσεις τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ ἀνάμεσα ἀπ' ὅλες τις δυσκολίες πού παρουσιάζει αὐτή. Διαπραγματεύεται σχεδὸν ὅλα τὰ προβλήματα τῆς. Ἰδιαίτερα στὸ μέρος αὐτὸ δίνει χρησιμώτατες συμβουλές γιὰ τὴ θεραπεία τῶν κακῶν ἔξεων καὶ ἀπαντᾷ συνάμα κατὰ κάποιον τρόπο θετικὸ σὲ μερικὲς ἀπορίες πού προβάλλουν γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ὑποσυνειδήτου.

Γενικά τὸ ὅλο ἔργο τοῦ συγγραφέα τὸ χαρακτηρίζει ἕνας πολὺ μεγάλος πόθος γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς παιδικῆς ψυχῆς μὲ τέτοιον τρόπο ὥστε τὸ ἄτομο νὰ καιαλήξει ἀνετα καὶ ἀπρόσκοπτα στὴν «ψυχροσωματικὴ του αὐτοῦρτίωση». Τονίζει σὺν καιακλειδα τῆς ἐργασίας του: «Τὸ παιδί τῆς ἐποχῆς μας πού πιρνάει κρίση περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φροῦ, γιὰτὶ νοιώθει ὀλόγυρά του καὶ ἀπὸ παντοῦ στυγνὴ ἀδιαφορία, ἀταιρίαση ἀσημότητα τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ διωγμούς, ἔχει ἀνάγκη τοῦ πιὸ ἀνώτερου βυθμοῦ τῆς

ἀγωγῆς, ἔργο δικό μας, πού τόσο ἄμεσα ἐξαοτιέται ἀπ' τὴν πίστη μας γιὰ μιὰ καλύτερη ζωὴ καὶ γιὰ μιὰ ἀνώτερη ἰδέα τοῦ ἑαυτοῦ μας» (σ.93).

Ὁ κ. Παπαστεργίου στὸ βιβλίον του θέτει ἄφθονα ζητήματα. Τόσο σπουδαία εἶναι αὐτά, ὥστε τὸ καθένα θὰ ἀποτελοῦσε περιεχόμενο νὰ γραφῆ ἰδιαίτερος τόμος. Βέβαια δὲν ἱκανοποιεῖ ὅλες τις ἀπορίες σχετικὰ μὲ τὰ προβλήματα πού παρουσιάζει τὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ. Αὐτὸ ἄλλως τε τὸ ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς στὸν πρόλόγόν του.

Ἄν ἐξαίρεση κανεῖς κάποιες γλωσσικὲς «παρεκτροπές» τὸ βιβλίον τοῦ κ. Παπαστεργίου, εἶναι χρησιμώτατο στὸ εἶδος του. Διευκολύνει δάσκαλο καὶ γονεῖα παιδιῶν στὸ νὰ κάμουν καλύτερα τὸ παιδαγωγικὸ τους ἔργο. Κι' ἕνα βιβλίον μὲ τέτοιον περιεχόμενο καὶ ἂν δὲν παρέχει λύση σ' ὅλα τὰ προβλήματα πού ἐξετάζει εἶναι ὑπεραρκετὸ νὰ δίνει καὶ μόνο ἐρεθίσματα καὶ κεντρίσματα γιὰ καρποφόρους στοχασμούς καὶ γιὰ πράξεις θετικὲς πάνω στις δυσκολίες τῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ. Κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ ὀρνηθῆ ὅτι τὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν ἀντιποκρίνεται στὴν ἀποστολή του. Ἄπ' αὐτὸ γίνεται ὀλοφάνερο ὅτι ὁ συνάδελφος δάσκαλος καὶ διαπνέεται ἀπὸ ἀνησυχίες γιὰ τὸ ἔργο πού ἔχει ἀναλόβει σχετικὰ μὲ τὴ διαπαιδύγηση τῆς νέας γενιάς. Τὸν συγχαίρουμε γι' αὐτὸ ὅπως συγχαίρουμε καὶ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία» γιὰτὶ μὲ τις τέτοιου εἶδους ἐκδόσεις της ἀνεβάζει τὴν στάθμη τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ τόπου μας.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

***

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ὁ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

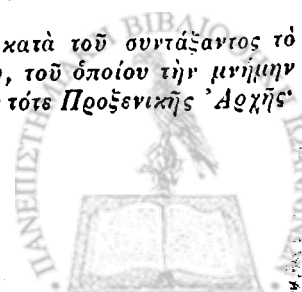
Ἀγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία»

Ἀνποῦμαι διότι χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδυνμῶ, δυσχερῆσθησῶ τὸν κ. Ἀλ. Λιβαδία, δι' ὅσων εἰς τὸ ἴδιον τεῦχος σου ἔγραψα, διὰ νὰ ἀνασκευάσω τὰς ἀνακριβείας τοῦ ἀπορρήτου προξενικοῦ ἐγγράφου, τοῦ δημοσιευθέντος εἰς τὸ 34ον τεῦχος, καθόσον ἐνόμιζον ὅτι καὶ ὁ ἴδιος, ὡς Ἡπειρωτῆς, ἀπεδοκίμαζε τὰ γραφόμενα εἰς τὸ ἐγγράφον ἐκεῖνο.

Θὰ ἤμην πολὺ ἐγωῖστικὸς εἰς ἀπεφάσιζα νὰ ἀπασχολήσω τόσας σελίδας τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας» μὲ τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον μου διὰ νὰ ὑπερασπίσω μόνον τὸν ἡπειρωτισμὸν μου.

Διότι, εἰς κρίνω ἐκ τῶν ἐπιδοκιμασιῶν τὰς ὁποίας μοὶ ἐξεδήλωσαν πλείστοι ἀγαγῶσται τοῦ ἄρθρου μου, πιστεύω ἀπολύτως ὅτι ἐδίγη ὁ ἡπειρωτισμὸς ὄλων τῶν Ἡπειρωτῶν καί, ὡς ἐκ τούτου, ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἔπρεπε κάποιος ἐκ τῶν ζησάντων τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην νὰ ἀπεφάσιζε νὰ ἀνασκευάσῃ, τοὺς ἀδίκους καὶ βαρεῖς χαρακτηρισμοὺς κατὰ τῶν Ἡπειρωτῶν, τοὺς περιλαμβανομένους εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἐγγράφον.

Ἐγὼ δὲν κατεφέρθηκα κατὰ τοῦ συντάξαντος τὸ ἐγγράφον ἐκεῖνο προσώπου, τοῦ ὁποῖου τὴν μνήμην σέβομαι, ἀλλ' ἐναντίον τῆς τότε Προξενικῆς Ἀρχῆς

ἐὰν δὲ ὁ συντάξας τοῦτο δὲν ἔχη φωνὴν διὰ τὰ μοῖ ἀπαντήσῃ, ὡς γράφει ὁ κ. Λιβιδάδης εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ 49ον τεῦχος τῆς «Ἡπ. Ἐστίας» ἐπιστολὴν του, τοῦτο εἶναι, ἐντελῶς ἀσχετον μὲ τὴν ἀνασκευὴν ποῦ. ἀ π ε λ ε ι ρ ἄ θ η ν', κατὰ τὸν κ. Λιβιδάδα, τὰ κάμω, διότι τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο ἔχει ἀρκετὴν φωνὴν καὶ τίποτε δὲν θὰ μὲ ἐκόλυσεν τὰ το κριῶν μετὰ τῆς αὐτῆς ὀριμνύτητος καὶ ἂν ὁ συντάξας τοῦτο εὗρισκετο ἐν ζωῇ. Διότι, ἐὰν ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος, προκειμένου τὰ γράψῃ περὶ Ἡπειρωτῶν, ἐστηρίξῃτο μόνον εἰς τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο χωρὶς τὰ ἔχη καὶ ἄλλην τινὰ πηγὴν ἐκ τῆς ὁποίας τὰ πληροφωρηθῆναι περὶ τοῦ χαρακτήρος τῶν πραγματικῶν αἰσθημάτων, τῆς πατριωτικῆς ἀνατροπῆς καὶ τοῦ φρονήματος ἐν γένει τῶν Ἡπειρωτῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅποιαν ἀπογοιητευσιν θὰ ἠσθάνοντο οἱ νεώτεροι Ἡπειρωτῶν ὅταν θὰ ἀνεγίνωσκον τὰς δυσμενεῖς κρίσεις τοῦ ἐν λόγῳ ἱστορικοῦ περὶ τῶν προγόνων τῶν! Διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι τοιαῦτα ἱστορικά ἔγγραφα, ἐφ' ὅσον δὲν στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀληθείας δὲν πρέπει νὰ μένωσιν ἀναπάντητα καὶ ἀσχολίαστα, ἀδιάφορον ἐὰν οἱ συντάξαντες ταῦτα εὗρισκώμεθα ἢ ὄχι ἐν ζωῇ, διότι διαστρέφουν καὶ νοθεύουν τὴν ἱστορίαν.

Τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο δὲν ἔθιγεν, ὡς διατείνεται ὁ κ. Λιβιδάδης, μόνον τὴν ἰθύουσαν τότε τάξιν, δηλαδή, τοὺς ἐλαχίστους κοτζαμπάσηδες, ὅταν τονίζετο ὅτι οἱ Ἡπειρωτῶν... «οὐ μόνον δὲν ἐκινήθησαν—κατὰ τὸ 1897—πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τινὰ τουλάχιστον, ἀλλὰ καὶ τὸ χειρότερον, ὑπεβλήθησαν τὴν ἐπιμελητείαν καὶ τὰς μετακινήσεις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ διὰ τῶν ὑποζυγίων τῶν. Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν ὁ παρὰ τὰ σύνορα τουρκικὸς στρατός... οἱ μὲν ἐν Ἰωαννίνοις περιδεεῖς κατέφευγον εἰς τὰ ὄδοφράγματα, οἱ δὲ τῆς ὑπαίθρου μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας μοιρολατρικῶς ἀνέμενον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν». Διὰ τῶν φράσεων τούτων εἶναι προφανὲς ὅτι ἐθίγετο ὀλόκληρος ὁ ἡπειρωτικὸς λαὸς ὅστις θὰ ἐπρεπε, κατὰ τὸν γράφοντα, νὰ ἐξεγερθῆ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ νὰ ἀρηθῆ νὰ προσφέρει τὰ ὑποζύγια του εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν κ.λ.π. Αὐτὸν, λοιπόν, τὸν λαὸν τὸν ὁποῖον ὁ κ. Λιβιδάδης πολὺ ὀρθῶς εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐνθυμήσεις ἀπὸ τοῦ 1897» ἄσθρον του δημοσιευθὲν εἰς τὸ 48ον τεῦχος τῆς «Ἡπ. Ἐστίας» ἀποκαλεῖ «ἀθάνατον λαόν!... ὁ ὁποῖος ζεῖ μὲ τὸ αἶσθημα καὶ χωρὶς ὑπολογισμὸν», αὐτὸν τὸν λαὸν ὑβρίζει τὸ προξενικὸν ἔγγραφον καὶ οὐχὶ τοὺς ἐλαχίστους κοτζαμπάσηδες, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ κάμουν μόνον τῶν ὅσα τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο κατηγορεῖ τὸν ἡπειρωκὸν λαὸν ὅτι ὤφειλε νὰ κάμῃ καὶ δὲν ἔκαμεν.

Ἡ σύνεσις περὶ τῆς ὁποίας ὀμιλῶ εἰς τὴν ἀρθρον μου καὶ ἦτο ἀπαραίτητος ὑπὸ τὰς συνδηκῆς ὑπὸ τὰς ὁποίας διεξήχθη ὁ πόλεμος τοῦ 1897, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν σύνεσιν τὴν ὁποίαν συνίστων οἱ κοτζαμπάσηδες πρὸς ματαίωσιν πάσης πατριωτικῆς κινήσεως διὰ τὰ μὴ θιγοῦν τὰ ἀτομικά τῶν συμφέροντα. Ἡ σύνεσις τοῦ ἡπειρωτικοῦ λαοῦ ἦτο ἐπιβεβλημένη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ σοβρὸς πόλεμος, διότι θὰ κατεστρέφετο ὅλη ἡ Ἡπειρος ὅπως κατεστράφησαν καὶ ἐξεργιζώθησαν οἱ Καμαριναῖοι οἱ ὅποιοι

εἶχον τότε ἐξεγερθῆ, χωρὶς οὐδὲν περὶ αὐτοῦ νὰ ἀναφῆται τὸ προξενικὸν ἔγγραφον, ὡς ἐπίσης καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνοὶ πληθυσμοὶ τῶν χωρίων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐπέτασε τότε ὁ Ἕλληνοὶ Στρατὸς καὶ τὰ ἐγκατέλειπε κατόπιν διὰ τῆς ὑποχωρήσεώς του, ὡς καὶ ὁ κ. Λιβιδάδης ἀναφέρει εἰς τὰς «Ἐνθυμήσεις ἀπὸ τοῦ 1897» ὅτι, δηλαδή, «ὁ Ἡπειρωτικὸς κόσμος ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὴν ἐθνικὴν ἐκείνην ἀτυχίαν» ὅλα τὰ χωρία τῆς περιοχῆς ὅπου ἐσημειώθη ἡ προέλασις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἐπυρπολήθησαν καὶ ἐλεηλατήθησαν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν κλπ.»

Ἡ τότε Προξενικὴ Ἀρχὴ μετεχειρίσθη τοὺς συκοφαντικὸς ἐκείνους χαρακτηρισμοὺς, χωρὶς ἴσως νὰ πιστεύῃ εἰς ὅσα ἔγραφεν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τὰ τοὺς χορηγιοποιήσῃ ὡς ἐπιχειρήματα ἵνα δυνηθῆ καὶ ἀποσοβῆσθῇ τὴν διύλυσιν τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρίας τοῦτο ὅμως ἦτο ἄ-τοχον, ἄδικον καὶ ἐπιπόλαιον διῶν, ὁ συντάξας τὸ ἔγγραφον, θὰ ἐπρεπε νὰ ἀντλήσῃ τὰ ἐπιχειρήματα ποῦ τοῦ ἐχρειάζοντο, ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μέχρι τότε δράσεως τῆς «Ἡ. Ε.», ἐφ' ὅσον αἱ ὑπηρεσίαι τῆς ὀργανώσεως ταύτης ὑπῆρξαν, κατὰ τὸν κ. Λιβιδάδα, «καταπληκτικαὶ» καὶ ὄχι νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν κατασυκοφάντησιν τῶν Ἡπειρωτῶν.

Εὐχαριστῶν διὰ τὴν φιλοξενίαν, ὑπόσχομαι ὅτι δὲν θὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, καθόσον ἐκ τῶν ὅσων ἐγράφησαν ἐπ' αὐτοῦ, οἱ ἀναγνώσται τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας» εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρίνουν ἐὰν ἦτο σκόπιμος ἢ ὄχι ἡ ἀνασκευὴ τῶν ἀνακριβειῶν τῶν περιλαμβανομένων εἰς τὸ προξενικὸν ἐκεῖνο ἔγγραφον.

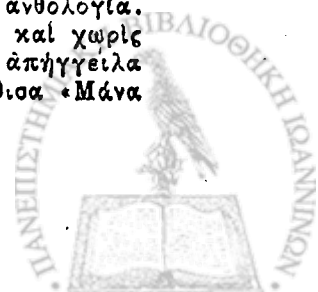
Μὲ ἐκτίμησιν
ΝΙΚ. ΖΥΓΟΥΡΗΣ

★

ΑΝΙΣΤΟΡΗΤΟΣ ΠΡΟΞΕΝΟΣ

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία»

Τὸ ἀπόρρητον ἔγγραφον τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου ἐπὶ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ἀπελευθέρωσεως τῆς Ἡπείρου δεικνύει σαφέστατα πόσον ἀνιστόρητος ἦτο ὁ τότε Πρόξενος ποῦ ἔγραφε πῶς οἱ Ἰωαννῶτες ἦσαν δειλοὶ πρὸ τοῦ Τούρκου! Θὰ ἦτο ὅμως περιττὸν νὰ ζητῆ κανεὶς τὴν διάφυσιν τούτου, γιατί ὅλη ἡ ἱστορία τῆς Ἡπείρου εἶναι γραμμὴν μὲ χρυσὰ γράμματα γιὰ τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν γιγαντιώδη Ἐθνικὴν καὶ Χριστιανικὴν συνείδησιν Ἀδτιῆς. Ἐνα μόνον εἶναι τὸ καλόν, ὅτι μαθαίνουμε ποιὸς ἐστελνε ἢ ἐκάστοτε Κυβέρνησις εἰς τὰς ὑψηλὰς ἀδιάθεσις, ὅπως γράφει ὁ ἀγαπητὸς κ. Ν. Ζυγούρης στὸ 46ον τεῦχος τῆς «Ἡπ. Ἐστίας», (Φεβρουαρίου ἐ. ἔ.) τοὺς θαμῶνας τῶν κοσμικῶν κέντρων τοῦ Ντορέ καὶ τοῦ Γιαννάκη λόγῳ τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος τῶν ἐνδόξων προπάππων τους. Κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ κ. Ζυγούρη ἐρχομαι νὰ προσθέσω καὶ ἐγὼ ὡς Γιαννώτης, ποῦ ἐζῆσα πολλὰ χρόνια ἐπὶ Τυρκοκρατίας πολὺ λίγα. Ἦμουν μικρὸ παιδί 8 χρονῶν καὶ πολὺ πτωχὸς καὶ κατῳρθωσά μὰ μαζεύσω πεντάρια σὲ πεντάρια καὶ ἀγόρασα μιά ἀνθολογία, ποῦ περιεῖχε τὰ κλέφτικα τραγούδια καὶ χωρὶς νὰ ξέρω καλὴ ἀνάγνωσις κάθε βράδυ ἀπήγγελλα τὰ τραγούδια αὐτὰ ποῦ τὰ ἀπεστήθησα «Μάνα

σοῦ λάμ δὲν μπορῶ τοῖς Τούρκοις νὰ βουλεύω... «Τρία κολλήκια κήθονταν στοῦ Διάκου τὸ ταμπουρί...» καὶ ἄλλα πολλά. Ὅλοι οἱ Ἡπειρώται εἶχαν ἀδοξίαν τὴν ἀνθολογίαν. Δὲν γινώσκω κανένα Γιαννιῆτη ἢ Ἡπειρώτη ποὺ νὰ φοβόταν τοῖς Τούρκοις τὸν θάνατον μάλιστα οἱ Τούρκοι μᾶς ἐτοχοῦντο. Ἦσαν οἱ Μπαρτζῶλοι πάντοτε ὀπλισμένοι μὲ τὴν κίμα (τὸ μαχαίρι) μπροστὰ καὶ ὀπίσθω (οἱ Γκουρνανῶλοι, Καττέρκοι, Γκαράνης καὶ ...πᾶρα πολλοὶ ποὺ τοῖς ἐβλέπαν οἱ Τούρκοι καὶ ἐτρεμαν). Ἐνθουμάμαι μικρὸς πῶς ὁ μεγάλος ὁ Γκουρνανῶλος ἐγύριζε τὸ ἄρλο κολλήκι μισωμένους καὶ ἐβόρζε τὸ περίπλοον καὶ τὸ Μπάμπη ἀκόμη καὶ δὲν τοῖμοῦσαν νὰ τὸν πλῆσιασον. Τὰς ἄποκριες ἀνάλαμ ἔπαρῶλες (φωτιάς) σ' ὅλες τὰς συνοικίες καὶ ἐχόρευαν ὡς καὶ οἱ σαρκοὶ νοικοκυρατοὶ μὲ ἤρωτικα τραγούδια κλέφτικα καὶ τὸ περίπλοο μπροστὰ. Φόβος δὲ γινώρισάμ ποτέ. Ἡ καρδιά μας ἦτο γεμάτη παλληκαριά. Τὸ 12 σὲς παραμονὴς τοῦ κολλήκου φυλακίστηκα σὴ μπουνοτροβία ὡς εἶπεν παραβίας τῆς πόλεως μᾶλλον ὀπισθεὶς καὶ πληροποροῦντες καὶ τοῦτο, διότι μόνος ἐγὼ δὲν ἔβγαλα τὸ καπέλλο, ποὺ φοροῦσα ὡς τελευταῖος φοιτητῆς, καὶ θεομνήθηκα ὡς τοιοῦτος. Μῆσα σὴ μπουνοτροβία μεταξὺ τῶν ἄλλων ἦσαν ὅλοι οἱ προδόντες τοῦ χωριοῦ Τσαρκόβιστα (Κορρέντιν) ὅλοι καταδικασμένοι εἰς θάνατον, γιὰ τὸ τοῖς ἔβλεπαν τὰ ὅπλα ποὺ εἶχαν κρυμμένα γιὰ νὰ τὰ πάρου, εἰς πρώτην ἐδκαιρίαν καὶ ἀπ' αὐτοῖς ἐκρέμασαν τότε οἱ Τούρκοι ὄχι ἄλλους. Ἐπαύσαν ἐν τῷ μεταξὺ, διότι ἐπειθήσαν οἱ Πρόξενιοι. Γινώρισω τὸσα πολλά ποὺ μαρτοροῦν τὸ ἀτρόμητον καὶ τὸν παλληκαρισμὸ τοῦ Ἡπειρώτου.

Ἀγαπητῆ «Ἡπειρωτικῆ, Ἔστια»

Ἐκὶ τῆ ἐδκαιρίᾳ αὐτῆ εἶς γινώρισω καὶ τοῦ τοῦ ὅτι ὁ Θύμιο-Γάκης, ὡς μὲ ἐπίτροφοῦσαν οἱ ἄλλοι ἱσοῦτες, ἐλευθερώθηκε ἀπ' τὰς φυλακὰς τὸ 1908 μὲ τὸ Τσαρκικό Σύνταγμα. Δὲ στέκει ὅτι ἐδραπέτευσε, διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ παρσοιασθῆ τὴν Κορὶα ἁόκω καὶ νὰ ζητήσῃ λεπτά; Ἡ πληροπορία τοῦ Ἀλ. Λιβαδέως εἶναι θετικὴ καὶ ἀναμφισβήτητος.

Μὲ ἐξαιρετικῆ τιμῆ
ΝΙΚ. ΒΑΖΑΚΑΣ
τ. Γυμνασιάρχης

Η ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΡΙΑΩΝΟΣ

Φίλη «Ἡπειρ. Ἔστια».

Ἀς ἐπιτραπῆ καὶ σ' ἐμένα ποὺ ἀπὸ κολὸ μικρὸς γινώρισω καὶ ἀγάπησα τὸν ἀειμνηστον ἐλεσπότην, τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Σπορδάνω Βλάχο, νὰ πῶ μερικὰ γι' αὐτόν, λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ δημοσιευμένον σὴ τῷχος Μαρτίου τῆς «Ἡ.Ε.» γράμμα τοῦ ἱεροῦ Παν. Μίνου.

Ὅταν ἦτο τὸ 1906 σὴν Ἐπαρχίᾳ μας Βελίλῆ καὶ Κορίντῳ καὶ ἔκαμε τὴν πρώτην του περιοδείαν, πρώτην του μέλημα ἦτο νὰ συμπιλοῦσῃ εἰς εἰς τὰ διάφορα χωρὶά ἀλλήλοτροπωμένας πατρίδας. Συγκληρωμένως σὸ χωριὸ μου, τὴν Προσόγειαν, ἐμίλησεν εἰς συγκληθεῖσαν ὀπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ συνέλευσιν τῶν συγχωριανῶν μας

μὲ τὴν πατριωτικὴν ἐξαρσιν, ὥστε οἱ ἀρχηγοὶ τῶν δύο πατριῶν, ἐληγομένησαν τὰ μίση των καὶ συνεφιλοθήθησαν, ἀσπασθέντες ἀλλήλοσ ἐνώπιον ἑλίου. Ὁ ἀσπασμὸς των ἀδοξ δὲν ἦτο φίλημα Ἰουδα, ἀλλὰ τοιοῦτον πραγματικῆς συναδελφώσεως. Ἀπόδειξις δὲ τοῦτον τὸ γεγονός ὅτι μὲχρι τοῦ θανάτου των εἶχον κασιονικῆς μεταξὺ των σχέσεις.

Δὲν ἐδσταθαί δὲ τὸ γραφόμενον ὅτι «ἐσπασεν εἰς τὰ ἐξοδα τὰ πτωχὰ ταμεῖα» (τῶν χωριῶν) διότι θεότερον μέλημα τοῦ ὀπῆξεν ἢ ἀντικατάστασι τῶν παλαιῶν Κοριουτικῶν Ἀρχόντων. οἱ νῆοι δὲ τοιοῦτοι διεχειροθήθησαν μετὰ πόσης φειδοῦς καὶ πόσης τῷ ἐμπιστεθῆν εἰς αὐτοῖς χροῖμα καὶ ἐδημιούργησαν τοιοῦτους νέους πόρους, ὥστε, ἐνῷ προηγουμένης οἱ δύο διδάσκαλοι τῆς Πυροῦγιαννῆς, τοῦ τρίτου μισθοδοτούμενον ὀπὸ τοῦ ἐδεργέτου συγχωριανοῦ μας Ἀντωνίου Σοδρία, ἐπληθύνοντο ἀμφότεροι μὲ χρυσῆς Λ.Τ. 46 καὶ ὄχι μὲ ἀνευ, οἱ ὅπ αὐτῶν διορισθέντες τρεῖς καὶ μία διδασκάλισσα, ἐπληθύνοντο συνολικῶς μὲ χρ. Λ.Τ. 220 περίπου χωρὶς κωμίαν καθυστέρησιν, τὸ δὲ ταμεῖον πάντοτε ἐδημεροῦσε. Καὶ ἀντὶ αὐτῶν ἄλλαι Ἐπαρχίαι τῆς Ἡπειροῦ νὰ παραδειγματίζονται, κατηγοροῦσαν τὸν ἀειμνηστον Σπορδάνω ὅτι ἠργάζετο ὡς Κοριουτικῆς καὶ ὄχι ὡς Ἡπειρωτικῆς.

Ἐνθουμάμαι καὶ τὸ ἐξῆς: Εἰς μίαν περιοδείαν του ἐπεροῦσεν ἀπὸ ἑνα χωριουδάκι, τὸ ὅπολον εἶχεν ἀτελεῖσθαι τὴν Ἐκκλησιολογία του. Εἰς ἐρώτησιν τοῦ ἀεσπότη ἐγισαί δὲν τὴν ἀποτελειῖνον «μὰς χρειάζονται δέκα ναπολεόνια καὶ δὲν τᾶξομεν τοῦ ἀπαντᾶ ὁ προδόντας. Δὲν χάνει κενρὸ, διατάσσει ἀμέσως τὸν τοιοῦτο τοῦ «καθίσω» νὰ τελώσῃ τὴ μοῦλα καὶ ὀπὸ ραγδαιοτάτην ἐροχὴν ἐξικινᾶ γιὰ ἑνα γειτονικὸ χωρὸ, φθάνει σ' αὐτὸ καὶ διευθύνεται σὸ σπῆτι γινωσιῦ τοῦ προδόντα. Ὁ τελευταῖος ἐτρόμαξεν ὅταν εἶδε νὰ φθάνῃ ὁ ἀεσπότης μὲ τέτοια κακοκαίρια. «ἀεσπότη μου, μὲ τέτοια καιρὸ! τί συμβαίνει;» «Θέλω δέκα ναπολεόνια γιὰ τὴν ἐκκλησιάν τοῦ...χωριοῦ». «Ἦταν ἀνάγκη νὰ ἐρῆ μόνος σου; Τοῦ δίδει ἀμέσως τὰ δέκα ναπολεόνια, ὀπὸ ραγδαίαν καὶ πάλιν ἐροχὴν ἐπιστρέφει σὸ χωριουδάκι καὶ τὰ παραδίδει.

Αὐτὴ ἦτο ἡ ἐρᾶσις τοῦ Σπορδάνωσ δι' αὐτὸ ἢ Ἐπαρχία Κορίντῳ τὸν ἠγάπησεν.

Ἀντιθέτως τὰ Ἰάννενα δὲν τὸν ἀγάπησαν, παρ' ὅλα ὅσα ἔκαμεν δι' αὐτὰ, διότι δὲν τοῦ συνεχώρησαν ΠΟΤΕ ὅτι δὲν ἦτο Βενιζελικῆς, ἀδιάφορον ἐν ὀπισθεῖσι περισοῦτερον τοῖς Βενιζελικοῖς ἀπὸ τοῖς ἐμοῖς ἐξῆτας του.

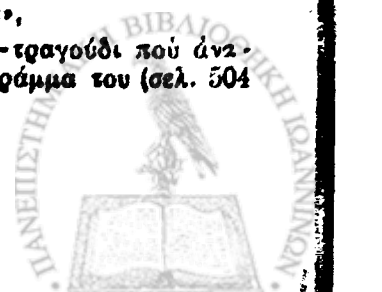
Ἦτος τῆρα ποὺ πᾶνε τοῦ συγχωρήσον τὸ ἀμάρτημα αὐτὸ, ἀναγνωρίσον τὸ ἐδεργετικὸ του πέρασμα καὶ τὸν ἀγάπήσον...

Μὲ ἀγάπην καὶ ἐπίτησιν
Β. ΒΕΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΜΙΑΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑΣ

Ἀγλιπητῆ «Ἡπ. Ἔστια».

Τὸ λευκὸ—ἢ μὴ λευκὸ—τραγοῦδι ποῦ ἀναφέρει ὁ Χριστοβασίλης σὲ γράμμα του (σελ. 504

φύλλου σας) και πού προσπαθεί να έμνηνεύσει ο φίλος κ. Παπακώστας μεταφορικά, είναι άπλούστατα λογοπαίγνιο. Λευκά Τραγούδια τιλοφορούσε ο Μαλακάσης μιά σειρά ποιημάτων του πού δημοσίευε τότε (1896) στο περιοδικό «Παναθήναια», αν θυμούμαι καλά.

Δικός σας
Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

***

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Διαλέξεις

Είς τόν κύκλον τών διαλέξεων τās όποιās όργανώνει ή Διευθυνσίς Δήμων και Κοινοτήτων του Βασιλικού Έθνικού Ίδρύματος είς τήν Έλληνικήν έπαρχίαν έγένοντο κατά τόν μήνα αυτόν είς τά Ίωάννινα, τό Μέτσοβον και τήν Κόνιτσαν αί κάτωθι όμίλιαι:

—Τήν 6ην Ίουνίου όμίλησεν είς τήν αίθουσαν του Στρατιωτικού Θεάτρου Ίωαννίνων ό Καθηγητής Πανεπιστημίου και Διευθυντής του Λαογραφικού Άρχείου τής Ακαδημίας Αθηνών κ. Γεωρ. Μέγας με θέμα: «Τό έκπολιτιστικόν Έργον τών μαστόρων τής Ηπείρου».

—Τήν 7ην ίδιου μηνός ό κ. Γ. Μέγας όμίλησεν είς τό Μέτσοβον με θέμα «Η λαϊκή Τέχνη» και τήν επομένην έδωσε ώς τήν πόλιν μας τήν τρίτην διάλεξιν με τό αυτό θέμα.

—Είς τό Στρατιωτικόν Θέατρον έδωσε τήν 10ην Ίουνίου έ. έ. διάλεξιν, όργανωθείσαν υπό του Έργατούπαλληλικού Κέντρου Ίωαννίνων, ό τ. Γεν. Γραμματεύς αυτού κ. Πέτρος Πασχάλης με θέμα: «Τό εργατικόν κίνημα τών Ηνωμένων Πολιτειών και αί συνθήκαι εργασίας και ζωής τών εκεί εργαζομένων».

—Τέλος τήν 23ην Ίουνίου είς τήν ίδίαν αίθουσαν ό Καθηγητής τής Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής κ. Χρυσός Ευελπίδης με θέμα: «Έλληνιστικοί πολιτισμοί από τής Ομηροεικής εποχής» αντί του προαγγελθέντος: «Ο Βυζαντινός πολιτισμός και ή αναγέννησις», τό όποιον ανέπτυξεν τήν 24ην Ίουνίου είς Κόνιτσαν.

*

Διεθνές βραβείον ποιήσεως είς συνεργάτην μας

Τόν περασμένο μήνα τιμήθηκε με τό διεθνές βραβείο ποιήσεως του Ίταλικού λογοτεχνικού περιοδικού «*Battaglia Letteraria*» ό γνωστός Έλλην ποιητής και συνεργάτης μας κ. Κρίτων Αθανασούλης. Είς τόν διαγωνισμόν έλαβον μέρος ποιηται από 38 χώρες και από τήν Ελλάδα 8 ποιηται. Ο κ. Αθανασούλης αντί του έπαθλου τών 300.000 λιρεττών λαμβάνει, λόγω τών συναλλαγματικών περιορισμών, ένα έργον Τέχνης ίσης αξίας—πίνακα του ζωγράφου *Amleto del Grosso*.

***

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

1. Ο έν Οδίνστομ Σάλσμ όμογενής κ. Άγγελος

Μούτζος, εκ Μαυρονόρου—Πωγωνίου, απέστειλε είς τήν γενέτειράν του Κοινότητα 4885 δολλάρια δι' άνέγερσιν ένορειακού ναού.

3. Από τών στηλών του έγγχωρίου τύπου διεξίγεται εύρεία συζήτησις διά τήν έπίλυσιν του διδακτηριακού προβλήματος Ίωαννίνων.

5. Τά «Σπίτια του Παιδιού» Ίωαννίνων συνεπλήρωσαν πενταετίαν γονίμου δράσεως από τής ιδρύσεώς των.

6. Κεραυνός καταπεσών είς θύσιν «Μηλιές» Γριμπόδου έφόνευσε τήν Έλένην Γούλα και 7 πρόβατα εκ του ποιμνίου τής.

7. Διά Β.Δ. ό συνοικισμός «Γκουλεμή» τής όμωνύμου Κοινότητας μετονομάζεται είς Κοινότητα Σμυρτιάς, ό συνοικισμός Έλέζνης είς Κοινότητα Άρτοπούλας, ό συνοικισμός Τοσκεού είς Κοινότητα Αχλαδειών και ό συνοικισμός Βαλτιοτς είς Κοινότητα Χαραυγής.

8. Ποταμόπλοιον έβυθίσθη είς τόν ποταμόν Λούρον με φορτίον άλατος.

9. Αφίκετο είς Ίωάννινα ή πρόεδρος του Μορφωτικού Συλλόγου Πατρών κ. Λαμπρινή Σοφή μετά μελών του Διοικητικού Συμβουλίου.

10. Είς Προσήλιον άνευρέθη δάπεδον με ψηφιδωτά παλαιού Βυζαντινού ναού.

11. Υπό του Έθνικού Ίδρύματος άπεφασίσθη ή χορήγησις 2.500.000 δρχ. διά τήν δασικήν όδοποιάν.

12. Εκ τών πιστώσεων διά τά νέα έγγειοβελτιωτικά έργα του έξαμήνου Ίουλίου - Δεκεμβρίου παρεχωρήθησαν είς τόν Νομόν Ίωαννίνων 3.000.000 εκ μέρους του Ύπουργείου Γεωργίας, 2.600.000 εκ του Ύπουργείου Δημοσίων Έργων και 700.000 εκ του Ύπουργείου Προνοίας.

14. Αί Α.Μ. οι Βουλιές διήλθον έξ Ίωαννίνων ίνα μεταβούν είς Μέτσοβον, πρός πενήτημερον άνάπαυσιν.

16. Είς πάντε Έκκλησίες Θεοσρωτίας κατέπεσαν είς κρημόν και έφονεύθη ό Θωμάς Παλάσκας έτών 84.

18. Η νέα Διοίκησις του Έργατικού Κέντρου Ίωαννίνων άπετελέσθη εκ τών κ.κ. Δημ. Φλίνδρου Πρόδρου, Ε. Χουσάφη, Κ. Φρίγκκ, Άν. Σούλτη, Ίωάν. Χρήστου, Άν. Βλαχογιάννη, Άντ. Μάντζιου, Ν. Παπαδιώτη, Ζώλου, Η. Ψαρρά και Σ. Νταή.

19. Ο Διοικητής του Στρατηγείου του ΝΑΤΟ Σμύρνης στρατηγός κ. Ρήντ, έπεσκέφθη τό Ιστορικόν Καλπάκι.

20. Αφίκετο είς Ίωάννινα ό Έπιθεωρητής Νομαρχιών κ. Αθανασιάδης—Νόδας.

21. Είς Σκάλα—Τσίμου Ζαλόγγου, έφονεύθη υπό κεραυνού ό πο.μήν Δάμπρος Μπαλλός.

22. Διετέθησαν εκ μέρους φιλανθρωπικών Έλβετικών όργανώσεων 550.000 δρχ. είς τόν νομόν Ίωαννίνων διά τήν χορήγησιν μικρών άτόκων δανείων είς πτωχούς γεωργούς.

26. Αί όργανώσεις τών Ίωαννίνων διά τηλεγραφημάτων των ζητούν όπως μή μειωθ ή δύναμις τής Β. Χωροφυλακής.

27. Κατά παρασχεθέντα στοιχεία ή καλλιέργεια όρύζης είς τήν Ηπειρον έμειώθη κατά 75οο έν οχθεί με τās καλλιέργείας προηγούμενων έτών.

ΙΩΑΝ. Γ. ΖΩΗ

Η ΜΕΡΙΜΝΑ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΑΘΛΗΤΑΣ ΣΤΙΒΟΥ

Οἱ ἠπειρώται ἀθληταὶ στίβου πολλὰν ἐδόξασαν τὸν ἠπειρωτικὸν ἀθλητισμὸν καὶ τὸν ἕκαμαν γνωστότατον εἰς ὅλην τὴν χώραν. Κάθε τόσο ἀκούομεν ὅτι μία μικρὰ ὁμάς ἀθλητῶν ἐνίοτε ἐκ 2—3 ἀτόμων παρὰ τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκoῦς προπονήσεως καὶ τῶν ἀπαραιτήτων ἀθλητικῶν χώρων καὶ ὀργάνων κατέλαβε τὴν πρώτην ἢ ἄλλην τιμητικὴν θέσιν εἰς ἀγῶνας διαφόρων πόλεων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πόλιν μας, εἰς κάθε ἀγωνιστικὴν ἐκδήλωσιν παρατηρεῖται μία συνεχὴς ἀνοδος τῆς ἀθλητικῆς στάθμης. Ἐὰν ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν αἱ συνθήκαι ὑφ' ἃς ἐπιτυγχάνεται τοῦτο, ἀσφαλῶς θὰ συνήγετο τὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται περὶ πραγματικῶν θαυμάτων.

Ἐπειδὴ ὁμως θαύματα δὲν γίνονται στὴν ἐποχὴν μας, θὰ πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν ὅλα ὅσα ἔγιναν μέχρι τοῦδε εἰς τὰ φιλοτίμους προσπάθειαι καὶ εἰς τὴν ἀκαμπτὸν καὶ ἐπίμονον ἀγωνιστικὴν διάθεσιν τῶν ἀθλητῶν μας καὶ εἰς τὴν φροντίδα τῶν πτωχῶν Ἀθλητικῶν Σωματείων. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐὰν δὲν πρόκειται περὶ θαυμάτων, τότε πρόκειται περὶ ἐνὸς ἀληθοῦς ἀθλου δηλ. μιᾶς ἐξαιρετικῆς καὶ ἐντόνου ἐργασίας. Ἀλλὰ τὸ «ἐξαιρετικόν» καὶ ἡ «ἐντασις» ἀποτελοῦν στοιχεῖα ποῦ δὲν προσδιορίζουν τὴν διάρκειαν μιᾶς καταστάσεως. Ἀπαιτεῖται ἡ συμπαράστασις τοῦ Κράτους καὶ ὀλοκλήρου τῆς κοινωνίας. Μόνον οὕτω τὰ παρόντα ἐπιτεύγματα θὰ διατηρηθῶν καὶ ἡ περαιτέρω πρόοδος θὰ ἐξασφαλισθῇ.

Η ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ὁ Στρατὸς καὶ ἡ μαθητικὴ νεολαία «εἶχον τὸν λόγον» κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα εἰς τὴν ἀθλητικὴν κίνησιν τῆς πόλεως μας. Πρόκειται περὶ τῶν γυμναστικῶν ἐπιδείξεων καὶ ἀγῶνων στίβου τῶν Σχολῶν Μέσης ἐκπαίδευσεως τῆς περιφερείας μας καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιδείξεων.

Κατὰ τὰς πρώτας (2—3 Ἰουνίου) οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριαι τῶν Γυμνασίων καὶ ἄλλων Σχολῶν ἐξετέλεσαν ἐν πλούσιον καὶ καλῶς ἐπιλεγμένον πρόγραμμα γυμναστικῶν ἐπιδείξεων κατὰ τρόπον ποῦ ἐνεθούσασε τὰς χιλιάδας τῶν θεατῶν διὰ τὴν ζωντάνια τῶν παιδιῶν, τὴν ἀκρίβειαν καὶ ἐρυθρίαν τῶν κινήσεων των. Τόσον οἱ μαθηταὶ ὅσον καὶ αἱ μαθήτριαι παρουσίασαν δύο πειθαρχημένα σύνολα ποῦ ἕκαμαν ἰδιαιτέραν αἰσθησιν. Καλὴ ὑπῆρξεν ἡ διοργάνωσις τῶν ἀγῶνων στίβου — λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ὑπαρχόντων πενιχρῶν μέσων — καὶ ἱκανοποιητικαὶ διὰ τὴν ἡλικίαν τῶν παιδιῶν αἱ ἐπιδόσεις. Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μετασχόντων εἰς τοὺς προκριματικοὺς καὶ τελικοὺς ἀγῶνας, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι οὗτος ἐσημείωσε πραγματικὸν ρεκόρ, πρᾶγμα πολὺ ἐνθαρρυντικόν διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ ἀθλητισμοῦ μας.

Σημειοῦμεν κατωτέρω τοὺς πρώτους νικητάς, χωρὶς μὲ ἀυτό νὰ θέλωμεν νὰ ὑποτιμήσωμεν καὶ τὰς ὥραϊας προσπάθειαι τῶν ὑπολοίπων:

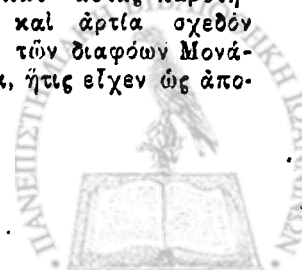
Λιθοβολία Κιτσαντώνης (Ζ.Σ.) 20,30. Ἀ-

κοντισμὸς Ψαρρᾶς (Γ. Ἄρτης). Δρόμος 1000 μ. Νόλας (Ζ.). Τριπλοῦν Μαισοῦκας (Ζ.). 100 μ. Παπακοσμᾶς (Ε.Σ.). 80 μ. Θηλέων Παπᾶ (ΓΘ1) Σκυταλοδρομία 4X100 (Ζ.). 4X60 Θηλέων (ΓΘ1). 400 μ. Γαντζιάς (13' Ἀρ.). Ἀπλοῦν Χαρμοβλίης 5.75. Ἀπλοῦν Θ. Τασούλα (Γ. Θ. Πρ.) 3.95. Ὑψος Ρέτζος (Πρ.). Ὑψ. Θηλέων Μπουκουβάλα (Πρ.) 1,28. Ἐπι κοντῶ Τσελένης (Πρ.) 3 μ. Σφαιροβολία Θ. Ζιάκα (Θ. Ἀρ.) 8,35 μ. Σφ. Ἀρρένων Κρεμπούνης (Α' Ἀρτ.) 13,61 Ἀκοντισμὸς Θ. Τζάνου (ΓΘ1) 22.37. Ἐλ. δισκ. Ρέτζος (Ε. Σ.) 34,51. Ἐλλ. δισκ. Χριστακόπουλος (Γ.Α.) 35,76.

Εἰς τὴν γενικὴν βαθμολογίαν ἐπρώτευσεν ἡ Ζωσιμαία μὲ 24 βαθμοὺς, ἀκολουθουμένη ὑπὸ τοῦ Γ. Πρεβέζης μὲ 14, τοῦ Γ. Ἀρρένων Ἰωαννίνων μὲ 10, καὶ τῶν Γυμνασίων Ἄρτης καὶ Φιλιπιάδος.

Παραλλήλως εἰς ὅλα τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα ἐγένοντο ὑπὸ τῶν μικρῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν γυμναστικαὶ ἐπιδείξεις καὶ παιδιαὶ ποῦ μᾶς ἔδειξαν ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν ἀποδόσεως τῶν διδασκάλων μας.

Αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιδείξεις ἐτελέσθησαν τὴν 16ην καὶ 17ην Ἰουνίου. Καὶ κατ' αὐτάς παρτηρήθη παραδειγματικὴ τάξις, καὶ ἀρτία σχεδὸν διοργάνωσις. Ἐπίσης μεταξὺ τῶν διαφόρων Μονάδων ἀνεπτύχθη ὥραϊα ἀμιλλα, ἥτις εἶχεν ὡς ἀπο-

τέλεσμα αρκετά καλές επιδόσεις τοδλάχιστον εις ώρισμένα εκ των αγωνισμάτων. Την πρώτην θέσιν κατέλαβε η ομάδα του 40ου Σ. Εδζώνων με 88 βαθμούς. Η σειρά των άλλων ομάδων έχει ούτω: 24 Σ. Πεζ. 58, Β' Συγκρότημα 38, Α' Συγκρότημα 32.

Ο Παπᾶς ἦλθε πρῶτος εἰς τὰ 100 (11' 9") εἰς τὰ 200 μ. (24' 55"), ὁ Ὀρφανός εἰς τὰ 400 ὁ Γιαννῆς εἰς τὰ 800, ὁ Τάγκαλος εἰς τὰ 3.000 μ. (10' 42" 1), ὁ Πατοῖας εἰς τὰ 400 μ. ὀπλίτου, καὶ τὴν λιθοβολίαν (16,32), ὁ Καρανδρέας εἰς τὰ 500 βάρην, ὁ Βέλης εἰς τὸ ἄπλοῦν (5,93 1)2), ὁ Ἀδαμίδης εἰς τὸ τριπλοῦν (11,90), κλπ.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εἶχομεν καὶ τινες ἄλλας ἀθλητικὰς ἐκδηλώσεις τὰς κυριώτερας τῶν ὁποίων μνημονοῦμεν κατωτέρω κατὰ χρονολογικὴν σειράν.

—Μπάσκετ: Τὸ Ἀγροτικὸν Οἰκοτροφεῖον ἐνίκησε τὴν Παιδόπολιν Ζηροῦ μετὰ 54 - 27.

—Μετὰ τὴν ἐκδύκαιον τῶν ἐνοστάσεων ἐπὶ ὀρισμένων ἀγωνισμάτων τῶν διοργανωθέντων ὑπὸ τῆς Ζωομαίας ἀγῶνων στίβου, τὴν πρώτην θέσιν κατέλαβεν ὁ Ἀβέρωφ μετὰ 77 β. τὴν δευτέραν ὁ Ἀτρόμητος μετὰ 76, καὶ τὴν τρίτην τὸ Γ. Ἀρρέων μετὰ 58.

—Προσεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Σ.Ε.Γ.Α.Σ. 42 ἐκ τῶν καλλιτέρων ἀθλητῶν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν κατάρτιον τῆς προεθνικῆς ἐπιπέδου, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τινες ἐξ Ἰωαννίνων.

—Ὁ Παναθηναϊκὸς Ἄρτης νίκησας εἰς δύο ἀγῶνας τὸν Πρωταθλήτην Ν. Ὀμίλου Τηλικράτην (1—0 καὶ 6—1) ἀνεκηρύχθη πρωταθλήτης Ἡπείρου. Εἰς αὐτὸν ἀπενεμήθη βαρῦτιμον Κύπελλον.

—Παλαιστικοί: Ὁ Ναθαναὴλ ἐνίκησε τὸν Χαρισιάδην καὶ ὁ Λαμπράκης τὸν Σεσάκ.

—Ὁ ἀθλητὴς τοῦ Ἀβέρωφ Δήμου ὅστις περιλαμβάνετο εἰς τοὺς προσκληθέντας ὑπὸ τοῦ ΣΕΓΑΣ μετασχῶν εἰς τοὺς τελεσθέντας ἐν Ἀθήναις ἀγῶνας στίβου β' κατηγορίας καὶ συναγωνισθεὶς μετὰ ἰσχυροὺς ἀντιπάλους ἦλθε πρῶτος εἰς τὸν δρόμον 1500 μ. μετὰ χρόνον 4' 9" 2.

—Ἡ ὁμάς «Σπιτιῶν Παιδιοῦ» Ἰωαννίνων, εἰς τὰ θ' «Ἀκρίτια» κατέλαβε τὴν α' θέσιν εἰς τὸ μπάσκετ καὶ τὴν β' εἰς τὸ βόλεϊ—μπῶλ.

—Εἰς Ἄρταν συνεστήθη νέος Ἀθλητικὸς Σύλλογος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Πύρρος».

Ἐν τῷ μεταξὺ συνεχίσθησαν οἱ ἀγῶνες διὰ τὸ στρατιωτικὸν ποδοσφαιρικὸν πρωτάθλημα. Περὶ αὐτῶν ὁμῶς εἰς τὸ ἐπόμενον.

***

Σύλλογος Φοιτητῶν Ἰωαννίνων

Δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθ. 6469 τοῦ ἔτους 1956 ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν ἐνεκρίθη ἡ ἰδρυσις τοῦ Συλλόγου Φοιτητῶν περιφερείας Νομοῦ Ἰωαννίνων ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Σύλλογος Φοιτητῶν Ἰωαννίνων» μετὰ ἔδραν τὸς Ἀθήνας (Προσωρινὰ Γραφεῖα οἰκίας Κάνιγγος 8). Σκοπὸς τοῦ Συλλόγου κατὰ τὸ ἀπὸ 8 Ἀπριλίου 1956 καταστατικόν του, εἶναι ἡ προστασία τῶν φοιτητικῶν ἐπιδιώξεων καὶ συμφερόντων, ἡ ἀνά-

πτύξις τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν μελῶν, ἡ ἐξυψώσις τῆς συναδελφικότητος μεταξὺ τῶν μελῶν, ἡ δημιουργία φοιτητικῆς καὶ μορφωτικῆς βιβλιοθήκης καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ ὕλική ἀρωγὴ τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου κλπ.

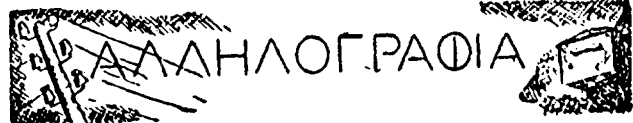
*

Πανεπειρωτικὸς Σύνδεσμος Λαρίσης

Ἡ Ἡπειρωτικὴ παροικία τῆς Λαρίσης ἀπέκτησε ἀπὸ τοῦ παρελθόντος μηνὸς τὸ ὄργανόν της διὰ τὴν ἀνάπτυξιν συλλογικῆς δραστηριότητος. Ὁ νεοσύστατος Πανεπειρωτικὸς Σύνδεσμος τοῦ Νομοῦ Λαρίσης ἔταξε ὡς σκοπὸν του τὴν σύσφιξιν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν μελῶν του καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ἠπειρωτῶν, ὡς πρωταρχικὸν δὲ τοιοῦτον τὴν δι' ὅλων τῶν μέσων παρακολούθησιν καὶ προώθησιν παντὸς ζητήματος συνδεομένου μετὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ὕλικήν προαγωγὴν τῆς Ἡπείρου, γενικῶς. Ὁ Σύνδεσμος ἀποτίων φόρον τιμῆς πρὸς τὸν ἠπειρωτὴν Μεγ. Εὐεργέτην ἀείμνηστον Γ. Ἀβέρωφ ἀπεφασισεν ὅπως ἀναγείρη τὸν ἀνδριάντα του εἰς τὴν εὐεργετηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ πόλιν τῆς Λαρίσης, ὅπου ὡς γνωστὸν λειτουργεῖ καὶ ἡ λαμπρὰ Ἀβερῶφειος Γεωργικὴ Σχολή.

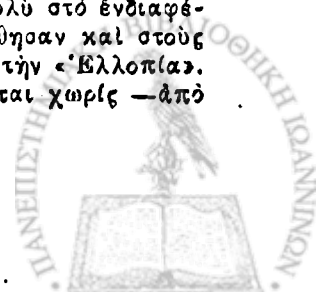
Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀπετελέσθη ἐκ τῶν κάτωθι: 1) Ἀθανασίου Φασούλα προέδρου 2) Ἠλία Τζίντζου 3) Κρμιόνης Παπαγγελη—Νούτσου 4) Λεωνίδα Λιόντου 5) Δημητρίου Στάμου 6) Δημητρίου Ἀντωνιάδη 7) Ἀναστασίου Βάη. Ὁμοίως ἐξελέγη ἐξελεκτικὴ Ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν κ.κ. 1) Φώτη Παπᾶ, 2) Στεφ. Λαζαρίδη, Ἐπιθ)τοῦ Δηρ. Σχολείων καὶ 3) Φάνη Μάντζαρη.

***

Θεμ. καὶ Ἡλ. Πετρ., Ἀθήνα. Τὰ πῆραμε καὶ οὐκ συγγαίρουμε γιὰ τὰ πατριωτικὰ σας αἰσθήματα. Εἶναι ἀναμφισβήτητα, μιὰ προσφορὰ στὸν ἀγῶνα τῆς Κύπρου. Κάτι παρόμοιο μπορεῖ νὰ ἀναμνησθῆ καὶ ἡ δούλη Ἡπείρος. Θὰ κριθῆ ἐν καιρῷ.

—Δ. Σ. Πανηπ' Συλλόγου, Λάρισα. Σᾶς συγγαίρουμε γιὰ τοὺς ὡραίους σκοποὺς σας περιλαμβάνεται καὶ πνευματικὴ προαγωγὴ τῆς γενετῆράς σας καὶ εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἐκδηλώσει καὶ τὴν ἐκτίμησίν σας πρὸς τὴν «Ἡπειρ. Ἐστία». Γ. Μεγ., Ἀθήνα. Τὰ καλά σας, γιὰ τὴν προσπάθειά μας λόγια. μᾶς ἐνθουσιάζουν καὶ μᾶς ἐνθαρρύνουν ἀκριβῶς γιὰτὶ προέρχονται ἀπὸ τὸν π.ὸ ἀρμόδιο νὰ κρίνη τὸ ἔργο μας. Πῆραμε ὅτι μᾶς στείλατε καὶ περιμένουμε τὸν 16ο τόμο τῆς Λογογραφίας.— Νικ. Ζοῦμπ., Δράμα. Ἡ ἀμεση—ἔστω μᾶς μερικὴ— ἀνταπόκριση στὴν ἐκκλήσίν μας, μᾶς ὑποχρέωσε. Στηριζόμαστε πολὺ στὸ ἐνδιαφέρον σας.— Α. Βε, Ἀθήνα. Ἐδόθησαν καὶ τοὺς δύο φροντίζουμε κι' ἐμεῖς γιὰ τὴν «Ἑλλοπία». Τὸ γιὰ τὸν Πολύκαρπο δημοσιεύεται χωρὶς—ἀπὸ

δική μας παραδρομή—τά υποδειχθέντα.— Β. Χρηστ., 'Αθήνα. Εύχαριστούμε σας για τὰ ἐνηουσιαστικά σας λόγια καὶ τὸν κ. Β. Σ. γιὰ τὴ συνεργασία του, ποὺ ἤλθη δημοσιευθῆ ὡς ἐπόμενον τεύχος μας. Τὸ κλιπὸς τὸ πήραμε φωτογραφία του ἔχετε;— Σ. Μοκρ., Καρδίτσα. Διὰ τὸ θέμα ποὺ οὐκ ἐνδιαφέρει ἐνεργοῦμε. Σὰς γράφουμε ἰδιαιτέρως.— Χ. Ζιτσ., Θεσσαλονίκη. Τὸ τραγούδι τὸ πήραμε καὶ δημοσιεύεται. Περιμένουμε τὸ λαογραφικὸ σας. Χαιρόμαστε γιὰ τὴς ἐνηουσιαστικὰς ἐντυπώσεις τοῦ Γ' σας ἀπὸ τὴν Ἠπειρο— Ηλ. Βασ., 'Αθήνα. Χαιρόμαστε ποὺ ἔδωκε ἡμεῖς μετὰ τὸν κ. Α. καὶ τὸ γράμμα σας ὡς μᾶς ἐλοκλήρωσε τὸ θέμα.— † Αρχιμ. Φιλ. Βιτ., Πρέβεζαν. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ. Θὰ δημοσιευθῆ ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ προσεγγί τεύχη. Τὰ θέματα τοῦ ἀρχείου πολὺ τιμὰ. Ἡ μελέτη σας ἔχει εἶναι ἐπρόσδεκτη, ἐφ' ὅσον περιλαμβάνει ἐνδιαφέροντα καὶ πρωτότυπα στοιχεία, κατὰ τομεῖς (π.χ. διοίκηση, ἐμπορικὰ σχέσεις, ἱστορία θρησκευτικὴ κλπ.) ἀπὸ τὸ παρελθὸν τῆς Πρεβέζης.— Β. Σκαφ. Φάρσαλα. Θὰ συμμορφωθῶμε μὲ τὰς ὑποδείξεις σας γιὰ τὴς σειρὰς τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἔστιας». Ἀπὸ τὴς ἐργασίες γιὰ τὴς ὁποῖες μᾶς γράφετε περισσότερο καὶ τοπικὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ὅρες συνάπτονται ἀμεσότερο μὲ τὴν Ἠπειρο (π.χ. ἡ βιογραφία Ν. Χαζηπέτρου καὶ οἱ Κομπογιαννίτες). Πάντως καὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων σας, πιστεύουμε ὅτι ἔχετε διπλὰ ἀντίτυπα καὶ ὅτι ἔχετε ἀποδοθεῖτε νὰ μᾶς στέλνατε τὸ ἕνα γιὰ μελέτη.— † Αρχιμ. Ι. Δρακ., Φάρσαλα. Σὰς στέλλουμε ὅτι ζητήσατε.— Δημοτ. Βιβλ. Κοζάνης. Πήραμε ἔτι μᾶς στέλλετε εὐχαριστοῦμε.— Κ. Κωνστ., Γορτιά. Καὶ βέβαια ὑπολογίζουμε στὴν ἐργασία σας γιὰ τὸν Κορμαῖ, γιὰ τὸ εἰδικὸ—ὅταν μὲ τὸ καλὸ εἶρη—τεύχος μας, γιὰ τὸ ὅποιο ἔχεται ἡ σχετικὴ προαναγγελία. Στὸ συνεργάτη μας κ. Α. Σ. διαβιβάσαμε. Θὰ οὐκ γράφη ἔτι οἱ.— Ν. Βαζ., 'Αθήνα. Τὸ ἀπὸ 1—5—56 γράμμα σας καὶ οἱ ἀγγελίες ποὺ τὸ συνόδεσαν μᾶς παρεδόθησαν κατόπιν . . . ἐορτῆς, καὶ συγκεκριμένα στὴς 16—6—56, παραμονὴς κλεισίματος τῶν σχολείων. Τὸ ἄλλο γράμμα σας γιὰ τὸν κ. Ζ., δημοσιεύεται.— Ν. Μεσο., 'Αθήνα. Εὐχαριστοῦμε, δημοσιεύεται.— Κ. Διαμ., 'Αθήνα. Γιὰ τὸ τεύχος τῆς «Ἠπ. Ἔστιας», δόσαμε σχετικὰς ἐντολὰς στὸ κ. Β. Γρηγοριάδη. Σὰς παρακαλοῦμε νὰ ἐλοκληρώσετε τὴν ἀποστολὴ τῶν χειρογράφων σας γιὰ νὰ ρυθμίσουμε τὴ δημοσίευσή τῶν συνεχειῶν.

***

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

† Γερμανοῦ, Μητροπολίτου Ἠλείας: «Σταγόνες ἀγάπης» (ψυχοφελεῖς διηγήσεις) Μέρος Α'. 'Αθήναι 1956 Σχ. 16ον. σελ. 88

Γ. Ν. Γαβαλά: «Ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία τῆς Ἠπείρου» (Δεδομένα γεωγραφικοῦ ἔτους 1953-54) 'Αθήναι 1956, Σχ. 4ον. σελ. 74.

Χριστοφ. Β. Παπαδιῶ: «Ξυλομετρικὸς ὁδηγὸς» (περιέχει πίνακας κυβισμού ξυλείας, παρέχει πολιτίμους ξυλομετρικὰς γνώσεις καὶ ὁδηγίας) 'Ιωάννινα 1956

Δημ. Σαλαμάρζα: «Γιαννιώτικα στιχοπλάκια» (μὲ εἰσαγωγή καὶ σχόλια ἀπὸ τὸν ἴδιο) 'Ανάτυπο «Ἠπειρωτικῆς Ἔστιας». 'Ιωάννινα, 1956.

Αἰλας Καρακάλου—Καρανικόλα: «Ἰβίσκοι», Ποιήματα, 'Αθήναι 1956

Καίτης Ἀλιβέρη—Μαζροπούλου: «Ἀνάμεσα στὸν κόσμον», Ποιήματα, 'Αθήναι 1956

Θεμ. Ἠλ. Πέτρου: «Ἡ Κύπρος στὴς ἐπάξεις», Ποίημα καὶ ἔμετρο πατριωτικὸ σκέτος (χαρισμένο στὴν Ε.Ο.Κ.Α.) 'Αθήναι 1956.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ «Κυπριακὰ Γράμματα 247-252 τεύχος 272 σελίδων ἐπὶ τῆ 20ετηρίδι τοῦ περιοδικοῦ, ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Κύπρου. Λευκοσία. Ἀκτίνες» 172ον 'Αθήναι. «Ὁ κριτικὸς τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ» 61ον—65ον. «Κρητικὴ Ἔστια» 60ον, Χανιά. «Ἐπιθεώρηση Τέχνης» 18ον, 'Αθήναι. «Ἐπιστημ. βῆμα τοῦ Διδασκάλου» 7ον—8ον, 'Αθήναι. «Πυρσός» 18ον, Κωνσταντινούπολις. «Ποντιακὴ Ἔστια» 77ον, Θεσσαλονίκη. «Σχολεῖο καὶ ζοή» 5ον 'Αθήναι. «Βιομηχ. Ἐπιθεώρησις» 'Αθήναι. «Ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ ἔξωτερικοῦ». 56ον, Θεσσαλονίκη. «Γενικὴ Ἑθνικὴ Ἐπιθεώρησις» 107ον 'Αθήναι. «Ἡ Σκοπιά» 11ον—12ον. 'Αθήναι. «Νέα Πορεία»... Θεσσαλονίκη.

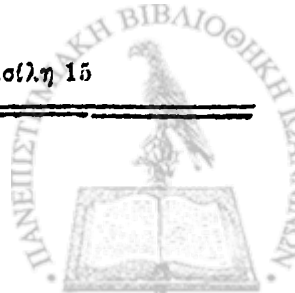
ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στὸ Γιαννιώτικο τραγούδι «Δόντω πυκνά...» (τεύχ. Ἠπειρ. Ἔστιας» 43ο σελ. 1018), στὴ δευτέρη στροφὴ, ὁ ἐκτὶ τέταρτος στίχος: «σ ὦ ν τ ο ὦ χελιδονιοῦ» νὰ ἐπανορθωθῆ στὸ σωστὸ ἐκ ο ρ μ ι . . .» καὶ νὰ προταχθῆ τοῦ ἐκτὶ τρίτου: «χορμὶ χελιδονιοῦ | φωνὴ σάν τ' ἀηδονιοῦ | ὄντας ἀρχίζ...κτλ.». Στὴν ὑπόσ. 205 (σελ.: «Ἠπειρ. Ἔστιας» 467, ἀνατύπου 29) στ. 4, ἀντὶ ἀ π ο π λ ὦ ν ο υ μ ε, διάβαζε ἀ π α λ ὦ ν ο υ μ ε. Στὴ σελ. 578, στίχ. 14, νὰ ἀπαλειφθῆ τὸ τ ὅ τ ε' στίχ. 1 ὑποσημειώσεων, ἀντὶ ἐ π ι τ α κ τ ι κ ὸ, διορθ. ἐ π ι τ α τ ι κ ὸ. Στὴ σελ. 583, στίχ. (χειμένου) 9 ἀπὸ κάτω, ἀντὶ α ὦ τ ο ὦ τ ο ὦ αἰῶνα, διορθ. τ ο ὦ 17ου στίχου προτελευταῖο, ἀντὶ ἐ π ι τ υ χ ῖ α, διορθ. ἀ π ο τ υ χ ῖ α. Στὴ σελ. 581, στίχ. 26, ἀντὶ π ε ρ ι ο χ ῆ ς, διορθ. ἐ π ο χ ῆ ς

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: Μιχαὴλ Χαρ. Μάνος Ἀραβαντινοῦ 1

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Πολυχρόνης Ι. Ντάγιος, Χρηστοβασιλῆ 15

ΕΞΕΛΟΘΗ ΚΑΙ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
Μία μνημειώδης Ἡπειρωτικὴ ἔκδοσις
ΤΟ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΗΠΕΙΡΟΝ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΟΥΛΗ

(1892-1931)

*

—Ένας επιβλητικὸς τόμος (σχήμα 8ον μέγ., σελ. 280) ἐπὶ ἀρίστου γάρτου
καὶ ἄκρως ἐπιμετῶς ἐμφανίσεως.

Φίλοι, συνάδελφοι καὶ μαθηταὶ τοῦ ἀειμνήστου γυμνασιάρχου τῆς Ζωσιμαίας
Σχολῆς προσέφεραν τὴν ἐπιστημονικὴν συμβολήν των, διὰ νὰ συγκροτηθῇ αὐτὸ τὸ
«ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ» εἰς Μνήμην Χρήστου Σούλη.

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ:

Ἄλκης Ἀγγέλου—Δημ. Γεωργακάς—Σωτ. Δάκαρης—Κων. Δημαρᾶς—Κ.
Διαμάντης—Δημ. Εὐαγγελίδης—Nick Hammond—Α. Κεραμόπουλος—Νικ. Κο-
σμᾶς—Ε. Κριαρᾶς—Μιχ. Δάσκαρις—Δημ. Δουκάτος—Ἰωσ. Μάτσας—Δ.
Οἰκονομίδης—Φώτ. Πέτσας—Κ. Ρωμαῖος—Ν. Τωμαδάκης.

* * *

Ὅλιγα ἀντίτυπα διατίθενται μέσω τῆς «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ» μὲ
σημαντικὴν ἔκπτωσιν, εἰς τὴν τιμὴν τῶν 50 ἔρχ.

ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΩΝ ΤΕΛΩΝ

Ἄποσταθῆτε:

«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ»—ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Ἐκυκλοφόρησε

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

“ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙΑ,,

Ἐκδοσις: «ΗΠΕΙΡ ΕΣΤΙΑΣ»

Δραχ. 10

Πωλεῖται εἰς 8λα τὰ Β βλαιοπωλεῖα
καὶ ἀποστέλλεται ἐκτὸς τῶν Ἰωαν-
νίνων ἐλεύθερον ταχυδρομικῶν τελῶν

Ἐκυκλοφόρησε

ΘΕΜ. ΗΛ. ΠΕΤΡΟΥ

“Η ΚΥΠΡΟΣ

ΣΤΙΣ ΕΠΑΛΞΕΙΣ,,

Ἐμμετρο πατριωτικὸ σκέτς χαρ:σμέ-
νο στὴν Ε. Ο. Κ. Α.

ΜΙΑ ΜΙΚΡΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ—ΑΝΑΤΥΠΑ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Περιοδ. Σύγγραμμα: « <i>Ηπειρωτική Έστία</i> » Τομ. Α.' 1952 (Χρυσόδετος, σελ. 900) Δρχ. 180
» » » » Β.' 1953 (» » 1350) » 180
» » » » Γ.' 1954 (» » 1250) » 180
» » » » Δ.' 1955 (» » 1200) » 180

(Έτησία συνδρομή περιοδικού: Έσωτερ. Δρχ. 150. Έξωτερ. Δολλ. 10)

Μιχαήλ Μάνου : <i>Ηπειρωτική ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ</i> (1800—1958) Σχ. 8ον σελ. 264 Δρχ. 40
Λ. Ι. Βρανούση : <i>Αθανάσιος Ψαλίδας, ο διδάσκαλος του Γένους</i> » 25
« <i>Η ΗΠΕΙΡΟΣ</i> » : <i>Ιστορία, γλώσσα, γεωγραφία κλπ.</i> (Σχ 8ον, σελ. 164) » 25
Ευαγγέλου Μπόγκα : <i>Ζώα και πουλιά στους Έπειρ θρούλους</i> (Σχ. 8ον, σελ. 180) » 25
† Εύλογίου Κουρίλα : <i>Ηπειρωτικά ανάλεκτα</i> (Σχ. 8ον, σελ. 150) » 20
Κωνστ. Μέυτζιου : <i>Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία περι Έλλη Πασσά</i> » 10
Παναγ. Χρήστου : <i>Μεθόδιος Ανθρακίτης, βίος—έργα</i> » 10
Ίωσηφ Μάτσα : <i>Γιαννιώτικα Έβραϊκά τραγούδια</i> » 10
Τάκη Λάππα : <i>Αθ. Διδωρίκης, Σφραγισοφύλ. Έλλη Πασσά.</i> (Απομνημ.) » 10
Έλλια Βασιλά : <i>Μάχη Νικοπόλεως και Χαλασμός της Πρεβέζης</i> » 10
Νικολάου Πατσέλη : <i>Η συμβολή των Έπειρωτών κλπ.</i> » 10
Άναστ. Στεφάνου : <i>Αυτοδιοίκηση Ζαγορίου (1761—1836)</i> » 10
Άναστ. Γεωργαντζή : <i>Αρχαία ιστορικά κέντρα Πρεβέζης</i> » 10
Δημ. Σαλαμάγκα : <i>Γιαννιώτικα στιχοπλόκια</i> » 10
Ε. Μ. Παπαθανασίου : <i>Ψηλά στην Πίνδο</i> » 10
Γιώργου Ράγκου : <i>Ματωμένος έρωτας</i> (έπικολυρική μυθιστορία) » 10
« <i>Ηπειρωτικής Έστίας</i> » : 12 <i>Ανάτυπα διάφορα</i> : έκαστον Δρ. 5= » 60
» » : <i>Πολιτ. και Γεωφυσ. ΧΑΡΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ</i> (Σχ 70Χ100) » 10

Είς τους προεμβάζοντας Δρχ. 1000, αποστέλλονται άπαντα ελεύθερα ταχυδρομικών τελών. Αποταθήτε: «*Ηπειρωτική Έστία*» Ίωάννινα.

* * *

ΑΛΛΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Διαιθέμενα υπό του Βιβλιοπωλείου της *Ηπειρωτικής Έστίας*

Όδος 28ης Οκτωβρίου 60 Ίωάννινα

Είς Μνήμην ΧΡ. ΣΟΥΛΗ : <i>Αφιέρωμα είς την Ήπειρον</i> (Σχ 8ον σελ. 280) Δρχ. 50
Δημ. Σαλαμάγκα : α) <i>Έσπηλιά του Σκυλοσόφου Δρ 10</i> —β) <i>Έ γνωστός καλόγηρος Κοσμάς Δρ. 10.</i> —γ) <i>Έ Νεομάρτυρας Έγ. Γεώργιος Έωαννίνων Δρ. 30.</i> —δ) <i>Περίποτοι σιά Γιάννινα Δρ. 30.</i> . . . . . Σύνολον » 80
Νικολ. Πατσέλη : <i>Τό Δελβινάκιον της Ήπειρου</i> (ιστορία) σελ. 2·6 » 20
Μιχαήλ Περάνθη : <i>Αμβρακία</i> (Ιστορία) » 40
Κ. Παπαγεωργίου : <i>Έ παιδεία στην Ήπειρο (1204—1950)</i> » 15
Χρυσάνθης Ζιτσαίας : <i>Της ζωής και του θρούλου</i> (Ήπειρωτ. διηγήματα) » 15
Άγαθής Νουτίδου : <i>Έπειρώτισσα Μάννα</i> (διηγήματα) » 15
Σοφίας Άναστασιάδη : <i>Πίνδος</i> (άφήγημα) » 25

